

HÖGVÖRDIGA
PRESTE-STÅNDETS
PROTOCOLL

vid

Lagtima Riksdagen i Stockholm

ÅREN 1836 & 1837.

Fjerde Bandet.

STOCKHOLM.
TRYCKT HOS ISAAC MARCUS,
1857.

HÖGVÖRDA

PRISTE-STA-NDTS

PROTOCOLL

1857

Lagtima Riksdagen i Stockholm

ÅREN 1856 & 1857

Kjörde Riksdagen

STOCKHOLM

TRYCKT hos J. J. J. HANSEN

1857

Den 2 Maj.

Plenum kl. $\frac{1}{2}$ 6 e. m.

§ 1.

Justerades Protocollet för den 25 nästlidne April eftermiddagen.

§ 2.

Af inkommet och nu uppläst Protocoll, hållet vid Ståndets Electorers sammanträde denne dag, inhemtades, att till *ytteligare Suppleanter i Allmänna Besvårs- och Ekonomi-Utskottet* blifvit utsedde Prostarne *Carlander* och *Mellqvist*, som ega att vid inträffande förfall för Ståndets ordinarie Ledamöter eller förut valde Suppleanter i sagde Utskott, uppå anmälan af Ståndets främste närvarande Ledamot i Utskottet, derstädes inträda och tjenstgöra; hvarom Protocolls-Utdrag i vanlig ordning expedieras skulle.

§ 3.

Upplästes det hos *Rikets Ständers Electorer för val af Committerade till tryckfrihetens vård* den 30 nästlidne April hållna Protocoll, hvaraf inhemtades, att till Committerade i berörde hänseende blifvit utsedde: Riks-Archivarien, Riddaren af Kongl. Nordstjerne-Orden, Juris Utriusque Doctorn *Johan Jacob Nordström*; Lectorn, Riddaren af nämnde Kongl. Orden, Magister *Jonas Lundstedt*; Hofrätts-Assessoren Grefve *Eric Sparre*; Kongl. vice Bibliothekarien, En af de XVIII i Svenska Akademien, Riddaren af meranämnde Kongl. Orden, Juris Utriusque Candidaten *Johan Eric Rydqvist*; Riks-Antiquarien, Riddaren af samma Kongl. Orden, Magister *Bror Emil Hildebrand* och Professoren, Riddaren af oftanämnde Kongl. Or-

den, Magister *Lars Magnus Enberg*; och beslöt Ståndet anmoda *Expeditions-Utskottet* att uppsätta förslag till behöriga förordnanden för ofvanbemälda valde Committerade.

§ 4.

Prosten *Melén*, som uppå begäran undfick ordet, hemställde, att med föredragningen af *Sammansatta Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande, N:o 2, angående villkoren för Bränvins-tillverkning, hvilket hos Högv. Ståndet redan vore två gånger bordlagdt, men skulle hos de öfrige Stånden icke i dagens plenum till pröfning företagas, måtte få anstå till ett kommande plenum.

Häruti hördes flere af Ståndets Ledamöter instämma; och sedan *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* under åberopande af 47 § Riksdags-Ordningen förklarar, det han icke fann sig förhindrad, enär ärendet ännu icke för 3:dje gången förekommit, att göra proposition å bifall till nämnde hemställan, blef densamma af Ståndet sålunda bifallen, att Ståndet beslöt, det skulle omförmälda Betänkande i nästinträffande Plenum till afgörande företagas.

§ 5.

Föredrogs ånyo *Stats-Utskottets* Utlåtande, N:o 60, i anledning af väckt motion, angående afskrifning utaf arrendeskillnads ersättning, ådömd Landtbrukaren *C. Th. Skärman*, i egenskap af arrendator utaf indragna Profoss-bostället Bryntesgården Lindärfva.

Bifölls.

§ 6.

Föredrogs ånyo och *bifölls Stats-Utskottets* Utlåtande, N:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om öfverlåtelse af Eskilstuna Kungsladugård tillhörig tomt åt fabriks-idkaren *Theophron Munktel* för utvidgande af hans mekaniska verkstad, äfvensom angående väckt motion om öfverlåtelse af en del utaf berörde Kungsladugårds jord, jemte annan Kronomark, åt staden Eskilstuna.

§ 7.

Föredrogs ånyo och *bifölls Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande, N:o 84, i fråga om tillstånd till båtsmanstorps flyttning från en rotedel till en annan.

§ 8.

Föredrogs ånyo och bifölls *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande, N:o 85, i anledning af väckt fråga om upphäfvande af Kongl. Brefvet den 31 Juli 1685, angående utgörande af s. k. rotehjelp inom Jönköpings och Kronobergs Län.

§ 9.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande, N:o 86, i anledning af väckta motioner om straff- och arbetsfångars användande uti arbets-corpsen.

Bifölls.

§ 10.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande, N:o 87, i anledning af väckt motion om upphörande af Universiteternas rätt att i de städer, der de äro förlagde, med stadsstyrelsen deltaga i handläggning af Ekonomi- och politi-mål.

Sedan Professoren *Agardh*, som uppå begäran erhöill ordet, erinrat, att aflåtandet af den ifrågakämda underdåniga Skrifvelsen i ämnet för ingen del vore af behofvet påkallad, men förklarar, att, enär Rikets Ständer beslutat underdåniga Skrifvelser jemväl i åtskilliga andra frågor af underordnad vigt, Professoren emellertid icke ville motsätta sig bifall till Utskottets uti förevarande Betänkande gjorda hemställan, blef densamma, uppå derom af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* i vederbörlig ordning gjord proposition, af Ståndet *afslagen*.

§ 11.

Föredrogs och lades på bordet Hedervärda *Bonde-Ståndets* uti Protocolls-Utdrag af den 25 nästlidne April, N:o 248, till de öfrige Stånden gjorda *hemställan*, att samtliga Stånden må, sedan Stats-Utskottets Betänkanden, angående Riks-Statens 4:de och 5:te Hufvud-Titlar, till Stånden inkommit och hvar för sig blifvit 2:ne gånger bordlagde, på sätt 2 mom. af 46 §. Riksdags-Ordningen stadgar, å ett rum sammanträda till gemensamma öfverläggningar.

§ 12.

Föredrogs *Bevillnings-Utskottets* Betänkande, N:o 8, angående stämplade pappers-afgiften.

Lades på bordet.

§ 13.

Föredrogs och lades på bordet Hög. Ståndets *Enskilda Utskotts Pastoral-Afdelnings* Utlåtande, N:o 1, i anledning af väckt fråga om förändring af hvad nu gällande Catechesförklaring och Kyrko-Handbok innehåller rörande det s. k. dopnamnet, och Betänkande N:o 2, öfver det af Herrar Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad Kyrkohandbok.

§ 14.

Uppå derom af Contracts-Prosten *Tegnér* gjord anhållan beviljades honom för enskilda angelägenheters vårdande ledighet från Riksdagsgöromålen under en tid af tre veckor, räknad från den 11 innevarande månad.

§ 15.

Upplästes och lades till handlingarne från Med-Stånden ankomne Protocolls-Utdrag nemligen Ridderskapet och Adels, N:ris 230—232; Borgare-Ståndets, N:ris 221—224 samt Bonde-Ståndets N:ris 249—252.

Ståndet åtskildes kl. 47 e. m.

Ut supra

in fidem.

S. H. Almqvist.

Den 4 Maj.

Plenum kl. $\frac{1}{2}$ 6 e. m.

§ 1.

Justerades Protocollet för den 29 sistlidne månad.

§ 2.

Upplästes och *godkändes Expeditions-Utskottets* Förslag till Rikets Ständers nedannämnda underdåniga skrivelser, nemligen:

N:o 68, angående præscriptionstid vid förestående allmän Jordboks-granskning;

N:o 69, i fråga om eftergift af en Öfversten J. af Ekenstam i lifstiden ådömd ersättning till följd af Tull-Casseuren G. E. Bergvalls balance; och

N:o 70, angående försäljning af tomtplatsen efter Kronans nedbrunna spanmåls-magazinshus i staden Carlshamn.

§ 3.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Bevillnings-, Lag- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 2, angående villkoren för bränvins tillverkning; och beslöt Ståndet uppå derom vederbörligen gjord framställning, att Betänkandet skulle föredragas punktvis tillsammans med bifogadt förslag till Förordning i ämnet. Härefter förekommo i ordning:

Utskottets hemställan sid. 3. *Bifölles.*

§ 1 i Förordnings-förslaget. *Bifölles.*

§ 2. Hemställan 1, sid. 6.

Prosten *Wahländer* begärde ordet och yttrade: För min del skulle jag önska en sådan förändring i tiden för bränvinstillverkningen, att, i händelse hinder uppstod för utförfandet af denna handling under de tvenne för detta ändamål bestäm-

da månader om hösten, det måtte varda bränvins-tillverkare medgifvet att i stället för en af dessa höstmånader välja en månad på våren. Såsom skäl för en sådan valfrihet har af motionärer i denna syftning, såsom i Utskottets Betänkande sid. 4 angifves, hufvudsakligen blifvit anfördt: att, efter hvad erfarenheten visat, den uti nu gällande förordning bestämda tid för sådan tillverkning vore i hög grad olämplig: att vid den tid, då anmälan till bränvinstillverkning i större bränneri skall verkställas, hade sädesinbergningen på de flesta orter i Riket icke på långt när hunnit fullbordas och kunde följaktligen ej heller till sitt resultat bedömas, hvarföre mången, som i mon af skördens beskaffenhet kunde finna det för sig fördelaktigt att tillverka bränvin, derifrån afskräcktes genom ovissheten, huruvida och till hvad pris han blefve i tillfälle att anskaffa behöfliga råämnen: att bränvins-tillverkare, om tiden endast vore inskränkt till hösten, tvungos verkställa sina inköp af spanmål, som för brännerierna erfordrades, å en tid, då tillgångarne af ett förflutet års skörd mestadels voro upprymde och den nya sädesgrödan endast till en ringa del hunnit utröskas, hvilket förhållande åstadkomme betydlig prisstegring på de oundgängligaste lifsmedlen: att till ekonomisk förlust både för tillverkare sjelfve och för det allmänna blefve derföre stora partier säd och mjöl införskrifna från andra länder, utan att detta eljest vore af verkligt behof påkalladt: samt att derjemte icke sällan inträffade, att vid nu bestämda tillverkningstidens början potäter och andra jordfrukter, som af de mindre jordbrukarne hufvudsakligen användes till bränvins-tillverkning, ej hunnit till full mognad, hvadan dessa jordbrukare hindrades från att under hela den tillåtna tiden handteringen utöfva.

Dessa skäl synas mig talande. Om bränningstiden blefve såsom hittills från den 15 October till den 15 December, så inträffar ju lätteligen, såsom händelsen var förliden höst, att millioner säckar utländskt mjöl införskrifvas och importerats, hvilka sannolikt skulle uteblifva, om en månad på våren beviljades för bränvinsbränning. Äfven för kreaturens utfodring skulle en sådan förändring af nu gällande föreskrift vara af nytta. På dessa grunder hemställer jag vördsamt, om ej för den, som sådant önskade, en af de till bränvinsbränning anslagna höstmånaderna kunde utbytas mot en månad på våren under tiden mellan den 15 Februari och den 15 April.

Doctor Sandberg: Ibland skälen för nödvändigheten att tillverka bränvin har man anført det, att en stor mängd potates efter någon tids förvarande skämdes och skulle onödigtvis förspillas, om den icke på sådant sätt användes. Detta har varit en af orsakerna, hvarför bränvinsbränning på hösten ansetts behöflig. Nu säger man, att den 15 October potatesskörden icke hunnit inbergas, äfvensom åtskilligt annat arbete på åkern på för-

delaktigare sätt kunde sysselsätta de krafter, som nu vid den tiden användas på bränvinstillverkning. Då förhållandet är sådant, kunde man ju med skäl inskränka bränningstiden till en månad på året, såsom fyra motionärer af Hedervärda Bondeståndet föreslagit, och bestämma denna månads början från den 15 November. På det sättet undveke man både att komma i collision med höstarbetet och att till en öfverdrifven bränvinsbränning införskrifva en utomordentligt stor mängd Ryskt mjöl, för betalandet hvaraf Bankens silver utpumpas. Jag anhåller, att detta förslag må pröfvas i sammanhang med Prosten Wåhlanders, så vida någon förändring i denna punkt skall komma i fråga, hvilket jag eljest icke yrkar.

Domprosten Björling: Inom Utskottet har den åsigten varit under öfverläggning, att bränningstiden skulle fritt kunna väljas af bränvins-tillverkaren, så att han antingen finge utföra sin tillverkning under en månad på hösten och en på våren, eller under tvenne månader i rad, vare sig höst eller vår. De olägenheter, som kunna uppkomma af nuvarande stadgande, hvilka Prosten Wåhlander framdragit, hafva äfven i Utskottet blifvit påpekade, men icke ansetts innebära tillräckliga skäl för vidtagande af en förändring, som kunde medföra flera betänkliga missbruk. Man kan t. ex. tänka sig, att af tvenne grannar den ena anmäler sig till bränvinsbränning för tvenne månader om hösten och den andra åter antingen för en eller tvenne månader under påföljande vår, och då kan lätteligen ske, att samma redskap kan under sken af köp eller på annat sätt flyttas från det ena bränneriet till det andra, så att två personer komme att begagna samma redskap. Genom valfrihet i afseende på tiden skulle man dessutom kunna bränna fyra månader på ett calender-år, nemligen två månader på våren och två månader på hösten. Sådana oegentligheter har Utskottet velat undvika, hvarför jag tillstyrker bifall till dess förslag.

Professor Carlson: Utskottet har i detta förslag gjort sig förtjent af erkänsla, emedan det med varsam hand vidrört den nu gällande författningen i ämnet och deri gjort nästan endast nödiga förändringar. Den förste talaren har önskat en förändring i tiden för bränvinstillverkningens utfövan, så att en månad på hösten blefve utbytt mot en månad på våren, under påstående att derigenom många fördelar skulle uppkomma. Men om man kastar en blick på alla de olika bränningstider, som blifvit föreslagna, så kan man lätt finna, att, så snart den tillåtna bränningstiden är så kort, som den för närvarande är, hvilken månad som helst har någon olägenhet med sig. Och de skäl, som vid nuvarande bränvins-lagstiftnings början förestafvade antagandet af de två månaderna från den 15 Oc-

tober till den 15 December såsom de för ändamålet lämpligaste, äro ännu i dag lika gällande. Valfrihet i afseende på tiden vore utan tvifvel aldraminst lämplig; ty kontrollen skulle på detta sätt blifva svår, om ej aldeles omöjlig att handhafva. Det rätta vore visserligen att lemna bränvins-tillverkningen fri under 6 à 7 månader af året, om man nemligen vore kommen till det mål, man vid beträdandet af nuvarande lagstiftningsbana föresatte sig, eller bränvins-tillverkningens fullkomliga fabriksmässighet. Men då den ännu icke är en ren fabriksrörelse, vore en sådan åtgärd för tidig. Kanhända får man hoppas, att den kan hafva hunnit denna punkt vid nästkommande Riksdag. Då är tiden inne att göra en genomgripande förändring. Till dess befinner man sig i ett provisoriskt tillstånd och torde göra bäst att stadna vid hvad hittills stadgadt varit; hvarför jag tillstyrker bifall till hvad Utskottet i ifrågasvarande afseende föreslagit.

Prosten Wählander: Jag ber att med ett par ord få bemöta de skäl, som blifvit mot beviljandet af föreslagen valfrihet i afseende på bränningstiden anförda. En talare har sagt, att man då skulle kunna bränna 3 månader om året, om man ville, och fann deruti ett betänkligt kringgående af principen för nuvarande bränvinslagstiftning. Men man måste betänka, att, om något sådant, som han befارade, verkligen ett år skulle ske, det alltid blefve en månad mindre under det föregående året, hvadan någon utsträckning i tiden för bränvinstillverkning härigenom icke kunde uppkomma. Samme talare har sagt, att genom valfrihet det blefve för den ena grannen möjligt att låna bränvinsbrännings-redskapen af den andre, hvarigenom en öfverdrifven bränvinsbränning skulle kunna uppstå. Men jag ber få fästa uppmärksamheten derpå, att den redskap, som icke till bränvinsbränning begagnas, måste förseglas, och huru skulle då i detta afseende något missbruk genom bortlånande ega rum? En annan talare har yttrat, att hvarje månad alltid har någon olägenhet med sig, och har velat se bevis derpå i de hvarandra så olika förslag, som vid denna likasom vid föregående Riksdag i det afseendet blifvit gjorda. Jag tror likväl, att ingen bränvinsbrännare skulle vara missnöjd, om man bestämde tillverkningstiden, såsom jag tagit mig friheten föreslå, till tvenne månader efter eget val, antingen begge på hösten mellan den 15 October och 15 December, eller ock en månad under nämnde tid samt en månad på våren under tiden mellan den 15 Februari och den 15 April; hvarföre jag fortfarande yrkar på ett sådant beslut.

Efter härmed slutad discussion blef förevarande hemställan af Ståndet *bifallen*.

Hemställan 2. *Bifölls*.

Hemställen 3. *Bifölles.*

Hemställen 4.

Professor Carlson: Här är en förändring i den gamla författningens lydelse vidtagen, hvilken icke synes mig hafva varit af behovet påkallad. Anledningen till förändringen har varit, att en enda Under-Rätt så tolkat den ifrågavarande §, som skulle det vara tillåtet att på Sön- och Högtidsdagar sysselsätta sig med mäskens bearbetande på kylskeppet, och man har velat bestämdare uttrycka förbudet mot all bränvinstillverkning på nämnde dagar. Men det heter ju i den ännu gällande Författningen: "*Mäskberedning* eller bränvinstillverkning vare (likväl) ej medgifven o. s. v."

Ordet "*mäskberedning*", som här förekommer, har just blifvit valdt för att beteckna alla operationer med mäskan, icke blott råämnenas tillblandning i mäskkubben, utan äfven arbetet på kylskeppet, jästens tillsättning o. s. v., i allmänhet alla åtgöranden före den slutliga destillering, som utgör "bränvinstillverkningen" i inskränkt bemärkelse. Någon misstyding och olägenhet af nuvarande föreskrift har icke heller försports mer än uti ett enda förhållande här i hufvudstaden, då en bränvinstillverkare ständes till Rådstufvu-Rätten för oloflig bränvinstillverkning, men frikändes på grund af omförmälda stadgande. Kongl. Maj:t och Rikets Svea Hof-Rätt har likväl upphäft nyssnämnda dom. Då således det anmärkta förhållandet blott kan anses såsom ett misstag af Under-Rätt, synes mig intet skäl vara för handen att derför ändra författningen. Der till äro ordalagen i den föreslagna § icke lyckade. Flera operationer äro inbegripna under uttrycket *mäskberedning* än blott mäskningen och "*mäskens afkylande*." Vidare har man utbytt ordet "*bränvinstillverkning*" mot "*mäskens afverkning*", en benämning, som ingalunda är lämplig, då, om detta nya ord infördes, man skulle kunna anse lankens förvandling till bränvin eller klarningen i småbrännerierna vara på Sön- och Högtidsdagar tillåten. Utaf alla dessa anledningar tillstyrker jag afslag å hvad Utskottet i förevarande punkt föreslagit, samt behållande af §:ns gamla lydelse.

Häruti instämde Professor *Lindgren* och Prosten *Melén*.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Ehuru jag varit med i Utskottet om den föreslagna förändringen af ifrågavarande punkt, måste jag efter den granskning, Professor Carlson deraf nu gjort, med honom instämma om obehöfligheten och oegentligheten af de förändrade uttrycken. Den dom, Rådstufvu-Rätten afkunnade i Bryggaren Granströms mål, hvilket ensamt gifvit anledning till förändrings-förslaget, har blifvit i Kongl.

Svea Hof-Rätt upphäfd och misstyndning för framtiden sålunda förekommen. "Mäskens afverkning", hvaremot det förra uttrycket "bränvinstillverkning" blifvit utbytt, är, såsom den föregående talaren redan anmärkt, ett oegentligt uttryck, som kunde gifva anledning till den förmodan, att klarandet vore på Sön- och Högtidsdagar tillåtet. På dessa grunder tillstyrker jag afslag till Utskottets förslag i denna punkt.

Efter härmed slutad discussion beslöt Ståndet med ogillande af Utskottets ändrings-förslag, att lydelsen af ifrågavarande sista moment af 2 § borde bibehållas oförändrad.

§§ 3—5. *Biföllos.*

§ 6.

Professor Carlson: Här är en förändring vidtagen af Utskottet, för hvilken i motiverna ingen grund finnes anförd. Det hette nemligen i den gamla författningen, "att ånga hvarken från pannan *ej heller annorledes* ej får o. s. v." Nu föreslås i stället: "att ångan från pannan *ej* får o. s. v." Mig tyckes det, som ångan också kunde ledas från hatten. Så vida icke alltför öfvervägande skäl skulle hafva legat till grund för förändringen, bör efter min tanke den gamla författningens lydelse i denna § bibehållas.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Det är icke lätt att minnas allt, hvad i Utskottet under öfverläggningarne förekommit, och så här på fri hand därför redogöra; men jag är öfvertygad, att några skäl för förändringen äro i Utskottets protoco ll antecknade.

Comminister Beckman: Då icke motiv anförts för den förändrade redaction, hvilken ifrågavarande § i Utskottets förslag till Förordning erhållit, så får man väl antaga, att förändringen härleder sig från misskrifning. Till följd häraf, och då skäl icke förefinnes till motsatt åsigt, helst förändringen vill synas vara en försämring af den förra texten, anhåller jag i likhet med förste talaren, att lydelsen af § i den nu gällande förordningen bibehålles oförändrad.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, ogillade Ståndet på derom gjord vederbörlig framställning den i afseende på förevarande § vidtagna redactions-förändring, och beslöts, att denna § må till sin lydelse förblifva oförändrad.

§§ 7—9. *Biföllos.*

§ 10.

Prosten Wähler: Ut i denna § förefinnes en otydlighet, som bör, i min tanke, afhjelpas. Utskottet har icke tänkt sig det fallet, att en person, som bor i stad, kan hafva rättighet att tillverka bränvin på landet, och tvärtom den, som bor å landet, kan hafva rättighet att tillverka bränvin i stad. Nu heter det: "Den, som vill tillverka bränvin — — — göra derom ansökning, om han å landet bor, hos Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i länet och, om han i stad är boende, hos Magistraten." Det har inträffat i min hemort, att en person, som bodde på landet, men egde rättighet att tillverka bränvin i stad, flere gånger måste göra ansökan hos de båda omnämnda auctoriteterna, innan han fick tillståndsbref. Magistraten svarade på hans ansökan, att, enär han icke var boende i stad, den icke hade att med ärendet sig befatta. Landshöfdinge-Embetet utlät sig, att han, som ville tillverka bränvin i stad, borde derom hos Magistraten göra ansökning. För att förekomma dylik ovisshet om lagens rätta mening, hemställer jag vördsamt, att åt ifrågavarande § gifves följande förändrade lydelse:

Den, som vill tillverka bränvin utan att genom jords innehafvande vara dertill behörig, göra derom ansökning, om han åstundar drifva denna rörelse å landet, hos Konungens Befallningshafvande i länet, och, om han åstundar drifva rörelsen i stad, hos Magistraten.

Domprosten Björling: En otydlighet ligger visserligen i §:ns lydelse, dock icke så stor, att meningen ju icke lätteligen kan fattas. Då emedlertid ingen klagan öfver deraf uppkomna olägenheter försports samt någon motion åsyftande §:ns förändring icke blifvit väckt, så har Utskottet låtit den qvarstå, sådan den i den gamla förordningen lyder.

Prosten Wähler: Blott ett par ord; jag hemställer, om det förhållande, jag nyss omnämnde, icke var en stor olägenhet för den person, jag påpekade, och tror, att Ståndet har rättighet till att besluta ett sådant förtydligande, som jag föreslagit.

Professor Carlson: För min del måste jag bestrida Ståndets rätt att utan föregående motion vidtaga förändringar i lagens lydelse. Om ändring önskas och afses, så bör återremiss af § ega rum. Men jag hemställer, om detta kan vara nödvändigt.

Prosten Melén: Då rättvisa likväl slutligen vederfors den af Prosten Wähler omnämnda personen, så ligger det i öppen dag, att en af auctoriteterna, antingen Magistraten eller

Landshöfdinge-Embetet här begått en blunder, som den icke bort göra sig skyldig till. Något tillägg vid eller uttydning af verkliga innehållet af ifrågavarande § synes mig derföre icke vara af behovet påkallad, så vida förutnämnde auctoriteter fullgöra sina skyldigheter.

Prosten Wåhländer: Af den ifrågavarande § är klart, att Magistraten ej kan lemna tillstånd att tillverka bränvin åt andra än dem, som bo i staden. Men om en person, som är boende på landet, har rättighet att utöfva bränvinstillverkning i stad, hemställer jag, om icke det kan anses lämpligt, att Magistraten utfärdar åt honom tillståndsbrevet. Då emedlertid ett sådant förtydligande tillägg till § icke lär anses här i Ståndet utan förut derom väckt fråga kunna göras, så anhåller jag om återremiss af denna punkt.

Häruti instämde Riks-Archivarien Doctor *Nordström*.

Biskop Thomander: När ingen motion om förändring af ifrågavarande § är väckt, kan någon sådan af Ståndet icke nu beslutas, utan måste punkten, om förändring anses nödig, till Utskottet återremitteras. Men i sådant fall tror jag icke, att det af representanten från Linköpings Stift gjorda redactions-förslaget häfver all otydlighet. Det finnes nemligen äfven sådana ställen på landet, hvilka lyda under stads jurisdiction. Jag hemställer likväl, om en återremiss kan anses behöflig, då svårligen någon fara uppstår, om §:ns lydelse fortfarande blir såsom den är.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, framställdes proposition å bifall till hvad Utskottet i afseende på ifrågavarande §:s lydelse föreslagit. Då denna proposition med blandade Ja och Nej besvarades, äfvensom votering begärdes, gjordes och godkändes följande voterings-proposition:

Den som godkänner §:ns lydelse, sådan den af Utskottet föreslagits, röste Ja; den det ej vill, röste Nej. Vinner Nej, varder Utskottets förslag i hvad det rör denna § för vidtagande af nödig ansedd redactions-förändring återremitteradt.

Voterigen, i behörig ordning verkställd, besanns efter voterings-sedlarnes öppnande och rösternas summering hafva utfallit med 18 Ja och 14 Nej; hvadan Utskottets förslag till ifrågavarande 10 §:s lydelse var af Ståndet *godkändt*.

§ 11.

Domprosten **Björling** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag anhåller att få till protocollet angifva det skäl till förän-

dringen af den 6 §, hvilket vid densammas föredragning hvarken jag eller någon annan af Utskottets ledamöter i hastigheten erinrade sig. Det står i den gamla författningen: "att ångan hvarken från pannan ej heller annorledes (ifrån) ej får insläppas uti den i maskvärmaren inneslutna mask, utan blott ledas derigenom genom rör." Utskottet, som ansåg, att man kunde tyda denna föreskrift, såsom vore det tillåtet att ej blott från pannan, utan äfven från andra håll (annorledes ifrån) leda rör genom masken, har för att förekomma misstyding af §:n gifvit åt densamma den lydelse, som förordnings-förslaget upptager. Jag anhåller om ursäkt därför, att jag afbrutit Ståndets öfverläggning om den 11 § med ett yttrande, som afser en föregående §, om hvilken Ståndet redan fattat sitt beslut.

Den förändrade lydelse, som Utskottet föreslagit böra gifvas åt ifrågavarande 11 §, blef af Ståndet *godkänd*.

§§ 12—19 *biföllos*.

§§ 20, 21 och 61 samt ny § 49.

Utskottets *första hemställan* sid. 12.

Prosten Wåhländer: I denna fråga instämmer jag med Herr Björck, som yrkat, att bränvins-destillering äfven måtte få bedrivas på landet. Jag vet ej något skäl, hvarför rättighet dertill är blott medgifven åt stad. En person å landet, som vill idka destillering, skulle då nödgas föra sitt bränvin till staden för detta ändamål. Detta tyckes vara att för mycket gynna tillverkare af bränvin i städerna till förfång för dem, som äro boende å landet. Om dessa vilja underkasta sig de utgifter, som äro med kontrollen förenade, anser jag, att de må få åtnjuta samma rätt som de förra.

Professör Carlson: Jag kunde icke föreställa mig, att något sådant, som af den siste talaren framställts, skulle yrkas, emedan det står i så öppen strid mot alla de controller, som hittills ansetts nödvändiga och oskiljaktigt sammanhånga med den nya bränvins-lagstiftningen. Destilleringsrätt är redan medgifven bränvins-tillverkare på landet. Fyra dygn i månaden vid de större brännerierna måste i min tanke vara en för behofvet tillräcklig latitud, och de mindre kunna under de trenne månaderna destillera så mycket de finna behöfligt. Men denna tillåtelse gäller blott för den tid, under hvilken tillstånd till bränvinstillverkning erhållits, emedan under andra tider all kontroll skulle saknas.

Domprosten Björling: Ja, just emedan, såsom den siste talaren yttrat, tillräcklig kontroll under tider, då bränvinstill-

verkning icke idkas, skulle blifva omöjlig på landet, ansåg Utskottet den af Herr Björck föreslagna utsträckning i destilleringsrätten icke kunna beviljas.

Efter härmed slutad discussion blef ifrågavarande hemställen af Ståndet *bifallen*.

Andra hemställen sid. 12.

Professor **Carlson**: Här måste jag yrka en förändring i den föreskrift, Utskottet föreslagit, med bibehållande af det gamla stadgandet. Det vore ej utan våda att medgifva destillering under alla tider af året med redskap af hvad beskaffenhet och storlek som helst. Det skäl, som för ett sådant medgifvande anföres, att nemligen med vanlig enkel bränvinsredskap icke kan tillverkas sprit af den godhet och styrka samt till sådan mängd, som för åtskilliga techniska behof erfordrades, håller vid pröfningen icke stånd, emedan chemister upplyst, att spritens halt är oberoende af apparatens construction och tio månader af året synas vara fullt tillräckliga för åstadkommande af den för landet nödiga qvantiteten af sprit. Utskottet anför, att några verkliga olägenheter icke torde vara att befara af en sådan frihet i stad, hvarest ständig polisbetjening finnes och tillvaron af drank lätt blefve röjd. Detta må gälla för sannt, hvad de större städerna beträffar; men deremot med den polisuppsigt, som eger rum i de mindre städerna, torde säkerligen icke underslef kunna förekommas. Om t. ex. ett mindre bränneri finnes i närheten af staden, blefve det icke alltid så svårt att kunna införa till staden lanken för att der klara och förvandla densamma till fullgradigt bränvin. Än mer, har han blott uppnått en grads styrka, så bär han med rätta titeln af bränvin och kan *fullt lagenligt* omdestilleras. Dertill kommer, att beviljandet af destillerings-rättighet under hela året åt stad blott skulle väcka afundsjuka och missnöje hos bränvinstillverkare på landet. På grund häraf tillstyrker jag, att, till dess man helt och hållet är inne på den nya banan och förvandlat bränvinstillverkningen till en ren fabriksnärning, det till sin natur provisoriska stadgandet i afseende på tiden för destillering bibehålles oförändradt. Hvad redskapen åter beträffar, anser jag ingen olägenhet uppkomma af Utskottets förslag, det densamma må vara af hvad beskaffenhet och storlek som helst.

Häruti instämde Contracts Prosten *Landgren* och Doctor *Nordlander*.

Domprosten **Björling**: Inom Utskottet voro ledamöterna från detta Högv. Stånd alla af samma mening som Professor **Carl-**

Carlson nyss framställt, ehuru ingen har antecknat sig såsom reservant. Jag för min del tvekar således ej att ingå på hvad den siste talaren föreslagit.

Härmed förklarades discussionen slutad, och Ståndet, som icke fann för godt bifalla Utskottets i förevarande punkt gjorde tillstyrkande, att brännvins-destillering må i stad såsom serskild näring utöfvas *alla tider af året*, antog för ifrågavarande förra moment i förordnings-förslaget följande af Professor Carlson föreslagna lydelse:

"Brännvins-destillering må dessutom under den tid, då brännvins-tillverkning icke är tillåten, kunna i stad såsom serskild näring utöfvas med redskap af hvilken storlek och beskaffenhet som helst."

Tredje hemställan sid. 12 bifölles.

Fjerde hemställan sid. 12.

Med anledning häraf och till följd af nyssnämnda af Ståndet beslutade förändring af 20 § återremitterades §§ 21, 61 och 49, med anmodan till Utskottet att tillse, om och i hvad mon nyssberörde §§ må anses böra undergå ändring för att sättas i öfverensstämmelse med den beslutade lydelsen af § 20.

§§ 22—24 *biföllos.*

§§ 25, 26, 27 och 28.

Professor Carlson: Det kan ej sägas vara af väsendtlig vikt, om brännvinsbrännings-redskap af justerare mätes eller ej; men det underlättar kontrollen. Då det heter, att den, som förfärdigar redskap för brännvins-tillverkning eller destillering, skall vid densammas anmälning till justering uppgifva personen, åt hvilken redskapen blifvit förfärdigad, på det Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, som erhålla del af stämplings-betygen, må veta, hvarest redskapen finnes; så synes mig ändamålet med denna föreskrift, eller redskapens identification, vara svårt att uppnå, om dess rymd icke är känd och för hvilket ändamål mätningen är afsedd. Jag känner således icke, om skälen varit tillräckliga för upphäfvandet af den gamla föreskriften.

Domprosten Björling: Utskottet ansåg mätningen af den större redskapen vara helt och hållet öfverflödigt och obehöfligt, enär tillverkningen i större brännerier ej bestämmes efter afverknings-förmågan. Man ville förenkla författningen och har

derför uteslutit ifrågavarande bestämmelse såsom onödig. Hvad Professor Carlson anført om nyttan af mätningen för bevisandet af redskapens identitet, synes mig vara af underordnad vikt. Då således bibehållandet af det gamla stadgandet blott föranleder onödigt besvär, hemställer jag, om icke Ståndet kan bifalla den förändring, Utskotten föreslagit.

Häruti instämde Doctor *Nordlander*, Prosten *Wåhlander* med flera.

Professor *Carlson*: Något stort besvär kan bibehållandet af den gamla föreskriften väl icke föranleda. Då emedlertid både det förra och det nu af Utskotten föreslagna sättet leda till ändamålet, så vill jag icke vidare yrka antagandet af min mening.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, blefvo, uppå derom verbörligen gjord proposition, ifrågavarande §§ af Ståndet *godkända*.

§§ 29—35 *biföllos*.

§ 36.

På hemställan af Prosten *Ljunggren* blef denna § återremitterad för enahanda ändamål, som redan i afseende på §§ 21, 61 och 49 är angifvet.

§§ 37—39 *biföllos*.

§ 40.

Prosten *Melander*: Ibland motiverna hafva Utskotten nämnt, att grundsatsen att genom en för all brännvins-tillverkning lika, men tid efter annan småningom ökad beskattning höja priset på sjelfva varan, samt derigenom minska både förbrukning och tillverkning borde efter Utskottens mening strängt vidhållas. Jag gillar denna grundsats; men anser Utskotten hafva velat gå alltför försigtigt tillväga, då de sraxt derefter yttra sig icke kunna tillstyrka en höjning med 50 eller 100 procent i den vid sistlidne Riksdag så betydligt stegrade afgiften, utan föreslå, att densamma bestämmes till 60 öre, hvilket utgör blott 10 öres förhöjning. När man vet, att afgiften för brännvins-tillverkning vid förlidne Riksdagen på en gång höjdes med 400 procent, utan att några vådor deraf försports, så tyckes det mig, som det ej skulle vara serdeles farligt att nu höja samma afgift med 50 procent. Redan förra Riksdagen yrkade jag, att afgiften skulle bestämmas till det genom en slik för-

höjning uppkommande belopp, och tror ännu, att tillverkningen kunnat bära densamma. Jag tror äfven, att äfven med nu af en motionär föreslagna beskattning af 75 öre för kannan vi icke skulle komma att sakna bränvin. Tillverkningen deraf skall säkerligen äfven med denna skatt icke synnerligen förminskas och fullkomligt bära sig. Ehuru jag således önskade framgång åt den motionärens förslag, som velat sätta afgiften för bränvinstillverkning till 1 R:dr för hvarje kanna, vill jag såsom en medelväg mellan de olika åsigheterna endast yrka 75 öre, och tror, att Högv. Ståndet till en sådan förhöjning gerna kan lemna sitt bifall.

Häruti instämde Doctor *Sandberg*.

Doctor *Säve*: Jag delar fullkomligt den första talarens berömliga nitälskan att vilja minska bränvinsförbrukningen genom varans fördyrande, hvartill såsom medel naturligtvis tjenar att höja skatten. Men den bör då icke på en gång sättas alltför högt för att ej reta till smuggling. Utskotten hafva ej åsidosatt den först yrkade grundsatsen, men hafva ansett sig vid dess tillämpning böra iakttaga en viss varsamhet och måtta. Den högre beskattningen på bränvin är i vårt land ännu ny, och bestämdes vid förra Riksdagen till på en gång 16 sk. B:co eller omkring 50 öre. Norrige har gått längre och kommit ända till 75 öre, men det har också en längre erfarenhet af productionsskattens användande bakom sig. Om vi nu på en gång beslutat en sådan förhöjning, så skulle den utan tvifvel hafva ådragit oss den rättvisa förebråelsen att hafva förbisett icke blott en behöflig stadga, utan äfven all billig progression i bränvins-författningen. Den sålunda med en hel tredjedel förhöjda skatten skulle också hafva fallit nog tungt på de mindre brännerierna, för hvilka afverkningsförmågan nu blifvit dubbelt högre beräknad, och sålunda verka mer missnöje än saken förtjenar. Jag tror följaktligen, att Utskotten genom att bestämma skatten till 60 öre gått så långt, som de skäligen bort och kunnat, och yrkar bifall till förslaget.

Häruti instämde Biskop *Bergman* samt Prostarne *Lagergren* och *Ljungdahl*.

Professor *Agardh*: Jag skulle vilja föreslå, att man stadnade vid nuvarande skatt å bränvinstillverkningen. Det vore visserligen godt att bereda Staten större inkomster genom förhöjning af ifrågavarande afgift; men man måste betänka, att, om skatten sättes så hög, att man derigenom retar till lagöfverträdelser, smuggling och lönnbränneri, fördelarne blifva inga, utan ändamålet komme i stället att motverkas. Något sådant vore i min tanke att befara, om de i ämnet väckta motioner-

na biföllos. Då skatten å bränvinstillverkningen är blott hälften så hög i Danmark, så vore ju det smugglings-premium, som en oloflig införsel derifrån skulle lemna, alltför stort för att egennyttna skulle kunna motstå frestelsen. Vi hafva redan sett följderna af en förespeglad omvexling i lagstiftningen i denna del; ty bränvinet har redan stigit vid blotta ryktet om hvad Utskotten föreslagit. Vi böra icke uppmuntra speculationerna i den delen. Någon stadga i lagstiftningen behöfves. Och om den af Utskotten föreslagna förhöjda beräkningen af bränneriernas afverkningsförmåga blifver antagen, så höjes i verkligheten skatten till så högt belopp, som jag för min del för närvarande anser lämpligt.

Häruti instämde Doctor *Nordlander* och Prosten *Carl-lander*.

Professor *Carlson*: Jag kan ej instämma med nästföregående talare deruti, att den föreslagna förhöjningen i skatten för bränvinstillverkning är för stor. Man bör betänka, att om ock den förhöjda beräkningen af de mindre pannornas afverkningsförmåga innebär en förhöjd beskattning, så har på ett annat ställe förminskning i afgiften, nemligen genom användandet af en beräkningsgrund för bränvinets styrka, egt rum. Om man tager detta i beräkning, så blefve den nuvarande skattens förhöjning endast 4 sk. 9 r:st på kannan.

Hvad den befarade smugglingen beträffar, så har erfarenheten bekräftat, hvad vid förra Riksdagen antogs, att förhållandet dermed icke är så särdeles farligt. Man eger detaljerade uppgifter derpå, att det på Skånska kusten insmugglade bränvin under förra året uppgått till högst en half million kannor; och med nu vidtagna bättre tullbevakning och controller är all anledning att förmoda, det säkerheten för missbruk blir ännu större.

Att Danmark har lägre skatt å bränvinstillverkningen, eger sin riktighet; men lika sannt är det ock, att Norrige har en högre; och vi, som stå i landgemenskap med det sednare Riket, för att icke tala om det politiska sambandet, böra helst närma oss i detta afseende till vårt brödrarrike.

Det är sannt, att priset på bränvin stigit, dock ingalunda högre än som vid en ifrågasatt höjd beskattning är att vänta; men någon väsendtlig rubbning i förhållandena kan ej gerna genom denna förhöjning inträda. Att en högre afgift för tillverkningen bestämmes, synes mig alltså riktigt; men deremot vill jag icke gå så långt som till 75 öre, emedan detta språng skulle blifva för stort, utan tror, att man kan stadna vid hvad Utskotten föreslagit. För öfrigt, om någon skatt bör afse högre inkomst för Statsverket, på hvars medel nu så stora anspråk göras, så är det företrädesvis denna. Det må an-

föras, att alldeles samma slag af skatt på sednaste åren blifvit anlitad af andra stater, så t. ex. England, Frankrike m. fl. Jag yrkar således bifall.

Prosten Wåhlander: Det torde vara allmänt erkänt, att stadga i lagstiftning är ett bland de förnämsta villkoren för ett lands välstånd och förkofran. Om så är, bör väl denna sanning ega sin tillämplighet äfven på bränvins-lagstiftningen. Den lag, som handlar om bränvinaets tillverkning och försäljning i vårt land, är icke mycket mer än två år gammal, och det torde derföre vara alltför tidigt att nu företaga några andra förändringar deri än sådana, hvilka denna korta erfarenhet bekräftat vara af behovet påkallade. Detta kan icke vara förhållandet hvad bränvinsskatten beträffar. För den skull synes mig vara skäl att bibehålla denna skatt oförändrad, åtminstone under nästa statsreglerings-period. Det skulle annars kunna inträffa, att det goda ändamål, som hvarje sann fosterlandsvän dermed åsyftar, snarare motverkas än befrämjas. Det ligger nemligen för öppen dag, att en öfverdrifven beskattning innebär en större lockelse både till lönnbränning och oloflig införsel af denna vara. Det har blifvit yttradt, att vådorna i detta hänseende icke äro serdeles stora. Jag vill också tro detsamma. Men säkert är, att uppfinningsförmågan sällan visat sig rikare, än då fråga uppstått om kringgående af lagen för bränvinets tillverkning. Blifver nu skatten utöfver behovet förhöjd, så är det icke otänkbart, att en spirituös dryck af enahanda beskaffenhet som det Svenska bränvinet inkommer från utlandet under främmande namn och dymedelst icke allenast motverkar den goda sakens framgång, utan äfven förminskar den påräknade statsinkomsten. Exempel härpå saknas icke äfven under den korta tid, som vår nu gällande bränvinsbrännings-lag varat. Det torde derföre vara nödigt att icke taga alltför brådstörtade steg i detta afseende. Dessutom är det en egen företeelse, att samma herrar, som ällas att i tull-lagstiftningen framgå på en liberalare bana, nu ifrå för en motsatt riktning i bränvins-lagstiftningen. Jag tror, att detta är mera välment än välbetänkt. Atminstone ligger ingen consequence deri. Jag instämmer derföre med Professor Agardh, och anser den ifrågavarande skatten icke böra bestämmas högre än vid föregående Riksdag.

Doctor Sandberg: Jag instämmer med siste talaren deruti, att stadga i närings-lagstiftningen är nödvändig, så vida industrien skall kunna förkofras och uppblomstra; men jag medgifver detta endast för sådana industrigrenar, som äro samhällsnyttiga och bidra till folkets väl. Hvad deremot angår en skadlig och förderflig handtering sådan som denna, synes mig lagstiftningen böra gå derpå ut att kunna göra Sveriges

innebyggare utledsna vid att bränna bränvin. Samme talare har yttrat den farhågan, att Staten genom bränvinsskattens förhöjning skulle i stället för att vinna förlora i sina inkomster. Ja, det vore ett i sanning godt tecken, om så skedde; ty sådant skulle bevisa, att förtäringen af den skadliga drycken vore mindre; och ju mindre folket super, desto bättre står det till i landet. Hvad den af samma orsak befarade större smugglingen angår, så kan den blott genom sorgfälligt tullbevakning minskas. Ty äfven under nuvarande förhållande lemnar den olofliga införseln af bränvin från Danmark, der exportören får sin tillverkningskatt tillbaka, ett betydligt smugglings-premium. För att underlätta tullbevakningens bemödanden, kunde man också, sedan Electriska Telegrapher nu blifvit inrättade, ingå den öfverenskommelsen med myndigheterna i Danmark, att man finge underrättelser om tiden, då sådana exportforor afgingo.

Man har vidare sagt, att de små bränvinspannorna skola blifva i så hög grad lidande, om de, jemte det deras afverknings-förmåga under dygn beräknades till två eller två och två tredjedels gånger deras pannerymd, ålades en högre skatt. Ja, det medgifves; ty de komma säkerligen att stryka segel; men icke för den förhöjda afgiften på hvarje kanna bränvin, utan för den mångdubbla afverknings-förmåga om dygnet, hvartill de nu blifva uppskattade, och deröfver gråter icke jag. Men sedan de små pannorna måst draga sig undan, så bör man tillse, att de stora, som blifva ensamma om fältet och äfven få öfvertaga de smärres tillverkningsbelopp, också få betala motsvarande högre skatt. Ty det är klart, att sedan de små blifvit ihjälklämde, komma de stora att förse Svenska folket med hela dess supningsbehof. Och ålägges dem ingen större afgift för kanna än hittills, så skall den ifrågavarande förändringen tillskynda ångbrännerierna en ej obetydlig förmon. Såsom bekant är, har jag väckt motion om skattens förhöjning till 75 öre för hvarje kanna, samt instämt med Prosten Melander, som nu talat i samma syftning; men är denna förhöjning omöjlig, så må man utan ringaste betänklighet åtminstone antaga den, som Utskotten föreslagit, eller 60 öre. Har man något allvar att småningom höja beskattningen på den förderliga bränvins-tillverkningen, så kan väl en tillökning denna gång med 3½ skilling banco på kannan väl ingalunda anses vara för hög.

Domprosten Björling: Jag instämmer med Doctor Säve och Professor Carlsson; men gör dervid mindre afseende på den vinst, Statsverket kan hemta af den förhöjda tillverknings-skatten å bränvin, än å nödvändigheten och pligten för Rikets Ständer att fortgå på den bana, som de förra Riksdagen började. För landet har den då utfärdade bränvins-förordningen varit serdeles gagnande; och då ingen oro försports med anledning af det stora steg, som då togs, bör någon sådan icke

vara synnerligen att frukta för genom det lilla steg, som nu är i fråga. Sistlidne Riksdags åtgärd i detta ämne har ej visat sig vara i allo tillfredsställande och ändamålsenlig, i thy att det åsyftade ändamålet, nemligen småpannornas borttagande och bränvinstillverkningens förvandlande till fabriksrörelse i större brännerier, ej derigenom vunnits, då det tvärtom sedan förra Riksdagen visat sig, att några stora brännerier blifvit nedlagda, och i deras ställe små uppkommit. Genom de åtgärder, Utskotten nu föreslagit, anser jag det nämnda ändamålet säkrare vinnas, hvarföre jag får tillstyrka de Sammansatta Utskottens förslag i denna del.

Biskop Thomander: De två representanterna från Lunds Academi och Linköpings Stift, hvilka i dag talat för bibehållandet af den gamla skatten, gjorde äfven förra Riksdagen motstånd mot den då ifrågasatta förhöjningen under förespegling af flera faror för landet. Men deras farhögor hafva icke bekräftat sig. Hvad den så mycket befarade smugglingen angår, så har den till följd af det hinder, som sjelfva varans volum lägger i vägen derför, icke skett till större belopp, än på sin aldrahögsta höjd en million kannor. Många andra varor komma genom för hög tull att insmugglas, t. ex. caffè, handskar o. s. v. De skrymma så litet, att man icke så noga kan controllera införseln. Så är förhållandet icke med bränvinet. Det är svårt, om det ock någon gång sker, att på den Skånska kusten, som är så öppen, obemärkt komma med större partier än en eller annan bränvinskagge på hufvudet. Smugglingen måste alltid ske i så liten skala, att den knappt lönar mödan. Den så betydligt stegrade skatten, som sattes vid sistlidne Riksdag, uppmuntrade utan tvifvel till alla *möjliga* smugglings-försök, och likväl har den icke varit serdeles betydlig. Lönnbränning i gryta med trälock och på annat sätt verkar också så litet, att någon synnerlig fara derför icke heller är för handen. Då nu stora utgifter af 20 à 30 millioner och mera förestå, så bör man i afseende på den ifrågavarande förhöjningen af bränvinsskatten icke taga stegen så korta, utan tvärtom så långa som möjligt; jag tror, att då fråga icke kan vara att uppmuntra denna näring, man, utan att frukta för luren-drejeri, åtminstone bör kunna höja skatten till 70 öre för hvarje kanna. Någon stadga i bränvins-lagstiftningen har aldrig blifvit lofvad fabrikanten, utan heldre motsatsen.

Prosten Melén: Jag skulle icke hafva begärt ordet, om jag ej vid remissen af Doctor Sandbergs motion i afseende på detta ämne yttrat, att i min tanke skatten för bränvinstillverkningen borde förblifva vid hvad den sedan sistlidne Riksdag varit, men en förhöjd beräkning af småpannornas afverkningsförmåga bestämmas — en sak, hvaröfver Bonde-Ståndet

vid förra Riksdagen fattade mycken eld, och en del af Hög-
Ståndet äfven. Det gläder mig, att Doctor Sandberg nu fattat
en annan tanke. Han har hittills alltid hyllat de små brän-
vinspannorna, och talat om de stora, såsom några riktiga för-
störings-machiner, "eldsprutande drakar" m. m. För mig, som
alltid velat hålla efter de små pannorna, synes den af vissa
motionärer föreslagna beskattningen dock något hård, emedan,
jemte det att afverkningsförmågan kommer att beräknas mer
än dubbelt högre, tillverknings-skatten blefve med nära 25
procent förökad. Men om Doctor Sandberg finner dem tåla
en beskattning af till och med 75 öre, så skall jag icke bedja
för dem. Atminstone bifaller jag den förhöjning, som Utskot-
ten föreslagit, eller 60 öre för hvarje tillverkad kanna.

Comminister Beckman: Alla hastiga förändringar i hvarje
gren af den ekonomiska lagstiftningen, och serskildt i afseende
på denna medföra olägenheter. Man klagar öfver förändrade
tullsatser vid hvar och en af de alltför nära på hvarandra föl-
jande Riksdagarne, och lika grundade klagomål kunna föras
i afseende på bränvins-lagstiftningen. Man tog deruti vid förra
Riksdagen ett stort språng; och det vill synas talaren, att
man med endast två års erfarenhet, kunde nu tills vidare låta
bero vid den då gjorda bestämmelsen af tillverknings-skatten
och tillåta den nya ordningen för bränvins-tillverkningen ostörd
få fortfara samt lemna en tillförlitligare erfarenhet, än som nu
kan vara vunnen. Blott från denna synpunkt finnes tillräck-
ligt skäl att bibehålla afgiften för bränvins-tillverkning oförän-
drad. Men då man derjemte tager i betraktande den förhöjda
beskattning, som genom mer än fördubblad beräkning af små-
pannornas afverknings-förmåga uppkommer; så kan man be-
döma en vidare förhöjning äfven uti kannetals-afgiften såsom
åtminstone i afseende på dem nästan obillig. Det största och
icke oskäligen motståndet mot ett sådant förslag är att vänta från
Hedervärda Bonde-Ståndet, och det vore att beklaga, om Hög-
vördiga Ståndet genom bifall till förslaget skulle gifva anled-
ning till enahanda bedröfliga uppträden som under förra Riks-
dagen, då i Förstärkt Stats-Utskott denna fråga förevar.

Med bränvins-smugglingen, hvilken man hade ansett be-
drifvas i mycket större scala än verkligheten ådagalagt, lär
det således icke vara så farligt. Men det gifves en loflig in-
försel af sprit, som hotar med vida större våda. För min del
vet jag ej, huruvida det kan kallas ett bättre förhållande, att
sprit, under hvarjehanda namn, ofta af sämsta beskaffenhet,
införd, här förvandlas till bränvin, än att genom måttlig be-
skattning göra det möjligt för den inhemske producenten att
omedelbart förse landet med erforderligt behof deraf.

Man har sagt, att ingen oro försports till följd af den stora
förhöjning i bränvins-skatten, som vid sistlidne Riksdag beslöts,

och deraf har man dragit den slutsats, att man utan fara äfven kunde höja den ännu mera. Men utom det att man icke redan borde hafva förglömt de tillförlitligaste berättelser om blodiga uppträden i byarne och skögarne, för att skydda eller återeröfra den kära lyftpannan, bör man ihågkomma, att retelserna till lagöfverträdelser ökas i samma förhållande som skatten. Ty ju större skatten sättes, desto större blir vinsten för den, som med näringen sysselsätter sig. Nu säger man, att förhöjningen icke är betydlig; men tariferna visa, att den i synnerhet i afseende å de små pannorna ungefärligen fyrdubblar beskattningen. Och likasom man genom höga tullsatser icke blott vida betydligare fördyrar varorna för consumenterna, utan äfven uppmuntrar smuggling, så sker det ock i afseende på brävinstillverkningen genom för hög beskattning, ehuru spritdryckens fördyrande må vara önskvärd. Jag instämmer med Professor Agardh deruti, att man icke bör höja skatten, förmenande, liksom han, att, huru mycket vi än kunde nu behöfva millionerna, vi genom att vilja vinna för många kunna gå miste om en del af dem, vi hafva säkert att påräkna. Nästa Riksdag kan blifva tid att tänka på en förhöjning af den ifrågavarande skatten; nu är frågan derom nog tidig. För denna min åsigt finner jag vidare stöd uti den önskan om skattens förhöjande ända till full R:dr för hvarje kanna tillverkad brännvin, hvilken jag har hört framställas af en och annan, som innehafver rättighet att i löflig väg koka detsamma. Utom den allmänna erfarenhet att hvarje af producenten eller köpmännen förskjuten skatte-riksdaler tages tillbaka flerfaldiga gånger af consumenten, torde brännvinsbrännaren hafva några hemliga konster, hvarigenom han på ett eller annat sätt förstår att undandraga sig skatt för en del af tillverkningen, och således ju högre bevillningen är, desto större blifver vinsten, då den obeskattade delen säljes till samma pris som den beskattade. Utan all egennytta torde icke denna önskan hysas. Talaren finnes icke benägen att gå den till mötes.

Professor Agardh: Man har sagt, att brännvins-smugglingen icke varit så stor, blott en half million kannor. Ja, äfven om denna uppgift antages vara factisk, så bevisar detta intet mot sjelfva saken, som jag förfäktar. Jag fäster mig icke så mycket vid den financiella förlusten för Staten, utan fastmera dervid att det lägre folket uppmuntras till lagöfverträdelser, hvarigenom det sedan stadnar som innevånare på fästningarne och förfaller till alla möjliga brott. Ty genom skattens förhöjning retar man otvifvelaktigt till smuggling, och en gång inkommen på lagöfverträdelsernas bana är det svårt att säga, hvar man stadnar. Genom en liberal tull-lagstiftning söker man hindra smuggling, men här handlar man i alldeles motsatt riktning. Hvad angår den förespeglade inkomsten för Sta-

ten af en half million eller deröfver, så får man icke räkna derpå så absolut; ty man måste betänka, att lefnadskostnaderna genom en sådan indirect skatt i betydlig grad fördryas. Exempel derpå har man i Norrige. Man säger, att de af mig och flera andra vid förra Riksdagen förebådade vådorna af bränvinsskattens förhöjning icke hafva bekräftat sig. Man bör vara tacksam mot försynen för ett sådant förhållande; men ingalunda bör det vara ett skäl att därför blindt framrusa. De omtalade vådorna kunna ännu inträffa; och höjer man ännu vidare den ifrågavarande skatten, så fruktar jag, att, i fall andra och mindre gynnsamma förhållanden inträda, man finge förebrå sig för den obetänksamhet, hvarmed man gått tillväga.

Doctor Sandberg: Att den ifrågavarande skatten, likasom tullen, komme att i sjelfva verket blifva en consumtions-skatt, kan icke nekas; men här är ej fråga om förbrukning af någon nödvändighetsvara, och då bör det skälet mot bifall till skattens förhöjning icke heller användas. Det är just meningen att så mycket som möjligt *fördyra* varan, så att mindre deraf må consumeras. Hvad importen af den utländska bränvinsspriten under mer eller mindre förnämna namn beträffar, så blicka vi till Bevillnings-Utskottet med förhoppningsfull vän-tan, att några medel uppfinnas, som kunna förekomma den.

Min värde Stiftsbroder har beskyllt mig för att hysa någon synnerlig ömhet för de små bränvins-pannorna. Han kan icke med skäl förebrå mig något sådant. Hatet mot de stora pannorna har varit och är stort i samma proportion, som dessa äro större, men jag har därför icke älskat de små. Jag har tvertom alltid hatat och hatar dem ännu tillräckligt. Min afvoghet emot dessa med rätta kallade utarmnings- och brödförstörings-machiner står i direct förhållande till det större eller mindre förderf, de åstadkomma. Om min värde vän miss-tänker mig för någon democratisk lutning i detta fall, så får han hålla till godo, om jag anser honom hysa litet aristocratiska sympathier för de stora. För min del har jag föreslagit tillverknings-skattens förhöjning för både de stora pannorna och de små. Utskotten hafva gått ett steg längre, och för de sednare äfven höjt beräkningen af afverkningsförmågan. De skola till följd deraf säkerligen strypas, och detta gör visst icke mig någon sorg. Men under sådant förhållande bör också skatten för de stora pannorna förhöjas; ty annars blefve den tillämnade lagstiftningen, som ruinerar de små, en fördel och ett premium för de andra, som få fältet för sin verksamhet utvid-gadt och blifva ensamme om den slemma handteringens be-drifvande. Om den föreslagna förändringen skulle föranleda nå-gra ledsamma uppträden ibland folket, så vore orsaken dertill icke den med blott några skillingar förhöjda afgiften, utan den fördubblade beräkningen af småpannornas afverkningsförmåga.

Men jag tror, att man icke heller i detta afseende behöfver hysa någon synnerlig fruktan; ty erfarenheten har nu betydligt förändrat opinionen sedan sista Riksdag. Man har sett, att man kan lefva lycklig på sitt lilla hemman utan bränvinspannan.

Må skatten således höjas, helst till 75 öre, men jag vill likväl nedpruta litet mina anspråk i den delen och förena mig med Biskop Thomander om 70 öre. Man skulle derigenom i alla fall vinna långt mera än jag vågat hoppas.

Prosten Wählander: Jag har begärt ordet blott för att bemöta en beskyllning, som blifvit mig gjord af Biskopen i Lund. Han sade nemligen, att jag vid förra Riksdagen gjorde allt för att motverka den förändrade bränvins-lagstiftning, som då förehades. Jag ber få tillkännagifva, att detta är ett fullkomligt misstag. Riksdags-protocollerna kunna utvisa, att jag till alla delar instämde i hvad Utskottet i detta afseende då föreslog. Deraf skulle väl snarare den slutsats kunna dragas, att jag gjorde allt för att befordra denna lagstiftning. Jag nitälskar lika mycket nu för den goda saken; men detta hindrar icke, att jag önskar vidblifvandet af den skatt, som förra Riksdagen bestämdes, emedan jag på grunder, som jag förut haft äran anföra och andra talare vidare utvecklat, anser en förhöjning deraf för det närvarande mindre lämplig.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Samma meningsskiljaktigheter yppades inom Utskotten som här i afseende på beloppet af den afgift, som bör sättas å bränvins-tillverkning; man föreslog 50, 60, ja ock 70 öre. Man framställde der samma faror af förhöjningen i berörde afgift. Man talade om lönnbränning; men af det spöket skrämdes icke Utskotten; ty dels finnas så många nykterhetens och ordningens vänner i hvarje landsort, dels ligger lönnbränningens utrotande så tydligt i deras intresse, som utöfva en loflig bränvinsbränning, att lönnbrännare snart skulle blifva upptäckt och till näpst befördrad. Man talade om smuggling, och en ledamot åtog sig att bevisa, det 6 millioner kannor på detta olofliga sätt blifvit från Danmark införda. Men genom underrättelser och noggranna uppgifter från vederbörande Svensk Consul blef bevisadt, att redan en half million kannor vore en för hög beräkning. Ty emedan drawback beviljades å bränvin, fördes samma vara flera gånger fram och åter. Hvad slutligen importen af utländsk sprit beträffar, så hoppades man, att Bevillnings-Utskottet väl skulle finna något medel att förekomma eller åtminstone betydligt försvåra missbruket deraf. Man var således ense derom, att förhöjning af den ifrågavarande skatten borde ske och beslöt att, följande Norriges exempel, härvid gå småningom tillväga; hvarför man

ansåg klokast att för närvarande stadna vid 60 öre för hvarje kanna.

Doctor Nordlander: Jag instämmer med den föregående talaren deruti, att det för närvarande är klokast att icke bestämma tillverknings-skatten å bränvin högre än 60 öre. Jag önskar visst, att skatten må blifva så hög som möjligt, men anser, att man icke bör gå för brådstörtadt tillväga. Man förespeglar visserligen uppträden äfven för den sistnämnda förhöjningen; men i min tanke äro de icke mycket att befara. Då efter förra Riksdagens beslut i detta afseende blott på ganska få ställen några oroligheter utbröto, så måste anledningen till en sådan fruktan vara nu ännu mycket mindre. Den af Utskotten föreslagna afgiften, ehuru ej så hög som den, vissa motionären tillstyrkt, uppfyller likväl ändamålet. Ty kan en bränvins-tillverkare tillstyrka ända till 1 R:dr b:co per kanna, så är det tydligt, att han ämnar på något hemligt ställe anställa sin bränning. Med lönnbränningen är det emellertid icke så farligt; ty att bränna i grytor med trälock ger så dålig vara, att den icke blir mycket eftersökt i längden. Det händer i sådant fall, hvad som skedde under Konung Gustaf III:s tid i Dalarne, att bönderna komma och klaga, "att de få ondt i hufvudet af trätratt-bränvinet". Jag tillstyrker bifall till hvad Utskotten föreslagit.

Doctor Sæve: Någre talare, som sagt sig önska en viss stadga i näringsförfattningarne, hafva förklarat sig mot all skatteförhöjning på bränvins-tillverkningen vid denna Riksdag. Man bör ej så motarbета, säger man, en industri, som man nyligen lyckats att förvandla från att vara husbehofsbränning till fabriksrörelse. Men hvarföre hafva vi sökt reducera det förut öfverdrifna antalet små brännerier till ett färre antal större? Jo, för att lättare kunna beskatta dem. Lagstiftningen står nemligen i helt annat förhållande till denna än till andra näringsgrenar. Den vill nedtvinga snarare än höja dess tillverkning. Detta måste ske genom en successivt ökad beskattning. Gör man detta endast i afseende på de mindre brännerierna, så kommer man ej till målet. Ty då enligt sista redogörelsen hela tillverkningen i de mindre brännerierna endast uppgick till 4,500,000 kannor, så utgjorde den i de större 7,178,600 kannor, och den skall säkert stiga till ett nu oförutsedt belopp, om man icke efter hand ökar skatten. Norr-iges erfarenhet är oss i detta afseende ganska lärorik. År 1849, då product-skatten der infördes med först 4 och två år sednare med 6 skilling banco per pott d. ä. en tredjedels kanna, hade pannornas antal i hast nedgått till 40 st. och hela tillverkningsbeloppet till blott 2,380,000 kannor, i stället för att det ännu år 1848 utgjorde omkring tre och en half millio-

ner kannor. Således var minskningen betydlig. Men man fann snart utväg och intresse vid att högre uppdrifva denna, som man trodde, nog beskattade fabriksnäring. Och när tillverkningsbeloppet under bränningsåret 1853—1854 åter stigit till den betydligt ökade quantiteten af nära 4,000,000 kannor; så fann Norriska Storthinget hög tid att åter höja skatten till dess nuvarande belopp 8 sk. per pott d. ä. omkring 75 öre för kannan enligt vår beräkning, och ändock läser vid nuvarande Storthing vara fråga om ytterligare förhöjning. Det är derföre med afseende på afsigten att förekomma en ständigt ökad production visst ej för mycket, att Utskotten vågat föreslå 60 öre för kannan. Snarare kunde man säga, att förhöjningen är för ringa. Men jag har redan yttrat, att Utskotten ansett sig icke böra gå brådstörtadt tillväga, och jag vågar derföre anhålla om Ståndets bifall till detta förslag.

Häruti instämde Prosten *Melander*.

Biskop *Thomander*: Jag vill ej upphäfvä mig till skiljedomare mellan de stora och små "drakarne"; jag har nog att reda mig mot de två Ståndsbröder, som i dag förordat bibehållandet af den gamla skatten. Mot representanten från Linköpings Stift ger jag i en sak genast tappt, emedan jag tror honom på hans ord, att jag misstagit mig, då jag påstod, att han vid förra Riksdagen äfven motsatte sig då föreslagna förhöjning af bränvinsskatten. Men ehuru jag villigt erkänner detta misstag, kan jag likväl icke gilla hans sätt att argumentera mot vidare förhöjning af skatten vid denna Riksdag; ty vore hans premisser sanna, så skulle otvifvelaktigt den slutsatsen följa, att man borde återgå till en beskattning af 2 à 3 öre per kanna. Hvad den andra motståndaren angår, som af ifrågavarande skatts förhöjning befarat folkets demoralisation, så skulle han säkert, om han haft tid att taga reda på den smuggling, af bränvin, hvilken å de små fisklägena omkring Skånska kusten bedrifvits, erfarit, att den betydligt aftagit och på flera ställen alldeles upphört. Att den åtföljts af annan smuggling har icke heller bekräftat sig. Ser man vidare på lönnbränningen, hvilken inom Lunds, Skara och Linköpings Stift säkerligen framträdte i största skalan; så finner man äfven i detta afseende förhållandena icke försämrade. En person, som vid en visitation uppträdde med detta höga språk: "Jag har lönnbränt och skall göra det", blef desavouerad af hela församlingen, hos hvilken opinionen således blifvit betydligt förändrad, då truppstyrka hade förut måst ditkallas för att hindra lönnbränning. Man må ej förhäfva sig å någondera sidan, utan med full förtröstan till den Styrelse, som hittills ledt vårt lands öden, blott tänka på hvad som är rätt. Då man således känner, att bränvins-tillverkarnes vinst varit

stor under de sistförflutna åren, böra de i min tanke högre beskattas. Och öfverger man *status quo*, så kan man lika gerna gå till 70 öre som till 60. Af fruktan för demonstrationer och upplopp bör väl ingen hederlig man inom representationen vika från sin öfvertygelse.

Contracts-Prosten Holmberg: Då jag sistlidne Riksdag i likhet med detta Högv. Stånds Ledamöter i allmänhet på det lifligaste intresserade mig för den stora frågan om reform i bränvins-brännings-lagstiftningen, är det ett behof för mig att nu yttra ett par ord. Jag instämmer fullkomligt med Doctor Sæve deruti, att just derföre, att sistförsamlade Ständer voro nödtvungne att taga ett jättesteg i nyssnämnda lagstiftning, både kan och bör man nu gå saktmodigare tillväga, och jag håller de sammansatta Utskotten räkning för att de med nödig varsamhet framskridit i den en gång utstakade riktningen. Sistlidne Riksdag vidtogos, såsom vi alla veta, flerahanda kraftiga åtgärder att åstadkomma behöfliga förändringar i flera af våra viktigaste inre förhållanden och dessa försök hafva under en mild försyns ledning slagit väl ut. Men äfven framgången har, såsom redan en föregående Talare antydtt, sina vådor. Efter en vunnen stor seger är man så lätt utsatt för att råka i ett slags yrsel, och tecken till en sådan yra tycker jag mig hafva denna Riksdag varsnat i flera riktningar. Tydligast uppenbara de sig i den vidtutseende jernvägsfrågan; möjligen torde de innan långt äfven visa sig i tullfrågan och med hänseende till det nu förevarande ärendet synes man mig likaledes vara färdig till en viss öfverdrift. Jag tror icke, att det för den goda sakens egen skull är rätt helsosamt att alltjemt taga stormsteg på reformernas bana, och jag kan icke neka, att jag hyser någon betänklighet vid den höga beräkning af de mindre bränvins-brännings-redskapens afverkningsförmåga, som Utskotten antagit; men hvad de i nu förevarande punkt föreslagit angående tillverknings-skatten finner jag ganska välbetänkt och lemnar derföre med nöje mitt bifall till detsamma.

Biskop Björck: Det har blifvit upplyst, att förhöjningen i bränvinsskatten från 50 till 60 öre skulle komma att göra omkring 4 skillingar per kanna. Denna förhöjning anser jag vara bra liten för de större pannorna, då man förutser den vinst, som, om den 41 § går igenom, skulle tillfalla dem genom de små pannornas försvinnande. Jag instämmer derför med Biskop Thomander deruti, att skatten bör sättas till 70 öre. Smugglingen, som man anført såsom ett skäl mot hvarje förhöjning af tillverknings-afgiften å bränvin, har, såsom man haft tillfälle att i dag förnimma, icke efter sednaste Riksdags åtgärd tilltagit, utan snarare tvertom. Hvad den befarade demoralisationen beträffar, så torde den i detta hänseende väl

uppvägas af den demoralisation, som genom brännvinets bruk uppkommer. Och i afseende på missnöjet och upploppen, hvarom man här talat, så kommer väl faran deraf att blifva större, i den mån genom en mindre skatt de stora brännerierna vinst förökas, hvaraf afund och förbittring hos egarne af de mindre brännerierna snarare föranledas.

Doctor Gumelius: Jag har ej velat deltaga i discussionen, men vill dock ej undandraga mig att med några ord uttala min åsigt. I afseende på de små brännvins-pannorna kan jag icke hoppas, att de genom skattens förhöjning skola gå under. De komma nog att berga sig. Skulle de dock mot min förmodan verkligen gå under, så att de stora pannorna blefve ensamme om fältet, så skulle detta förhållande, långt ifrån att vara olyckligt, utom andra fördelar betydligt underlätta controllerna å brännvins-tillverkningen och brännvins-lagstiftningens reglering. I afseende på skatte-beloppet hafva tre meningar gjort sig gällande, man har föreslagit 50, 60 och 70 öre. I Bonde-Ståndet har man stadnat vid den förstnämnda afgiften och således icke ansett någon förhöjning böra ske. Jag för min del skulle vilja tillstyrka 60 öre. Ty skall man öka skatten, för hvilken åtgärd de flesta här tyckas vara benägna, så är det i min tanke bäst att hålla sig vid hvad Utskotten föreslagit. Steget är då icke på engång för stort, och hvad redan Utskotten antagit har säkert mesta utsigt att vinna bifall af de andra Stånden. Går man ett steg längre, uteblifver efter all sannolikhet ett sådant bifall och då Ståndens meningar blifva delade, blir troligen utgången ett kvarstadnande vid hvad förut egt rum.

Prosten Melander: Då jag öppnade discussionen, föreslog jag, att skatten å brännvins-tillverkningen borde sättas till 75 öre; men då jag icke blifvit i denna mening understödd af någon, öfvergår jag till hvad Biskop Thomander tillstyrkt och anhåller, att den ifrågavarande afgiften må bestämmas till 70 öre för hvarje kanna.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, blef, på derom af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition, Utskottens i förevarande § framställda förslag af Ståndet *bifallet*.

Hvad Utskotten för öfrigt uti förevarande Betänkande tillstyrkt och föreslagit, *bifölls*, hvarjemte Ståndet godkände det i serskild Bilaga afgifna "*Förslag till Förordning angående vilkoren för brännvins-tillverkning*", med undantag likväl af de delar utaf detta förslag, deruti ändring till följd af förestående beslut påkallas.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *bordlades* för andra gången *Bevillnings-Utskottets* Betänkande N:o 8, angående stämplade pappers-afgiften.

§ 5.

Upplästes och *lades till handlingarne* följande från Med-Stånden inkomna Protocolls-Utdrag, nemligen: från Höglofliga *Ridderskapet och Adeln* N:ris 233—238, samt från Vållofliga *Borgare-Ståndet* N:ris 225—230.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

Ut supra.

In fidem.

S. H. *Almqvist*.

Den 6 Maj.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades Protocollet för den 2 innevarande månad.

§ 2.

Professor *Lindgren* hemställde, att, då Fjerde Hufvudtiteln ej ännu i *Stats-Utskottets* Plenum behandlats och Femte Hufvudtiteln ej ens på Utskotts-Afdelningen hunnit afslutas, tills vidare skulle anstå med föredragningen af Bonde-Ståndets på bordet lagda inbjudning till Med-Stånden att å ett rum sammanträda till gemensamma öfverläggningar rörande Stats-Ut-

Utskottets införfväntade Betänkanden i fråga om reglering af berörde Hufvud-titlar, och beslöt Ståndet att tills vidare uppskjuta behandlingen af Bonde-Ståndets ifrågavarande inbjudning.

§ 3.

Föredrogs ånyo *Bevillnings-Utskottets* Betänkande N:o 8, angående stämplade pappers-afgiften, hvarvid beslöts, att, i likhet med hvad vid föredragningen af Betänkandet rörande Allmänna Bevillningen egt rum, detta Betänkande skulle punktvis och i sammanhang med dervid bifogade Författnings-förslag behandlas.

Derefter förekommo i ordning:

§ 1, hvaruti ingen förändring af Utskottet föreslagits, och som af Ståndet *godkändes*;

§ 2, Utskottets hemställan sid. 2, äfvensom lydelsen af den i Författnings-förslaget upptagne paragrafen *godkändes*.

§ 3. Utskottets hemställan sid. 2 rörande 9 mom. *bifölls*, hvarjemte Ståndet antog den af Utskottet för denna § föreslagna redaction.

§ 4. Utskottets alla hemställanden (1—14) (sid. 5—10) rörande ifrågavarande paragraf *godkändes*, äfvensom lydelsen af den i bilagde Författningsförslag upptagne 4 §.

§ 5. 1:a Hemställan (sid. 10) *bifölls*;

2:a Hemställan (d:o) *bifölls*.

§§ 5 och 6. Utskottets hemställan (sid. 10) beträffande Herr af *Donners* förslag, äfvensom hemställan (sid. 11) rörande lydelsen af §§ 5 och 6, angående fullmakters chartering, *godkändes*.

§ 5. Hemställan rörande chartering af fullmakter vid Regimenten och Corpser (sid. 11), rörande chartering af diplom för Consuler m. fl. (sid. 11) och rörande chartering af Kongl. Maj:ts Domar och Resolutioner i de fall, då dessa upptaga mer än ett ark (sid. 12), *godkändes*, äfvensom Ståndet antog lydelsen af ifrågavarande § enligt Utskottets i Bilagan framställda förslag.

§ 6. 1:a Hemställan (sid. 12) *godkändes*;

2:a Hemställan (d:o) *godkändes*;

3:e Hemställan (d:o) *godkändes*.

Och biföll Ståndet i sammanhang härmed jemväl den föreslagna lydelsen af §:n.

§ 7. 1:a Hemställan (sid. 13) *godkändes*, äfvensom 2:a hemställan (sid. 13), hvarjemte Utskottets redactions-förslag för § 7 antogs.

§ 8. 1:sta Hemställan (sid. 14), angående chartering af arrende- och andra contracter.

Härvid begärde

Contracts-Prosten *Malmstedt* ordet och anförde: Emot 1:sta momentet af denna § har jag uti Utskottet reserverat mig. Men hela paragraphen innefattar verkligen tydliga bevis på riktigheten af hvad Chefen för Finans-Departementet emot hela Författningen anmärkt och som Utskottet medgifvit: "att några allmänna grunder för ordnandet af denna beskattningstitel desto mindre torde vara att återopa, som för beräkningen och gradationen af stämplade pappers-afgiften någon absolut rättsgrund svårligen står att finna". Mig synes dock, att någon rättsgrund borde följas, så att likartade förhållanden lika behandlades och författningen derefter ordnades. Detta är dock icke i denna paragraph iakttaget, utan aftal om nyttjande-, besittnings- och egande-rätt äro om hvarandra blandade och de likartades behandling olika. Uti 1:sta momentet förekomma Arrende- och Hyres-contracter, Förpantningsbref, Fördels- och Undantags-contracter, der nyttjanderätt är i fråga, och uti 6:te momentet förekomma Skuldebref m. m., der samma rätt är i fråga, men beskattningen är olika med undantag af den på Förpantningsbref. Då nyttjanderätten till fast och lös egendom ej kan vara olika inför lagen, så böra ock aftalen derom behandlas lika i beskattningsväg. Vål har det varit fråga om, att äfven Skuldsedlar skulle skrivas på eller beläggas med charta, men man har insett, att det är orimligt att lägga skatt på skuld; ty långgifvaren är oåtkomlig. Beskattning förekommer derföre ej förr än sådana documenter lagfaras eller utsökning begäres. Denna beskattning är under sådana förhållanden högst billig, emedan Statens skydd eller biträde begäres. Att Arrende- och Hyres-contracter äro äfven i det afseendet lika med Skuldebref, att beskattningen drabbar den, som arrenderar eller hyrer, ehuru Författningen stadgar, att båda contrahenterna skola lika deltaga uti afgiften; ty antingen måste arrendatorn eller hyresmannen serskildt förbinda sig att ensam bekosta chartan, eller ock beräknas den kostnaden vid aftalets uppgörande. Äfven här beskattas således skuld, hvilket i afseende på fattiga hyresgäster är så mycket mera tryckande, som de årligen eller oftare måste flytta. Att egaren, som årligen betalar skatter och bevillning för sin egendom, ytterligare för den samma skall skatta, och det ofta årligen, kan ej vara billigt, utan endast i likhet med skuldförbindelser böra ifrå-

gavarande contracter beskattas, då de lagfaras eller utsökning begäres.

Att allmänna rättskänslan ogillar Författningens stadgande i denna paragraph, bevisas deraf, att i alla landsorter dylika af-tal dels icke skrifteligen uppsätts, dels, ehuru skrifna, icke charteras, då deras uppvisande vid mantalsskrifning under tio-tal af år ej kommit i fråga. Stadgandet, att sådana contrac-ter skola charteras, kan ofta icke iakttagas, icke heller, der iakttagandet kan ske, det samma framtvingas, eller på föreskrif-vet sätt controlleras; ty många contrahenter sakna skrifkun-nighet, än flera anse sig ej behöfva den säkerhet, som ett skrifvet contract skulle lemna, och oräkneliga contracter ingås och upphöra att vara gällande mellan mantals-skrifningarna t. ex. då rum terminvis uthyras, eller rätt till bete lemnas för dag, vecka eller månad. Äfven då contracter skrifvas, kunna de ej utan våld framtvingas, då innehafvaren säger sig ej hafva något sådant att uppvisa. Vål har jag hört sägas, att mantals-skrifvare någorstädes anlita polismyndighet för att framtvinga contract, det må vara skrifvet eller skola skrifvas, men jag har svårt för att tro, det en sådan inquisitorisk åtgärd i strid mot Svensk lag skall kunna företagas.

Uti paragraphens sista punkt förekommer ett stadgande, som upphäfver det, som uti föregående 3:dje punkten föreskrif-ves, så att den enskilde, som contraherar med Staten eller dess inrättningar, ensam får bekosta chartan. Detta är icke bil-ligt i afseende på den enskilde, det är icke heller klokt i af-seende på det allmänna, emedan den enskilda parten alltid beräknar kostnad och besvär vid charteringen, då aftalet upp-göres. Sådana contracter böra derföre vara fria från char-tering.

På grund af hvad jag så väl uti min reservation, som uti detta mitt anförande framställt såsom skäl för ogillande af Höglofliga Bevillnings-Utskottets beslut att bibehålla stadgan-det oförändradt, vågar jag ödmjukligen föreslå, att Högvärdiga Ståndet behagade besluta, att 1:sta momentet af 8 § må er-hålla följande förändrade lydelse:

Arrende-, Hyres- och andra contracter emellan enskilda personer, angående begagnande af egendom eller lägenhet på landet eller i stad, skola i likhet med Skuldförbindelser charteras, då de till vinnande af lagfart eller utsöknings-biträde inför vederbö-rande auctoritet uppvisas.

Häruti instämde Professor *Lindgren*, Doctor *Nordlander* samt Prostarne *Melander* och *Millén*.

Prosten *Carlander*: Ehuru jag ej finnes antecknad bland reservanterne, instämmer jag dock med den föregående Tala-

ren och tror, att ifrågavarande stadgande hårdt och obilligt trycker dem, som minst tåla en dylik beskattning, och att många anledningar derigenom uppstå till förvecklingar, som kunde och borde undvikas, hvarföre jag på de grunder, som af Contracts-Prosten Malmstedt blifvit anförda, yrkar antagande af det förslag, som i hans reservation förekommer.

Domprosten Knös: Den värde reservanten har visserligen för sin mening anført goda skäl. Det enda vigtiga motskäl, som deremot kan invändas, är, att en icke obetydlig Statsinkomst derigenom skulle gå förlorad. För min del instämmer jag dock heldre med reservanten än med Utskottets pluralitet. I de trakter, der jag vistats, hafva verkligen ifrågavarande föreskrifter i allmänhet iakttagits, dock på det sätt, att, der aftal muntligen egt rum, ingen förpligtelse att framvisa contracter ansetts kunna ega rum, följaktligen ingen charte-beläggning blifvit satt i fråga, men om contract skriftligen blifvit uppgjorde, har dylik charte-beläggning alltid skett. Denna åtskilnad synes mig emedlertid vara något tvifvel underkastad och torde kunna leda till olika praxis och förvillande uppgifter. Jag anser derföre ändamålsenligast, att en ändring göres i den syftning, som den förste talaren här framställt.

Contracts-Prosten Tegnér: Till en början ber jag få tillkännagifva, att jag inom Bevillnings-Utskottet icke tillhör den afdelning, som beredt förevarande Betänkande, och att, då den nu under öfverläggning varande § i Utskottets Plenum förekom, jag var af tjenstgöring såsom Suppleant i Constitutions-Utskottet upptagen. Om jag varit i Bevillnings-Utskottet närvarande, hade jag biträdt pluraliteten. Att contracter och aftal om begagnandet af en annans egendom skola vara på charta skrifna eller dermed belagda, utgör en föreskrift, som hvarken härleder sig från gårdagen eller innefattar någonting så orimligt eller obilligt, som den värde reservanten tyckes förmoda. Jag vill icke förneka, att stadgandet kunde blifva det, om en sådan tydning deråt gäfves eller tillämpning deraf gjordes som den, hvilken i reservationen blifvit framställd såsom möjlig, utan att jag likväl hvarken ser eller nu af reservanten hört, att den vore verklig. Så vidt min erfarenhet sträcker sig, och denna rörer endast landet, har jag aldrig förnummit någon olägenhet af detta stadgande, eller hört detsamma öfverklagas. Vederbörande arrende- och hyres-contracter uppvisas vid mantalsskrifningen, och blifva då med charta af Häradsskrifvaren försedda, i händelse de förut saknat en sådan; — och dermed väl. Jag tror således icke, att faran af stadgandet är så stor, som mången tyckes anse, och stärkes i denna förmodan äfven af den omständigheten, att det återfinnes i förordningen om stämpladt papper så långt tillbaka, som jag haft tillfälle efter-

se. Dessutom ber jag få fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att Ståndet redan lemnat bifall till Bevillnings-Förordningen i hvad den angår mantalsskrifningen och uppvisandet vid densamma af de nu ifrågavarande contracten. Jag biträder således förslaget, och tillstyrker bifall till detsamma, ehuru jag förutser, att det yrkade bifallet kommer att för denna gång uteblifva, och att återremiss blir resultatet, med hvilken jag ock då måste finna mig belåten.

Häruti instämde Prosten *Melén*.

Professor *Agardh*: Jag instämmer hufvudsakligen med den förste talaren, och kan ej se något skäl eller någon billig grund för ifrågavarande beskattning. Principen i allmänhet tyckes vara den, att förbindelser mellan enskilda först då skola charteras, när de uppvisas inför Domstol, men eljest icke. Detta moment utgör det enda undantaget från denna princip. För öfrigt är det så skrifvet, att det ej kan tillämpas; ty ingen ansvarspåföljd är egentligen stadgad för den husvärd, som i detta hänseende försummar att fullgöra hvad författningen föreskrifver om contractets uppvisande vid mantalsskrifningen. 11 §:ns 12 och 13 mom. stadga intet ansvar, utan hänvisa endast till 14 § 1 mom. Men man kan mot detta moment invända: jag har ej något skriftligt contract upprättadt, och då 14 § 1 mom. endast afser "till Embetsverk, Domare eller Embetsmän insända förseglade handlingar, som med stämplat papper böra vara försedda", kan detta moment följaktligen endast tillämpas i det fall, att tvist uppstår rörande contractet, som sålunda måste för Domaren uppvisas. Men man kan svårligen framtvinga denna beskattning, derest hyresvärden förklarar, att han intet contract eger. Också är det händelsen i min hemort, att knappast en tiondedel af alla hyres- och arrende-contract äro charterade. Huru ojemnt denna beskattning till följe häraf måste drabba den skattskyldige, ligger för öppen dag. Hvad beträffar valet mellan beslut eller återremiss, så tror jag, att den sednare blir nödvändig, emedan tarifferna för hyrescontract och skuldebref för de förra upptager 50 öre för en arrende- eller hyressumma öfver 25 R:dr till och med 100 R:dr samt för hvarje fulla 100 R:dr derutöfver 1 R:dr, då den sednare tariffen åter enligt 6 mom. bestämmer endast 15 öre för ett capitalbelopp till och med 100 R:dr och 30 öre för hvarje fulla 100 R:dr derutöfver. Det är nemligen klart, att dessa båda tariffer måste blifva olika, enär det vid skuldebref är capitalet, som beskattas, vid hyrescontract deremot endast afkastningen. Således borde väl Utskottet få taga saken under ny ompröfning, hvarföre jag föreslår, att i momentet måtte återremitteras.

Biskop *Bergman* instämde.

Doctor Sæve: Jag har tecknat mig såsom instämmande i Contracts-Prosten Malmstedts reservation och jag förenar mig äfven nu i hans yttrande. Jag anser ej rätt, att Staten för vinnande af inkomster blandar sig i enskildas transactioner. Om jag hyrer ett rum på en månad, kan väl contract någon gång uppgöras, men nödvändigt synes det ej vara, att derföre taxering af en viss chartæ-afgift skall ega rum. Derest betydligare handlingar, som ej ega giltighet utan att lagfaras, förekomma, så må det vara behöfligt, att de charteras, men ett sådant behof inträffar ej i ett stort antal förekommande fall. Jag håller således före, att endast sådana transactioner eller aftal, som skola lagfaras och uppvisas för Domaren, böra med charta beläggas, men icke andra enskilda öfverenskommelser. Denna afgift är för öfrigt ej så obetydlig, då den för förnyade contracter ofta måste förnyas, och Staten bör ej söka gagna på sina medborgare vid avslutande af sådana aftal, som ej äro af allmänne vikt. För öfrigt är det visadt, att det åsyftade ändamålet ganska lätt kan kringgå, såsom t. ex. då aftalet endast sker muntligen. Jag förenar mig alltså med den förste talaren uti hans förslag.

Comminister Beckman: Äfven jag skulle gerna instämma med Contracts-Prosten Malmstedt, om jag endast afsåge olägenheterna och orättvisan af det bibehållna lagstadgandet samt det underslef, som dervid kan begås; men å andra sidan måste man betänka, att Statsverket har behof af inkomster, så att det nu nästan mera än förr måste söka sådana i alla vinklar och vrår. För öfrigt kan jag ingalunda medgifva, att denna afgift för afhandlingar och aftal emellan enskilda personer är så ensam i sin art. Vexlar böra ju ock charteras, ehuru de äfven äro aftal mellan enskilda personer. På samma sätt äro ju äftenskapsaftal enskilda öfverenskommelser, hvilkas kungöranden beläggas med stämplat papper, utan att nämna många andra, så att ur den synpunkten ifrågavarande afgift visst icke med fog kan utdömas. Att lagstadgandet är behäftadt med stor orättvisa, kan ej förnekas. Inom hufvudstaden finnes en embetsman, som vid det 72:dra året bor kvar uti samma hyrda lägenhet, hvarest han är född; hans hyrescontract har på den långa tiden icke ofta erfordrat ny charta; andra hyresgäster deremot flytta årligen eller hvarje halfår, hvaraf följer, att deras husvärdar också årligen måste anskaffa ny Charta-sigillata. Staten har genom ifrågavarande chartering en icke ringa inkomst, och skulle erhålla den betydligt större, om författningen behörigen allmänt iakttoges. Den, som hyrer ut lägenheter, så på landet som i städerna, anses kunna skriva, och bör på uppgiften till mantalsskrifningen upptaga arrendatorer och hyresgäster med utsättande, om de äro boende *emot* eller *utan* arrende eller hyra. Skrifves nu i strid

med sanningen det sednare, kan egendoms-innehafvaren blifva tagen på orden och gå miste om betalningen. Göra vederbörande tjenstemän sin skyldighet, så har det hvarjehanda äfventyr med sig att begå försonnning. Kommer Staten i åtnjutande af sin rätt, skulle af denna inkomsttitel incasseras 3 à 400,000 R:dr. Så lösligt som det efter berättelser i detta afseende tillgår på landet, borde det ingalunda få ske. Minst synes det nu vara skäl att borttaga ifrågavarande afgift, då vid vexande Statsbehof så många andra skatte-nedsättningar äro föreslagna och hafva bifallits. Denna gamla pålaga med alla dess obehagligheter bör fortfara, helst knappast någon annan afdelning af bevillningen finnes, som icke äfvenledes drabbat ojemnt och orättvist.

Prosten Wähländer: Det hade varit önskligt, om någon af de Utskottets ledamöter, som i Afdelningen behandlat frågan, yttrat sig rörande Contracts-Prosten Malmstedts reservation, men då ingen af dem velat framträda, får jag härmed söka framställa skälen för hvad Utskottet föreslagit. Ifrågavarande § 8 handlar om charteringen af olika slags *aftal* och *förbindelser*, nemligen *1 mom.* Arrende- och andra hyrescontracter, *2 mom.* Certepartier eller fraktslut, *3 mom.* Köpecontract, *4 mom.* Köpe-, Bytes- och Gåfvo-bref, *5 mom.* Öfverlåtelse- och Transportbref å Krono-rusthåll, *6 mom.* Skuldebref af alla slag, *7 mom.* Prima-vexlar och *8 mom.* Försäkringsbref m. m. Jag hemställer, om det vore skäl att från chartering undantaga *en* class af dessa skattetitlar, eller hyres- och arrende-contracten. Så vidt jag fattar författningens mening, skola alla aftal, öfverenskommelser och förbindelser, *när de skriftligen upprättas och offentligen förevisas*, chartbeläggas. Ty det lär väl ingen vilja påstå, att någon lag tillförbinder en person att *skriftligen* upprätta det aftal, han med en annan ingår, så vida han icke själf det åstundar eller anser det för sin säkerhet nödvändigt. Lika litet som en långifvare kan tvingas att taga skriftlig förbindelse af sin låntagare, lika litet kan en hyresvärd nödgas att taga skriftligt contract af sin hyresgäst. Sålunda kan författningens mening icke vara någon annan än den, att dylika handlingar endast i det fallet skola föras med charta, när de offentligen företes. Nu bjuder denna författning i 11 §, tvifvelsutan till borgen därför, att Staten icke må gå i mistning om denna inkomst, att alla, naturligtvis *skrifna* arrende- och hyrescontracter skola vid mantalsskrifningarne uppvisas. I enlighet med författningens grundtanke skola ju då dessa handlingar charteras. Jag kan för min del icke finna någon orimlighet i en sådan föreskrift. Man har sagt, att detta lagbud icke efterföljes på många ställen inom landet. Jag kan icke annat än beklaga ett sådant förhållande och derjemte förundra mig deröfver, att tjenstemän finnas, som kunna se genom fingren med dylika uppen-

bara lagöfverträdelse. I Norrköpings stad, der jag tjenstgjort i 17 år, och äfven i den landsort, der jag nu har min bostad, har denna föreskrift på det noggrannaste blifvit iakttagen. Man har äfven yttrat, att polisen här i hufvudstaden aftvingar hyresvärdarne hyrescontracter. Detta kan naturligtvis icke förklaras annorlunda än deraf, att i Stockholm finnes sannolikt ingen, som uthyrer sin lägenhet utan contract. Ty ingen posttjensteman kan ålägga en hyresvärd att *skriftligen* upprätta contract, om han det icke vill. Då sålunda dylika contracter endast utgöra en class af aftal, så anser jag, att de, likaväl som t. ex. certepartier, köpeaftal m. m., måtte fortfarande vara underkastade chartering. Jag tillstyrker sålunda bifall till Utskottets förslag, men om det kan ej ske, hoppas jag, att åtminstone en återremiss beviljas, så att Utskottet måtte få taga saken i närmare öfvervägande.

Professor Lindgren: En ledamot af Bevillnings-Utskottet, som nyligen haft ordet, har förklarat, att, derest han varit i Utskottet tillstädes, när denna fråga inom Utskottet förevar, skulle han hafva biträdt Majoritetens beslut äfven på den grunden, att, ehuru det föreslagna stadgandet är temligen "allvarligt", såsom han uttryckte sig, det dock visat sig, att det vid tillämpningen ej medfört synnerliga olägenheter, alldenstund man ej hållit så hårdt derpå. Detta förhållande, hvilket sanningsenlighet jag gärna medgifver, synes dock mig vara ett serdeles giltigt skäl för dess borttagande utur den nya förordningen, enär man väl ej bör stifta lagar och författningar med stöd af den förutsättningen, att de ej skola allmänneligen tillämpas. För öfrigt instämmer jag i allo med de talare, som yrkat på återremiss af detta 1 mom. i 8 §, på den grund, att det innehåller stadganden, som äro obilliga och som, der de kunde efterleivas, skulle medföra en alltför ojemnt och orättvist tryckande beskattning.

Prosten Söderberg: En talare har undrat, att ingen af ledamöterna på Utskotts-Afdelningen yttrat sig; orsaken torde vara den, att man härutinnan gick ganska kort tillväga på Afdelningen, emedan man tog för afgjort, att det gamla stadgandet skulle fortfa. För min del tillstyrker jag bifall på grund af just de skäl, som Professor Agardh invändt *mot* förslaget. Alla sådana handlingar skola nemligen charteras, hvilka skola för offentlig myndighet uppvisas; ifrågavarande contract skola uppvisas vid mantals-skrifningarne, som ju ock äro offentliga förrättningar, så att jag ej vet några skäl, hvarföre de mer än andra aftal, de der för vederbörlig myndighet företes, skola undslippa chartering, helst som onekligen äfven i ett arrende eller ett nyttjande-aftal å ena eller andra sidan måste

ingå något lucrativt eller en vinst. Jag bifaller sålunda det föreslagna stadgandet.

Professor Agardh: När jag nyss hade ordet, nämnde jag, att ifrågavarande afgift utgjorde ett undantag, såsom varande stödd på en enskild transaction, hvarom aftalet ej behöfde för lagfart uppvisas. Man har häremot påstått, att alla andra enskilda transactioner, som i 8 § nämnas, äro af alldeles samma art, t. ex. certepartier och vexlar. Men för alla dessa finnes ingen ansvarspåföljd stadgad, derest de ej uppvisas, af det skäl, att de just för att blifva gällande *måste* företes. Detta är åter ej fallet med hyrescontracter, hvilka, ehuru de ej uppvisas, ej derföre förlora sin gällande kraft. Stadgandet om deras uppvisande vid mantals-förrättningar är för öfrigt något, som ej har direct med mantalsskrifningen att göra, utan har tillkommit endast i afsigt att åt Statsverket förskaffa penningar, och är en utväxt på ifrågavarande förrättning, som blott vållar tidsutdrägt och att hela förrättningen går långsammare för sig. Stadgandet är följaktligen ett undantagsstadgande, som bör rättas, isynnerhet som det så lätt kan eluderas. Om jag har en egendom på 100,000 R:dr, så nödgas jag sålunda betala både bevillning för capitalet och Charta-Sigillata för hyran; om jag deremot säljer denna egendom och lånar ut mina penningar, slipper jag att erlägga annat än det så kallade bevillnings-afdraget för de utlånta penningarne. Man har åberopat vexlar såsom varande af samma natur som dessa contracter, men man måste härvid märka, att endast sådana, som äro på utländsk myntsort, böra charteras, och att de för öfrigt måste gå genom mäklare, som äro en slags offentlig myndighet. På samma sätt måste också lysningssedlar gå genom offentliga personers händer, nemligen Presternas. Således gäller väl i allmänhet den regeln, att inga andra handlingar än sådana, som skola uppvisas för offentliga myndigheter, behöfva charteras. Slutligen tror jag ej heller, att inkomsten af dessa charterade hyrescontracter för Staten är så betydlig, att den ej kunde undvaras, helst då den, enligt hvad som är visadt, strider mot grunderna för öfriga afgifter af detta slag. Jag yrkar sålunda fortfarande återremiss.

Contracts-Prosten Rundgren: För min del bifaller jag Utskottets förslag i denna punkt, och tror, att hvad som hufvudsakligen deremot kan invändas, äfven kan framställas med samma skäl mot alla punkterna i Chartæ-Sigillatæ-Förordningen. Då man gått in på den principen att skaffa Staten inkomster öfver allt, der kontroll är möjlig, så torde äfven ifrågavarande chartæ-afgift böra få kvarstå. Också synes det, som om reservantens förnämsta skäl vore omöjligheten att kunna efterleva författningens föreskrifter, men då man närmare jemför stad-

gandena i 11 § och 14 § 1 mom., så är det klart, att det måsle anses såsom en försumlighet, derest ej hyrescontractet uppvisas; och att författningens efterlemnad åtminstone kan controlleras, der contractet är skriftligt uppsatt. Man har väl sagt, att en orättvisa skulle ligga deri, att ej de muntliga aftalen på samma sätt beskattades, men så är också en ganska stor risqué förbunden med sådana aftal. Hvad vidare beträffar den anmärkningen, att ifrågavarande charterings-afgift skulle vara ojemn och obillig derföre, att somliga qvarbo på samma ställe under hela lifstiden, under det andra årligen eller än oftare ändra bostad, så kan man ju äfven om många andra pålagor, såsom t. ex. i fråga om allmänna bevillningen, säga, att de falla ojemnt och orättvist, och skulle man derföre borttaga alla dessa, skulle sanneligen Staten förlora en stor del af sina inkomster. Beträffande skilnaden mellan fast och lös egendom, hvilken sednare ej såsom den förra skulle vara underkastad chartering, så ligger ju orsaken påtagligen deri, att en dylik beskattning vore omöjlig att controllera, då fråga är om lösören. Då jag sålunda ej ser några skäl att borttaga ifrågavarande afgift, såvida man ej är sinnad att i en tid, då Staten alltför väl behöfver hvad den kan få, beröfva henne så mycket som möjligt, och då jag för öfrigt förmodar, att den beslutade inteckningen af hyrescontracten skall föranleda till ökad förevisning för domstolen af dylika contract, hvarigenom tillfälle att undanslipa denna beskattning förminskades, får jag vördsamt föreslå bifall till hvad Utskottet härutinnan föreslagit.

Biskop Björck: För mig har det alltid förekommit vidrigt att finna lagar, som i betydlig mon äro underkastade att eluderas. Ifrågavarande stadgande hör också dit, hvarföre jag skulle önska, att antingen, såsom reservanten yrkat, chartering i förevarande fall helt och hållet borttoges, eller ock uttryckligare bestämmes, att författningens mening är, det alla sådana aftal skulle både skrivas och charteras. Ett contract på samma sätt som aftal gäller ej blott, då det skriftligen är uppsatt, utan äfven om det muntligen ingås. Aftal och contract äro i sjelfva verket samma sak, ehuru orden i denna författning blifvit i allmänhet så uppfattade. Om alla contracter skola skriftligen uppsättas, blir detta väl besvärligt för allmänheten, men är ej omöjligt; ty äfven de obildade kunna få någon, som skriver åt dem. I den nu nämnda syftningen skulle jag sålunda vördsamt tillstyrka återremiss af hvad Utskottet föreslagit.

Contracts-Prosten Tegnér: Jag har sett mig nödsakad ånyo begära ordet i anledning af Professor Lindgrens yttrande. Den ärade talaren använder samma skäl, som jag begagnat för yrkandet af bifall till förevarande stadgande, såsom för honom den giltigaste anledning till afslag. Detta förklaras, som jag

tror, lätteligen af vårt olika förhållande till frågan och vår erfarenhet i den delen. Så vidt som jag känner, handhafves detta stadgande af vederbörande Tjenstemän med en viss liberalitet och välvilja, utan småaktighet, och hvad man äfven kallar öfversitteri, hvarföre jag ock, då saken ses från denna sida, äfven har anledning tillstyrka, att stadgandet må kvarstå. Professorn åter yrkar med stöd af den erfarenhet, som han åberopat, att stadgandet må utgå, då det icke tillämpas. Jag egenar all aktning åt hans åsigt af saken, och torde åtminstone få förvänta öfverseende med min egen.

Riks-Archivarien Doctor Nordström: Äfven jag för min del vill förena mig med de talare, som yrkat återremiss af nu ifrågavarande 8 § i förslaget. Densamma innehåller bestämmelser angående sådana förhållanden, som vanligast utgöra föremål för aftal i det allmänna lifvet. Den möjligaste tydlighet vore derföre här så mycket mera önskvärd, som paragrafen ofta kommer att tillämpas omedelbart af menige man. Om brist i detta hänseende, hvad föregående Stämpelpappers-förordningar beträffar, har man ofta hört anmärkningar göras, och äfven detta förslag torde icke kunna sägas vara derifrån fritt. Så till exempel skulle man af hvad här föreslås, rörande contracter om fast egendom, snarligen ledas till den föreställning, att alla sådana contracter *skola skriftligen uppgöras*, ehuru allmänna lagen fordrar den skriftliga formen ovilkorligen endast för köp, gåfva och skifte; och gäller det således här att få veta, huruvida contracter om fast egendom, som i andra än nyssnämnda fall blifvit *muntligen* uppgjorda, och således icke kunna med stämpladt papper beläggas, skola, der erforderlig bevisning för öfrigt kan företes, inför domstol ega bindande kraft. På en annan sida åter, der det om vissa slag af förbindelser stadgas, *att de på stämpladt papper skola skrivas*, kan man stadna i ovisshet, huruvida en sådan förbindelse ändock inför domstol skall gälla, om än den icke vore på stämpladt papper skriven, eller endast dermed belagd. Det är med ett ord af stor vikt att tydligen bestämma, huruvida meningen är, att i dessa och dylika fall rättsfrågan skall anses vara underordnad den financiella eller fiscaliska frågan, eller icke, på det menige man må veta hvad han har att rätta sig efter, eller äfventyra; och röstar jag på dessa och de af andra talare anförda skäl för återremiss i ändamål, att frågan måtte varda underkastad ny pröfning, hvarvid Contracts-Prosten Malmstedts reservation, uti hvilken jag instämmer beträffande stadgandets olämplighet i allmänhet, i främsta rummet borde tagas i öfvervägande, och om denna ej kunde lyckas tillvinna sig Utskottets bifall, på det att den ifrågavarande §:n åtminstone då måtte uti anförda afseenden varda förtydligad.

Comminister Beckman: Då man här så ifrigt yrkar återremiss, borde man uppgifva, i hvilka afseenden man önskar förändring. Utskottet behöfver känna det. Derföre anhåller jag, att Riks-Archivarien Nordström ville utmärka de ställen, hvilka han funnit besvärade med fel och otydlighet, samt angifva förslag till rättelser. Utskottet, som icke kunnat inse alla de författningens formela svaga sidor, hvarom här talats, har ord för ord bibehållit den gamla texten, sådan den sedan lång tid tillbaka har varit. Det vore sålunda väl, om bristerna tydligare utmärktes, och att meningen med anmärkningarne närmare angåfves, ty eljest är det klart, att återremissen tjenar till intet. De Tjenstemän, som mest skola tillämpa denna författning, hafva dock i allmänhet icke synnerligen klagat öfver otydlighet uti redactionssättet.

Doctor Sæve: Bland alla de skäl, jag här hört anföras af Bevillnings-Utskottets ledamöter, har jag endast kunnat anse *ett* antagligt, nemligen Statens behof af inkomster. Men man bör dock härvid undersöka, om sättet för dessa inkomsters ernående är rättvist och consequent, och om öfver hufvud taget denna afgift öfverensstämmer med grunderna i öfrigt för chartæ-sigillatæ-afgifterna. Bytes- och köpe-bref, som ofta gälla ganska stora summor, behöfva ej charteras förrän de vid domstol företes, men hyrescontract, om än aldrig så obetydliga, skola i alla fall med charta beläggas. Det kan väl ej vara consequent. Vidare kan man fråga, hvarföre ett contract med en landtbo, torpare etc. ej behöfver uppvisas, då hvarje contract i stad, äfven då fråga blott är om uthyrande af en liten trädgårdslapp, måste charteras och uppvisas. Det är väl ej heller consequent. Hyr man en lägenhet under ett qvartal, då mantalsskrifning ej förekommer, kommer ingen uppvisning i fråga, hvaremot, om en lägenhet hyres vid tiden för en dylik förrättning, contractet nödvändigt måste företes charteradt vid förrättningen. Då sålunda stadgandet innefattar så många inconsequenser och dessutom är i flera fall osammanhängande, borde det väl till Bevillnings-Utskottet återremitteras.

Prosten Melén: Då jag i Utskottet bidragit till beslutet och äfven här instämt med Contracts-Prosten Tegnér, får jag nu förklara, att jag vidhåller min åsigt. Hvad här blifvit yttradt, har i sjelfva verket nästan ord för ord yttrats äfven i Utskottet. Der voro tankarne också mycket delade, så att frågan afgjordes genom 20 röster för och 18 mot förslaget. För min del vill jag ej motsätta mig återremiss, emedan jag medgifver, att större tydlighet och nogare ansvarsbestämmelser tarivas, på det författningen behörigt måtte efterlefvas. Hvad beträffar en föregående talares yttrande, att muntliga aftal härigenom skulle kunna förlora sin gällande kraft derföre, att de

ej omtalades i författningen, kan jag ej medgifva detta, ty en sådan makt tror jag ingalunda Bevillnings-Utskottet ega, utan detta måste väl böra betraktas såsom en lagfråga. Motskälens anser jag i öfrigt ej så serdeles talande. Rörande bristen af ansvarspåföljd, så är det sannt, att härutinnan fattas åtskilligt, hvarföre en återremiss i detta syfte kan anses nödig. Vidare har man sagt, att det för menige man är svårt att veta afgiftsbeloppen, men får det skälet gälla, kan det ju sägas äfven om mycket annat, och hvar och en får väl lof att göra sig bekant med författningens innehåll. Hvad beträffar en talares yrkande på ifrågavarande afgifts fortfarande såsom behöflig för Statens inkomster, så respecterar jag det skälet, som för öfrigt tyckes leda den talaren i alla hans förhåfvanden i Utskottet, men jag fäster mig dock ej så mycket dervid, utan önskar företrädesvis, att författningarne ej må strida mot hvarandra. Då vi redan i Bevillnings-Förordningen beslutat att stadga uppvisande af hyrescontracter vid mantalsskrifningarne, måste så äfven här stadgas, på det de båda författningarne måtte sins emellan öfverensstämma. För erhållande af tydlighet och consequence vill jag sålunda ej motsätta mig en återremiss.

Biskop Thomander: Jag ber att till en början få försvara den siste talaren mot honom sjelf. En ansvarspåföljd finnes nemligen verkligen stadgad, såväl i 14 § 1 mom., der 5 R:dr fastställles såsom minimi-böter, som i 14 § 2 mom., der ansvar likaledes stadgas för vederbörande Häradsskrifvare. Då emedlertid en återremiss synes gifven, hemställer jag, om ej, för att ej tracassera allmogen, liksom för åbor, hälftenbrukare m. fl., som på 24 sid. uppräknas, det i allmänhet vore medgifvet, att dylika contract ej behöfva charteras, innan de uppvisas, äfvensom att Domaren åläggas uppgifva charte-beloppet, så att bonden ej behöfver plikta och man för framtiden slipper chicaner i den vägen. Jag hemställer ock, om det ej kunde bättre ställas med sådana persedlar, som i Markegångs-taxan ej finnas upptagne, "enär värdet af de årliga præstationerne" enligt författningen böra "tagas till grund för charteringen"; såsom det nu är stäldt, kunna ju de största löjligheter ofta inträffa. Mjölkt. ex. står ej i Markegångs-taxan, men deremot smör; för det förra betalas 40 öre i charta, äfven om dess belopp i värde motsvarar så mycket smör, som erfordras för att draga tiodubbla beloppet. Rum- och hushyra är ej utsatt i taxan, men skjuts åter står der o. s. v. En lämplig värdering måtte väl få af vederbörande göras i detta hänseende. En och annan har här sagt, att denna afgift vore nödvändig för Statsverket, men jag tror ej, att den kan vara af så stor betydighet. För några dagar sedan var fråga om att höja bränvinsskatten med 10 öre, hvilket för Staten gällde icke mindre än 1,400,000 R:dr; då visade man sig visst icke så angelägen. Ifrågava-

rande inkomst är verkligen ej så stor i förhållande till det myckna trassel, den åstadkommer, och de stora chicaner, som det myckna fiscaliserandet medför. För min del skulle jag sålunda gerna se, att författningen ändrades, i hvilket syfte jag anser paragrafen böra återremitteras.

Riks-Archivarien Doctor Nerdström: Då en af Ståndets Ledamöter uti Bevillnings-Utskottet uppmanat mig att närmare uppgifva de till 8 § hörande punkter, som behöfde förtydligande, anser jag mig böra efterkomma hans önskan. Jag åberopar dervid först de anmärkningar, som uti detta hänseende gjorts af de talare, hvilka före mig uppträdde, äfvensom de prof på otydlig redaction, som blifvit anförda af dem, hvilka yttrat sig i frågan, efter det jag sednast hade ordet, och får nu för egen del ytterligare anmärka följande:

Då det i Förslagets 8 § säges, att "arrende- och andra contracter angående egendomar, hus, rum, bodar, källare, tomter, så på landet som i städerna, samt åkrar, ängar, beteshagar, qvarnar och sågar, m. m. — — skola, utan afseende på det sätt, hvarpå de finnas upprättade — — — antingen skrifvas på eller beläggas med stämpladt papper, etc.", så skulle den logiska följden deraf vara, att alla sådana contracter borde *skriftligen* upprättas, emedan de eljest icke med stämpladt papper kunde förses. Är det nu detta, som är meningen? Skall allmänna lagens stadgande, beträffande de fall, der för contracter om fast egendom den skriftliga formen är föreskrifven, anses härigenom vara ändradt, och alltså exempelvis ett hyresafstal om ett rum på ett hotel för någon dag eller vecka vara ogildt, då det icke blifvit skriftligen uppgjordt? Att det citerade stadgandet logiskt skulle leda till en sådan följd, torde icke kunna bestridas, och man skulle således ej heller kunna betvifla, att ju detta vore meningen, så framt ej härvid förekomme, att, under det Rikets Ständer allena ega besluta om satserna för stämpladt papper, det tillkommer Kongl. Maj:t och Rikets Ständer gemensamt att besluta om ändringar i Civil-Lagen. Men just därför ligger uti stadgandets ordalydelse en otydlighet, hvilken så mycket hellre borde undvikas, som frågan så nära rör de allmännast förekommande afstal.

Det heter vidare att, "för contracter, som å landet upprättas — om *några tunnland jord*, dervid städja erlägges etc.", beräknas stämplade papperet efter annan grund än den normala tariffens. Hvad betyda då i sjelfva verket *några tunnland jord*? Man har engång uti ett embetsverk förklarat detta uttryck betyda minst *fem tunnland*. Skall denna förklaring anses hafva vunnit häfd och gälla ännu?

Då det uti de till denna § hörande tariffen för chartæbe-
loppen säges, — att chartan för ett värde "till och med 100 Riksdaler" skall utgöra 10, eller 15, eller 60 öre o. s. v. samt

"derutöfver för hvarje fulla 100 R:dr" 30, 60, 100 öre o. s. v., så kan den sednare satsen tolkas antingen derhän, att det högre beloppet skall vidtaga först då det beskattade värdet uppgår till fulla 100 R:dr utöfver de första hundra, eller ock derhän, att det skall vidtaga, så snart det beskattade värdet i någon mån öfverstiger de första hundra. Antages den förstnämnda tolkningen, skulle deraf följa, att stämplat papper för 199 R:dr värde skall efter de olika tarifferna likaväl utgöra 10, eller 15, eller 60 öre, som för 100 R:dr, och den stode då i strid med orden i första satsen, som inskränker dessa belopp till värden, som uppgå *"till och med 100 R:dr"*. Antages den sednare tolkningen, låter den dock icke väl förena sig med orden: *"derutöfver för hvarje fulla 100 R:dr"*; och då det nu icke bör vara svårt att oförtydligt uttrycka hvad som här åsyftas, så vore ett förtydligande härutinnan så mycket mer angeläget, som de mindre bildade lika mycket som de mera bildade ofta kunna komma i nödvändighet, att sjelfve omedelbart tillämpa hithörande föreskrifter.

Detta allt torde vara tillräckligt för att visa, att en revision af §:ns icke blott innehåll, utan ock ordalag är väl behöflig, och att således en återremiss eger goda skäl för sig.

Contracts-Prosten **Malmstedt**: Med afseende på de anmärkningar, som mot min reservation blifvit gjorda, får jag anföra, att hufvudskälet, hvarföre författningens stadgande ej kan af mig gillas, ingalunda är det, att det är svårt och nästan omöjligt att controllera dess efterlofnad, utan det är den för alla i ögonen fallande obilligheten att olika beskatta likartade aftal om nyttjanderätt, som framkallat min reservation. Att författningen olika blifvit tolkad, har den föregående discussionen nogsamman ådagalagt. En annan olägenhet af Författningen är äfven den, att Statens administrativa embetsmän fått sig ålagd en fiscalisk polis-controll, som är alldeles fremmande för deras tjenst, och det utan allt arfvode. Bestämmes åter arfvode genom andel i böter, så skall otvifvelaktigt mantalsskrifningen, som nu afslutas inom några timmar, komma att räcka hela dagar, då icke allenast de uppvisade contractens chartering skall granskas, utan hvarjehande åtgärder vidtagas för att få fram contracter.

Beträffande bestämmelsen af contractors chartering, så öfverensstämmer ej 1 mom. 8 § med 11 § 12 och 13 mom., emedan det stadgas uti 12 mom., att alla Arrende- och Hyrescontracter å landet skola charteras, då det i 13 mom. endast säges, att i städerna skola de contracter, som husegare innehålla, charteras. Straffbestämmelsen uti 14 § 1 mom. kan icke rimligtvis åberopas i afseende på contractors uppvisande vid mantalsskrifning, då nämnde mom. handlar om förseglade handlingars insändande till Embetsverk, Domare eller Embets-

män, hvilka emottaga charterade handlingar. Detta är icke händelsen med contracter, som ej insändas förseglade, icke heller emottagas af Embetsverk, Domare eller Embetsmän, utan endast uppvisas för en Embetsman, som ej emottager någon charterad handling; ty ännu är det ej föreskrifvet, att uppgifter till Mantals- och Skattskrifning skola charteras.

Man har jemfört ifrågavarande contracter med köpe- och fastebref, hvilket ingalunda kan vara rätt, så vida det är skillnad emellan nyttjande- och egande-rätt. För aftal i afseende på den förra behöfves i de flesta fall icke någon Statens sanction, då i afseende på den sednare en sådan sanction är icke allenast behöflig, utan äfven i allmänna lagen föreskrifven. Då någondera contrahenten anser ett contract behöfva Statens sanction eller han anlitar dess biträde att utfå sin rätt, då är det ock billigt, att han betalar skatt därför.

Förra gången jag hade ordet, föreslog jag, att Högvärldiga Ståndet skulle besluta en förändring af 1:sta mom., men då under discussionen 8 § gifvit anledning till många andra anmärkningar än dem, jag anförde, samt återremiss blifvit begärd, så afstår jag ifrån mitt yrkande och förenar mig med dem, som önska återremiss af Betänkandet i denna del.

Professor **Lindgren**: Så ovanligt det än är att på det discussionsfält, der Riks-Archivarien Nordström förut framgått, kunna finna någon efterskörd, tycker jag mig dock nu hafva en sådan att upphemta för Commminister Beckmans räkning, som uppmanat alla dem, hvilka yrkat återremiss af denna punkt, att uppgifva skälen därför, på det att Utskottet vid sin förestående nya behandling af frågan måtte veta, hvilken de återremitterandes mening varit. Jag finner nemligen i 1:sta mom. af 8 § af den föreslagna nya Chartæ-Sigillatæ-Förordningen en bestämning, som är så ytterst sväfvande, att det väl svårigen lär kunna i händelse af tvist afgöras hvad dermed bör förstås, och denna bestämning uttryckes med de båda bokstäfverna m. m., hvilka tvifvelsutän betyda: med mera, och således kunna i sig innefatta all jordens herrlighet; och frågar jag Commminister Beckman, hvarföre, när man ansåg sig kunna i förordningen upptaga denna allt möjligt innefattande bestämning, man aktade nödigt att förut just upptaga alla de föregående specificationerna af "*rum, bodar, källare, tomter, trädgårdar, åkrar, ängar, beteshagar, qvarnar och sägar*." Mig synes, som skulle äfven alla dessa specificationer hafva kunnat med samma skäl subsumeras under frasen "m. m.", som allt annat, hvad man dermed kan vilja förstå. I en så beskaffad förordning som den ifrågavarande lära väl antingen alla till beskattning ifrågakommande föremål böra speciellt upptagas, eller ock blott generela rubriker, de der icke kunna missförstås, med bestämdhet angifvas.

Pro-

Prosten Melén: Jag anser mig skyldig att svara Biskop Thomander och fritaga mig för tillvitelsen att ej känna den i författningen stadgade ansvarsföljden. Jag vet väl hvad 14 § derom innehåller, men jag fästade mig vid dem, som förneka, att de hafva upprättat något contract, och för hvilka ingen ansvarsbestämmelse finnes, hvarföre jag på den grund yrkade återremiss; och vidhåller samma yrkande.

Comminister Beckman: Jag skulle ej ånyo hafva besvärat, om icke en och annan ledamot hade missförstått min ödmjuka hemställan, att Utskottet måtte få veta, hvilka otydligheter man åsyftat. Jag utbad mig endast, att dessa måtte för Utskottet utmärkas, så att detsamma måtte deraf hafva någon ledning och ej behöfva sväfva ut hit och dit i rynderna för att söka dem. Jag har icke haft del uti Afdelningens beredelse af detta författningsförslag, och behöfver icke underkasta mig ansvaret derför, och vill för närvarande icke en gång kämpa för paragraphens ordalydelse, som likväl är lika gammal som inkomsten sjelf, hvilken, den må vara huru abnorm som helst, dock är rätt bra att bibehålla, såsom en ganska god källa för Statsverket. Skall, såsom det ock yrkats, allt tänkbart, hit hänförligt, upptagas uti detta 1:a mom. af § 8, så att der icke en gång måga förekomma tvenne m med sina punkter (m. m.), och man således skall uppräknat *omne scibile*, så lærer förteckningen blifva lång nog, utan att det dock blifver möjligt att tillfredsställa alla anspråk. Emedlertid vill jag visst icke motsätta mig en återremiss, på det att, så vidt ske kan, bättre reda i saken måtte erhållas. När man icke nu likaså väl som förr anser sig kunna tyda den gamla författningen, hvilket så kallade Expeditions-karlar dock förklara ingalunda vara svårt, så ådagalägger man antingen brist på vilja eller förmåga att läsa lika rätt som forntiden, eller ock större spetsfundighet än densamma.

Sedan discussionen härmed förklarats slutad, blef, uppå derom af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* vederbörligen gjord proposition, berörde punkt till Bevillnings-Utskottet *återremitterad*.

2:a hemställan (sid. 15) rörande *H. Exc. Grefve Löwenhjelm*s och Riksdagsfullmäktigen *J. P. Wallmarks* motioner gillades.

3:e hemställan (sid. 15) beträffande tarifferna för contractors m. m. chartering blef uppå Riks-Archivarien *Nordströms* hemställan, att samma skäl, som föranledt återremiss af det i Utskottets 1:a hemställan framställda förslag, äfven

förefunnos beträffande nu föredragna punkt, af Ståndet återremitterad.

4:e hemställan (sid. 16) rörande tariffen för köpebrefs chartering återremitterades äfven på förslag af Riks-Archivarien *Nordström*, på det att det måtte stå Utskottet öppet att i sammanhang med föregående tariffer äfven kunna göra de ändringar i förevarande moment, som kunde finnas af nöden.

5:e hemställan (sid. 16) rörande Grefve *Taubes* förslag om chartering af köpebref vid transport eller öfverlåtelse.

Härvid erhöll

Prosten *Söderberg* ordet och anförde: Emot nu föredragna punkt har Grefve af Ugglas afgifvit en reservation, uti hvilken äfven jag har instämt. På Afdelningen beslöts först att bifalla Grefve *Taubes* motion, som öfverensstämmer med nyssnämnde reservation, men denna mening föll i Utskottets Plenum. Grunderna för borttagande af orden "såvida icke densamma eger rum inom den för lagfart föreskrifna tid" finnas fullständigt utvecklade i Grefve af Ugglas' reservation, till hvilken jag sålunda hänvisar, isynnerhet med afseende på de ganska ofta förekommande täta öfverlåtelse, stundom inom några få veckor eller månader, af köpta fastigheter. Jag får sålunda yrka återremiss af ifrågakvarande moment.

Contracts-Prosten *Tegnér* och Prosten *Melander* instämde.

Comminister *Beckman*: Jag är ej lycklig att kunna dela den föregående talarens åsigt och jag har dertill några enfaldiga skäl, som i Utskottet lyckats göra sig gällande så väl vid den förra som innevarande Riksdag och som äfven nu torde få gälla hvad de kunna. Om en bruksegare t. ex. gifver sig an såsom speculant på ett skogshemman, så får han säkert betala ganska dyrt; men om han är så klok att begagna commissionär vid köpet, kan prejeri förekommas och priset blifva skäligt, hvarefter egendomen sedermera kan transporteras på den rätte köparen. Åsigtarna hafva varit delade, och rättegångar egt rum derom, huruvida egendom bör lagfas hvarje gång öfverlåtelse af köpebrevet sker, om ock den ena följer nära in på den andra. Det var derföre af vikt, att något i den saken bestämdes, helst Högsta Domstolen i motsatta riktningar afdömt dylika frågor, och ett sådant bestämmande egde också rum sistlidne Riksdag, då detta lagstadgande infördes. Staten får i alla fall ut sin rätt inom den i lag bestämda tid, och bör ej, då priset icke höjes, taga ut den 2 à 3 gånger för samma köpesumma; ett helt annat förhållande uppkommer, om priset

på egendomen förändras. Jag hemställer derföre, att det unga stadgandet åtminstone tills vidare måtte få stå kvar: erfarenheten har ännu icke hunnit visa dess olämplighet. Speculationsraseriet lägger sig en gång, och tilläfventyrs snart nog; men icke sker det genom borttagande af detta stadgande.

Riks-Archivarien Doctor Nordström: Instämmande uti den sednaste talarens anmärkning rörande transporter af köpebref m. m. och huru de rätteligen böra anses, tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på Kongl. Förordningen den 21 November 1851, som stadgade, att, då köpe-, bytes- eller gåfvobref förr än uppbud skett på annan man transporteras eller öfverlåtes, handlingen bör med ny charta beläggas för hvarje sådan transport eller öfverlåtelse. Detta stadgande blef vid sednaste Riksdag ändradt till den lydelse, det nu eger, och som ifrågavarande förslag uti 8 § 4 mom. vill bibehålla, nemligen, att ny chartering ej skulle ifrågakomma, derest transporten eller öfverlåtelsen egde rum inom den för lagfart föreskrifna tid, räknad från första köpet. För min del finner jag detta icke vara grundadt på goda skäl. När behörig person från sig på annan genom aftal öfverlåter eganderätten till fast egendom, så innefattar detta *aftal* antingen ett köp, eller en gåfva, eller ett skifte, till alla delar oberoende deraf, huruvida öfverlåtaren sjelf längre eller kortare tid varit egare af egendomen, eller öfverlåtelsen bekräftas antingen genom nytt bref, eller en på ett äldre bref tecknad öfverlåtelseskrift. Är *aftalet* ett *köp*, så finnes intet skäl, hvarför detta köp skall med ny charta beläggas, om det genom nytt bref bekräftas, men deremot vara från Chartæ-afgift befriadt, om det bekräftas genom påskrift på ett äldre köpebref. I sednare händelsen är vinsten endast en förlust för Staten, och denna så mycket större, ju högre den köpeskilling är, hvilken säljaren måhända betingat sig af sin köpare emot hvad han sjelf några dagar förut för samma egendom gifvit.

Ifrågavarande stadgande, långt ifrån att vara välgrundadt, är således egentligen egnadt att rubba den grundsats, hvarifrån föreskriften om begagnande af stämpladt papper vid öfverlåtelsen af fast egendom utgår, och att på så väl skattkammarrens som rättsjemnlighetens och den ekonomiska nyttans bekostnad befordra ett otygladt speculationsraseri uti egendoms-köp. Men härtill kommer ännu ett annat förhållande, hvarpå detta stadgande eger ett menligt inflytande. Detta är *bördsrätten*. Så länge denna slägträtt af lagen godkännes, bör den ock få utöfvas enligt sin rätta grund och mening. Men om A. i dag försäljer sin arvejord till B., som någon vecka der- efter genom transport af köpebrefvet med flera procents vinst försäljer den till C., af hvilken den ånyo med vinst försäljes till D., allt inom tiden för lagfart af första köpet, å hvilket köp

slutligen D. söker uppbud och lagfart, så kan, derest bördeklander af köpet då anställles, ifrågavarande stadgande uti flera hänseenden gifva anledning till osäkerhet vid pröfningen af de med bördetalan sammanhängande frågor, helst detsamma ingen skilnad gör emellan den händelse, då öfverlåtelsen skett mot betingad högre köpeskilling, och den, då villkoren för öfverlåtelsen förblifva oförändradt desamma, som köpebrevet utvisar.

Sådant allt har sin grund deruti, att uti en förordning om stämplat papper, hvilken stiftas efter andra behandlingsformer än dem, som gälla för stiftandet af civillag, stadganden införas, hvilka i sina följder gripa in uti civillagen. På det lagliga begreppet af fullbordadt köpeafstal har lagfartstiden ingen inverkan. Den afser allena bördeklandret. Jag förenar mig på grund af allt detta med dem, som mot denna punkt afgifvit reservationer, och hemställer om återremiss af densamma för att få den ånyo pröfvad och förtydligad.

Häruti hördes många af Ståndets ledamöter instämma.

Comminister Beckman: Man plägar i detta Stånd ej neka återremiss, hvarföre jag ej heller bör motsätta mig en sådan, men af det skäl, som den föregående talaren framställde, torde den dock ej vara nödvändig; ty om priset på en egendom blott höjes med 12 sk., så är detta enligt Utskottets förslag att betrakta såsom nytt köp, hvadan ingen tvekan i det fallet synes böra kunna uppstå.

Discussionen förklarades härmed slutad, hvarefter uppå vederböriligen gjord proposition berörde punkt till Utskottet återremitterades.

6:te hemställan (sid. 17) rörande Riksdagsfullmäktigen *Bengt Nilssons* motion *gillades*.

7:de hemställan (sid. 17) rörande ifrågasatt förändring af 5:e momentet *godkändes* äfvenledes.

8:de hemställan (sid. 20) rörande chartering af försäkringsbref m. m.

Professor Selander, som härvid begärde ordet, anförde: Ehuru det Högl. Bevillnings-Utskottet i det föredragna Betänkandet medgifvit, att de inhemska försäkrings-anstalterna befinna sig i en tillbakasatt ställning i jemförelse med de utländska, har dock den åtgärd, Utskottet föreslagit till afhjelpande af denna olägenhet, reducerat sig till särdeles obetydliga dimensioner. Orsaken till detta resultat är ingen annan än den, att Utskottet icke betraktat frågan från sin rätta synpunkt.

Utskottet synes nemligen föreställa sig, att möjligheten för en försäkrings-anstalts verksamhet skulle snart sagdt uteslutande bero af præmiernas storlek; detta är dock ingalunda förhållandet. Ty ehuru dessa naturligtvis icke kunna alltför lågt ned-sättas, är det klart, att dylika anstalters framtid beror i ännu högre grad på den utsträckning, desamma kunna uppnå, hvar-igenom risquerna blifva jemnare fördelade och tillfälliga större olyckor mindre kännbara. Från denna åsigt har man äfven i andra länder utgått i fråga om lagstiftning härutinnan. Om då de inhemska anstalterna äro inskränkta till Sverige, men uteslutna från utlandet, under det att de utländska hafva fritt tillträde härstädes, torde det ej behöfvas serdeles stor skarp-sinnighet att inse, i hvilken ofördelaktig ställning de förre be-finna sig i jemförelse med de sednare. Utskottet, som afstyr-ker hvarje inskränkning i de utländska bolagens verksamhet härstädes, anser den obegränsade concurrensen böra upprätt-hållas. Men äfven denna grundsats kan tåla någon inskränk-ning. Ty utan att tala om sådana utländska bolag, som, för att åtminstone för någon tid upprätthålla en osäker existens, ned-sätta sina præmier snart sagdt huru lågt som helst i det hop-pet, att lyckan skall komma dem till hjälp, obekymrade, huru-vida de kunna uppfylla sina förbindelser, skulle exempel kunna anföras på för öfrigt solida bolag, hvilka, för att kunna redan i början tillintetgöra eller åtminstone försvåra uppkomsten af en ny anstalt, äfven för en tid nedtrycka præmierna, väl ve-tande, att de, om försöket lyckas, efter några år skola genom præmiernas höjande ånyo vinna ersättning för de förluster, de der-under möjligen lidit och som dessutom af dem lätt kunna bäras, då de hafva en vida större verksamhet på andra ställen, som för den nya anstalten äro stängda. Såsom ett bevis på den gynn-samma välvilja, som de utländska anstalterna inom Utskottet fått erfara i jemförelse med de inländska, vill jag här slutligen anföras, att Utskottet i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts Proposition för inhemska sjöassurance-bref föreslagit stämplat paper till 5 öre för hvarje hundra Riksdaler, men deremot för försäkringsbref af utländskt bolag till försäkring mot sjö-skada till $\frac{1}{2}$ procent af præmien. Om då en försäkring på 100,000 R:dr tages mot $\frac{1}{4}$ procents præmie, blir denna præmie 250 R:dr. Det inhemska bolaget måste då bekosta 50 Riks-dalers charta, det utländska deremot endast en af 1 R:dr 25 öre d. v. s. det förra har 40 gånger större afgift än det sed-nare!

På de skäl, jag nu haft äran anföras, anhåller jag, att denna punkt måtte till Utskottet återremitteras, på det Utskottet måtte taga Riksdagsmannen Mengels motion i närmare öfvervägande.

Flere af Ståndets ledamöter instämde.

Professor Agardh: För min del är jag ej emot en återremiss, men då bör man ock deri uttrycka hvad man egentligen vill. Det är ej Utskottets skyldighet att sjelf taga initiativet, och Utskottet har ej haft någon annan motion än Commminister Beckmans och Herr Mengels att hålla sig till och har också i hufvudsaken antagit hvad den förre föreslagit. Det vore således väl, om en bestämd mening kunde i återremissen uttryckas. Jag är visserligen äfven af den mening, att utländska försäkringsbolag ej böra ringare beskattas än de inländska; men jag befarar, att om en för sträng lag stadgas för de utländska bolagen, kommer den nog att framdeles äfven blifva gällande för de inländska, t. ex. Scandia, utan afseende på hvad Svenska bolag enligt Bevillnings-Förordningen i allmänhet skola betala, hvadan man bör väl besinna sig, innan man lagstiftar i detta ämne.

Professor Selander: Professor Agardh har yttrat, att, då jag önskat återremiss, jag äfven borde framställa ett bestämdt förslag. Ehuru jag icke kan erkänna mig hafva någon skyldighet härtill, så vill jag dock tillkännagifva, att då jag yrkat, att Utskottet måtte ytterligare taga den väckta motionen i öfvervägande, måste deraf följa, att jag anser stämplat papper af 5 öre för hundra R:dr för utländska försäkringsbolag icke vara olämpligt. Samme talare har antydt, att om en sådan afgift blefve de utländska försäkrings-anstalterna ålagd, kunde det hända, att en lika stor äfven komme att drabba de inhemska; men jag håller före, att, då ingen motion eller något förslag i sådan syftning blifvit väckt, Utskottet icke heller skall nu kunna framkomma med ett dylikt, äfven om inom Utskottet någon benägenhet dertill skulle förefinnas. Jag yrkar fortfarande återremiss i den af mig angifna syftningen.

Commminister Beckman: Detta är ett alldeles nytt förslag i Chartæ-Sigillatæ-förordningen, som möjligtvis står i något missförhållande till en eller annan föreskrift uti likartade fall. Dock synes man ej i början böra gå rätt hårdhänt till väga med de utländska bolagen. Då nu emellertid Professor Selander visat, i hvad afseende förslaget anses böra förändras, så kan ju Utskottet få taga saken i närmare öfvervägande. Hitintills har Utskottet i denna fråga endast haft ledning af 2:ne motioner, af hvilka den ena innehöll flere utopier och öfverdrifter i ändamål, som det vill synas, att gifva Försäkringsbolaget Scandia ett privilegium exclusivum och utesluta all utländsk concurrens, hvilket väl ej för den stora allmänheten kan anses vara nyttigt. Den andra motionen är af talaren, och har Utskottet i hufvudsaken antagit dess grundsatser. Bolaget Scandia synes så mycket mindre förljnt af nyssberörda förmånsrätt, som det hitintills på hvarjehanda sätt har förstått att undandraga icke blott sig sjelf och sina tjenstemän rätt-

mätig bevillning till Staten, utan äfven vägrat lemna vederbörande upplysning om det belopp, hvartill fastighet inom hufvudstaden i bolaget är brandförsäkrad, ehuru fastighets-bevillningen skall åsättas minst efter brandförsäkrings-summan.

Riks-Archivarien Doctor Nordström: Mig synes anledningen till detta förslag böra sökas i det naturliga skälet, att det vore obilligt att låta de utländska assurance-bolagen för den vinst, de skörda här i landet, förblifva alldeles skattfria, under det våra inländska försäkrings-bolag äro underkastade bevillning. Den beskattning, som nu för de förra föreslås, blir emellertid till effecten så obetydlig, att de icke desto mindre derigenom skulle blifva gynnade framför de inländska; hvilket lika litet är rätt och billigt, som det å andra sidan vore önskvärdt och klokt att ställa så till, att de inländska bolagen factiskt skulle blifva herrar öfver fältet utan någon concurrens. Att på förhand bestämdt angifva något visst belopp för de utländska bolagens beskattning, vill jag emellertid nu ej försöka. Dock anser jag t. ex. 5 öre på hvarje 100 R:dr ej vara för högt.

Prosten Söderberg: Den föregående talaren har redan påpekat svårigheterna för Utskottet i denna fråga. Man visste ej beloppet af de afgifter, som de utländska försäkringsbolagen möjligen hade att hemma hos sig erlägga, och jag kan försäkra, att man inom Afdelningen ej sparade möda att i detta hänseende af sakkunnige personer skaffa sig upplysningar. Man ansåg visserligen billigt, att de utländska bolagen ej borde vara befriade från erläggandet af skatt, då våra inhemska dylika föreningar fingo vidkännas afgifter till Staten för skyddet af deras verksamhet; men man befarade, att en alltför hög skatt lätt kunde bortvisa de utländska bolagen från en, såsom man ansåg, nyttig concurrens med de inhemska. Långa öfverläggningar höllos deröfver på Afdelningen, och saken uppgjordes slutligen, sedan en af Afdelningens ledamöter, tillsammans med Utskottets Secreterare, hos affärsmän och andra i saken kunnige personer sökt de upplysningar, som stodo att erhålla. Skulle emellertid något i saken genom återremiss ytterligare kunna vinnas, så vill jag visserligen ej motsätta mig en dylik åtgärd.

Sedan öfverläggningen nu ansågs slutad, blef berörde punkt uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition af Ståndet återremitterad.

9:de hemställan (sid. 20) rörande ett af Kongl. Maj:t föreslaget tillägg vid slutet af ifrågavarande 8 § godkändes.

§ 9. Vid föredragning af Utskottets hemställan (sid. 21) rörande chartæ-sigillatæ-afgiften för lysnings-sedlar begärdes ordet af

Domprosten **Kuös**, som anförde: Så vidt jag förstår, öfverensstämmer ej prämissen med conclusionen i Utskottets förevarande förslag. Utskottet medgifver, att "nuvarande charte-afgift för lysnings-sedlar till äktenskap torde vara en af de beskattningstitlar, som minst öfverklagas", och ändock slutar Utskottet med att föreslå en nedsättning i denna afgift från 12 sk. h:eo till 25 öre. Då flere reservanter inom Utskottet i stället föreslagit att höja berörde afgift på ett temligen omärkligt sätt, nemligen till 40 öre, så får jag äfven för min del tillstyrka antagande af denna ziffra. Såsom motskäl har väl anförts, att inga chartor skulle finnas på jemnt 40 öre, men det går ju an att till en 25-öres charta bilägga en på 15 öre, och dessutom kan ju, såsom Författningarne medgifva, hela total-beloppet på samma charta få uppföras. Mig synes således intet skäl förefinnas att onödigtvis minska denna Statsinkomst, då det erkännes, att den "minst öfverklagas", utan hellre höja minimi-beloppet till 40 öre.

Häruti instämde Professor *Lindgren*, Contracts-Prosten *Landgren* och Prosten *Ljungdahl* m. fl.

Kyrkoherden **Otterström**: Visserligen kan det synas lojalt och patriotiskt, att prester finna sig uppmanade att leta efter inkomster åt Staten och tillfölje deraf äfven kasta sig på tvären för skattelindring, der så ske kan; men om detta nit låter sig i allmänhet förklaras, torde det dock synas underligt, der Kongl. Maj:t föreslår en sådan lindring. Såsom man ser, har Kongl. Maj:t föreslagit 50 procents nedsättning i lysnings-chartæafgiften för dem, som hafva 10 R:drs bevillning, och 33 $\frac{1}{2}$ procents nedsättning för dem, som antingen icke hafva denna bevillning, eller ock äro utan all bevillning efter 2:dra Art. Om Utskottet ock haft skäl att icke medgifva nedsättning i första fallet, eftersom afgiften der drabbar dem, som mer ega, så har det dock haft allt skäl att medgifva nedsättningen i sednare fallen, då afgiften här drabbar i allmänhet dem, som icke hafva mer än sina egna personer att skatta för. Jag tror till och med, att man med bifall till Herr Henschens motion gerna hade kunnat borttaga charte-afgiften i denna del; ty det är lumpet af Staten att taga dessa tolfskillingar från fattigt folk, till och med någongång fattighjon, för den tillfälligheten, att de träda i äktenskap. Atminstone bör man ej efter mitt förmenande anse nedsättningen till 25 öre enligt Kongl. Maj:ts förslag och Utskottets hemställan vara obefogad. Det har händt mig tvenne gånger, att jag icke kunnat undgå att ut-

färda lysning för fattighjon, då jag ansett charte-afgiften så orimlig, att jag helst betalat den sjelf. Jag bifaller därför Utskottets åtgärd.

Comminister Beckman: Med afseende å något uttryck uti den föregående Talarens anförande nödgas jag erinra derom, att jag vid remissen af den Kongl. Propositionen oakadt all undersätlig vördnad ej kunde förlika mig med densamma. Enligt Högstberörde Nådiga Proposition skola många oformligheter uppstå; t. ex. då de, som ej äro taxerade till 10 R:dr enligt 2:dra Art. i Bevilnings-Förordningen, endast behöfde erlägga 25 öre i charta för lysnings-sedlar, så skulle större delen af den besutna, ofta väl bergade allmogen slippa ifrån med endast detta belopp. Beträffande det omtalade hårda sinnelaget, som skall råda i Ståndet, så behöfver jag för min enskilda person vid detta tillfälle till mitt rättfärdigande endast åberopa dels mitt värdsamma anförande vid den Kongl. Propositionens remitterande, dels min reservation, hvilken såsom ett alternativ antyder full befrielse ifrån lysnings-charta för de ifrågavarande samhälls-classerne. Då jag således kan styrka, att jag icke vore obenägen att gå äfven längre i eftergift än samme värde talare, så bör jag likväl tillägga, att jag dertill föranledes mindre deraf, att den gamla afgiftens belopp skulle vara synnerligen tryckande, då den är en skatt, som kanske aldra minst kännes tung, utan snarare deraf, att dess obetydlighet, för hela riket blott ett eller annat 1000 R:dr, icke förtjänar allt det besvär och all den kostnad, som den förorsakar.

Skola dessa ringare lysnings-chartor icke endast bibehållas, utan äfven nedsättas, så betäcka de sannolikt icke kostnaden för pappersförödelser och hushyra för verificationernes förvarande. Således skulle talaren anse, att denna afgift antingen borde tagas bort eller bestämmas till 40 öre. Hvad giftermål emellan fattighjon beträffar, så förmenar jag, att en Pastor kunde förekomma dem genom Catechesen, hvaruti vanligtvis erforderlig kunskap saknas.

Doctor Säve: Jag instämmer med den föregående Talaren, ehuru jag visserligen med undersätlig vördnad erkänner Kongl. Maj:ts landsfaderliga afsigter att gå de obemedlade till mötes. Jag tror, att i förevarande fall en nedsättning ingalunda är behöflig och att den ej kommer att med tacksamhet erkännas, derest den beviljas. Den arbetande classen befinner sig verkligen i så goda omständigheter, att den ej behöfver pruta på denna afgift, som erlägges just när de, som skola betala, befinna sig på höjden af sin lycka. Tvertom har jag ofta märkt, huruledes de mindre bemedlade tyckt ifrågavarande Charte-afgift allt för ringa och ökat den med några skillingar, för att vid ett sådant tillfälle visa sig hederliga. Hvad be-

träffar en Talares yttrande, att contrahenterne stundom äro så arma, att presten måste för dem erlägga denna afgift, kan jag för min del ej gå så långt i att främja äktenskaps ingående, utan skulle väl snarare i slika fall afråda till något sådant, enär äktenskapet ju äfven medför stora förbindelser. Låt för öfrigt vara, att Statens inkomst häraf ej är så betydlig, men då denna beskattningstitel hör till de minst öfverklagade och dess nedsättning af intet behof är påkallad, anser jag i alla fall ej värdt att beröfva eller för det allmänna förminska denna inkomst.

Prosten Ljunggren: Hufvudsakligen instämmer jag med den föregående Talaren, och kan omöjligen godkänna Kyrkoherden Otterströms mening, att man bör befrämja giftermål mellan fattighjon. Tvertom anser jag, att oförmåga att betala chartan skulle blifva ett godt skäl och en god anledning att förhindra en dylik förbindelse under sådana omständigheter. Fattigvårds-Förordningen stadgar ansvar för den, som låter sina barn gå omkring och bettla; den som vill gifta sig i den afsigt, att barnen skola gå och tigga, anser jag derföre böra förhindras att gifta sig, likaväl som den försvarslöse.

Contracts-Prosten Tegnér: Afdelningen hade tillstyrkt bifall till det af Kongl. Maj:t afgifna förslag till Chartæ-Sigillatæ-afgift för lysningar till äktenskap, men detta tillstyrkande blef i Utskottets Plenum icke obetydligt modifieradt och förändradt, hvaraf lätteligen torde förklaras den af en föregående Talare anmärkta bristande sammanställning, som skall förefinnas mellan præmisserna och conclusionen, då förändringen måste ske på stående fot, som man säger. Hvad hufvudsaken angår, har jag deri min del, och finner mig förbunden således deltaga i försvaret för förslaget, sedan jag först betygat Kyrkoherden Otterström min tacksamhet för det understöd, han i detta hänseende lemnat. Att lysningssedeln skulle vara fri från chartering, har jag icke kunnat biträda äfven af det skäl, att jag anser helgden af densamma, såsom varande ett contract, påkalla det, för att ej heller lemna oanmärkt, att lysningssedlar alltid varit, jag tror så länge som stämplat papper funnits, på sådant skrifna, eller dermed belagde. Att *ingen* charta sigillata skulle finnas, heldre än en så ringa som den af 25 öre har jag ej heller kunnat biträda, ty om det ock medgifves, att den föreslagna nedsättningen i det nu utgående lägsta beloppet, 12 sk. b:co, af lysnings-charta icke var af något egentligt behof påkallad, och att minskningen i afgälden icke följes af någon tacksamhet från dem, hvilka den tillgodokommer, så måste jag dock påstå, att åtgärden är i full öfverensstämmelse med den rådande åsigten om lättnad i eller ett förändradt sätt för utgåendet af skattebidragen, och skulle lyck-

önska Representationen, om otack icke blefve dess lön för någon annan och vigtigare åtgärd än den nu ifrågavarande. Jag önskade ock i denna del biträda Kongl. Maj:ts förslag, och det så mycket heldre, som jag måste yrka bibehållandet af nu varande chartæ-belopp för dem, hvilka hafva bevilning efter 2:dra Art. sig påförd; ett yrkande, hvilket inom Utskottet icke mötte egentlig motsägelse, hvaremot det om minsta lysnings-chartans bestämmande till 40 öre vid deröfver anställd vote-ring förlorade med icke ringa skillnad i röstetal. Hvad angår den här omtalade olägenheten af de digra lysningshandlingarnes förvarande med dertill hörande bilagor, hvilka fylla Pastors-, Proste- och Kongl. Kammar-Rättens Archiver, får jag meddela den upplysning, som angår det Stift, hvilket jag har äran tillhöra, att, sedan de till äktenskaps-lysningarna hörande verificationer blifvit af Contracts-Prosten granskade, desamma till Pastorerna återsändas för att jemte öfriga bilagor till lysningarna i Kyrkans Archiv förvaras. Lysnings-Chartorna åter, bestående i 2 å 3 biläggnings-chartor för hvarje Pastorat, med special-förteckningar och en generel för Contractet, insändas till Lands-Contoret och vidare till Kongl. Kammar-Rätten, och äro åtminstone icke för Westrås Stift af den vidd och omfång, att de kunna serdeles inkräkta på utrymmet i Archivet. Ett och annat kunde än vara att anföra, men det anförda torde dock vara tillräckligt för att rättfärdiga min vördsamma anhållan om Ståndets bifall till § 9 om chartering af lysningssedlar till äktenskap, sådan den lyder i det bifogade förslaget till författning.

Biskop Björck: För min del får jag instämma med Contracts-Prosten Tegnér i den önskan, att Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition, i hvad den rörer charte-afgiften å lysningssedlar för de mindre bemedlade, måtte vinna Rikets Ständers bifall. Derest en större charta på något sätt skulle anses hinderlig för äktenskaps ingående, hvilket jag dock icke skulle tro, vore detta för mig ett ytterligare skäl att bifalla en nedsättning i denna afgift. Om också ej fattighjons äktenskap bör befrämjas, så torde dock många mindre bemedlade finnas, hvilka under hopp om den Allgodes försyn ingå en sådan förening, som det skulle vara hårdt att vilja förhindra. I intet fall skulle jag vilja använda Catechesen för att hindra dem att gifta sig, så mycket mindre, som icke sällan de fattiga kunna och förstå sin Cateches bättre än många af de s. k. bildade. Jag tillstyrker sålunda bifall i denna del till Utskottets förslag.

Kyrkoherden Otterström: Några Talare hafva uttryckt sin förundran öfver min uppgift, att jag utfärdat lysning för fattighjon, hvilka såsom sådane ej egde medel för charte-afgiftens erläggande. Den ene har framhållit Fattigvårds-Förord-

ningen såsom den lag, hvarmed presten kunde hindra dylika giftermål. Jag kan dock ej så tillämpa denna förordning. Tvenne andra Talare hafva hänvisat mig till Catechesen, hvarmed presten skulle kunna hindra fattigt folks giftermål. Jag känner hvad Catechesen lär. Jag vet, att äktenskapets högsta ändamål är släktets fortplantning och uppfostran för tid och evighet; men jag vet ock, att det har till ändamål att vara en uppfostrings-anstalt för makarne sjelfva, så att de kunna vara för hvarandra till stöd och hjälp, till deltagande och tröst, sålunda förljufvande sammanlefnaden. Äktenskap kan således byggas för ett högt ändamål, äfven der man ej har hopp att vinna dess högsta, som ändå i alla fall beror af Herren. Allt detta har jag mig lika angeläget att förehålla den rike som den fattige, men i denna punkt vågar jag ej upphäfvä mig till undantags-lagstiftare för den fattige. Hvarken gudomlig eller gällande borgerlig lag gifver presten någon makt att inskränka den fattiges rätt att få ingå äktenskap, då han för öfrigt har de qualificationer, som nödvändigt dertill fordras äfven af den rikaste. Kunde han ej för tillfället betala chartan, så tror jag, att icke en gång detta kan hindra äktenskapets ingående. Väl har jag hört, att man låtit kyrkliga handlingar bero af contant betalning på förhand; men jag tror icke, att någon kyrklig handling kan inhiberas derföre, att den, som begär att komma i åtnjutande af en kyrkans förmon, ej har containterna i handen. Är afgiften laglig, så kan den med lag exsecutivt uttagas, men bristande tillgång, då kyrkans förmon behöfs och önskas, kan och bör efter mitt förmenande icke berättiga presten att utesluta någon ifrån någon kyrkans förmon. Varna mot obetänkta giftermål är alltid prestens skyldighet, utan afseende på chartebeloppet, om det är högt eller litet, om det med lätthet kan erläggas eller med svårighet; men han må ej upphäfvä sig till despot öfver den fattiges eget bestämmande af hvad han sjelf i kyrkligt hänseende kan finna med sitt samvete förenligt. Vi böra ej arbeta på att hos oss få äktenskapet ansedt blott såsom ett civil-contract.

Doctor Gumelius: Jag borde väl ej upptaga den långt framskridna tiden ytterligare, men jag kan ej underlåta att göra några anmärkningar vid hvad här blifvit yttradt. Mig synes, att en talare, som nyss hade ordet, gått bra långt utom ämnet. Hans beskrifning på giftermålet emellan fattighjonen var visst ganska rörande. Jag vill ej alldeles förneka, att dylika händelser kunna inträffa; men nog måtte de höra till sällsyntheterna. Samme talare har med anledning af sin historia sagt, att man ej af brist på charta får neka folk att gifta sig. För den skull måste väl Presten, påstår han, bestå chartan, då contrahenterna ej mäktat bekosta den. Ty hindra dem att gifta sig, får han icke. Det vore hårdt, det vore orättvist.

Hvad skulle man säga, frågar han, om en Prest vägrade att taga en barnaföderska i kyrka, om hon ej har att betala den i en lagligen bekräftad convention bestämda afgiften? Han vill således sätta denna charte-afgift i paritet med en genom pastoralie-conventionen bestämd afgift till Pastor, hvilken det naturligtvis står honom sjelf fritt att efter eget godtfinnande utkräfva eller efterskänka. Detta är icke fullt redligt handladt, och skulle hos en mindre tänkande åhörare lätt verka öfvertygelsen, att förhållandet i begge fallen är enahanda. Men detta är visst icke sådant. Charte-afgiften är en afgift till Kronan, som Presten icke har någon rätt att efterskänka, och det är således Prestens både rättighet och skyldighet att neka äktenskap, till dess denna afgift, för hvilken han vid ansvar skall redovisa, blifvit erlagd. Vill han sjelf ikläda sig betalnings-skyldigheten, det står honom fritt. Helt annat är det med en afgift, som enligt convention till honom sjelf skall utgå. Det beror då helt och hållet på löntagaren ensam att den emottaga eller efterskänka. För öfrigt tror jag, såsom redan sagdt är, att ej många exempel på dylika förhållanden som det af talaren anförda skulle kunna uppletas. Sådana hjertnupna och om en falsk philantropi vittnande berättelser äro visserligen beräknade att röra mer än öfverbevisa. För den tänkande, som vill se saken ifrån sin rätta synpunkt, förekomma de såsom föga giltiga försök att besticka känslan. Hvertill tjena de i förevarande sak? Den som ämnar ingå äktenskap, men så litet tänkt för sig, att han ej en gång aflagt en tolfskilling för att betala lysnings-chartan, skall väl den blifva en omtänksam husfader? Bör man på allt sätt befordra hans äktenskap, der lättsinnighet och tanklöshet är äktenskapsstiftaren, och elände följer i spåren? Jag tviflar på, att någon, som med allvar tänkt på att gifta sig, skall med ringaste svårighet eller något slags missnöje erlægga denna ringa summa. Ingen klagan har deröfver hittills förspotts. Således lärers ock få antagas, att den äfven härefter, sedan arbetsclassens vilkor i så betydlig mon blifvit förbättrade, utan märklig svårighet skall kunna utgå. Då 40 öre närmast motsvara hvad förut plägat erläggas, ehuru något öfverskjutande 12 sk. B:co, röstar jag för denna afgift. 25 öre är en alltför obetydlig afgift. Skulle den antagas, så vore det vida bättre att afskaffa hela afgiften, och ej vid sådana tillfällen nyttja någon charta alls. Dessa chartor utgöra årligen en betydlig massa, och förorsaka icke så litet besvär, hvilket kunde synas tämligen onödigt, om afgiften sattes så ringa, att Statens inkomst deraf blefve obetydlig. En talare har visserligen sagt, att chartorna och verifications-handlingarne ej vore betydliga, och följaktligen ganska lätt kunna forslas. Jag har en annan erfarenhet. Vid en Statsrevision, der jag var med, ville en ledamot nödvändigt granska alla dessa lysnings-chartor, hvilka inkommit från Stiften, hvarföre

Vaktmästare beordrades att bära in dessa pappersbundtar, hvilka utgjorde stora böcker, som fyllde hela golvet och voro så voluminösa, att den, som begärt att få se dem, ej orkade att gå igenom mer än en ringa del, utan snart tröttnade. För min adel tillstyrker jag, såsom jag redan sagt, 40 öre såsom minimi-belopp för lysnings-chartor.

Professor Lindgren: Jag kan ej förlika mig med det philanthropiska smeket, som afser att befria den så kallade medellösa befolkningen nästan från alla skattebidrag, och erkänner, att jag i detta bemödande snarare ser en missaktning för denna talrika medborgareclass, än någon verklig omtanke för dess materiella förkofran. Mig synes, som vore det af vigt, att äfven arbetaren erinrades derom, att äfven han i mon af sina tillgångar är pliktig att bidraga till fyllandet af Statens allmänna behof, och att den nu ifrågavarande charte-afgiften, äfven om den med afseende på den nya myntfoten bestämmes till 40 öre i stället för hvad den hitintills varit 18 sk., skulle blifva någon särdeles tryckande tunga för den arbetsföre mannen, och några andra lära väl endast undantagsvis ingå äktenskap, kan jag omöjligen medgifva, äfvensom jag är öfvertygad, att ingen skatt af honom villigare erlägges.

Jag tillstyrker minimi-beloppet för lysnings-charta till 40 öre Riksmynt.

Professor Agardh: Endast några få ord. Det egentliga motivet för Utskottet var, att då Afdelningen i allo tillstyrkt antagande af Kongl. Maj:ts Proposition i fråga om chartering af lysningssedlar till äktenskap, ville Utskottet ej svara Kongl. Maj:t så, att man ej allenast icke biföll hvad som blifvit föreslaget, utan i stället gick i en motsatt riktning och höjde de till nedsättning föreslagna afgifterna; detta ansåg man nemligen kunna synas såsom brist på grannlagenhet, då fråga var om en Kongl. Proposition.

Discussionen förklarades härmed slutad, hvarefter på vederbörligen gjord proposition Ståndet beslöt, att lägsta Chartæ-Sigillatæ-afgift för lysnings-sedlar till äktenskap borde utgå med 40 öre.

Emot detta beslut reserverade sig Doctor *Sandberg*, som ansåg 25 öre vara tillräckligt såsom minimi-afgift i förevarande hänseende, i hvilken mening äfven Biskop *Björck* och Contracts-Prosten *Tegnér* instämde.

§ 10. *Bifölles.*

§§ 11 och 14. Utskottets hemställanden (sid. 21 och 22) rörande 2 mom. 11 § och 2 mom. 14 §, äfvensom Utskottets förslag med anledning af Herr *Stolpes* motion beträffande 11 § 3 mom. *godkändes*, hvaremot 10, 12 och 13 mom. af § 11 ansågos böra *återremitteras* i sammanhang med de beslutade återremisserna i afseende på § 8.

Öfrige här ofvan icke nämnde delar af Utskottets förevärande Betänkande *godkändes*, äfvensom Ståndet *gillade* lydelsen af de särskilde §§, som i bilagda författnings-förslag finnas upptagne, så vidt ändring deruti såsom följd af förestående beslut icke föranledes.

§ 4.

På derom af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord framställning beslöt Ståndet att i Plenum nästkommande Lördag den 9 dennes till behandling företaga Ståndets Enskilda Utskotts Pastoral-Afdelnings Utlåtanden N:is 1 och 2.

§ 5.

Sedan Högv. Preste-Ståndet och Vällofl. Borgare-Ståndet den 1 sisl. April, med afslag å hvad Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet i Betänkandet N:o 63 tillstyrkt, för sin del beslutat, att Rikets Ständer måtte i underdånig skrifvelse anhålla, "det Kongl. Maj:t täcktes utfärda ny författning till skyddande af landets fornlemningar, med stadgande af tjenliga ansvars- och vites-bestämmelser för förstöring af desamma, samt låta upprätta och sprida förteckningar å dessa minnesmärken, äfvensom i öfrigt vidtaga de åtgärder, som för deras bevarande kunna anses lämpliga, och, der Rikets Ständers medverkan för sådant ändamål finnes nödig, i ämnet aflåta Nådig Proposition; så beslöt Ståndet på framställning af Professor *Carlson* att vördsamt och vänligen inbjuda Höglofl. Ridderskapet och Adeln samt Hederv. Bonde-Ståndet att i samma beslut instämma.

§ 6.

Upplästes och *lades till handlingarne* följande från de resp. Med-Stånden ankomne Protocols-Utdrag, nemligen från Höglofl. Ridderskapet och Adeln N:is 239 och 240 och från Hederv. Bonde-Ståndet N:is 253 och 254.

§ 7.

Beviljade Ståndet uppå derom gjord anhållan Prosten *Ljunggren* ledighet från Riksdags-göromålen under trenne vec-

kor, räknade från den dag i nästinstundande vecka, han längre fram skulle bestämma.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ till 3 e. m.

Ut supra.

In fidem

S. H. *Almqvist.*

Den 9 Maj.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Föredrogs ånyo *Enskilda Utskottets Pastoral-Afdelnings* Utlåtande N:o 1, i anledning af väckt fråga om förändring af hvad nu gällande Cateches-förklaring och Kyrko-Handbok innehålla rörande det s. k. dopnamnet.

4:sta Hemställan:

Dervid erhöll

Kyrkoherden **Otterström** ordet och yttrade: Jag börjar med att utbedja mig Högv. Ståndets välvilliga uppmärksamhet på hvad jag nu kan hafva att anföra i en fråga, som enligt min uppfattning är för Kyrkan af hög vigt. Jag bekänner, att jag funnit mig obehagligt öfverraskad af detta Pastoral-Afdelnings Utlåtande, emedan jag framstår der såsom en af-fälling från Kyrkans lära i en vigtig punkt. Har jag gjort mig skyldig till ett groft missförstånd och derigenom vilseledt hundratals Catechumeni och lärjungar i allmänhet, så må jag väl göra min bigt. Men för att kunna göra det måste jag hafva blifvit öfvertygad om mitt misstag. Må derföre mina högt aktade Ståndsbröder inom Pastoral-Afdelningen ursäkta, att jag icke anser mig kunna frångå min mening, som jag ge-
nom

nom Afdelningens eget Utlatande funnit hos mig än mer be-
fästad.

Hvad som är eller bör vara det namn, som påminner oss om dopet, säger oss ej Catechesen. Den säger oss blott, att vi hafva ett sådant namn och att det är oss i dopet gifvet. Den enfaldige är således här öfverlemnad åt sin egen gissning. Icke heller säger oss dopliturgien, hvad namn vi få i dopet med den magiska kraften, att det kan och bör påminna oss om döpelse-förbundet. Ty af den *tillfällighet*, att det verldsliga Per och Pål i dopacten *gemenligen* uttalas, följer ingalunda, att detta är det viktiga namnet i fråga, dels derföre att det icke gifves i dopet, utan antingen är gifvet före eller efter dopet af den, som dertill är berättigad, dels ock derföre, att detta namn hvarken innebär eller betecknar det, hvarom vi skola påminnas genom det *i*, *af* och *genom* dopet gifna namnet. Det tillkännagifves vid dopacten, att det barn, som i det yttre lifvet af föräldrarne fått att bära det namnet, nu döpes till Christum och med den *acten* och *saken* äfven får namnet *christen*, som innebär och betecknar *saken*, och som följaktligen är det *i*, *af* och *genom* dopet gifna namn, som kan och bör påminna oss om dopet.

Första tvingande anledningen för mig att så uppfatta förhållandet gafs i nästa Juli månad för 27 år sedan, och jag har sedan med hvarje dag fått förnyade anledningar att befästas i min mening. Det hände sig nemligen då, att en äldre man, Theologiæ Doctor, i en landskyrka 1½ mil från den theologiskt lärda staden Lund, döpte en ansedd bondes son, men glömde att dervid nämna barnets namn, som det hade af fadren erhållit. Derom erinrad efter acten, lät Doctorn sin Adjunct efter predikan i bönen för modren och barnet offentligen uttala barnets verldsliga namn, och dermed kunde väl all rättfärdighet mot barnet anses uppfylld, ty barnet hade fått sitt verldsliga namn för församlingen kungjort, så att församlingen derefter kunde vittna, att det barnet, som kallades så, verkligen var döpt och med dopet berättigadt att kallas *christen* med församlingen sjelf.

Svårare upptogo dock föräldrarne saken. Förledde af dopliturgien, som inför den enfaldiges uppfattning liksom lägger den gudomlige Dopets Stiftare i munnen Baptizandeus verldsliga namn, utan minsta stöd af Guds eget Ord, men i rak strid deremot, togo de enfaldige det rent tillfälliga för det väsendtliga och fordrade på denna grund med all Gewalt, att barnet skulle döpas om. Det hade ju ej fått den väsendtliga *påminnelsen* om dopet, som skulle ligga i detta namn, hvars blotta uttalande skulle hafva makt att påminna om dopet. Så påstodo de enfaldige och så påstår äfven Pastoral-Afdelningen. Doctorn var part och hans ursäkt aktades derföre föga, hans

invändning mot omdöpningsretade till en formlig anklagelsesberamande. Det lyckades dock den enfaldige och mindre erfarna Adjuncten, som ansågs opartisk, att hemma hos föräldrarna på uppenbarelsens och förnufts grund, utan att motsäga Cateches eller dopliturgi, fullkomligt häfva missförståndet, tillfredsställa föräldrarna och inhibera anklagelsen. Jag skulle dock nu kunna önska, att anklagelsen och yrkandet på omdöpningsret fått gå till Dom-Capitlet, ty jag är öfvertygad, att de män, som då sutto i Lunds Dom-Capitel, icke skulle hafva decreterat, att det barnet saknade dopnamn, ehuru det namnet, som föräldrarna gifva barnen före dopet, så *kallas*, men ej egentligen är det, just emedan det namnet ej *betecknar den sak, hvarom vi med namnet skola påminnas*. Detta, som ofrivilligt hände nämnde Doctor och hvaraf jag är medvetande, har händt många andra, såsom jag hört berättas, och då är det godt att till försvar hafva till hands uppenbarelse och förnuft, emedan man i dessa fall icke kan med Afdelningen förskansa sig bakom "Kyrkans gamla anordning", utan dermed gifver den enfaldige vapen i händerna, i fall någon kunde med skäl påstå, att Kyrkan med den anordningen från början åsyftade hvad som sedermera af hopen och dess prester kunnat så förstås och slutligen blifvit en folktro, en tom vantrons inbillning, som nu kan af missförstånd försvaras som en Kyrkans rätta mening med den gamla anordningen.

Ånda från den stunden för 27 år sedan har jag icke kunnat tillämpa Herrans härliga Ord genom Esaias: "Jag har kallat dig vid ditt namn, du äst min", så förvidret efter mitt begrepp, att med det namnet skulle åsyftas just dessa hemgjorda och rådbåkade, af fåfänga, mode och nyck framkallade, från hedningar och muhamedaner, händelser och döda ting lånade, toma och betydelselösa yttre verldsliga namn, som bäras af dem, som dock i det yttre lifvet äfven bära det innehållsrika och välsignade namnet *christen*, som afskiljer individen med alla andra christne från judar, muhamedaner och hedningar, som enligt Afdelningens Utlåtande innebär och betecknar den sak, hvarom vi med namnet skola påminnas, och som dermed säger oss, att vi äro döpte till Christum och att vi genom denna gudomliga act fått de synonymmer, som Skriften sjelf omtalar under uttrycken: *Guds barn, Jesu Christi medarfvinge* o. s. v., hvarpå språket hos Esaias har sin fulla tillämpning, så vida det utan menniskopåfund får inför den enfaldige behålla sin egen inneboende mening.

Jag har således länge lefvat i den enfaldiga tro och lära, som Afdelningen decreterar vara ett missförstånd af den stora hopens och dess presters rätta mening, och man må därför ej undra på, att jag finner mitt samvete fordra ett försvar för den mening, som jag af Afdelningens egna *motiver* finner ytterligare befastad. Men icke påstår jag härmed, att min me-

ning är den rätta, jag tror det blott med lefvande öfvertygelse, och hvem försäkrar mig här, att Herrens förste Apostlar döpte efter vårt formulär, eller ens efter det, som fanns inom Kyrkan för tusen år sedan? Jag har visserligen rättat mig efter Handbokens föreskrift, men jag har tolkat: "Jag döper dig, Anders"! så, att jag ansett detta verldsliga namn såsom en vocativ, ehuru jag helst önskat, att den hade stått på ett annat ställe än just midtuti sjelfva instiftelseordet. Jag har dervid trott mig finna en föresyn i hvad som skedde, då Ananias döpte Paulus. Ananias sade nemligen, såsom läses Ap. G. 9 Cap. "Saul, Broder"! (således började han med att nämna det yttre verldsliga namnet) Herren hafver kallat mig till dig, att du må få din syn och uppfyllas med den Helige Anda. Och han fick sin syn och blef straxt döpt. Formuläret var ej vidlyftigt, utan inskränkte sig sannolikt till Stiftarens ord: *jag döper dig i Fadrens, Sonens och den Helige Andes namn*. Fortfarande kallades ock den döpte *Saul* ända till dess det i 13 Cap. heter: *Saulus*, "som ock *kallas Paulus*." Simon fick namnet *Petrus*, hvarken det ena eller det andra i dopet; han kallas Simon, *cognomine Petrus*, såsom Simon Zelotes, och flera andra christne med egna utmärkande individuella namn, tillfölje deraf att de såsom christne individer framstodo på ett utmärkande sätt ibland de christne. Men hvad rätt hafva vår tids christne i allmänhet att blifva tillagde namn, hvarmed de skulle såsom individer utmärkas och afskiljas från den stora hopen af christne? Man har ju all rätt att kalla det sjelft heligt, som har den egenskapen, att det påminner om heliga ting. Derföre säger man om *stenkyrkan*, der hon står, att hon är ett heligt hus, så länge hon brukas för det ändamålet, och derom påminnas vi genom benämningen. Men hvem tänker på dopet, då han anropas med sitt verldsliga namn, och hvem behöfver väl göra det, då intet Guds Ord säger, att det namnet är gifvet för det ändamålet, då blotta namnet i sig säger, att det är gifvet för ett annat verldsligt ändamål, i fall det säger eller uttrycker någon ting. Detta namn är derföre enligt min mening ej mera helgadt genom dopet, än den dervid brukliga dopmössan är det, än stålet — synålen — är det, som den allmänt gängse vidskepelsen fordrar såsom nödvändig på barnet, till dess dopet är förrättadt. Jag anser alltså Per och Pål, huru grannt det namnet än är tillkonstladt, för en christen lika litet heligt som Baldersbilden, hvilken Skalden säger "brännde ned som annan ved", och jag tror derföre, att man förleder den enfaldige att bedrifva afguder med det s. k. dopnamnet, om man utan stöd af Guds Ord och namnets egen mening upphöjer det såsom en yttre påminnelse om dopet i värde och vigt framför namnet christen, förnekande, att detta namn ens duger dertill just på den grund, att det "innehåller och betecknar den sak, hvarom vi skola påminnas."

Man har ju vidare all rätt att från *benämningen* sluta till *saken*, som benämnes; i annat fall är benämningen ett tomt ljud, och sådana toma ljud äro väl de aldra flesta verldsliga namn. Deraf att jag hör det stenhuset bredvid alla de andra med andra namn benämnas *kyrka*, slutar jag genast, att det icke är en verldslig restaurationssal, utan ett hus för heliga måltiders hållande med Guds Ords bespisande m. m. och jag påminnes derom genom den yttre benämningen. Någon kallas en *christen* och jag slutar deraf, att han är döpt till Christum, han må för öfrigt vara hvad som helst och bära hvilka yttre namn och titlar som helst. Jag tilltalas med mitt yttre verldsliga namn och jag röner dervid intet annat intryck, än om jag ser någon vinka åt mig med handen. Men jag hör mig tilltalas: *christen! dyre christen! välsignade christen!* och en helig känsla genomströmmar mig med påminnelse om dopet, så vida jag lyssnar dertill med uppmärksamhet. Men jag hör någon kallas t. ex. *Thor*, och jag kan deraf ej veta, om han är christen, jude, muhamedan eller hedning; han vet det icke heller sjelf af blotta benämningen. Jag hör en annan gång någon anropas med precis samma namn, *Thor*; jag förmodar, att det är samma person i fråga, men jag finner, att en herre nu ropade på — sin hund. Jag hör pigan i det förnäma huset kallas *Fanny*, *Betty*, *Emma* eller aldra simplast *Marie*, och jag drar mig till minnes, att samma person i sin faders backstuga kallades — *Stina*. En af mina barndomsvänner kallades i hemmet *Anders*, men tyckte på Gymnasium ej om det, utan kallade sig *Per* samt tillade vid *Academien* *Lorentz* och heter nu i *Kyrkobok* och *Matrikel* *Per Lorentz* framför tillnamnet, utan svek och med samma frihet, som *Johan Baptist Julius Bernadotte* hade att taga namnet *Carl*. Jag frågade min väns unga son, hvarföre han bar förnamnet *Berzelius*, och han svarade: *för att påminnas om den frejdade Chemisten*. Jag frågade honom sedan, hvarföre han kallades *christen*, och han svarade: *emedan jag är "christnad"*, hvarmed folket menar döpt. Kunde han i begge fallen förnuftslenligt svara annorlunda? Jag tror det icke. Sjelf har jag kallat min son *Ragnar*, visst icke dertill, att han med detta hedniska namn skulle påminna sig sitt döpelseförbund, ty dertill ansåg jag detta namn alltför kraftlöst, utan dertill, att han skulle dermed påminna sig *Konung Ragnar*, som från min ungdom var min hjelte i *Svenska Historien*, der han i ormgropen qvader lifvets vishet för sina samtida, utan att hjeltesjelen rubbas ur sin jemnvigt genom de hväsande ormarnes hugg. Vid min sons dop var jag dock viss derpå, att han derigenom fick ett namn äfven inför verlden, men af den vikt och djupa betydelse, att, då han hörde sig dermed nämnas, han skulle, om han dertill lyssnade, höra deri en hel predikan om dopet. Namnet är *christen* och dess synonymer i *Skriften* äro oss bekanta. Namnet är

christen, om hvilket dopnamn den stora hopen har en dunkel aning, då den kallar dopet "christning" och sällan säger döpa barnen, utan "christna" dem, i trots af "Kyrkans gamla anordning", hvarom Afdelningen talar.

När Afdelningens motiver säga, att mitt "påstående om ett allmänt gängse missförstånd af det anförda stycket i Cateches-förklaringen sjelft grundar sig på ett missförstånd", så kan jag icke tro Afdelningen på orden, utan fordrar bevis, huru mycken vördnad jag än hyser för Kyrkans gamla anordning och för mina högt aktade och lärde Ståndsbröders öfvertygelse. Jag förstår i enfaldighet endels och Afdelningen synes mig profetera endels, men deraf uppkommer blott den stora svårigheten att sammanjemka meningarne, af hvilka endera måste platt förkastas, såsom mot förnuft och uppenbarelse stridande. Tidpunkten för denna controvers är alltför vigtig, då Svenska Preste-Ståndet går att fastställa en förändring i Kyrkans anordning, hvarigenom min eller Afdelningens sins emellan motsatta meningar till Kyrkans gagn eller skada kan blifva den rådande, hvarför jag tillförser mig Högv. Ståndets upplysta och oväldiga pröfning af frågan, utan att jag i minsta måtto ambitionerar för framgången af min enfaldiga mening, ehuru jag som prest måste vara högeligen intresserad i att icke i någon punkt motarbeta Kyrkans enhet, då mitt bemödande tvärtom är att se den befastad i allt, som i Guds Ord och sakens egen natur har sin grund, helst jag sett, att tvifvel hos de enfaldige uppstått om sjelfva dopets giltighet, der det verldsliga namnet ej blifvit nämndt enligt Handbokens föreskrift.

Här hjälper icke att i fråga om en förändring i Kyrkans anordning, som kan rätt uppfattas, men ock lätt missförstås, sådan den nu är, förskansa sig bakom denna gamla anordning; ty den, som utan andra bevis än af anordningens höga ålder från tredje seklet försvarar hopens uppfattning af densamma, gör sig skäligen misstänkt att af öfverdrifven vördnad för det gamla i människostadgar icke hafva blicken öppen för det för vår tid helsosamma — en svaghet, som vi alla dela, den ene i det stycket, den andre i ett annat, hvarföre ock snart sagdt alla punkter i den gamla anordningen på skilda tider bland Kyrkans lärdate män haft sina angripare och försvarare, och hvarföre många punkter fått lemna sitt rum eller blifvit betydligt förändrade. Det sämsta af alla argumenter för en anordnings bibelållande i oförändradt skick ligger derföre alltid i det nakna framhållandet af anordningens höga ålder, så vida man ej kan leda anordningen från Kyrkans Herre sjelf eller hans med utomordentliga krafter utrustade första Apostlar; ty hvad som låg i anordningen för 1500 år sedan kan nu möjligen vara svåra missförstådt, ej mindre af den stora hopens ledare än af den stora hopen sjelf, eller kan en sednare tid i den förgångnas anordning möjligen spåra groft missför-

stånd; ty allt "gammalt" menskligt måste för att hålla stånd pröfvas och ses i uppenbarelsens och förnuftets ljus under hopp, att Herren leder tid och mensklighet framåt och ej vill, att menskligheten står på samma punkt eller går tillbaka i något, aldraminst i kyrkligt hänseende.

Till följe af den *tillfälligheten*, att den gamla anordningen ville hafva Baptizandens världsliga namn uttaladt, kan ju i en långt sednare tid genom okunnige prester inom catholska kyrkan *det* hafva uppkommit, som dermed från början ej afsågs, så att man tagit det för väsendtligt och viktigt, som var tillfälligt och i kyrkligt hänseende betydelselöst, samt att man i en ännu sednare tid genom vanans makt och af vördnad för hvad man trodde vara kyrkans ursprungliga mening med anordningen kunde förledas att gå till ytterlighet i missförstånd och komma i skarpaste strid med uppenbarelse och förnuft. Vi hafva ju sett, huru de lärdeste män på sin tid försvarade djefvulsbesvärjelsen vid dopet och många andra anordningar, som vi nu bedöma såsom idel galenskaper, eller såsom endast för den tidens begrepps-utveckling i någon måtto lämpliga. Så kan det ju ock vara med uppfattningen af kyrkans gamla anordning med afseende på det s. k. dopnamnet.

Mig synes klart, att om Per och Pål vore det namn, som skulle påminna oss om dopet, hvartill namnet christen enligt Afdelningens mening ej ens skulle duga, man genom decreterandet häraf ovilkorligt skulle neddraga dopet till en jämförelse med ett skepps löpande af stapeln; ty i begge fallen gifves samma namn, i ena fallet på ett barn af dess fader, i andra fallet på ett dött ting af dess egare, i begge fallen med precist enahanda påföljd, att namnet påminner om något rent världsligt och kanske syndigt, och fåfängt kan en mennisko stadga åstadkomma, att namnet påminner om något annat än det, som dertill gifvit anledning.

Så kan dock icke namnet *christen* låta sig brukas och förstås af någon tänkande menniska, ty med oemotståndlig makt bjuder det sjelft aktning för det, som dermed betecknas, och menniskan bär det såsom ett ärenamn inför englar och menniskor, gifvet *i, af* och *genom* dopet.

"Namnet christen", säger Utlåtandet, "som motionären ville i nyssnämnde stycke hafva directe påpekadt, har en mycket djupare och vidsträcktare betydelse, än att detsamma skulle böra framställas såsom en *blott yttre* påminnelse om döpelseförbundet". Här har jag att förebrå Afdelningen ett missförstånd, hvartill min motion icke gifver ringaste anledning; ty har och en, som med någon uppmärksamhet genomläser densamma, skall ej finna mig så inskränkt och föga andeligt sinnad, att jag kunde vilja, att det betydelsefulla namnet christen "skulle böra för den enfaldige framställas såsom en *blott yttre* påminnelse om döpelseförbundet", och jag skulle anse den prest

ovärdig att vara det, som ej bättre hade uppfattat detta namn. Afdelningen vill väl icke, hoppas jag, förneka, att namnet christen är en yttre påminnelse, så vida det ljuder för örat och visar sig för ögat, men att det icke är en *blott yttre* påminnelse för andra än för den hop, som icke af Cateches eller dopliturgi, icke heller genom annan ledning fått lära hvad detta namn innebär och betecknar, -borde Afdelningen skäligen hafva förutsatt. I öfverensstämmelse med sitt yttrande synes Afdelningen vilja föredraga Per och Pål såsom det rätta och egentliga dopnamnet, just emedan det hvarken innebär eller betecknar den sak, hvarom vi skola påminnas, och emedan det af denna anledning skulle vara, hvad Afdelningen anser ett dopnamn böra vara, en *blott yttre* påminnelse, ehuru, såsom jag visat och bevisat, detta Per och Pål icke ens är så mycket, och icke heller kan vara det just därför, att det i 9 af 40 fall innebär och betecknar *ingenting* och i 40:de fallet något *helt annat*, än hvad det såsom dopnamn bör beteckna.

"I stället", fortfar Utlåtandet, "att vara en blott yttre påminnelse om vårt dop, innebär och betecknar detta namn (christen) hvad mycket mera är, nemligen *saken* sjelf, hvarom vi skola påminnas." Ja just så. Just detta har jag i min motion framhållit, och ingen bör undra derpå, om jag genom detta Utlåtande ingalunda finner mig vederlagd, utan tvärtom på det aldrastarkaste befastad i min mening. Långt ifrån att med Afdelningen taga detta såsom skäl för förkastandet af namnet christen såsom mitt och alla christnas rätta, väsendtliga och egentliga dopnamn och yttre påminnelse om dopet, och i dess ställe till denna höga och heliga rang upphöja det verldsliga och fåfängliga förnamn, som de christne bära i verlden såsom ett blott yttre igenkänningstecken för individen enligt seden, bruket och behofvet hos alla folk, så döpte som odöpte, måste jag antaga det förra och förkasta det sednare för "mig och mitt hus." Jag kan därför icke mot mitt samvete vika en hårsmon från min mening, ehuru jag skyr såsom för en olycka att genom ett möjligt missförstånd vara en affälling från kyrkans mening, helst jag derigenom såsom församlingslärare kan missleda dem, som mig höra. Lika litet som jag med Fru Lenngren bör välja "Allfader" i stället för *Gud*, eller med de argaste rationalister "Dygdemönstret" i stället för *Guds Son*, lika litet tror jag mig böra af öfverdrifven vördnad för "kyrkans gamla anordning" sätta Per och Pål i stället för christen i fråga om det namn, som bör påminna oss om dopet. Och härmed öfverlemnar jag tvisten att slitast efter behag af Högv. Ståndet under tillitsfull önskan, att det sker till gagn för Kyrkan och till heder och tillfredsställelse för Ståndet såsom Stånd, att mellan delade meningar i en vigtig kyrklig fråga hafva valt den rätta, hvarvid jag för min egen räkning endast utbeder mig öfverseende med hvad jag hittills i enfal-

dighet trott och lärt och äfven härefter kommer att i denna punkt tro och lära, väl vetande, att med afseende på uppfattningen af andliga ting gåfvorna äro mångahanda.

Ännu ett får jag dock tillägga. Vi veta, att språket vid det anmärkta stycket i Catechesen förut lydde: "jag har kallat dig vid namn, du är min", men att Committerade för utarbetandet af ny Cateches-förklaring med skäl rättat detta, så att språket nu enligt grundtexten lyder: "Jag har kallat dig vid *ditt* namn, du är min." Jag kan icke tro, att Committerade med detta *ditt* velat för den enfaldige utpeka det s. k. dopnamnet, ty detta strider fullkomligt mot Ordets egen mening och skriftliga tillämpning. Språket i sin fullhet lyder hos Esaias: "*Och nu, säger Herren, den dig skapat hafver, Jacob, och den dig gjort hafver, Israel, frukta dig intet; ty jag hafver förlossat dig, jag hafver kallat dig vid ditt namn, du är min.*" Hvar och en finner, att Herren här talar icke till eller om individen Jacob eller Israel, utan till och om Jacob eller Israel, såsom allmänt namn för Jacobs hela hus, hela Israels folk, hvars Förlossare Esaias i andanom såg. Tillämpningen gör sig nu sjelf icke på individen bland de christne, om ej såsom *christen* inbegripen i hela *christenheten*, som i Jacobs hus och Israels folk i Gamla Testamentet har sin motsvarighet; ty såsom Jacobs hus i Gamla Testamentet var det Guds folk, som Han afskilt från andra till att vara sitt egendoms folk, så är christenheten i Nya Testamentet det folk, som han särskildt kallat vid namn och utvalt i Christo till sin äras förherrligande på jorden.

Jag tror derföre, att det är ett vilseledande af den enfaldiga hopen att vilja tillämpa dessa Herrans ord på den döpte individens yttre verldsliga namn, som med namnet Jacob eller Israel i dess djupa inre betydelse här på intet vis efter min uppfattning har något sammanhang.

Contracts-Prosten Landgren: Det faller sig något svårt att punkt för punkt följa den föregående talaren i hans långa föredrag. Också synes ämnets beskaffenhet medgifva en inskränkning till besvarande af de mest framstående skäl, som af honom blifvit till motionens försvar anförda. Då jag sjelf icke är någon blind beundrare af traditionen, vore jag visserligen oförhindrad att göra full rättvisa åt hans anfall i denna syftning, i fall skäl och sanning låge i detta anfall. Det gifves två slags tradition, nemligen en saktradition och en formtradition, af hvilka den förra af mig med synnerlig vördnad betraktas. Traditionen är icke blott inom kyrkoläran och kyrkolagstiftningen en säker vägledarinna för forskaren att finna sanningen; hon är det äfven inom statslärans och lagstiftningens område. Hvarje folk, som gjort en tillfredsställande reform af sitt statsskick, har endast genom ett noggrannt

aktgifvande på traditionens och historiens lärdomar lyckats att lösa sitt svåra problem. Och den vetenskapsman eller lagstiftare, som vill företeckna en ny väg för det religiösa eller borgerliga lifvet, utan att först samvetsgrannt och ödmjukt inhemta traditionens råd, skall otvifvelaktigt åvägabringa mera skada än gagn; ty den högsta visheten gömmer sig ofta i de mest föraktade och förbisedda företeelser.

Den aktade motionären har med mycken ovilja talat om namnen Pål och Per såsom oförtjenta att inblandas i den heliga dop-acten. Men låtom oss betrakta dopets väsende. Dopet är ju likasom en hand, hvarmed Gud räcker denna allmänna försoningsnåden i Christo åt den enskilda menniskan. Då presten säger: jag döper dig *Per*, så vill ej detta säga, att han döper barnet till att heta *Per*; utan det vill säga, att denna individen Per upptages genom nya födelsens bad i den christna församlingen. Namnet *christen* pekar deremot icke på den enskilda menniskan, hvilket dock just är hufvudsaken. Ännu ett skäl till christningsnamnets stora betydelse ligger i dopets egenskap att vara, såsom Luther säger, en varm klädnad, hvari menniskan bör omsvepa sig hela sitt lif igenom. Har nu dopet en så hög och andelig bestämmelse, så synes mig godt, att menniskan har ett utvärtes tecken eller symbol, som dagligen erinrar om denna betydelse. Att dopnamnen i sig sjelfva äro fullkomliga nulliteter; detta hindrar dem för ingen del att vara tecken och symboler för höga och himmelska ting. Så sker inom religionens, så inom det borgerliga lifvets område. Den ryktbare Schwedenstein på Lützens fält är ju blott en lumpen gråsten, och dock lärer väl ingen Svensk medborgare åskåda honom utan den djupaste rörelse. Hvarje fläck, som Gustaf Wasa berörde under sin äfventyrliga färd i Dalarne, väcker ju hos vandraren, som besöker dessa orter, de djupaste och lifligaste känslor af hvad han är skyldig sitt fosterland. Motionären har talat med mycket förakt om dopmössan. Nå väl, jag tror, att om denna lumpna klädespersedel af oss kunde nyttjas i hela vår lifstid, likasom dopnamnet, så skulle visserligen ingen from christen framtaga densamma utan en känsla af djup rörelse, emedan anblicken deraf genast förde tanken tillbaka till hans späda barndom och Guds redan då mot honom bevisade godhet. Är det nu så, att flesta parten af menniskor aldrig tänka på sitt dop, då de höra sitt namn, så är detta åtminstone icke Kyrkans och Catechesens fel, som der till gifver en klar och bestämd anvisning. Kyrkoherden Otterström säger, att en stor del namn äro af hedniskt ursprung och att han sjelf gifvit sin son namnet Ragnar till erinran af den hjeltekonung, som i ormgropen sjöng om sina bragder och "ville leende dö". Jag menar dock, att våra fäder hafva gjort med dopnamnen som med de gamla afgudatemplen; de hafva renat dem och gjort dem till medel för nya idéer och en ny

gudstjenst. Tron har sina hjeltar, så väl som vikingalifvet, och då man benämner sin son Ragnar, så är det vida vackrare att tänka på den heltekraft, som ingjutes af den gudomliga nåden i nya födelsen än på den råa naturens egen trotsiga storhet. Att den ädle motionären icke associerar dopnåden med christningsnamnet, kommer väl icke af brist på varm och lefvande känsla, utan af en theoretisk obenägenhet för en sådan idéassociation. Men denna obenägenhet delas, så vidt jag vet, hvarken af Svenska presterskapet eller församlingen, hvilka utan tvifvel ganska illa skulle upptaga, om motionen vunne framgång; till följe hvaraf jag yrkar bifall till Afdelningens Betänkande.

Biskop Björck: Älven jag anser det vara af sann betydelse hvad i Catechesen säges, att just vårt världsliga namn, såsom i dopet öfver oss uttaladt, bör påminna oss om vårt döpelseförbund. Detta namn är nemligen en beteckning af personen såsom en särskild individ, och det är genom döpelsen, som en individuel tillämpning sker af Guds allmänna nåd i Christo Jesu. Vi böre därför såsom döpte christne betrakta oss såsom i hela vårt individuella lif åt Gud helgade. Detta lif i alla sina världsliga förhållanden har vårt personliga *jag* till sin medelpunkt; och för detta *jag* är vårt dopnamn uttrycket. Och då från dopets stund vårt lif skall hafva sin betydelse af Guds nåd, hvaraf vi i dopet blifvit delaktige, har det en djup mening, och, såsom från Christenhetens äldsta tider egt rum, döpelsen sammanbindes med det namn, som betecknar en hvar af oss såsom ett särskildt i världen uppträdande och verkande individuum. Vore för oss ingen delaktighet i Guds nåd, hvilken genom dopet blef oss gifven, så skulle vårt lif sakna sin egentliga och högsta betydelse. Visserligen är det språk ur Esaïæ 43 Cap., som under det ifrågavarande Catechesstycket anföres, icke egentligen och närmast taladt till christna eller i första rummet syftande på döpelsen. Men då detta Herrans tilltal är stäldt till Hans folk Israel, utmärkes deri, att Herren särskildt antagit sig detta folk framför de öfriga folken på jorden; och just i sådant förhållande till Herren stå ock sanna christna i kraft af sin döpelse, så länge de omfatta och värdera den nåd, som i densamma vederfarits dem. Uttrycket att "kalla vid namn" antyder här, liksom i Esaïæ 45 Cap., der det brukas om Kores, ett nedlåtande af Herren till den särskilda personligheten, denna må då vara, såsom i 45 Cap., en individ, eller såsom i Cap. 43, ett personifieradt folk.

Den förändring i ritualet, som motionären föreslagit, skulle, om den antoges, icke blott väcka ett stort missnöje ibland vårt folk, utan ock ett högst obehagligt uppseende inom hela christenheten. Ty den sed, som motionären vill hafva afskaffad

och hvars djupa betydelse jag försökt angifva, går så långt tillbaka, att det är svårt att säga, när den tog sin början. Man har från de äldsta tider exempel, att de christne vid dopet antogo betydelsefulla namn, t. ex. Christophorus m. fl. Men om ock nu våra dopnamn i allmänhet icke hafva en så christlig bemärkelse, så är deras betydelse tillräckligt stor just för det, att deras antagande hos oss sammanbindes med dopet.

Om motionären verkligen föreställt sig, att i det svar, som gifves i det af honom afsedda Catechesstycket, ett annat namn verkligen menas än vårt världsliga, personliga namn, så är detta ett misstag. Men det är dock icke vår mening att för denna orsak anse motionären såsom irrlärig, än mindre för en affälling från vår tro; ty man kan i hufvudsakerna antaga densamma, om man ock ännu ej insett den förbindelse emellan döpelsen och dopnamnet, hvarom nu är fråga.

Häruti instämde Prästen *Eurén* och Doctor *Sandberg*.

Kyrkoherden Otterström: Jag förmenar, att frågans grundliga afhandlande mera egnar sig för cathedern eller tryckpressen än för Högv. Ståndets Plenum, hvarföre jag icke utan nödtvång här inlåtit mig i densamma. Jag hade dock hoppats, att mina högt aktade och lärde antagonister, då de ansågo nödigt att här gendrifva mig, skulle för deras uppfattning af meningen med Kyrkans gamla anordning hafva kunnat framdraga något giltigt bevis, om ej ur Guds eget klara Ord, åtminstone ur någon kyrkofaders skrifter, Luthers eller hans föregångares. Jag har forskat, men jag har icke kunnat finna, att Luther eller någon före honom, eller efter honom *intill* Pastoral-Afdelningens ledamöter, nu fästat så mycken vikt vid det s. k. dopnamnet, att derom blifvit sagdt ett enda ord. Hvad namnet *christen* är och hvarom det påminner, har deremot blifvit omständligen afhandladt, innan Pastoral-Afdelningen derutinnan afgaf sin förklaring. Försvaret för hopens af mig klandrade mening om det s. k. dopnamnet har derföre så väl nu som i Afdelningens Utlåtande inskränkt sig till ett framdragande af Afdelningens egen individuella uppfattning, som dock har sitt enda stöd i den stora hopens mening, som nu göres till en trosartikel, och som det vore vådligt att rubba för dess allmänlighet skull, om man får tro den ene talaren.

Denne talare har ock gjort en jämförelse mellan Tyskarnes "*Schwedenstein*" och det s. k. dopnamnet. Denna jämförelse bevisar dock motsatsen af hvad den skulle bevisa och är ett nytt stöd för min mening. Ty det förra namnet betecknar verkligen den sak, hvarom det påminner, då det s. k. dopnamnet vanligen betecknar ingenting eller något helt annat än det, hvarom det såsom dopnamn skulle påminna. Det kunde således vara möjligt, att någon Tysk härefter kunde gifva sitt

barn samma namn, Schwedenstein, såsom s. k. dopnamn, men äfven då skulle samma namn påminna blott om den Svenske hjelte, som föll i sitt blod på Tysklands fält, men alldeles icke om den Hjelte, som ock föll i sitt blod, men som i dopet gör delaktig af sin döds frukter.

Man må orda bäst man vill, ett återstår dock för mina ärade antagonister att förklara, hvad dopnamn inför englar och menniskor alla de menniskor haft, hvilkas s. k. dopnamn icke vid dop-acten blifvit uttaladt eller tillkännagifvet. Der tror jag, att man måste krypa till korset och medgifva, att desse icke kunnat till dopnamn hafva ett genom dopet efter hopens mening dertill helgadt Per och Pål, men att de derföre ej saknat sitt dopnamn, emedan dopets helige Stiftare kallar de sina i dopet vid deras egentliga namn, som de äfven få bära inför verlden såsom en yttre påminnelse om dopet. Det namnet heter väl icke *christen* i Skriften sjelf, men Skriftens benämningar på de döpte äro dock synonymer till benämningen *christen*, som alla döpte bära inför verlden i *samma* mening.

Discussionen ansågs härmed slutad; och blef uppå derom gjord proposition hvad Afdelningen i denna del af Utlåtandet föreslagit af Ståndet *godkändt*.

2:a hemställan *bifölls*.

§ 2.

Upplästes och *godkändes Expeditions-Utskottets* förslag till Rikets Ständers underdåniga skrivelser:

N:o 71, med anledning af ifrågakämd eftergift af beskattningen å tackjerns-tillverkningen och stångjerns-smidet; och

N:o 72, angående grunden för utgörandet af de till Båtsmans-indelningen i Blekinge Län anslagna s. k. öfverskotts- och reserv-räntor; samt

N:o 73, förslag till förordnanden för Riks-Archivarien J. J. Nordström, Lectorn J. Lundstedt, Assessorn Grefve E. Sparre, Kongl. vice Bibliothecarien J. E. Rydqvist, Riks-Antiquarien B. E. Hildebrand och Professorn L. M. Enberg att vara ledamöter i Committéen för tryckfrihetens vård.

§ 3.

Föredrogs ånyo *Enskilda Utskottets Pastoral-Afdelnings* Betänkande N:o 2 öfver det af Herrar Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad

Kyrko-Handbok; och, sedan Ståndet beslutit, att detta Betänkande skulle föredragas punktvis, förekom i ordning:

Första Capitlet.

Om den allmänna Gudstjensten.

Vid Afdelningens sid. 6 framställda förslag, angående lydelsen af inledningen till Högmesso-gudstjensten, yttrade

Biskop Butsch, som på begäran erhöll ordet: Det sätt, på hvilket Pastoral-Afdelningen fullgjort sitt åliggande och i Betänkandet framställt sitt resultat, kan i intet afseende åt Committerade lemna anledning till klagan, eller hos dem framkalla någon särdeles benägenhet att försvara sina åtgöranden. Då jag likväl nu anhåller att emot Betänkandet få göra några anmärkningar, sker det ej i afsigt att försöka ett försvar, utan blott för att med Afdelningen täfla i bemödande att söka det rättaste och bästa. Afdelningen har först och främst gjort en ändring i begynnelse-språket, — en förändring, som jag vill medgifva, men med någon tvekan, härledande sig deraf, att de föreslagna orden ej äro *ett* bibelspråk, utan utgöra delar af flera, hemtade från olika ställen i Uppenbarelseboken och Esaias. Då likväl Afdelningen för sitt förslag anført ett giltigt skäl, så vill jag icke emot detsamma göra någon anmärkning. Vidare har Afdelningen förvandlat Committerades "samt bedja" till "och bedja", hvilket utan tvifvel är riktigt. Dernäst har Committerades "med synd besmittade" blifvit ändradt till "syndare", hvilket ock låter säga sig. Sedan har Afdelningen, der Committerade sagt "framgå till", i stället infört orden "framträda inför". Jag vill medgifva, att "framträda" låter värdigare än "framgå"; men om redan detta sednare, då det åtföljes af orden "på vår rättfärdighet", förefaller hårdt, blir detta ännu mera händelsen, då man begagnar det pompösare "framträda". Hafva Committerade i denna del icke lyckats, har Afdelningen ännu mindre gjort det. Vidare har Afdelningen sagt "så låtom oss" i stället för Committerades "derföre vilje vi", en förändring, som jag anser lyckad och derföre vill godkänna. I slutet har Afdelningen förändrat "och bedja" till "samt bedja"; men då Afdelningen på ett nog hårdhänt sätt förkortat slutstycket, så kan jag ej finna, att det hela något derpå vunnit. Committerades mening är rikare och fullare, ehuru ett annat ord än "instämma", hvilket Afdelningen utslutit, kunnat vara önskvärdt. Afdelningens slutmening anser jag för kort, ty sedan presten utsagt begynnelse-orden, behöfver han någon tid för att stiga ned till altarringen och då böra slutorden vara sådana, att åhöraren ej omedelbart väntar syn-

dabekännelsen. Committerade tyckas i detta afseende hafva lyckats bättre än Afdelningen.

Då jag för tillfället icke kan föreslå några sådana förändringar, att jag önskade det Hög. Ståndet ville antaga dem, och då jag knappt tror, att någon *stante pede*, som man säger, kan göra ett förslag, som med trygghet skulle kunna antagas, så hemställer jag, om icke denna punkt kunde återmitteras till Afdelningen, hvilken då vore i tillfälle att åt densamma egna ytterligare uppmärksamhet.

Häruti instämde Biskop *Bergman*.

Domprosten *Björling*: Sedan jag hört att återremiss af ifrågavarande punkt uti Pastoral-Afdelningens Betänkande blifvit yrkad, har jag begärt ordet för att anhålla, att det anförande jag har att i denna sak föredraga måtte få åtfölja återremissen; för min del hade jag ej tänkt begära återremiss, utan blott anhålla om att få min åsigt i denna sak tecknad i Protocollet.

Angående introitus vidhåller jag visserligen den åsigt, som Committerade uttalat, att det ingalunda är tjenligt att börja inledningen till Syndabekännelsen med *Sanctus*, som i sig sjelf är den högsta lofsång och äfven såsom sådan varit i alla tider ansedd; men i följd af de anmärkningar, som från många håll inkommo, äfvensom i följd af Hög. Ståndets vid förra Riksdagen uttalade önskan, ansågo sig Committerade förbundne att i sitt sednare förslag åter upptaga *Sanctus* vid Högmessogudstjenstens början och således i denna del sluta sig till 1811 års Handbok. Härigenom uppkom dock den stora svårigheten att från det högstämda loftet finna en passande öfvergång till de lågstämda och ödmjuka ord, med hvilka Syndabekännelsen bör inledas. En sådan öfvergång hafva dock hvarken Committerade eller Pastoral-Afdelningen satt i fråga, utan hafva de med ens från Engalofsången, genom ett språng och utan mellankommande förmedling kommit till orden: *inför Honom äre vi församlade*. . . . Följden häraf har blifvit att Engalofsången i det framställda förslaget står alldeles isolerad och saknar all förenig med det efterföljande, hvilket dels hvars och ens känsla vid genomläsningen tydligen intygar, dels ock är klart deraf att *Sanctus* kan borttagas utan ringaste saknad, endast man i den derpå följande meningen sätter *Herren* i stället för *Honom*. Jag har ej heller hört att någon, som anser detta *Sanctus* för en lofsång, på allvar förnekat att här är ett afbrott, men väl hafva många sagt att detta afbrott här är på sin rätta plats, ty, säger man, Engalofsångens blotta uttalande är tillräckligt att verka syndakänslan och åstadkomma, liksom hos Esaias, en syndabekännelse, och det behöfves därför här ej någon öfvergång eller förmedling. Detta vore nu alldeles rätt om Församlingen verkligen fick höra Engalofvet uttaladt af de himmelska härskarorna, ty då behöfdes sanner-

ligen ej någon öfvergång till syndabekännelsen, då vore det af sig sjelf tydligt, att man ej kunde instämma uti denna höga lofsång, utan att man måste slå sig för sitt bröst och säga: Gud miskunda dig öfver oss syndare. Men nu utsäges *Sanc-tus* af läraren utan ringaste antydning eller anvisning att det-samma är ett Englalof, i hvilket församlingen ej för det när-varande kan instämma; och församlingen kan derföre icke annat än anse sig sjelf nu böra taga på sina läppar det höga lofvet *Helig, Helig, Helig!* . . ., och då är det väl alldeles olämpligt att sedan utbrista: vi äre allesammans syndare, som hafva orena läppar och icke kunna framgå till Herren med vårt lof. Vill man derföre afhålla församlingen från det uppenbara och stora felet emot all liturgisk ordning, att först deltaga uti det höga Seraphiska lofvet, sedan säga sig dertill vara oskicklig för sina synders skull och derföre söka aflösning, och sedan efter erhållen aflösning åter instämma i Englarnes lof: *Ara vare Gud* . . ., vill man att församlingen skall känna den enda rätta meningen dermed att gudstjensten börjas med *Helig* . . ., så tvingas man att genom den af mig äskade för-medlingen vinna de båda nämnda ändamålen. Af dessa or-saker har jag inom Committéen yrkat på en sådan förmedling och får ännu fortfarande yrka derpå. Men då det i dylika ämnen är lätt att tadla, men högst svårt att i det tadlades ställe framställa något antagligt, så har man med skäl anspråk på den som tadlar, att han tillika bör vara beredd att framlägga ett förslag. Med anledning häraf får jag ock vördsamt fram-ställa ett sådant, hvarvid jag får tillägga, att förslaget bör be-traktas endast som en anvisning till den väg, som bör beträ-das för att finna den ifrågasatta förmedlingen, men ingalunda såsom något, hvilket är till sin ordalydelse fullt tillfredsstäl-lande. Den plan för Högmesso-gudstjenstens början, som ge-nom denna förmedling åsyftas, är att det lof, som står före syndabekännelsen sättes i det sammanhang med det lof, som följer efter densamma, att man betraktar dem båda såsom ett och samma lof, hvilket framställes såsom en Englarnes lofsång *först* i den mening, att församlingen derigenom må bringas till känsla deraf, att den för sina synders skull ej kan deruti del-taga, utan måste nedfalla och göra sin syndabekännelse, och *sedan* i den mening, att församlingen efter erhållen aflösning deruti må instämma. Härigenom blifver enhet och samman-hang i den del af Högmesso-gudstjensten, som föregår Episte-lens läsande, så att denna del blifver ett afrundadt helt för sig.

Förslaget lyder:

Helig, Helig, Helig är Herren Zebaoth. Hela jorden är full med Hans ära.

Himmelens härskaror uppstämma denna höga lofsång in-för Guds thron; och uti Hans helgedom äre vi nu församlade

att deltaga uti detta himmelska lof, tacka Herren för alla Hans välgärningar och bedja Honom om allt hvad oss i andlig och lekamlig måtto nödigt är. Men vi äre allesamman syndare, och kunne icke framträda inför Guds heliga ansigte utan att anropa Honom, att Han af sin stora nåd och barmhertighet ville borttaga våra missgärningar och rena oss af alla våra synder. Så låtom oss då nedfalla och ödmjuka oss för Herren, samt med hjerta och mun hvar för sig instämma i följande syndabekännelse:

Biskop Björck: Då Biskop Butsch i det hela yttrat sig gillande öfver Afdelningens förslag till Högmessans inledning, torde vara mindre nödigt att lemna en redogörelse för de ändringar i Herrar Committerades redaction, hvilka blifvit af Afdelningen föreslagna; några ord torde dock derom böra nämnas. Förändringen af *samt till och* kan ej behöfva motiveras. Då det vidare heter *syndare* i stället för "med synd besmittade", har det förra uttrycket ansetts mera beteckna synden, såsom genomträngande människans väsende, såsom detta i hennes natur befinnes vara efter syndafallet. Att *framgå till Gud*, som dock är allestädes närvarande, har synts vara ett mindre lämpligt uttryck, än att *framträda* liksom inför Hans ansigte, der han i helgedomen är synnerligen närvarande. Att *framgå på* tyckes väl vara ett något ovanligt talesätt, men har dock en biblisk analogi, såsom då David säger i Ps. 5: "*Jag vill gå in i ditt hus på din stora barmhertighet.*" Sista punkten har blifvit något förkortad till att förekomma hvad som kunde synas innefatta omsägningar. Om genom återremiss en bättre sammanbindning emellan de första orden *Helig o. s. v.* och det följande stycket kunde vinnas, skulle jag anse detta vara något önskligt. Nu kan man hafva anledning att tycka, att en hastig öfvergång sker från *genus dicendi sublime* till *tenue* eller åtminstone *tenuius*. Detta skulle kanske kunna förekommas, om man något längre än som i de första orden skett kunde fortsätta att tala i Bibelns högtidliga språk.

Prosten Wählander: I likhet med den förste högt aktade talaren anser jag den förändring i inledningen till Högmessogudtjensten, med hvilken Pastoral-Afdelningen nu framkommit, icke vara någon synnerlig förbättring. De anmärkningar, som blifvit gjorda, om äfven grundade, äro af mindre betydighet. Enligt mitt förmenande kunde viktigare hafva framställts. Såsom sådan anser jag den mot det begagnade uttrycket: *icke framgå på vår rättfärdighet, utan allenast på Guds stora nåd och barmhertighet*. Detta uttryck är icke enligt med nu varande språkbruk. Jag vet väl, att det återfinnes i Bibeln; men Svenska språket har vunnit en betydlig utveckling, sedan

Bibel-

Bibel-öfversättningen gjordes; och då en ny Handbok utgifves, anser jag det vara en oestergiflig pligt af dess författare att använda ett språk, som är rent och välljudande och i fullkomlig öfverensstämmelse med nutidens fordringar. Det låter väl höra sig, att ett åldrigt bibliskt talesätt användes i ett homiletiskt föredrag, men för min ringa del anser jag det vara olämpligt i en liturgisk bok. Likaledes kan jag icke förlika mig dermed, att orden: "inför Honom äre vi församlade till att hålla vår gudstjenst, m. m." framstå såsom en hufvudmening. Jag skulle heldre hafva sett, om denna mening blifvit framställd såsom en mellansats eller försats, såsom förhållandet är i 1693 års Handbok, der det heter: "efter vi nu äre församlade till att hålla vår Gudstjenst, derföre vele vi falla på vår knä, m. m." För öfrigt får jag yttra den åsigten, att, då nu blifvit beslutadt och af flertalet bland Preste-Ståndets medlemmar vid sistförflutne Riksdag önskad, att Högmessogudstjensten måtte börjas med ett *trisagion*, hvartill Es. 6: 5 är högst lämplig, en närmare öfverensstämmelse med detta bibelställe bort iakttagas. Ehuru förmädet det än må synas, torde det likväl tillåtas mig att, jemte det jag med öfrige talare yrkar på återremiss af denna punkt, äfven få framlägga följande förslag till inledning af Högmessogudstjensten:

Helig, Helig, Helig är Herren Zebaoth. Hela jorden är full med Hans ära.

Men ve oss, vi hafve orena läppar. Vi äre allesammans syndare och förtjene intet annat än straff. Derföre vilje vi nu, då vi äre församlade till att hålla vår Gudstjenst, nederfalla inför den Helige, bekänna inför Honom vår syndaskuld samt anropa Honom om nåd och miskund, så sägande hvar för sig:

Prosten **Ljungdahl**: I en fråga af sådan vikt som den förevarande må det tillåtas jemväl en af de ringaste bland Ståndets ledamöter att uttala sin mening. Hade jag varit närvarande, då Committerades förslag i denna punkt första gången utgjorde föremål för Ståndets öfverläggningar, hade jag uttalat mig för detsamma, eller ännu heldre för den inledning till gudstjensten, som förekommer i 1693 års Handbok. Nu åter, sedan Committerade på grund af deremot gjorda anmärkningar omarbetat sitt förslag, anser jag hufvudsaken vara att afgöra, om Committerade ställt sig dessa anmärkningar till efterrättelse, och om jag betraktar saken ur denna synpunkt, finner jag, att förslaget, sådant det blifvit framlagdt, svårigen kunnat göras annorlunda, hvadan jag anser detsamma hafva ett afgjort företräde framför Afdelningens förslag. Hvad serskildt beträffar detta trishagion, som utgör begynnelsen, så skulle jag ogerna se, att dess lydelse förändrades, såsom Afdelningen fö-

reslagit. De af Committerade föreslagna orden igenfinnas i sitt fulla sammanhang i Esaiæ 6 Cap. 3 v., men om Afdelnings förslag antoges, skulle första delen vara hemtad från Uppenbarelse-Bokens 4 Cap. 8 v. och resten ur Esaias. Mig förefaller det icke lämpligt att så sammanföra två bibelställen, och det hufvudsakliga skäl, som Afdelnings hemtat från den mindre kända betydelsen af ordet Zebaoth, synes mig icke rätt hålla stånd, ty då detta ord förekommer på flerdådiga ställen så väl i vår Bibel som i Psalmboken, måste det anses hafva vunnit burskap i kyrkospråket och ingalunda vara för vår christliga menighet svårfattligt. Hvad sedan beträffar de andra föreslagna förändringarne, så äro de i mitt tycke till en del högst obetydliga och till en del icke några förbättringar, utan snarare försämringar. Till det förra slaget räknar jag förändringarne af "samt" till "och", äfvensom af orden "med synd besmittade" till "syndare." Till sednare slaget hänför jag isynnerhet sammandragningen af näst den sista meningen samt förändringen af slutorden, och instämmer jag således i afseende på dem uti den anmärkning, en högt vördad talare redan framställt. Af alla dessa skäl lemna jag företräde åt Committerades förslag; men hvad angår uttrycket "framgå på", hvilket blifvit utbytt emot "framträda på", så delar jag deras åsikter, som funnit båda dessa uttryck olämpliga och dunkla. Jag skulle likväl föreställa mig, att, då här begagnas ett "*genus dicendi tenue*", man kunde förtydliga någotdera af de dunkla uttrycken genom tillsats af orden "i förlitan på", eller "i förtröstan på", hvarigenom all anledning till missförstånd vore undanröjd. De betänkligheter, man velat hemta från ett förment språng emellan trishagion och inledningen till syndabekännelsen, delar jag ej. Jag tror nemligen, att man icke bör så strängt fasthålla begynnelse-ordens egenskap af en Englasång, att man dervid förbiser den erinran, som uppväckes af sjelfva inträdet i de helga gårdar, der den sköna Herrans gudstjenst skall hållas, att "detta är ett *heligt* rum, och här bor visserligen *Gud*." Ses saken ur denna synpunkt, kan jag icke finna något anstötligt språng i den af Committerade föreslagna inledningen; ty sedan Herrans helighet och majestät blifvit omtalade, följa orden: "Inför Honom äro vi församlade" etc. Detta sammanhang synes mig ganska lämpligt och lemna i min tanka intet öfrigt att önska. Då jag säger detta, vill jag likväl icke dermed nedsätta, utan erkänner tvärtom villigt det aktningssvärda i de bemödanden, serskilda ledamöter af Ståndet gjort, för att åstadkomma en närmare förbindelse emellan de serskilda delarne af inledningen; men emot Domprosten Björlings förslag i detta afseende kan jag icke undertrycka den anmärkningen, att det synes mig hafva nog mycken character af ett homiletiskt föredrag för att väl lämpa sig såsom inledning till gudstjensten. Slutet, hvartill jag kommer, är, att jag med hufvudsakligt gil-

lande af Committerades förslag i denna del biträder deras mening, som yrkat återremiss.

Contracts-Prosten Landgren: Det måste i sanning förefalla sällsamt, att ett så kort stycke som inledningen till Högmesse-tjensten ännu icke kunnat få en nöjaktig form efter så många arbetningar och omarbetningar, i hvilka så utmärkta både stilister och theologer deltagit. Men skälet är icke svårt att finna. Så länge *Sanctus* nödvändigt anses skola utgöra begynnelse-orden, så är och förblifver problemet fullkomligen olösligt. Den, som aldrig så litet sysselsatt sig med författareskap, vet, huru omöjligt det är att utarbete en skrift, hvars plan är skeft och oriktigt anlagd. Om det vore mig tillåtet att nyttja ett trivialt ordspråk i så höga ting, så ville jag säga, att det ej är lättare att nöjaktigt stilisera denna inledning än att göra ett krokigt vedträd rätt. Med denna åsigt af saken har jag ej kunnat deltaga i Afdelningens bearbetning och är derföre ojäfvig att anställa en jemförelse mellan Committéens och Afdelningens förslag. De förändringar, som Afdelningen vidtagit, äro grundade på de anmärkningar, som från Rikets Presterskap inkommit, på hvilka dock Afdelningen visst icke i allmänhet varit böjd att fästa något öfverdrifvet afseende. Att ordet *Zebaoth* blifvit utbytt, gillar jag fullkomligt, emedan Handbokens språk måste vara så genomskinligt och lättbegripligt för hvar man, som med ämnets höga värdighet förenligt är. Likaledes synes mig uttrycket *syndare* bättre än det för pelagianism beskylda *med synd besmittade*. Men likasom den föregående talar-
 ren önskade jag, att framför *på vår rättfärdighet* insattes *i förtröstan* eller *i förlitande*. Tautologierna i sista meningen hafva stött flera bland Rikets Presterskap för hufvudet, och emedan jag sjelf erfarit samma intryck, kan jag ej annat än gifva företräde åt Afdelningens redaction. Hvad nu beträffar de af Domprosten Björling och Prosten Wählander framställda förslagen, så erkänner jag villigt deras förtjenster; men tror äfven, att dessa skola medföra många betänkligheter. Min öfvertygelse är korteligen den, att om det stode Preste-Ståndet till buds att anlita alla världens största både nu lefvande och redan döde liturger för utarbetningen af detta stycke, så skulle försöket allt framgent misslyckas, så länge man skall till utgångspunkt taga den högtidliga Englasången, hvilken på denna plats aldrig har och aldrig kan få något att skaffa. Att ingå i någon bevisning för detta mitt påstående är nu lönlöst, då de vördade män, som i hufvudsaken härom med mig äro ense, anse sig bundna af majoritetens beslut vid förlidne Riksdag.

Contracts-Prosten Holmberg: Den anordning af gudstjenstens begynnelse, som Committerade sednast och Pastoral-Afdelningen nu föreslagit, synes mig vara ganska till-

fredsställande, så väl i och för sig betraktad, som ock enligt min tanka såsom den bästa möjliga utväg att sammanjemka de här så motsatta meningarne. De föreslagna begynnelseorden anser jag som ett kort, men högtidligt: Gif akt! och föreställer mig dem icke så mycket uttalade af Presten till församlingen, som fastmera liksom ljudande ner genom tempelhvalfven från de himmelska härskarorna till jordens syndiga innevånare. Om de så fattas — och jag tror, att de så böra fattas — är det af Doctor Björling anmärkta språnget fullkomligt motiveradt och synes mig just bidraga till att öka högtidligheten. Hvad åter ordalagen i Pastoral-Afdelningens förslag angår, finner äfven jag, att ett och annat uttryck kan behöfva förändras, och i syftning att en sådan förändring måtte ske, instämmer äfven jag i begäran om återremiss.

Biskop Butsch: En af de talare, som nyss yttrat sig, har velat finna min anhållan om bibehållande af Committerades förslag i sednare delen af introitus mindre värd Afdelningens uppmärksamhet. Jag vill ej nu försvara nämnde förslag, men jag upprepar, att jag finner det rikare och fullare, och tror, att, om det lider af någon tautologi, sådant väl kan hjälpas, utan att man, såsom Afdelningen gjort, behöfver sammandraga innehållet alltför mycket. Jag begärde ordet för att säga hvad som redan blifvit sagdt om språnget emellan *genus dicendi sublime* och *tenue*. Jag tror, då den, som anmärkte detta språng, ändrade "tenue" till "tenuius" eller "mediocre", han träffade det rätta närmare. En sådan anmärkning har i min tanka sin grund deruti, att man vill, att de första orden skola reciteras såsom Englasång, men Committerades mening var, att de skulle innebära en bekännelse, ett förkunnande, icke en lofsång, och då man betraktar dem så, förefalla de mindre högtidliga, så att språnget emellan dem och syndabekännelsen icke blir serdeles stort. Jag får för min del fortfarande anhålla om återremiss och tviflar ej på, att Afdelningen skall kunna göra förslaget ännu bättre än det för närvarande är.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Sedan jag anhöll om ordet, hafva flera talare, Biskop Butsch, Prosten Ljungdahl och Contracts-Prosten Holmberg, yttrat hufvudsakligen detsamma, som jag hade tänkt anföra, och jag vill derföre icke nu uppehålla tiden med onödigt upprepande, utan blott framställa den önskan, att, om frågan angående den s. k. introitus, såsom det vill synas, blir återremitterad, Afdelningen ville bygga på den grund, som redan blifvit lagd, ty i motsatt fall är fara värdt, att man icke kommer till något slut i frågan vid denna Riksdag. Jag ville också tillägga en annan önskan, nemligen att Afdelningen ville akta sig att infalla i den homiletiska tonen, utan hålla sig vid den liturgiska, och sålunda undvika

att gifva anledning till den anmärkning i detta hänseende, som blifvit gjord och med skäl kan göras emot det nu framställda förslaget. Jag bifaller återremiss.

Professor Lindgren: Vid de öfverläggningar, som sistlidne Riksdag inom det Högvärldiga Ståndet förehades rörande Committerades då afgifna förslag till ny Kyrkohandbok, hade jag tillfälle att mera än en gång uttala den öfvertygelsen, hvilken jag ännu fortfar att hysa, att man hade gjort bäst, om man afstått från bemödandet att omarbete 1811 års Kyrkohandbok, hvilken jag håller före hade utan all våda kunnat fortfarande inom Kyrkan bibehållas; och var mitt skäl för denna från Ståndets pluralitet afvikande åsigt det, att jag icke insåg, att något väsendtligt gagn skulle genom en ny handboks antagande inom församlingen vinnas, alldenstund den aldrig kunde så anordnas, att våra kyrkliga separatister och schismatici dermed skulle komma att åtnöjas, och åtgärden vore obehöflig för de stilla i landet, som aldrig klagat öfver vår nu gällande handbok, hvilken med de brister, som än deruti onekligen förefinnas, dock ej med fog kan skyllas för att vara dogmatiskt oriktig. Dertill kommer vidare den betänklighet mot hela företaget, hvilken jag hemtat och hemtar dels från svårigheten att till någon allmänna belåtenhet komma öfverens om de för behöfliga ansedda förändringarna, och dels från den oro, som möjligen skulle kunna hos enfaldens fromhet framkallas af en rubbning i vår redan häfdvunna kyrkliga ritual. Men att nu mera söka göra denna min enskilda mening gällande, kan så mycket mindre vara min åsigt, som jag redan sista Riksdagen böjde mig under majoritetens beslut, och sökte, när en omarbetning nödvändigt måste företagas, äfven lemna mina små bidrag till det viktiga arbetet. Jag har blott velat till Protocollet förklara, att min öfvertygelse är oförändrad, och ännu mera förstärkt genom de meningsdivergencer, hvilka såväl under sistlidne Riksdags vidlyftiga discussioner inom detta Stånd sig yppade, som de, hvilka i anmärkningsväg från Rikets Domcapitel och enskilde prestmän inkommit, och hvilka bäst visa, huru svårlöst den ifrågavarande uppgiften är.

Nu några ord om den af Afdelningen föreslagna introitus till den allmänna gudstjensten. Jag erkänner min tacksamhet, så väl till Committerade, som till nuvarande Pastoral-Afdelning, derföre att de tillstyrkt bibehållandet af det herrliga trisagion vid gudstjenstens öppnande, och vill icke nu åter förnya den sistlidne Riksdag utkämpade striden om det starkare eller svagare sambandet mellan detta högstämde lof och den kort härefter följande syndabekännelsen, ehuru väl Contracts-Prosten Landgrens anförande kunde gifva full anledning till denna frågas förnyade upptagande. Hvad angår de ändringsförslag, som af Domprosten Björling och Prosten Wåhlander

blifvit här framställde, erkänner jag villigt, att den i dem innehållna tankegången är i allo riktig, hvarföre jag ock önskar, att, då jag icke kan obetingadt biträda någondera af de af dessa Herrar föreslagna redactionerna, Pastoral-Afdelningen ville vid en sannolikt blifvande återremiss af denna punkt i Betänkandet taga dessa förslag i noggrann ompröfning. Mot Afdelningens förslag, sådant som det nu är uppställt, tillåter jag mig anmärka, att pronomen "*det*", som här är elliptiskt användt i stället för "*det, som*", måtte mot det correcta "*hvad*" utbytas, äfvensom jag icke kan gilla den hårda och osvenska constructionen "*framträda på vår rättfärdighet*" etc., utan föreslår i stället, att den mening, hvari dessa orden förekomma, måtte få denna lydelse: "*Men vi äre allesammans syndare, och kunna icke framträda inför Helighetens Gud på grund af vår rättfärdighet, utan allenast på grund af Hans stora nåd och barmhertighet*". Slutligen får jag tillägga, att jag icke inser med hvad skäl Afdelningen i den sista puncten helt och hållet afvikit från Committerades förslag, helst detta vida bättre än hvad Afdelningen föreslagit förmedlar öfvergången till sjelfva syndabekännelsen. Jag önskar således, att stycket måtte få afslutas, på sätt Committerades förslag ger vid handen, med orden: "*Derföre vilja vi*" etc.

Jag tillstyrker återremiss af denna punct i Betänkandet.

Domprosten **Knös**: Då det är första gången, jag kommit i tillfälle att i detta Högvärldiga Stånd offentligen yttra mig öfver det uppgjorda Kyrkohandboks-förslaget, utbeder jag mig att först i allmänhet få tillkännagifva min ställning till det samma och till de principer, som vid dess utarbetande blifvit följda. Vid uppgörandet af det första förslaget, det som af trycket utkom 1854, accentuerade jag inom Committéen starkt den grundsats, att "hvarje liturgisk förändring bör undvikas, som icke framkallas af ett allmännare insedt och erkänt behof", en grundsats, som icke blott är uttalad i Committéens, förslaget åtföljande, underdåniga Betänkande (sid. IX och X), utan ock finnes derstädes utförligt motiverad. Då jag, detta oaktadt och ehuru jag trodde Committerade vid uppgörandet af det nämnda första Kyrkohandboks-förslaget icke tillräckligen hafva afsett denna grundsats, utan reservation biträdde förslaget, skedde detta derföre, att jag ansåg, enligt hvad i det underdåniga Betänkande, som åtföljer Committéens sednare (1856 tryckta) Förslag, äfven uttryckligen (sid. VI) säges, "Förslaget vara i detta hänseende att betrakta såsom en till Kyrkan framställd fråga", hvarföre ock det icke syntes mig olämpligt, att man vid afgifvande af det första förslaget gick till den aldrayttersta gränsen af hvad på vetenskapliga eller historiska skäl skulle kunna till återttagande utur vårt äldre Kyrkoritual ifrågasättas, ty derigenom erhöill den framställda frågan en sådan

bestämmdhet, att ett lika bestämdt och oförtydbart svar ej kunde uteblifva. Sedan detta svar blifvit afgifvet genom Consistoriernas utlåtanden, genom de af många enskilda, synnerligen Prester afgifna anmärkningar, och slutligen genom Preste-Ståndets Betänkande deröfver vid sednaste Riksdag, synes mig numera fullt vara ådagalagdt, att Svenska Kyrkan för närvarande ingalunda fordrar ett repristinerande af den art och till den grad, Committerades första förslag innebär. Detta öfverensstämmer alldeles med den åsigt, jag från början hyst och inom Committéen yttrat. Men till följd häraf kan jag ock ej underlåta att uttala min öfvertygelse derom, att Förslaget, sådant det af Preste-Ståndet vid förra Riksdagen omredigerades och nu ytterligare af Committerade granskadt framläggas, så nära som möjligt motsvarar de önsknningar, som af de i detta hänseende mest competente inom Svenska Kyrkan i vår tid hysas, och att förhållandet är sådant, synes mig hafva af Afdelningens nu afgifna Betänkande vunnit en ytterligare bekräftelse. Väl må om vissa detaljer meningsolikhet förefinnas, men i det stora och hela synes alltmera en glädjande öfverensstämmelse göra sig gällande. Jag önskar lifligt att häri finna ett förebud för god framgång.

Efter förutskickande af dessa allmänna anmärkningar öfvergår jag till den speciella fråga, omkring hvilken discussionen nu hvälfver sig. Frågan om introitus vid gudstjensten är visserligen en af de aldrasvåraste, väl icke egentligen i och för sig sjelf, men till följd af den anordning, som i Handboken af år 1811 derom gjordes och som nu icke kan alldeles förbises. Både inom Committéen och inom Preste-Ståndet vid sednaste Riksdag har derföre denna fråga blifvit mycket ventilerad. Man synes dock nu närma sig till något, hvarom meningarne kunna förena sig, ty icke om det hela, utan endast om serskilda delar deraf, är nu tvisten. Hvad dessa beträffar, får jag först förklara, att jag i allt hufvudsakligt instämmer med Biskop Butsch. Huruvida ordet: allsmäktig, bör insättas i stället för det i Committerades förslag förekommande ordet: Zebaoth, synes mig vara en fråga af mindre vikt. Jag är färdig att gå in på hvilketdera som helst. Visserligen har Committerades förslag i detta hänseende det företrädet, att det upptager Bibelspråket Esaiæ 6 Cap. 3 v. oförändradt, såsom det står i Svenska Bibeln; men då ordet: allsmäktig, är en genom Bibeln sjelf (Upp. B. 4 Cap. 8 v.) auctorerad öfversättning af ordet: "Zebaoth", och då härigenom större likhet vinnes med högmessans begynnelseord i vår nuvarande Kyrkohandbok, är jag ej emot den föreslagna förändringen, om ock skälet för bibehållande af ordet: Zebaoth, på detta ställe synes mig vara af öfvervägande vikt. Mellan detta Bibelspråk och den derpå följande adlocutionen har en värd Talare trott sig finna en lucka och sökt genom ett af honom framställt

förslag bereda en öfvergång. Jag kan ej se saken så, och finner den föreslagna öfvergången ingalunda vara nödvändig. Det synes mig nemligen vara tydligt, att den tanke, som ligger till grund för den ifrågavarande adlocutionen, är: eftersom vi nu inför Honom äre församlade — — — så låtom oss m. m. Denna tanke behöfver dock icke här uttryckas med denna ordställning, ty om meningen kan ingen misstaga sig. Dessutom, om man ville begagna en sådan ordställning, blefve följden, att adlocutionen måste sammanfattas i en enda punkt, hvarigenom den blefve både svårfattligare och tyngre för declamationen. I det förslag till öfvergång, den värde Talaren framställt, finner jag ock allt för mycket reflecterande, för att det rätt skulle passa in i liturgien. I det följande har Afdelningen ändrat ordet *framgå* till *framträda*. Intetdera af dessa ord anser jag rätt passande i den här förekommande constructionen, nemligen i samband med orden: *på vår rättfärdighet, på Hans stora nåd och barmhertighet*. De sednare båda uttrycken äro hemtade utur Dan. 9 Cap. 18 v. Redan på detta sistnämnda ställe är constructionen hård, men hårdheten mildras något så väl derigenom, att negativet: *icke*, står der näst framför orden: *på vår rättfärdighet*, då det deremot i Handboksförslaget är satt mera aflägsse, som ock derigenom, att det hos Daniel förekommande uttrycket: *vi ligge för Dig med våra böner*, tänkes tillsammans såsom ett enda begrepp, hvilket bestämdt innebär något ej blott metaphoriskt, utan ock rent andeligt. Likväl tror jag, att äfven på det anförda stället hos Daniel uttrycket är så hårdt i linguistiskt hänseende, att det svårligen skulle på det stället kunna i någon blifvande Svensk öfversättning oförändradt bibehållas, utan kommer det då säkerligen att utbytas mot något annat, t. ex. *på grund af*, såsom ock en föregående värd Talare, den såsom språkkännare i detta fall competentaste domaren, nyligen här yttrat. Ännu hårdare blir constructionen, antingen man såsom Committerade begagnar ordet: *framgå*, eller såsom Afdelningen ordet: *framträda*. Det förra synes mig dock vara något bättre, eftersom det finner en, om ock ej fullt adæquat analogi i Ps. 5: 8 v., der det heter: *jag vill gå in i Ditt hus på Din stora barmhertighet*. Ordet *framträda* har deremot den svårighet, att det icke har någon sådan biblisk analogi och att deri ligger efter den ursprungliga betydelsen, som äfven vid hvarje metaphoriskt bruk aldrig får fullkomligt förbises, begreppet trampa, hvarföre det svårligen kan construeras med præpositionen *på* annorlunda, än när man säger: *framträda på en plan*, ett golf o. s. v. Huruvida detta kan hjälpas genom att i stället för: *på*, sätta: *på grund af*, får jag hemställa till Afdelningens benägna ompröfvande, likasom ock huruvida, om detta bibelställe här skall begagnas, man skulle kunna trognare följa det genom att utesluta de der icke förekommande orden:

nåd och, samt endast och enligt texten hos Daniel säga: på *Din stora barmhertighet*; ty i ordet: *barmhertighet*, innefattas ordet: *nåd*, och då i föregående membrum står blott ett ord, nemligen rättfärdighet, synes ock parallelismus membrorum bäst bevaras genom att i sednare membrum icke hafva två, utan blott ett ord. Men vida hellre vill jag föreslå, att hänsyftningen på Dan. 9 Cap. 18 v., så utmärkt vackert och till hufvudtanken passande än detta bibelställe är, lemnades här åsido samt att man i stället begagnade något annat bibliskt talesätt, i hvilket hänseende det af Domprosten Björling framställda förslaget torde kunna gifva någon ledning. — Hvad slutet af denna adlocution beträffar, instämmer jag med Biskop Butsch hufvudsakligen deri, att, huru än detta slut må stiliseras, ordet: *syndabekännelse* måtte deri blifva slutordet. Af alla dessa skäl önskar jag, att denna del af förslaget måtte för att närmare öfverses till Afdelningen återremitteras.

Doctor Sæve: Jag anser såsom en förtjenst hos Pastoral-Afdelningen, att den något förkortat denna introitus, som i Committerades förslag utan tvifvel lider af en viss mångordighet. Så heter det ömsom i samma stycke: "vi äro med synd besmittade" och "oss arma syndare"; "framgå på Guds nåd och barmhertighet" samt längre ned: "bedja om nåd och miskund" o. s. v. Afdelningen har något sammandragit detta, och derigenom framställt saken enklare och kraftfullare. Dessutom behöfvas serskilda jemkningar, såsom utbytande af ordet: *Zebaoth* mot "Gud allsmäktig", såsom flera yrkat, och af "framgå på" mot "framträda i förlitande på" såsom på engång brukligare och värdigare, samt slutligen borttagande af rimslutet af ordet "barmhertighet" mot det i förra strofen förekommande slutordet "rättfärdighet", hvilket torde kunna ske på det sättet, att man i stället säger: "icke på någon vår rättfärdighet eller förtjenst". Jag får vidare instämma i anmärkningen mot det första "Helig, Helig, Helig" etc., att det står der nog isoleradt, nästan såsom en basunstöt eller ett utrop genom templet, men utan närmare sammanhang eller anslutning till det följande. Några tilläggsord för att bilda en passande öfvergång till det, som närmast följer, torde kunna finnas i enlighet med antingen Domprosten Björlings eller kanske snarare Prosten Wåhlanders förslag. Detta: "Helig är Gud, men ve oss! vi äro syndare", är för contrastens skull och jemförelsen med Esaiæ 6 Cap. 5 v. ganska träffande. Slutligen får jag förklara min förbindelse mot de Committéens eller Afdelningens Ledamöter, som icke stött sig vid de upprepade anmärkningarne, utan sjelfve medgifvit återremiss, på det att förslaget i denna viktiga del skulle kunna ytterligare förbättras.

Domprosten **Rjörling**: Jag har för andra gången begärt ordet för att i korthet bemöta några anmärkningar, som blifvit gjorda emot mitt förslag. En vördad Talare har sagt, att *Sanctus* af Committerade icke blifvit användt såsom en lofsång, utan blott såsom en bekännelse af Guds helighet och Majestät, hvarvid man sökt ett stöd för ett sådant dess användande deruti, att *Sanctus* ej blifvit framställt under formen af tilltal, hvilken form det vanligen eger, då det brukas såsom lof, utan under formen: "Helig, Helig, Helig är Herren Zebaoth", såsom det står hos Esaias. Och då Committerade sålunda framställt *Sanctus* såsom en bekännelse, behöfves enligt den vördade Talarens förmenande ej någon öfvergång eller förmedling för att komma till det följande: *Inför Honom* etc. Men häremot får jag invända, att man ej får uppfatta ett bibelspråk efter sitt tycke eller framställa det i annan mening än det ursprungligen eger uti den Heliga Skrift; och dessutom har uti liturgiskt hänseende det uråldriga bruket och häfden en stor rätt att aktas mera än det egna tycket. *Sanctus* är uti Esaiæ 6 Cap. ett englalof och ingen har kunnat påstå, att det derstädes är något annat. Sedan har det ock från *allra äldsta* tider i Kyrkan till närvarande stund blifvit användt endast såsom ett lof, och det ingalunda endast uti form af tilltal. *Constitutiones Apostolicæ*, den äldsta liturgiska handling, som finnes, nyttja *Sanctus* i samma form som Committerade, och bruka det dock såsom ett det alldråhögst lof; sedan användes det i den äldsta liturgien alldeles på samma sätt, till dess det först vid Gregorii den stores tid inkom i den Catholska messan i form af tilltal. Sedan har det varit användt än under den ena och än under den andra af dessa former, men dock aldrig varit brukadt annorlunda än såsom lofsång. Dessutom är det icke sannt, att formen inverkar i någon betydligare mon på betydelse af *Sanctus*. Denna sats är nemligen till sitt innehåll ett lof, i hvilken form den än må hafva blifvit framställd, likasom å andra sidan en sats, som till sitt innehåll icke är ett lof, ingalunda blir ett lof derigenom, att den sättes uti form af tilltal. Hufvudsaken, hvilken man omöjligen kan komma ifrån, är, jag upprepar det ännu en gång, att *Sanctus* brukas hos Esaias såsom en lofsång och att det aldrig brukats annorlunda uti hela christna kyrkan. Och på grund häraf måste jag anse, att Committerade, om de enligt den vördade Talarens yttrande brukat *Sanctus* annorlunda, handlat godtyckligt. Är det åter oemotsägeligt visst, att *Sanctus* är en lofsång, då behöfves nödvändigt ett förmedlande tillägg emellan detsamma och den efterföljande meningen i förslaget, när man omöjligen, i likhet med hvad en annan Talare yttrat, kan förutsätta, att församlingen af sig sjelf, utan någon förklaring, skall fylla den anmärkta luckan eller veta, att *Sanctus* är ett himmelskt lof, i hvilket församlingen ej

för det närvarande kan deltaga. Sluteligen har en annan Talare emot mitt förslag anmärkt, att det är homiletiskt och passar endast för predikstolen; men häremot får jag invända, att i de allocutioner till församlingen, som så ofta förekomma i våra liturgiska handlingar, har alltid ett homiletiskt element funnits och måste finnas; men om mitt förslag skulle anses till formen vara allt för mycket homiletiskt, så kan ju detta fel lätteligen ändras af Pastoral-Afdelningen.

Doctor Nordlander: Den långa discussionen torde tillräckligt ådagalägga de svårigheter, som vidlåda det arbete, man nu är på vägen att återremittera. Af uppriktigt hjerta önskar jag, att några förbättringar i ordställningen kunde åstadkommas, men jag måste bekänna, att, efter hvad jag här hört, jag nästan misströstar om möjligheten af deras vidtagande. Ty hvad en värd Talare anser bra, det förefaller en annan mindre passande, och så skall det förmodligen blifva äfven framdeles. Nu hafva åtskilliga förslag blifvit framburne. Då de skola nedläggas i degeln, kan det lätt hända, att de befinnas vara *hö och strå*, som af pröfningens eld lätt förtäras. Afdelningen har icke velat framkomma med något nytt, utan blott sökt att förenkla uttrycken i Committerades förslag samt derigenom gifva liksom ord och luft åt den känsla, som uppfyllde publicanen, då han slog sig för sitt bröst och utropade: "Gud! miskunda dig öfver mig"! — Men då nu denna hans känsla icke är hvars mans, så, om man än för densamma kunde finna det lämpligaste uttrycket, skola ofelbart en del finna det för högt, andra för lågt. Villigt har jag erkänt och erkänner, att i Committerades förslag till Inledning röjer sig mycket andligt djup och mycken ödmjukhet. Afdelningen har ock endast velat förenkla uttrycken, ty den har trott, att, när sinnet är rätt ödmjukt, orden ej äro många. Det må vara nog, att, när en röst höres likasom från himmelen ropa ett "gif akt", syndaren besinnar, att han är en syndare. Jag har biträdt Afdelningens förslag, emedan det är enkelt, och jag tror, att Committerades förslag: "Derföre vilja vi nedfalla och ödmjuka oss inför hans ansigte, med hjerta och mun bekänna oss för arma syndare, och bedja om nåd och miskund, då vi nu, hvar för sig, instämma i följande syndabekännelse"; — att, säger jag, detta förslag kunnat kortare affattas. Emellertid har jag ingenting emot, att Betänkandet återgår till Afdelningen och instämmer derföre med dem, som yrkat återremiss, önskande, att någon förbättring måtte deri kunna åstadkommas.

Prosten Tellbom: Då den nu ifrågavarande punkten blifvit föreslagen att återremitteras, och en sådan åtgärd icke blifvit bestridd, kommer den förmodligen att vidtagas; och i detta fall torde Afdelningens Ledamöter ej uraktlåta att fästa afseende

å de gjorda anmärkningarna. Jag vill derföre icke genomgå de olika punkterna, utan blott nämna en, som väl blifvit vidrörd, men på hvilken man icke tyckes hafva lagt gehörig vikt. I Committerades förslag heter det: "vi äre allesammans med synd besmittade". Om dessa ord tagas efter lydelsen, kunna de icke gerna betyda annat än den habituella syndigheten, den för alla gemensamma och lika, åtminstone kunna de så uppfattas. Det är dock ej blott denna habituella syndighet, som skall erkännas, utan tillika den ur densamma utvecklade, för hvar och en egna syndigheten, som består deruti, att han gjort och gör synd, är en syndare. I följd häraf anser jag Afdelningens motsvarande förslag ega företräde framför Committerades; och jag anhåller, att Afdelningen bibehåller hvad den här föreslagit. Såsom allmänt omdöme om den nu afhandlade punkten skulle jag för öfrigt vilja nämna, att jag anser Committerades förslag kunna bibehållas; men att jag skulle önska, att någon ändring kunde göras i uttrycken "framgå på" eller "framträda på vår rättfärdighet."

Doctor Sandberg: Ibland alla förslag till Högmesso-gudstjenstens begynnelse vet jag icke något mera lämpligt än den enkla och hjertliga uppmaningen uti 1693 års handbok: "Käre vänner, bröder och systrar i Christo Jesu. Efter vi nu församlade äro till att hålla vår gudstjenst, tacka Gud för alla sina gudomliga välgärningar; såsom ock bedja honom om allt det oss i både andelig och lekamlig måtto nödigt är och derhos förnimme, att vi äro arme syndare och åstunda syndene gerna qvitte varda. Derföre vilje vi falla på våra knän och ödmjuka oss inför Gud" m. m. — Seraphernas trefaldiga Hellig uti Esaïæ 6 Cap. är visserligen högtidligt och upplyftande. Men det förekommer min känsla mindre psykologiskt riktigt såsom inledning till syndabekännelsen, och det är icke lätt att väl och värdigt kunna utsäga dessa högstämda begynnelseord. Vill man icke beträda denna väg, så vore det kanske rådligast att bibehålla introitus uti nu gällande handbok och deruti icke göra annan förändring än uti öfvergången till syndabekännelsen, som väl bör vara affattad uti mera enkla och okonstlade ord, än som der förekomma, och i sådant afseende äro så väl Committéens som Pastoral-Afdelningens förslag antagliga.

Häruti instände Contracts-Prosten *Landgren*.

Discussionen ansågs härmed slutad; och blef uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition förevarande del af Betänkandet *återremitterad*, hvarefter föredragningen afbröts för att i annat Plenum fortsättas,

Uppå hemställan af *H. H. Erke-Biskopen och Talman-*nen beslöt Ståndet, att, som åtskilliga allmänna ärenden torde taga tiden i anspråk, Pastoral-Afdelningens Betänkande N:o 2, såsom rörande ett ämne af en för Ståndet mera enskild beskaffenhet, skulle på föredragningslistan sättas efter andra ärenden och förekomma, när Ståndets tid icke af sådana vore upptagen.

§ 4.

Föredrogs och *bordlades* ett från Hederv. Bonde-Ståndet denna dag ankommet Protocols-utdrag, af innehåll: att, uppå derom af Vice-Talmanen Anders Andersson väckt motion, Ståndet beslutat att hos öfrige Stånden framställa den önskan, att samtliga Stånden må, sedan Stats-Utskottets Betänkande, angående jernvägsfrågan, till Stånden inkommit och blifvit i något Stånd tvänne gånger bordlagdt, på sätt 2 mom. af 46 § Riksdags-Ordningen stadgar, på ett rum sammanträda till gemensamma öfverläggningar, rörande de ämnen, berörde Betänkande innehåller, och företrädesvis den finansiella delen deraf.

§ 5.

Föredrogs och *bordlades* *Bevillnings-Utskottets* Utlåtande N:o 9, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock Riks-Ståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af Betänkandet N:o 5, angående ifrågakädda förändringar i föreskrifterna om allmänna bevillningens utgörande.

§ 6.

Föredrogs och *bordlades* *Banco-Utskottets* Utlåtanden:

N:o 30, i anledning af förre Hemmans-egaren Anders Bjurmans m. fl. ansökning om eftergift af öfverränta å ett discontlån;

N:o 31, i anledning af ett utaf förre Bruks-egaren Otto Fredrik Dalman gjordt accords-anbud; och

N:o 32, i anledning af f. d. Bokhållaren i Riksgälds-Contoret J. Lindbergs ansökning om eftergift af öfverränta å 2:ne discontlån.

§ 7.

Föredrogs och *bordlades* *Lag- samt Allmänna Besvärsoch Ekonomi-Utskottens* Memorial och Betänkanden:

- N:o 9, i anledning af återremiss af Betänkandet N:o 3, i anledning af väckt motion om dels ändring i 3 § och dels upphälvande af 4 § af 3 Cap. Handels-Balken;
- N:o 10, i anledning af väckt motion om upphälvande af nu gällande lagstadgande rörande husvisitationer efter i Riket olofligen infördt gods;
- N:o 11, i anledning af väckt motion om granskning af Kongl. Förordningen till förekommande af oloflig införsel och utförsel af varor den 22 December 1841, Seglationsordningen den 15 Maj 1843 och Kongl. Stadgan om hvad vid sjöfart inrikes orter emellan iakttagas bör, samt om inrikes tullförpassning och tullbevakning, likaledes af den 15 Maj 1843;
- N:o 12, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. Förordningen den 8 Mars 1770, angående rökfrihet;
- N:o 13, i anledning af väckt motion om förändrad grund för beräkning af boupptecknings-procent i städerna; och
- N:o 14, i anledning af väckta motioner, rörande ändring och tillägg till 4 Cap. 2 § samt 6 Cap. 2 och 3 §§ Byggnings-Balken.

§ 8.

Föredrogos och *bordlades Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkanden:

- N:o 88, i anledning af väckta frågor om ändring i de angående fattigvården i Riket gällande föreskrifter;
- N:o 89, i fråga om förändrad fördelning emellan stamrotar och hjälprotar af præstationerna till knektehållet;
- N:o 90, i anledning af väckta motioner om ändring af åtskilliga stadganden i Kongl. Förordningen om sockenstämmor i Stockholms stad den 16 Mars 1847; och
- N:o 91, i fråga dels om förändradt stadgande rörande den ålder, rustningshäst vid antagandet bör innehafva, och dels om föreskrifter, angående hästläkares åligganden vid remonterings-förrättningar.

§ 9.

Uppå derom skriftligen gjord anhållan beviljade Ståndet Prosten *Gahne* ytterligare ledighet från Riksdagsgöromålen un-

der tiden från och med den 11:te till och med den 25:te i denna månad.

§ 10.

Upplästes och *lades till handlingarne* från Hederv. Bonde-Ståndet ankomna Protocolls-utdrag N:is 255—261.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 2 e. m.

Ut supra

In fidem.

S. H. Almqvist.

Den 13 Maj.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades Protocollen för den 4 e. m. och den 6 f. m. innevarande månad.

§ 2.

Föredrogs ånyo Bonde-Ståndets, genom Protocolls-utdrag den 25 sistlidne April meddelade, inbjudning till Med-Stånden att å ett rum sammanträda till gemensamma öfverläggningar rörande Stats-Utskottets införfväntade Betänkanden i fråga om regleringen af Riks-Statens 4:e och 5:e Hufvudtitlar; och beslöt Ståndet att med föredragning och afgörande af denna fråga skulle få anstå, till dess omförmälda Betänkanden till Ståndet inkommit.

§ 3.

Föredrogs meddeladt Utdrag af Hederv. Bonde-Ståndets Protocoll af den 6:te dennes, hvaraf inhemtades, att bemälda

Riks-Stånd beslutat hos de öfriga Riks-Stånden framställa den önskan, att samtliga Stånden må, sedan Stats-Utskottets Betänkande, angående jernvägsfrågan, till Stånden inkommit och blifvit hos något Stånd tvänne gånger bordlagdt, på sätt 2 mom. af 46 § Riksdags-Ordningen stadgar, å ett rum sammanträda till gemensamma öfverläggningar rörande de ämnen, nämnde Betänkande innehåller, och företrädesvis den finansiella delen deraf; med anledning hvaraf Preste-Ståndet, som jemväl fått sig meddeladt Vållofl. Borgare-Ståndets Protocolls-utdrag N:o 233 af den 9 dennes, deruti en önskan i enahanda syftning uttryckes, beslöt att foga sig efter förbemälda 2:ne Riks-Stånds sålunda uttryckta önskningar och alltså för sin del medgifva, det må samtliga Riks-Stånden efter emottagandet af Stats-Utskottets förväntade Utlåtande angående jernvägsfrågan sammanträda till gemensamma öfverläggningar rörande de ämnen, som nämnde fråga innefattar, och *lades* förberörde Protocolls-utdrag *till handlingarne*.

§ 4.

Af inkommet Protocoll, denna dag hållet hos Preste-Ståndets Electorer, inhemtades, att till ytterligare Suppleanter i Stats-Utskottet utsedde blifvit Contracts-Prosten *Rundgren* och Prosten *Millén* samt till Suppleant i Bevillnings-Utskottet Doctor *J. Norström*; och skulle dessa Suppleanter ega att vid inträffande förfall för Ståndets ordinarie Ledamöter eller förut valde Suppleanter i sagde Utskott, uppå anmälan af Ståndets främste närvarande Ledamot, derstädes inträda och tjenstgöra; hvarom underrättelse skulle genom utdrag af Protocollet vederbörande Utskott meddelas.

§ 5.

Föredrogs ånyo *Bevillnings-Utskottets* Utlåtande N:o 9, i anledning af dels gjorda anmärkningar emot vissa delar, dels ock Riks-Ståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af Betänkandet N:o 5, angående ifrågakämda förändringar i föreskrifterna om allmänna bevillningens utgörande;

Utskottets yttranden sid. 3 i fråga om nedsättning af bevillning för rörelse och näring samt fast egendom *lades till handlingarne* med förklarande, att Ståndet vidblifver sina förut fattade beslut i dessa punkter.

§ 2, mom. 1.

Sedan Professor *Agardh* yttrat, det han ansåge saken vara af underordnad vikt och tillstyrkt biträdande af Ridder-
ska-

skapets och Adelns beslut i denna fråga, fann Ståndet för godt att med frånträdande af sitt förut fattade beslut *bifalla* Utskottets under anförda §, sid. 4, gjorda hemställan.

§ 7 m. fl.

Hvad Utskottet härunder yttrat, *lades till handlingarne*.

§§ 9 och 10.

Hvad Utskottet under dessa §§ anført, *lades till handlingarne* med den förklaring, att Ståndet vidblifver sina i dessa frågor förut fattade beslut.

§ 24.

Utskottets härunder gjorda hemställan *bifölls*.

§ 25.

Utskottets under denna § gjorda 1:a framställning *bifölls*; den 2:a *lades till handlingarne* med förklarande, att Ståndet vidblifver sitt i ämnet förut fattade beslut.

§ 27, §§ 33 och 34, § 35.

Hvad Utskottet under dessa §§ yttrat, *lades till handlingarne* med förklarande, att Ståndet vidblifver sina i dessa frågor förut fattade beslut.

§ 37.

Doctor **Sandberg**, som härvid på begäran erhöll ordet, yttrade: Då Preste-Ståndet är ensamt uti sitt beslut, att 3:e Artikeln bör utgå ur Bevillnings-förordningen och nu inbjudes att frånträda sitt förut fattade beslut och instämma i de öfriga Riks-Ståndens, hvarigenom votering i Förstärkt Utskott undviks, så hemställer jag, att Högv. Ståndet må antaga den framställda inbjudningen.

Comminister **Beckman**: Om denna inbjudning antages, så inträffar kanske den sällsamma omständigheten, att ingen votering i Förstärkt Utskott angående allmänna bevillningen kommer att ega rum under innevarande Riksdag. Men det vill synas talaren, att det Högv. Ståndet likaså väl som andra Högv. respective Riks-Stånd bör stå fast vid ett beslut, som nu omsider fattats med en icke knapp utan stark pluralitet, helst då det gäller en beskattning, som är särdeles onaturlig och af så ringa belopp, att den alldeles icke ersätter den kostnad och det besvär, som deraf förorsakas. Då man vid förra Riksdagar haft så talrika voteringar i afseende på Bevillnings-förord-

Högv. Preste-Ståndets Prot. 1857. 4:de Bandet. 7

ningen i Förstärkt Utskott, och tullväsendet vid innevarande sannolikt föranleder ganska många, så hemställer jag, att man äfven nu må underkasta sig det ifrågavarande ringa besväret. För min del skulle jag gerna gå upp att votera, om ock detta blifver den enda voteringen rörande samtliga bevillningarne.

Prosten Wählander: Äfven jag hemställer, att Preste-Ståndet må vidhålla sitt förut fattade beslut i detta ämne. Jag vet väl, att den, som höjer sin röst för borttagande af 3:e Artikeln i Bevillnings-förordningen, angående afgift för characters-fullmakter, kommer att stämplas såsom den der vill befrämja titelsjuka, flärd och fåfänga. Men äfven med äfventyr att så stämplas kan jag icke lemna mitt bifall till en sak, som enligt mitt förmenande är orättvis. Låt vara, att hela denna afgift är af ringa vikt och betydighet. Jag medgifver det gerna. Det är likväl en orättvisa; och denna må vara stor eller liten, så kan jag aldrig lemna mitt förord åt framgången deraf. Så länge Sveriges Grundlag lemnar Sveriges Konung rättighet att utdela titlar; så är det i hög grad olämpligt att beskatta fullmakterna derå. Det är ju detsamma som att tvinga Konungen, då han vill utöfva ett grundlagsenligt prærogativ, att lägga skatt och tunga på sina undersåtare. Anser man den grundsatsen vara riktig, att *beskattning* är ett säkert medel till att förekomma flärd och fåfänga, hvarför utsträcker man icke då detta beskattnings-system till allt, som kan komma under detta namn, t. ex. till ordensdecorationer, lyxartiklar, öfverflöd i lefnadssätt m. m.? Eller vill man endast motverka titelsjukan, hvarför går man icke till väga på det enda sätt, der en önskad framgång snarast skulle vinnas, att nemligen väcka motion om upphörandet af detta Konungens prærogativ? Det vill sålunda synas, som denna inkomist-titel egentligen icke tillkommit för att motarbeta flärden, utan för helt andra ändamål, hvilka icke varit de ädlaste. Jag förnyar derföre min anhållan, att Högv. Ståndet må vidbliå sitt förra beslut, och kan försäkra, att den votering i Förstärkt Utskott, som deraf skulle blifva en följd, säkerligen icke blifver den enda under loppet af Riksdagen.

Biskop Bergman instämde.

Doctor Sandberg: För min del anser jag det visst icke äfventyrligt att uppträda på den ena eller andra sidan; men på det Preste-Ståndet ej må stå ensamt uti att hålla på titelväsendet, så vidhåller jag mitt tillstyrkande att antaga inbjudningen. Att i motsatt fall denna votering i Förstärkt Utskott likväl icke skulle blifva den enda under Riksdagen, läser väl snart visa sig, då man kommer till tulltaxan och säkerligen får många nog. Men denna sak bör icke drifvas derhän, just emedan den är så obetydlig. Man talar om flärd och titel-

sjuka. Jag minnes en Riksdag, när man löpte till storm deremot från flere Riks-Stånd, och man fick från 3:ne Utskott emottaga Betänkanden i samma ämne. Från Bevillnings-Utskottet beskattning af titlar utan tjenst, likasom nu; från Ekonomi-Utskottet förslag till underdånig skrifvelse om minskning i dylika nådebevisningar och från Constitutions-Utskottet fråga om inskränkning uti det Kongl. prerogativet, såsom Prosten Wåhlander nämnde. Mig syntes då mycket annat vida värre ondt i samhällskroppen förefinnas, hvars afhjelpande behöft dessa stora anlopp. Den stormen har nu lagt sig; men må man likväl här foga sig efter de öfriga Ståndens beslut.

Biskop *Björck*, Contracts-Prosten *Landgren* samt Prosten *Carlander* instämde.

Discussionen afbröts här af anledning, som i nästföljande § säges.

§ 6.

Företrädde efter derom skedd anmälan Stats-Rådet och Commendeuren *N. F. Wallenstein* och aflemnade i nedanstående 21 § upptagna Kongl. Maj:ts Nådiga Propositioner till Rikets Ständer, hvarefter Stats-Rådet, ledsagad såsom vid ankomsten af Ståndets ledamöter, afträdde.

§ 7.

Fortsattes den i 5:te § påbörjade discussionen, angående Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 9, § 37, hvarvid

Doctor *Gumelius*, som på begäran erhöill ordet, yttrade: Då jag begärde ordet, hade icke Doctor *Sandberg* yttrat sig; men då detta sedan skett, instämmer jag i allo med honom. Jag anser alldeles obehöfligt att ingå i någon discussion om sjelfva saken, utan endast huruvida Preste-Ståndet bör vidhålla eller frånträda sitt förra beslut i ämnet. Då nu trenne Stånd fattat ett annat beslut, skulle det väl minst passa Högv. Ståndet att hålla på en sak, hvilken, såsom man anmärkt, är alltför obetydlig för att gå till votering i förstärkt Utskott. Om då tillika skulle hända, att denna votering blefve den enda i afseende på förevarande Betänkande, så frågar jag: hvilket uppseende det skulle väcka? Jag tillstyrker, att inbjudningen må antagas och frågan således för närvarande falla.

Sedan discussionen härmed förklarats slutad, antogs, uppå derom af *H. H. Erke-Biskopen* och *Talmannen* gjord propo-

sition, den under ifrågavarande 37 § till Preste-Ståndet framställda inbjudning.

Yttrandet öfver Doctor Säves motion om införande af beskattning för egandet af hundkreatur.

Doctor **Säve**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Jemförelsen med den beskattning, hvarom nyss var fråga, visar, att det ej varit för mycket begärddt att lägga skatt på ett visst slags mindre behöfliga kreatur. Utskottet har vidblifvit sin förut framställda mening; jag anhåller, att Högv. Ståndet äfven må vidblifva sitt fattade beslut, såsom jag har all anledning tro, att Borgare-Ståndet gör. Och i sådant fall kommer saken att afgöras genom votering i förstärkt Utskott. Jag föreslår en skatt af 2 R:dr R:mt för hvarje hundkreatur, hvilket icke bör anses för mycket, då samma skatt i Norriges hufvudstad är bestämd till 3 R:dr Specie. Den bör ock utgå för alla hundar utan undantag, helst man visat, att äfven Lapphundarna ej behöfva undantagas, emedan denna ort i allmänhet är skattfri. Huru skatten skall användas, antingen för kommunen eller för Staten, derom må särskildt beslut fattas. Jag anhåller alltså om proposition å mitt yrkande under följande form: att Ståndet må besluta en årlig bevillning af 2 R:dr R:mt för egandet af hvarje hundkreatur af hvad slag det vara må, samt att Bevillnings-Utskottet må sammanträda med Stats- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskotten för afgifvande af förslag rörande dels användande af denna skatt, dels sättet för dess utgörande.

Biskop **Annerstedt**: För min del är jag icke synnerligen böjd för en sådan beskattning. Då frågan förra gången behandlades inom Ståndet, yttrade jag mig icke deröfver, men var ibland dem, som voro emot förslaget. Jag förutser nemligen många och stora svårigheter i afseende på kontrollen, äfvensom mycket och rättvist missnöje öfver beskattning af dem ibland ifrågavarande djur, som kunna anses både nödiga och nyttiga. Mig synes ock, att samma motiv, som föranledde Ståndet att i förra punkten undvika votering i förstärkt Utskott, äfven här bör göra sig gällande, då frågan på det hela taget är temligen obetydlig. Jag tillstyrker derföre, att man här må foga sig efter Utskottets mening, som tvänne Stånd redan bifallit.

Prosten **Melander** instämde.

Doctor **Säve**: Vederläggningen af den föregående talarens inkast synes mig ej särdeles svår. Han ser svårigheter i afseende på kontrollen; men i andra länder, der en sådan be-

skattning finnes, har man icke funnit några dylika. Så t. ex. i Danmark sätter man halsband på de hundar, som beskattas; de, som icke bära halsband, anses fogelfria. Hvad beträffar jämförelsen mellan frånträdandet af ett förut fattadt beslut i förra frågan och denna, så är den icke adæquat, emedan här tvänne Stånd omfattat samma åsigt, då deremot i den förra frågan Preste-Ståndet stod ensamt. Icke heller är saken så obetydlig, som man velat låta påskina; ty om det kan vara skäl att bereda Staten behöfliga inkomster och tillika att befrämja sanitära fördelar, som aldrig böra förbises, så måste detta vara anledning nog att icke försumma denna angelägenhet. Jag vidblifver derföre min anhållan om proposition å mitt ofvannämnda förslag.

Doctor Sandberg: Ingalunda i strid, utan i fullkomlig öfverensstämmelse med hvad jag yttrat i förra frågan, biträder jag och yrkar bifall till Doctor Säves förslag, emedan i de flesta fall hundar, likaså väl som titlar utan tjenst, äro öfverflödsvoror, hvilka väl tåla att beläggas med skatt för dem, som vilja njuta deraf.

Doctor Gumelius: I öfverensstämmelse med hvad jag yttrat i förra frågan, instämmer jag med Biskop Annerstedt, och önskar, att det framställda förslaget må förkastas. Om vissa hundar äro onödiga och således att anse för öfverflödsvoror, så äro andra deremot verkliga nödvändighetsdjur. Jag medger dock, att Doctor Säves förslag nu är antagligare och rimligare än i sitt förra skick; men orimligt förefaller mig likväl, att han föreslår, att alla hundar utan undantag skola beläggas med skatt. Jag har redan förut nämnt ett slags hundkreatur, för hvilka beskattning skall blifva obillig och tryckande. När man önskar inskränka stängselskyldigheten, hvilken för landtbruket är så tryckande och för skogsvården så skadlig, så måste man naturligtvis i stället för hägns vinnande införa vallare och vallhundar, såsom ock redan skett på flere ställen. Skola nu dessa vallhundar beläggas med skatt? Är detta icke obilligt och äfven oklokt, då det tydligen måste motarbeta en ekonomisk reform. Hvad den del af frågan, som rör de sanitära förhållandena, beträffar, så är visserligen rabies canina en förskräcklig sjukdom, men icke så farlig, då man ser, att noskorgarne genom polisens försorg göra hundarna mindre vådliga, och att således genom polis-åtgärder nödig rättelse kan vinnas. Det omtalta halsbandet är ju i detta fall icke någon amulett. Oaktadt jag knappt kan hysa förhoppning om pluralitet för min mening, vill jag uttala min anhållan, att icke Ståndet må drifva frågan till votering i förstärkt Utskott, ty utom det att sjelfva saken icke synes mig hafva den vikt, att Rikets Ständer genom votering i förstärkt Bevillnings-Utskott böra slita

tvisten, så förer detta den olägenheten med sig, att man kommer in på den gamla stråten att lägga skatt på lyx-artiklar, hvarvid gränsen är svår att finna, emedan det, som för den ene är en öfverflödsvara, för den andre är en nödvändighetsvara. Då jag icke kan biträda Doctor Sävës förslag, har jag, i händelse det vinner framgång, reservationsvis velat yttra dessa mina åsигter.

Comminister Beckman: Om åtgärden att drifva frågan till afgörande genom votering i förstärkt Utskott går igenom, så framträder här en besynnerlig inconsequens i förhållande till den nyss föregående frågan. Man vill i afseende på hundarnes beskattande tillgripa ett medel till sakens afgörande, hvilket man undvek i afseende på ett Kongl. prærogativ. När två Stånd förklarat sig för och två emot ett Utskotts tillstyrkande, så vidblifver detta uti de aldra flesta fall sin förut fattade åsigt. Jag beklagar, att Doctor Säve icke en gång vid frågans sednare behandling var närvarande i Utskottet; ty han hade då kunnat modifiera sitt förslag till den nu åskade skatten af 2 R:dr Rmt och dessutom gjort ännu den förändring att undantaga de nyttiga hundarna; sannolikt hade han sålunda kunnat bereda framgång åt sitt förslag. Nu är det gynnande ögonblicket kanhända förbi. Motionen har också nu blifvit så förändrad, att den nära nog framträder såsom en ny, synnerligen i afseende på det nu framställda alternativet af skattens ingående till Staten *eller* kommunen. Det ursprungliga förslaget var, att skatten skulle gå till den sednare, hvarföre talaren förmenade, att Bevillnings-Utskottet icke hade att befatta sig med detsamma. Men äfven såsom ny motion må för min del ärendet gerna gå fram. Likväl föreställer jag mig, att vid den föreslagna beskattningen blifver behållningen ganska ringa, då halsbandet för hvarje hundskatur kanske blifver lika dyrt som sjelfva skatten, hvilken i det fall endast kommer handtverkaren till godo, och det går då med den saken, såsom ett visst snille yttrade om Läkarekonsten, att den är god för Läkare, om ej för andra.

Professor Agardh: Jag vill ej vidröra sjelfva saken, som så fullständigt förra gången discuterades, utan endast fästa mig vid den formela sidan af frågan. Det skulle synas besynnerligt, om Ståndet nu skulle frånträda en åsigt, som förra gången här omfattades så allmänt, och i en fråga, som blifvit väckt inom detta Högv. Stånd. Äfven ett annat Stånd har omfattat den med interesse och återremitterat Utskottets Betänkande öfver motionen. Emellertid hade det för sakens framgång varit önskvärdt, att Doctor Säve undantagit de nyttiga hundarna från beskattning; men då förslaget nu är framställt, vill jag icke hålla för mycket på den saken, utan biträder hvad motio-

nären yrkat. Dock hemställer jag, att beslutet må förändras sålunda, att Bevillnings-Utskottet må sammanträda med Stats-samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskotten för afgifvande af förslag rörande dels användande af denna skatt, dels sättet för dess utgörande, "i händelse denna beskattning af Rikets Ständer varder bifallen."

Kyrkoherden Otterström: Jag vill minnas, att, då denna fråga förra gången förekom i detta Stånd, discussionen upptog öfver två fulla timmar, och att frågan blef tämligen väl genommalen. Jag deltog då hvarken i discussionen eller beslutet, emedan jag i allmänhet är obenägen för att utleta nya sätt att beskatta lika mycket den fattige som den rike, och emedan i detta fall den fattige björn-, varg- och räffjägaren skulle för sin nödvändiga hund lika mycket drabbas af hundskatten som den, hvilken med läckerheter föder kammarhunden för blotta nöjet skull. I frågan åter om hvad Ståndet nu i formelt hänseende har att iakttaga, så kunde något skäl förefinnas att vidblifva Ståndets förut fattade mening, om man med säkerhet visste, att äfven Borgare-Ståndet vidblefve sin med Preste-Ståndets öfverensstämmande. Men då det sannolikt inträffar, att Borgare-Ståndet frånträder sin mening och fogar sig efter Utskottets af två Stånd biträdda, och det sålunda kan inträffa, att Preste-Ståndet ensamt skulle drifva frågan till omröstning i förstärkt Utskott, så anser jag, att Preste-Ståndet lika litet i fråga om hundskatten som i fråga om titelskatten har skäl att stå ensamt mot de öfrige Stånden, utan snarare bör äfven nu foga sig efter den starkare uttalade meningen.

Doctor Sæve: Jag vill icke ingå i någon vidlyftigare pröfning af de föregående talarnes anmärkningar, ehuru en vederläggning deraf vore lätt funnen. Den siste talaren beklagar, att så mycken tid användes till discussion öfver detta ämne så väl nu som förra gången, men han gifver sjelf skulden till vidare tidsutdrägt, då han nu uppträder och vill framkalla en ny disput. Saken är emedlertid af vigt och bör ej handlöst lemnas åsido. Att Borgare-Ståndet möjligen, såsom talaren yttrade, skulle frånträda sin åsigt, är knappt troligt; men äfven om så inträffade, vore det väl ingen skam för Preste-Ståndet att stå ensamt, icke heller ovanligt att votering i förstärkt Utskott föranledes af ett Stånds beslut. Sådant har skett förut. Jag anhåller derföre, att Ståndet må fatta beslut i enlighet med mitt förslag och det tillägg, som blifvit gjordt af Professor Agardh.

Sedan discussionen härmed förklarats slutad och den derpå af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* framställda proposition å godkännande af Utskottets afstyrkande yttrande, an-

gående ifrågavarande ämne, blifvit med blandade Ja och Nej besvarad, begärdes votering, för hvilken uppställdes och godkändes följande voterings-proposition:

Den som godkänner Utskottets yttrande, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, beslutar Ståndet en årlig bevillning af 2 R:dr Riksmünt för egandet af hvarje hundkreatur af hvad slag det vara må, samt att, i händelse denna beskattning af Rikets Ständer varder bifallen, Bevillnings-Utskottet må sammanträda med Stats- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskotten för afgifvande af förslag rörande dels användande af denna skatt, dels sättet för dess utgörande.

Voteringen, i behörig ordning verkställd, befanns efter sedlarnes öppnande och rösternas summering hafva utfallit med 45 Ja och 21 Nej, till följe hvaraf Ståndet stadnade vid det beslut, som Nej-propositionen innehåller.

§ 45.

Utskottets hemställan under denna § godkändes.

§§ 55, 86, 107, 116 m. fl. samt § 61.

Hvad Utskottet yttrat med afseende å dessa §§, lades till handlingarne.

§§ 67, 71 och 109.

1:sta yttrandet, sid. 11, angående Herrar *Stolpes* och *Sandströmers* samt Contracts-Prosten *Tegnér's* motioner godkändes.

2:dra yttrandet, sid. 12, angående föreslagen underdånig skrifvelse uti ämnet.

Domprosten *Knös*, som härvid på begäran erhöi ordet, yttrade: Jag hemställer, att Ståndet må vidblifva sitt förra beslut i afseende på förslag till underdånig skrifvelse, såsom varande vida lämpligare än det af Ridderskapet och Adeln framställda och af Utskottet upptagna. Uti Preste-Ståndets förslag äro, såsom mig synes, ordalagen bättre afpassade såsom rörande en fråga, hvars afgörande tillkommer Rikets Ständer allena och för hvilken man begär en utredning genom Konungens försorg, eftersom Ständerna icke kunna medhinna en sådan utredning. Ridderskapet och Adeln's förslag innehåller, att Kongl. Maj:t måtte tackas låta upprätta samt förelägga näst sammanträdande Rikets Ständer förslag till grunder för bevillningens fördelning samt sättet för deras tillämpning, efter hvilka på ett *lämpligare* och *rättvisare* sätt än efter gällan-

de Bevillnings-förordning den af Rikets Ständer fastställda bevillningssumma må kunna fördelas till utgörande." Detta må anses i sig sjelft visserligen icke vara oriktigt; men hvarföre skall man inlåta sig i dessa specialiteter och uttala detta klander. Preste-Ståndet har deremot endast önskat, att Kongl. Maj:t måtte låta utreda ämnet antingen genom en Committé eller på sätt eljest kan finnas lämpligt. Detta anser jag bättre. Derigenom accentueras just hufvudsaken, som är utredandet, och något annat, för frågan i detta hänseende främmande, inblandas icke deri. Jag anhåller derföre, att Hög. Ståndet måtte vidblifva sitt härom förut fattade beslut.

Biskoparne *Annerstedt* och *Bergman* samt Professor *Lindgren* m. fl. instämde.

Uppå härefter af *H. H. Erke-Biskopen* och *Talmannen* framställd proposition, fann Ståndet icke skäl att, på sätt Utskottet föreslagit, biträda Höglofl. Ridderskapet och Adelsns beslut i fråga om lydelsen af den föreslagna underdåniga skrifvelsen, utan vidblef Ståndet sitt i detta hänseende fattade beslut.

§§ 72 och 73.

1:o Hvad Utskottet yttrat sid. 12, beträffande redactionsförändring af nämnda §§, *godkändes*.

2:o *Angående Herr Gahns yrkande om borttagande af minimi-belopp för smidesvärdena.*

Comminister *Beckman*, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Talaren har i afseende på stångjerns-tillverkningen afgifvit en reservation, hvilken han anser icke så olämplig, att den bör smyga sig förbi Rikets Ständer, utan att ens omförmläas. Efter talarens åsigt hade det ålegat Utskottet att närmare fästa sig vid detta ärende, som är af ganska stor vikt; men jag vill nu icke mycket orda om saken, utan blott uppläsa de sista orden i min reservation: "Ehuru reservanten genom kännedommen om det rådande tänkesättet så väl inom Bevillnings-Utskottet som inom de Höglofl. Riks-Stånden, både uti detta och flera andra mål, rörande den allmänna bevillningen, ganska väl inser, hvilket ringa afseende hans här yttrade åsichter skola tillvinna sig, så har han dock funnit deras öppna uttalande vara hans ovilkorliga pligt." Detta må vara mitt *disser* i frågan. Då bevillningen för stångjerns-tillverkningen under 33 år fått en nedsättning af 75 procent och tullfri utförsel, samt nu halfva hammarskatten eftergifven, således en årlig skattelindring af nära en million R:dr R:mt, hade det nog tålt vid, att man återgått till den minimitariff för bevillningen,

som gällde under åren 1823—1851. Men då strömmen är så stark emot hvarje arbete i detta hänseende, vill jag endast till Protocollet anföra min mening, oaktadt deraf icke blifver någon vidare påföljd.

Uppå härefter framställd proposition *biföll* Ståndet Utskottets, sid. 13, gjorda hemställan rörande Herr Gahns omförmälda framställning.

§ 80, §§ 87, 88, 90, 116 m. fl., § 119, § 128, § 134.

Utskottets yttranden med afseende på dessa paragrafer *lades till handlingarne*.

§ 141.

Hvad Utskottet under denna § sid. 16 yttrat, *lades till handlingarne* med förklarande, att Ståndet vidblifver sitt i ämnet förut fattade beslut.

§§ 142, 144 och 145.

Hvad Utskottet under dessa §§ yttrat och hemställt, blef af Ståndet *bifallet*.

§ 8.

Föredrogs ånyo *Banco-Utskottets* Utlåtande N:o 30, i anledning af förre hemmansegaren Anders Bjurmans m. fl. ansökning om eftergift af öfverränta å ett Discontlån.

Bifölls.

§ 9.

Föredrogs ånyo *Banco-Utskottets* Utlåtande N:o 31, i anledning af ett utaf förre Bruksegaren Otto Fredrik Dalman gjordt accords-anbud.

Bifölls.

§ 10.

Föredrogs ånyo *Banco-Utskottets* Utlåtande N:o 32, i anledning af f. d. Bokhållaren i Riksgälds-Contoret J. Lindbergs ansökning om eftergift af öfverränta å 2:ne Discontlån.

Bifölls.

§ 11.

Föredrogs ånyo och *lades till handlingarne Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottens* Memorial N:o 9, i anledning af återremiss utaf Sammansatta Lag-

samt Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens Betänkande N:o 3, i anledning af väckt motion om dels ändring i 3 § och dels upphälvande af 4 § af 3 Capitlet Handels-Balken.

§ 12.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 10, i anledning af väckt motion om upphälvande af nu gällande lagstadgande rörande husvisitationer efter i Riket olofligen infördt gods.

Bifölls.

§ 13.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 11, i anledning af väckt motion om granskning af Kongl. Förordningen till förekommande af oloflig införsel och utförsel af varor den 22 December 1841, Seglations-Ordningen den 15 Maj 1843 och Kongl. Stadgan om hvad vid sjöfart inrikes orter emellan iakttagas bör samt om inrikes tullförpassning och tullbevakning, likaledes af den 15 Maj 1843.

Bifölls.

§ 14.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 12, i anledning af väckt motion om förtydligande af Kongl. Förordningen den 8 Mars 1770, angående rökfrihet.

Bifölls.

§ 15.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 13, i anledning af väckt motion om förändrad grund för beräkning af boupptecknings-procent i städerna.

Bifölls.

§ 16.

Föredrogs ånyo och lades andra gången på bordet *Sammansatta Lag-* samt *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 14, i anledning af väckta motioner, rörande ändring och tillägg till 4 Cap. 2 § samt 6 Cap. 2 och 3 §§ Byggnings-Balken.

§ 17.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 88, i anledning af väckta frågor om ändring i de angående fattigvården i Riket gällande föreskrifter.

§ 2.

Contracts-Prosten **Emanuelsson**, som härvid på begäran erhöll ordet, yttrade: Jag har emot Utskottets beslut anført reservation och har här föga att tillägga. Genom den föreslagna åtgärden skulle man splittra församlingen och föranleda tvister mellan rote och rote samt mellan rote och församling, hvarigenom rättgångar och bråk, hvaraf man har nog förut, betydligt skulle ökas. Men icke nog dermed, man skulle i mångfaldig grad öka bitterheten inom församlingen till men för det christliga lifvet. Nu är förhållandet det, att de fattige vanligen äro samlade i vissa trakter och bebo den sämsta marken; ty den, som har god jord, upplåter den icke gerna åt backstugusittare, men väl den som har dålig. Det vore tämligen lätt att vid sockenstämma genom två tredjedelar af rösterna kasta fattigunderhållet på jordegarna i mera vanlottade trakter, hvilka oftast sjelfva äro fattiga och minst ega förmågan att bära denna tunga. I min församling, som är fördelad uti 18 rotar, bo de fattige till två tredjedelar uti 3 rotar, hvilka på detta sätt hufvudsakligen skulle få hela fattigförsörjningen sig ålagd, emedan 15 rotar lätteligen kunde öfverrösta dessa 3. Man har emot detta missförhållande sökt correctiv deruti, att två tredjedelar af rösterna vid Sockenstämma erfordras för beslut; men det låter väl tänka sig, att två tredjedelar hafva intresse och fördel af att kasta tungan på den återstående tredjedelen. Hvad som är anfördt, att "ingen rote må för mycket betungas", är så sväfvande och obestämdt, att ingen domstol kunde afgöra, när en rote vore alltför betungad. På dessa grunder tillstyrker jag afslag å Utskottets förslag samt önskar, att den nu gällande författningen uti denna punkt må förblifva oförändrad.

Biskop *Bergman*, Professor *Lindgren* m. fl. instämde.

Uppå härefter framställd proposition blef det af Utskottet, rörande förändring af 2 § 1 mom. i Kongl. Förordningen den 13 Juli 1853, sid. 3 framställda förslag till underdånig skrifvelse af Ståndet *afslaget*, hvaremot öfriga delar af detta Betänkande *biföllos*.

§ 18.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs och- Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 89, i fråga om förändrad fördelning emel-

lan stamrotar och hjälprotar af prestationerne till knektehålet.

1 mom. Utskottets hemställan, sid. 16, *bifölles*.

2. mom. Förslag till underdånig skrifvelse uti ämnet.

Prosten Millén, som härvid begärde ordet, yttrade: Jag har reserverat mig mot Utskottets tillstyrkan af en underdånig skrifvelse med anledning af Medins och Peter Jönssons förslag. Utskottet har sjelft motiverat sitt afstyrkande af Riksdagsfullmäktigen Dahlgrens motion på ett sådant sätt, att det äfven bort komma till samma resultat i afseende på denna punkt. Ty då det förhåller sig så, att soldattorpen anläggas på allmännings eller på rotens samfalta mark eller ock att vid roteringens bestämmande mindre andel deraf påförts stamrotarne för det torpen uttagits å deras egor samt dessutom serskilda föreskrifter förefinnas rörande beredandet af ersättning åt stamroten för den större jordrymd, som utöfver knekte-contractets bestämmelser kan vara åt soldaten upplåten, synes ingen åtgärd vara ifrån Rikets Ständers sida behöflig, helst genom Brevet d. 15 Mars 1826 är föreskrifvet, att Konungens Befallningshafvande, der stridigheter om planpenningarne ännu kunde uppstå, skulle söka befordra frivilliga öfverenskommelser emellan stam- och utrotarne, hvilken utväg, dervid stamrote till framkallande af en billig öfverenskommelse kan begagna sin rätt att fordra torpets utläggning, onekligen är den enda, som kan stå tillsammans med iakttagandet af allas rätt. Jag måste således yrka afslag.

Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* instämde.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag har instämt uti Herr von Ehrenheims reservation och vidblifver min åsigt. I Utskottets förslag heter det, att Gode Män skulle bestämma den ersättning, som stamrote vore berättigad att uppbära af hjälprote för den jord, som af stamrotes mark blifvit upplåten till soldatens begagnande till större vidd, än torpet enligt gällande knekte-contract bör innehålla. Då förutsättes likväl, att man skall gå in på, hvad Gode Män besluta. Men förslaget blifver overkställbart, om den ena parten vägrar; och att tvinga honom är omöjligt. Det finnes dock en utväg att komma till rätta med denna sak: enligt gammal författning skall knektetorp innehålla blott $\frac{1}{2}$ tunnland jord; men torpen hafva under tiden blifvit odlade och växt till betydlig storlek. När nu en soldat skall legas, kan en del af jorden indragas, hvaremot legan måste förhöjas, till följe hvaraf äfven utrotarna nödgas genom förhöjd lega och årslön bistå stamroten uti att fylla

hvad som brister genom indragningen af jord. Af anförda skäl anhåller jag om afslag å Utskottets förslag.

Contracts-Prosten Landgren: Både inom Afdelningen och Utskottets Plenum har jag bekämpat den åsigt, hvori Utskottet stadnat, emedan här är fråga om ingenting mer och ingenting mindre än att införa en alldeles ny grundsats i vår lagskipning; hvilken, om den vore rimlig och billig, likväl borde på annan väg göras gällande än genom Ekonomi-Utskottet. Men det är just denna billighet, som synes mig så högst tvifvelaktig. Utskottets mening är, att då tvist mellan stamrote och utrote uppstår rörande ersättning för den öfverskotts jord, som stamroten godtyckligt åt soldaten upplåtit, och utroten hvarken vill i godo öfverenskomma eller frivilligt öfverlåta saken åt en compromiss; så skall Härads-rätten ega att med våld påtvinga utroten en sådan compromiss, ifrån hvars utslag intet vad får ega rum. Denna åsigt, som skarpt och tydligt uttalades i Utskottet af dess majoritet, är således innesluten i Utskottets förslag till skrifvelse, som dessförutan vore öfverflödig. Någon vederläggning deraf lärer väl knappast inför detta Stånd behövas; jag yrkar på afslag.

Kyrkoherden Otterström: Utan att vilja förorda någondera meningen, vill jag dock lemna Högv. Ståndet besked om hvad som föranlett Utskottets majoritet att fatta det af föregående talare klandrade beslutet. Anledningen till, att denna fråga nu blifvit väckt, ligger i det förändrade värde, hvori Svenska jorden i allmänhet kommit på sednaste åren. Förhållandet vid knektetorpen är nemligen det, att, då roten ej är skyldig att till torpet anslå mer än $\frac{1}{2}$ tunnland jord samt foder och bete för en ko, de flesta torp hafva en mångdubbelt större areal, så att knekten vid sitt antagande fäster derå största afseende. Men då nu stamroten släpper till jorden utöfver sin skyldighet, så kommer detta Utroten tillgodo derigenom, att knektens fordringar i andra hänseenden nedsättas. Ja, man har i Utskottet upplyst, att knektetorp finnas så goda, att knekten är belåten med torpet utan all annan afgift. För denna lindring tillfölje af stamrotens uppoffring af jorden kan stamroten af utroten enligt nu gällande författning ej fordra öfver $10\frac{2}{3}$ kappor säd, hälften råg och hälften korn. Men om stamroten ej dermed är nöjd, så säger väl Kongl. Brevet af 1826, att Konungens Befallningshafvande skall söka att åstadkomma frivillig öfverenskommelse om den ersättning, som utroten skall gifva för öfverskottet af den jord, som stamroten lemnar; men der denna frivilliga öfverenskommelse ej kan komma till stånd och stamroten icke heller kan finna sig belåten med ersättningen af nämnde $10\frac{2}{3}$ kappor, återstår intet annat, än att stamroten begagnar sin rätt att till $\frac{1}{2}$ tunnland

(ett vanligt torps potatisland) inskränka knektetorpets areal, hvarföre ock *Peter Jönssons* förslag derpå gått ut. Man finner dock, att tillgripandet af denna *ultima ratio* icke kan vara önskvärd för roten, och aldräminst för Indelningsverket och vårt försvarsverk i allmänhet, alldenstund förnämsta stödet för Svenska soldatens moraliska såväl som fysiska kraft torde böra sökas deruti, att han i hemmet har tillräckligt fält för sin verksamhet under tiden, då han ej är från hemmet till tjänstgöring commenderad, samt att han i ett bättre torp har mera trygghet för sin, hustruns och barnens bergning, än i en backstuga med lönen utgående i några tunnor säd m. m., och med valet att likt den värfvade soldaten under permissionstiden nödgas att utom hemmet söka en tillfällig arbetsförtjenst. Jag fann det alltså rätt vackert af Bonde-Ståndets Ledamöter inom Utskottet, att de sågo saken ur denna synpunkt och ville aflägsna möjligheten att ställa soldaten på backstugusittarens lösa fot, då med bestämmandet af utrotens ersättning ingenting annat afsågs än en billig jemkning, der utroten i förilitande på, att stamroten ej skulle tillgripa *ultima ratio*, undandrog sig hvad som af *Gode Män* kunde anses billigt och rättvist och sålunda kastade tungan hufvudsakligen på stamroten. Man får här, hvad reservanterne icke gjort, skilja emellan två olika omständigheter. Utskottet har med rätta afslagit C. Dahlgrens motion, emedan den fordrade ersättning af utroten till stamroten äfven för den jord, som stamroten är skyldig att lemna till torpet, då Utskottet med bifall till A. Medins förslag afsett den ersättning, som utroten borde gifva stamroten för den jord, som torpet fått utöfver skyldigheten för stamroten att sådan jord fortfarande till soldatens disposition upplåta, men som dock, åt soldaten upplåten, gifver utroten en stor förmon, utan motsvarande ersättning i 10 $\frac{2}{3}$ kappar säd.

Efter mitt förmenande, och då bifall till Utskottets förslag icke kunde hafva retroactiv verkan på de öfverenskommelser, som träffats för nu antagne soldaters tjenstetid, har Utskottets majoritet icke saknat alla skäl för sitt förslag. Jag har, såsom nämndes i början af mitt anförande, endast härmed velat redogöra för Utskotts-majoritetens motiver, utan att jag dermed vill yrka större afseende på dem än på Reservanternes, öfverlemnande åt Hög. Ståndet att fälla utslaget.

Contracts-Prosten Landgren: Hvad Kyrkoherden Otterström omförmält, rörande omfånget af soldattorpen och den otillräckliga ersättning, som derlöre af stamrotarne uppbäres, lär ingen vilja bestrida. Men dessa stora soldattorp hafva tillkommit genom godtycklig öfverenskommelse mellan stamroten och soldaten utan utrotens hörande. Och om än stamrotens välvilja mot soldaten vid sidan af lagen vore aldrig så berömvärd, så lærer den väl svårligen på laga väg kunna

tvinga sina medintressenter att deltaga i denna sin frikostighet. En sådan rättsgrundsats skulle, tillämpad på andra förhållanden, blifva ganska vådlig för den mindre bemedlade. Den farhåga för Indelningsverket, som Kyrkoherden Otterström uttalat, kan på två vis afhjelpas. Är ett större jordtorp, än det lagen ursprungligen föreskrifver, alldeles ovilkorligen erforderligt, så må Kongl. Maj:t gemensamt med Rikets Ständer besluta en föreskrift om upplåtande af t. ex. två eller tre tunnland, men sådant är hvarken af motionärerna eller Utskottet föreslaget. Då återstår ju den andra utvägen, att om stamroten indrager öfverloppsjord, så måste det årliga lönebidraget af hela roten ökas till ett så stort belopp, att möjlighet beredes till recruters bekommande. Någon fara för Indelningsverket kan således omöjligen uppstå genom öfverloppsjordens indragning, serdeles som väl utrotarne i de flesta fall torde finna det fördelaktigare att öka planpenningarne än att höja den årliga soldatlönen. Ettdera måste ovilkorligen ske. Då stamrotarne hafva en så säker väg att bereda sig rättvisa, synes det sällsamt, att de genom Höglofliga Ekonomi-Utskottets bemedling på godtyckets krokväg vilja uppnå sitt mål.

Prosten Collén: Till de skäl, som redan blifvit anförda för underkännande af förslaget, vill jag nämna, att sakkunnige personer inom Utskottet upplyste, det knappt exempel kunna anföras, att icke stamrote, som vore förfördelad, på lagenlig och gällande författningsväg kunde få ersättning af utrote. Om Utskottets förslag deremot ginge igenom, skulle man få en ny icke rådlig special-lagstiftning för serskilda provinser eller delar af provinser. Jag förenar mig med dem, som yrka afslag.

Uppå härefter af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* framställd proposition *afslog* Ståndet det ifrågavarande förslaget till underdånig skrifvelse.

§ 19.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 90, i anledning af väckta motioner om ändring af åtskilliga stadganden i Kongl. Förordningen om Sockenstämmor i Stockholms stad den 16 Mars 1847.

Bifölles.

§ 20.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 91, i fråga dels om förändradt stadgande rörande den ålder, rustningshäst vid antagandet bör innehafva, och

och dels om föreskrifter angående hästläkares åliggande vid remonterings-förrättningar.

Bifölles.

§ 21.

Föredrogos och remitterades till *Stats-Utskottet* Kongl. Maj:ts denna dag meddelade Nådiga Propositioner till Rikets Ständer:

1:o i fråga om otjenstbare Premier-Lieutenanterna vid Flottan *H. E. Rundqvists*, *W. Heykenskjölds* och Friherre *E. S. von Vegesachs* berättigande till pension å Allmänna Indragnings-Staten vid afskeds erhållande. Gifven Stockholms Slott den 12 Maj 1857.

2:o, angående anvisande af statsbidrag till en förbättrad communicationsled mellan Jemtland och Norrige. Gifven Stockholms Slott den 23 April 1857.

3:o, om anvisande af ett anslag till bestridande af kostnaderna för Sveriges deltagande i en blifvande allmän exposition i Paris af race-djur och landtmanna-producter. Gifven Stockholms Slott den 3 April 1857.

4:o, angående anslag af kronotionde till fyllnad af 2:ne bristande prostetunnor inom Norrköpings contract af Linköpings Stift. Gifven Stockholms Slott den 12 Maj 1857.

5:o, om anslag af vin- och byggnads-säd för Trosa stadsförsamlings Kyrka. Gifven Stockholms Slott den 19 Maj 1857.

§ 22.

Beviljades uppå derom skriftligen gjord anhållan Prosten *Ståhl* förlängning af tiden för honom redan beviljad tjenstledighet från Riksdags-göromålen med ytterligare trenne veckor.

§ 23.

Upplästes och lades till handlingarne från Höglöfl. Ridderskapet och Adeln inkomne Protocolls-Utdrag N:ris 241—244.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 1 e. m.

Ut supra.

In fidem.

S. H. Almqvist.

Den 16 Maj.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 4.

Justerades Protocollet för den 9 dennes.

§ 2.

Föredrogs Stats-Rådets och Chefens för Kongl. Civil-Departementet till *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* aflåtna skrifvelse af den 12 dennes med tillkännagifvande, att, sedan Kongl. Tabell-Commissionen uppå nådig befallning utarbetat och uti skrifvelse af den 2 sistlidne April till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifvit en plan för insamlande af uppgifterna till Sveriges befolknings-statistik, Kongl. Maj:t vid föredragning häraf i nåder förklarat Sig vilja öfver berörda plan inhemta det nu vid Riksdagen församlade Preste-Ståndets underdåniga utlåtande, samt med öfverlemnande af Kongl. Tabell-Commissionens underdåniga skrifvelse med bilagor jemte tryckta exemplar af densamma och af de dertill hörande formulär till fördelning bland Ståndets Ledamöter; Och blef detta ärende remitteradt till Högv. Ståndets *Enskilda Utskotts Lag-Afdelning*.

§ 3.

Tillkännagaf *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen*, att vid i förrgår hållen Talmans-Conference den åsigt låtit sig förnimma, att *Stats-Utskottets* Betänkande i jernvägsfrågan kunde nästkommande Måndag till Riks-Stånden inkomma och vid då utsatt Plenum 1:sta gången och Onsdagen derpå 2:dra gången bordläggas för att, sedan de beslutade gemensamma öfverläggningarne derefter försiggått, Onsdagen den 20 dennes hos Riks-Stånden in Plenis till afgörande föredragas, och att mot detta behandlingssätt några betänkligheter icke mött från Ledamöternes af Höglofl. Ridderskapets och Adels samt Preste-Ståndets sida, men att Ledamöterne af Borgare- och Bonde-Stånden ansett detta förfaringsätt blifva alltför skyndsamt,

hvidan den tanken gjort sig gällande, att ifrågavarande Betänkande borde första gången bordläggas Onsdagen den 20 dennes och 2:dra gången påföljande Lördag, då de gemensamma öfverläggningarne skulle börja den 3 Juni och Betänkandet förekomma in Plenis Måndagen den 8 nämnde månad; kunnande likväl Stånden härom besluta först när Betänkandet inkommer och blifvit bordlagdt.

§ 4.

Föredrogs ånyo *Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottens* Betänkande N:o 14, i anledning af väckta motioner rörande ändring och tillägg till 4 Cap. 2 § samt 6 Cap. 2 & 3 §§ Byggnings-Balken.

Biskop *Bergman*, som härvid begärde ordet, yttrade: Jag ber få fästa uppmärksamheten derpå, att de dimensioner, som här blifvit för afloppsdike föreslagna, icke lära stå i den proportion sinsemellan, som af vetenskapliga grunder föreskrifves. Enligt hvad Presidenten Åkerman mig meddelat, skall Kongl. Landbruks-Academien hafva ansett öfra bredden af ett sådant dike böra vara 2 gånger djupet plus bredden i botten. Utskottet åter föreslår bredden till 3 alnar, djupet till 1½ aln och bottenbredden af en aln. Man finner, att detta icke öfverensstämmer med Kongl. Landbruks-Academiens på vetenskapliga grunder fotade förslag; hvidan, och då troligen Utskottet icke varit i tillfälle att taga kännedom om detta sednare, jag hemställer vördsamt, huruvida icke Betänkandet borde till Utskottet få återgå för att tagas under förnyad ömpröfning.

Doctor *Gumelius*: Det förhållande, föregående Talare omnämmt, är mig så mycket mer bekant, som jag varit i tillfälle att deltaga i Kongl. Landbruks-Academiens öfverläggningar i samma ämne. I sammanhang med andra dermed gemenskap egande frågor har underdånig framställning härom blifvit hos Kongl. Maj:t af Academien gjord, och då, såsom det af Betänkandet vill synas, utom det att en eller annan grundad anmärkning deremot kan göras, Utskottet äfven saknat all kännedom om detta förhållande, torde Betänkandet böra återremitteras, på det att Utskottet äfven må kunna komma i tillfälle att erhålla kännedom af Academiens åsigt och de grunder, hvarpå den sig stöder. Med all aktning för Utskottet och dess sakkännedom, instämmer jag likväl sålunda med den föregående Talaren i yrkandet på återremiss.

Vice-Talman Biskop *Annerstedt*: Jag känner icke, om inom Utskottet några i berörda speciella fall serskildt insigtsfulla män deltog i öfverläggningen och beslutet; men för min del

eger jag icke en sådan sakkännedom. Vid sådant förhållande ansåg jag mig böra lita på de Ledamöter af Bonde-Ståndet, som sig yttrade och hos hvilka man väl icke kan förutsätta fullkomlig brist på insigt i ämnet. Jag ber dessutom få erinra, att ehuru måtten äro något förlängda, är dock i Utskottets förslag proportionen mellan dikets öfra bredd och djup bibehållen, sådan den finnes föreskrifven i 1734 års lag, eller såsom 2 till 1. Bibehållandet af denna proportion hade ock motionären *Nils Hansson* föreslagit. Emedlertid är jag icke emot en återremiss vid det nu upplysta, för mig åtminstone okända, förhållandet, att Kongl. Landtbruks-Academien gjort underdånig framställning i ämnet, hvaraf äfven jag anser Utskottet då böra lemnas tillfälle taga del.

Efter härmed slutad discussion blef, uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition, *Sammansatta Lag- samt Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottens* berörda Betänkande till Utskottet återremitteradt.

§ 5.

Upplästes till justering och godkändes *Expeditions-Utskottets* förslag till följande Rikets Ständers underdåniga skrivelser:

N:o 74, angående afskrifning af en Landtbrukaren *C. Th. Skårman*, i egenskap af Arrendator utaf indragna Profoss-bostället Bryntesgården Lindärfva, ådömd arrendeskillnads-ersättning;

N:o 75, angående upplåtelse af kronojord invid staden Eskilstuna till hamnanläggningar m. m.;

N:o 76, angående afsöndring af jord från åtskilliga kronolägenheter för utvidgning och rätning af vattendraget invid staden Köping; och

N:o 77, angående undersökning af Kongl. och Hvitfeldska gymnasii-godsets tillstånd och förvaltning m. m.

§ 6.

Efter gjord anmälan företrädde Stats-Rådet Friherre af *Ugglas* och aflemnade Kongl. Maj:ts i § 8 härnadan förekommande Nådiga Skrifvelse, hvarefter Stats-Rådet, beledsagad såsom vid ankomsten af några bland Ståndets Ledamöter, afträdde.

§ 7

Fortsattes föredragningen af Högv. Preste-Ståndets *Enskilda Utskotts Pastoral-Afdelnings* Betänkande, N:o 2, öfver det af Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad Kyrko-Handbok; hvarvid förekom

Förslaget, sid. 6 och 7, rörande reciterandet af Kyrie.

Domprosten **Bring** begärde härvid ordet och yttrade: I afseende å denna punkt ber jag få hemställa, att Högvördiga Ståndet ville godkänna hvad Committerade föreslagit och således underkänna Afdelningsens här gjorda tillstyrkande. Vid detta tillstyrkande är nemligen att anmärka, att det står i strid icke allenast mot hvad Högv. Ståndet vid sistlidne Riksdag i ämnet beslutade, utan äfven emot hvad Afdelningen sjelf på ett annat ställe tillstyrker; ja, det står i strid mot sjelfva sakens inre natur och beskaffenhet. I primitiva förslaget tillstyrkte Committerade, att *Kyrie* alltid skulle af Församlingen sjungas, och detta blef af Ståndet vid förra Riksdagen bifallet, antagligtvis med afseende å de grundade skäl, som för denna förändring blifvit af Committerade anförda. Det fanns då inom Preste-Ståndet en ganska aktningvärd minoritet, som, delande Committerades åsigt, ville, att afsjungande af samtliga responsorierna måtte bestämmas till allmänt gällande regel; men den ej talrika majoriteten yttrade sig för bibehållande af hvad i detta hänseende föreskrifvet är i 1811 års Handbok med undantag likväl, såsom nyss nämndes, af föreskriften angående ifrågavarande *Kyrie*. Committerade, som enligt Preste-Ståndets begäran borde föreslå någon jemkning mellan dessa motsatta åsikter, hafva i det omarbetade förslaget, som nu är underställt Ståndets pröfning, beträddt den medelväg att med vidhållande i öfrigt af majoritetens inom Preste-Ståndet förliden Riksdag fattade beslut föreslå, att responsoriet: *Herren vare tack och lof* med dertill hörande *Hallelujah* alltid skall af Församlingen afsjungas, och detta tillstyrker äfven nu Afdelningen. Inconsequensen i detta Afdelningsens tillgörande att å ena sidan föreslå en ovillkorlig församlingssång, der Preste-Ståndet beslutat frihet, och å den andra föreslå frihet, der Preste-Ståndet ingen frihet önskat, ligger så för öppen dag, att den endast lär behöfva påpekas för att genast inses. Hvad som Afdelningen vill skall gälla i afseende å "Herren vare tack och lof", bör väl med lika, om icke större skäl få gälla om "Herre förbarma Dig öfver oss". Så mycket mer är detta tillbörligt, som Afdelningen genom sitt förslag kommit i strid, icke allenast med sig sjelf, utan ock, som sagdt är, med sjelfva sakens inre natur och beskaffenhet. Hela betydelsen af *Kyrie* ligger ovedersägligen enligt urgammal liturgisk ordning och

enligt hvad Hög. Preste-Ståndet vid sistlidne Riksdag syntes genom sitt beslut antaga för gifvet, deruti, att det är ett *Församlingens* responsorium, ett Församlingens *Ja* och *Amen* till den förelästa Syndabekännelsen. Denna tager nemligen Församlingen, i det den uppstämmer sitt "Herre förbarma Dig öfver oss", på sina egna läppar; och uttalar dermed en bön om åtnjutandet af den välsignelse, hvilken liturgen vid Syndabekännelsens slut i den optativa absolutionen öfver Församlingen nedkallat. Det kan då aldrig vara lämpligt, ännu mindre ur liturgiska grunder försvaras att låta presten uppläsa de ifrågavarande böneorden, helst desamma icke innehålla annat, än hvad presten redan förut uttalat i syndabekännelsen, och från hans mun nu komma så mycket mera onaturligt, som de efterfölja en af honom redan afkunnad absolution. Jag anhåller derföre vördsamt, att Hög. Ståndet ville, i likhet med hvad Ståndet vid sistlidne Riksdag beslutade, i consequens med hvad Afdelningen rörande "Herren vare tack och lof" själf tillstyrker och i enlighet med hvad sakens natur oafvisligen fordrar, antaga Committerades förslag i denna punkt.

Biskop Björck: Hvad som bestämt afdelningen att, ehuru den haft till grundsats att fästa allt vederbörligt afseende å Hög. Ståndets vid sistlidne Riksdag fattade beslut, likväl i denna punkt vika derifrån, har varit mängden af de häremot riktade anmärkningar, som inkommit. Bland annat har man uttalat den fruktan, att genom det ovilkorliga afsjungandet af responsorier Gudstjensten skulle alltför mycket komma att utdragas till men för andakten, isynnerhet under den kalla årstiden. Man har derföre velat bibehålla den frihet, som Handboken nu lemnar. För min del tror jag väl icke, att genom sjungandet af *Kyrie* någon serdeles förlängning af Gudstjensten skall inträffa, likasom jag ock vill medgifva, att liturgiska skäl kunna tala derför. Men hvad sakens inre natur beträffar, kan jag icke fullkomligt dela den siste värde Talarens åsigt. När Presten läser *Syndabekännelsen*, så, ehuru denna är affattad in singulari numero, läser han den likväl icke ensamt i sitt namn, utan är väl meningen, att den skall af hvarje närvarande upptagas och läsas med det ångerfulla hjertat och i förlitande på Christi förtjenst. Är nu *Kyrie* endast *Syndabekännelsens* Amen, så tyckes det vara väl förenligt med sakens natur, att presten äfven läser detta på samma sätt som Syndabekännelsen. Man säger likväl, att Afdelningen varit inconsequent, när den tillstyrkt, att Församlingen alltid skall sjunga Hallelujah, och likväl, hvad *Kyrie* beträffar, velat lemna Presten frihet att läsa det. Det fullt motsvariga förhållandet i dessa två stycken af messan kan jag ej rätt finna; men jag är alldeles icke emot, att äfven *Kyrie* sjunges, när det kan på ett värdigt sätt utföras. Men mot att ovil-

korligt föreskrifva det, finner jag dessutom ett skäl till betänklighet i melodiens svårighet. Dess löpningar äro icke så lätta att exsequera som den enkla tonsättningen för Hallelujah. Det kunde möjligen blifva en sång, som störde andakten i stället för att lifva och höja den.

Häruti instämde Prosten *Carlander*.

Doctor *Säve*: Jag instämmer med den siste vördade Tälaren, men skulle ändå vilja gå ett steg längre än han, i det jag anser Högv. Ståndet nu icke böra vara bundet af de beslut, Ståndet vid sistlidne Riksdag i Handboks-frågan fattade. Såsom vi känne, hade Committerade i sitt primitiva förslag varit serdeles angelägne om afsjungandet af en mängd responsorier och antiphonier. Majoriteten af Ståndet delade dock icke den åsigten: man ville medgifva ett, förkasta ett annat, och besluten, som framkommo genom voteringar, synas mig icke vara af den vikt, att, då röster ifrån Rikets Presterskap höjt sig deremot, man icke nu skulle kunna ändra desamma. Man säger, att sakens inre natur dock fordrar, att Församlingen sjelf svarar till Syndabekännelsen sitt Amen, och sålunda alltid sjunger Kyrie; men lika naturligt synes mig kunna vara, att Presten, som förestafvat Syndabekännelsen, äfven förestafvar denna slutliga bönesuck. Man bör besinna, att på landsbygden icke alltid finnes orgel, eller en skicklig Cantor, utan mången gång endast en oexaminerad Klockare, aflönad med 4 eller 5 tunnor spannmål. Af en sådan kan man icke fordra någon serdeles sångskicklighet. Det kunde blifva en sång, af hvilken andakten stördes. Men om äfven detta och andra stycken af messan skulle alltid och allestädes i landet kunna på ett värdigt sätt utföras, kan det likväl vara fråga underkastadt, om sådant borde föreskrifvas. Erfarenheten lärer, att intrycket minskas af vanan. I England hade jag tillfälle, liksom i de catholska länderna, att höra messan exsequeras med de resurser, som stå den Catholska och Episcopal-Kyrkan till buds. Jag hörde det i Windsor, likasom i Oxford och Cambridge. Jag kan icke neka, att det på mig såsom främling gjorde intryck; men då jag såg kyrkorna i alla fall glest besökta och frågade efter orsaken dertill, blef svaret, att det var ganska vackert och upplyftande, men att de hade tillfälle att allrjemt höra det. Intrycket af det lästa eller hörda ordet tror jag vara varaktigare. Jag ber Högv. Ståndet fästa ett välvilligt afseende på Afdelningens förslag, som jag anser vara framkalladt af omständigheternes kraf, ej mindre än enligt med sakens natur.

Med Doctor *Säve* förenade sig Prosten *Melén*.

Contracts-Prosten Landgren: Med den lifligaste aktning och tacksamhet för Committéens vidhållande af historiens practiska grundval tror jag likväl någon större frihet för ingen del upphäfva de liturgiska grundsatserne, såsom de af den Lutherska dogmen måste anses modifierade. Påståendet, att Afdelningen och Ståndet måste anses bundna af föregående beslut, kan jag ej godkänna. Då Konungen hemställt saken till ompröfning af Rikets Presterskap, så skedde detta utan tvifvel derföre, att Hans Majestät ansåg presterskapets åsigt icke vara troget representerade i Ståndet. Också kunde Afdelningen ej annat finna än att den var skyldig icke blott att collationera Committéens omarbetning med föregående Prestestånds beslut, utan äfven att utlåta sig öfver Presterskapets anmärkningar och vid förslag till ändringar taga dem i betraktande. Häraf synes mig klart, att frågan ännu måste vara öppen. Den ovilkorliga nödvändigheten att sjunga Kyrie, som man här påyrkar, beror af den föreställning, man gör sig, att altartjensten måste hafva en dramatisk form. Under Påfvedömet var detta viktigt, då Presten betraktade sig såsom medlare mellan Gud och Församlingen; men i Evangeliska Kyrkan sammanfalla Prestens och Församlingens röler, huru man än deremot arbetar. Också är den dramatiska formen utan betänkande bortstruken ur Litanian. Äfven i de Committerades förslag är denna form betydelselös. Om Presten i Litanian utan orimlighet kan läsa Diaconens och Församlingens partier; om han i altartjensten kan läsa Syndabekännelsen och tron i Församlingens ställe, så ser jag ingen ting gruffligt deri, att han på samma sätt läser *Kyrie*. Den som känner, huru illa det är bestäldt med Klockarnes sång i en stor del landsförsamlingar, lär väl ej kunna annat föreställa sig, än att de många löpningar och drillar i *Kyrie* skola komma att på ett högst olidligt sätt utföras. Med psalmsången kan detta omöjligen i samma grad vara förhållandet. Kunde en enkel och lättfattlig melodi åvägbringas, blefve saken annorlunda. Men då sådant ej lär vara att påtänka, yrkar jag bifall till Afdelningens förslag.

Kongl. Hof-Predikanten Wensioe: De skäl, som tala derför, att *Kyrie* alltid bör af Församlingen sjungas, hafva redan blifvit af en föregående värd Talare utredde, och jag ber få instämma med honom. Hvad nu beträffar den förlängning af Gudstjensten, som derigenom skulle inträffa, samt svårigheten att på ett värdigt sätt kunna utföra *Kyrie*, som man här framhållit såsom motskäl, så ber jag få erinra, att, hvad den förra eller förlängningen af Gudstjensten angår, densamma omöjligen kan sträcka sig längre än till ett par minuter. Några menliga följder för helsan torde sålunda häraf icke kunna härflyta. Det skälet hemtades väl ock egentligen från Commit-

terades primitiva förslag, med antagande hvaraf en förlängning verkligen skulle inträffat, men bör väl nu hafva bortfallit, när af antiphonierne endast Kyrie och Hallelujah skola enligt det omarbetade förslaget och Preste-Ståndets vid sista Riksdag fattade beslut af Församlingen alltid sjungas. Häraf kan ingen större skillnad i Gudstjenstens längd uppkomma än af sjungandet af *en enda* Psalmvers mer eller mindre. Hvad åter svårigheten angår att kunna på ett värdigt sätt exsequera detta stycke och det störande för andakten, som skulle uppstå genom ett misslyckadt afsjungande deraf, så tror jag detta skäl vara mera sökt än verkligt. Jag är väl ej musicalisk, men jag har hört detta stycke afsjungas uti många kyrkor på ett, efter mitt omdöme åtminstone, högtidligt sätt. Något störande för andakten har jag aldrig förnummit deri. Man bör väl ock besinna, att hädanefter ingen kan antagas till klockare, utan att hafva inför Musicaliska Akademien aflagt vederbörlig examen; och då vore det väl underligt, om icke hvarje klockare skulle kunna afsjunga detta stycke och äfven lära församlingsboerne detsamma. Svenska allmogen saknar icke i allmänhet öra för sång och musik. Vill man nu stadga, att Kyrie alltid skall sjungas, blir detta stadgande en kraftig anledning att inöfva det, och efter min öfvertygelse skall man snart höra det öfverallt sjungas, icke endast af klockaren utan af Församlingen på ett upplyftande sätt; men lemnar man åter frihet, så bortfaller denna sporre, och då kan väl hända, att, om det någongång skall sjungas, Församlingen af ovana dervid icke kan deltaga i sången, eller att denna kommer att gå mindre väl. Det skall svårligen kunna nekas vara för Kyrkan och utvecklingen af det christliga lifvet en stor vinst, om Församlingens medlemmar kunde lära sig att i den liturgiska delen af Gudstjensten deltaga icke blott såsom passiva åhörare, utan äfven på ett activt sätt. Man har väl sagt, att det skulle ligga i sakens natur, att, när Presten förestafvar eller läser Församlingens Syndabekännelse, han ock bör på samma sätt förfara med dess Amen, som är *Kyrie*; men detta sednare är ju ett upprepande af Syndabekännelsen, och det låter väl besynnerligt att höra det ifrån Prestens läppar uttalas, då det väl är Församlingen, som dermed skulle taga Syndabekännelsen liksom på egna läppar och med sitt Kyrie säga Ja och Amen dertill. Man har väl yttrat, att det nu församlade Preste-Ståndet icke vore bundet af det beslut, Ståndet vid sistlidne Riksdag i ämnet fattat, och jag medgifver, att, om ett sådant beslut skulle vid närmare pröfning befinnas vara oriktigt, Ståndet nu väl kunde derifrån afvika, men när det har goda skäl för sig, skall ett sådant vacklande se, minst sagdt, besynnerligt ut. Jag anhåller därför, att Högv. Ståndet må nu vidblifva det beslut, som vid sistlidne Riksdag fattades, och att,

likasom Halleluja alltid bör af Församlingen sjungas, detsamma ock consequent må få gälla om Kyrie.

Prosten Söderberg: Jag ber få förklara, att jag instämmer med Domprosten Bring uti den af honom uttalade åsigt rörande förevarande ämne. Kyrie är ett Församlingens responsorium, ett dess Ja och Amen till den af Presten förelästa Syndabekännelsen, och, om man besinnar detta, lär man väl ock finna olämpligheten af att låta Presten uttala detta Församlingens Amen. I andra kyrkosamfund lärar ock Församlingen, när sång icke kan åstadkommas, talande utsäga detta sitt responsorium. Så tillgår det t. ex. i Episcopal-kyrkan. I detta sorlande sätt att svara ligger dock intet, som kan bidra att väcka någon högtidligare känsla eller höja andakten. Jag talar här i enlighet med det intryck, en dylik gudstjänst gjort på mig själf. I nyssnämnde kyrkas ritual förefinnes icke Kyrie troligen af den anledning, att Församlingen är ålagd att själf med half röst deltaga i läsandet af Syndabekännelsen. Det hufvudsakligaste skäl, man här anført emot det föreslagna stadgandet, att Kyrie alltid skall af Församlingen sjungas, skulle vara svårigheten att kunna på ett värdigt sätt utföra det. Denna svårighet tror jag icke i verkligheten förefinnas. Sångfärdigheten bland folket kan icke vara mindre nu än för några decennier sedan. I min barndom hörde jag det nästan alltid sjungas; sedan kom en tid, då denna sång tystnade; men nu börjar den åter höras här och der. Man finner väl häraf, att det mer är bruket än den större eller mindre sångfärdigheten, som varit bestämmande. Med folk-skolans utveckling måste för öfrigt sångfärdigheten hos folket alltmera utbildas. Men skulle jag bedraga mig i min föreställning om obefintligheten af den nämnda svårigheten, så må då om detta stycke gälla samma föreskrift, som Afdelningen föreslår i afseende å *Gloria major*, eller att det endast skall sjungas "vid högtidliga tillfällen och der en större tillgång förefinnes för ett värdigt utförande". Ty min åsigt är, att, när verkliga svårigheter möta för att kunna låta afsjunga detta i musicaliskt hänseende härligaste stycke af messan, det då heldre helt och hållet må utelemnas än läsas af presten, såsom förhållandet är med andra responsorier t. ex. *med dig vare ock Herran* och *Gud upplyfte våra hjertan*, hvilka äfven uteslutas, der de ej genom sång af Församlingen kunna uttalas, och underställer jag vördsamt detta mitt förslag Högv. Ståndets pröfning.

Prosten Lagergren: Jag anser mig skyldig tillkännagifva, att jag på Afdelningen icke delat pluralitetens tanke och skulle hafva reserverat mig emot detta dess beslut, såvida icke sådant stridt emot hvad hittills vanligt varit. Det är väl sannt, att anmärkningar inkommit mot en förlängd altartjänst; men

hvad afsjungandet af Kyrie beträffar, hvilade dessa anmärkningar helt och hållet på ett missförstånd och förlora i följe deraf ock sin vikt, enär genom nämnde afsjungande kan på sin högsta höjd uppkomma en förlängning af 2 eller 3 minuter. Anmärkningarnes tyngdpunkt kan således icke hvila här. Fruktar man denna lilla förlängning, återstår alltid den utvägen att låta sjunga en psalmvers mindre. Då dessutom afsjungandet af Kyrie är af Högv. Ståndet en gång beslutadt, kan jag ej finna, hvarför man nu skulle gå ifrån detta beslut, som stöder sig på goda skäl, hemtade från den liturgiska vetenskapen och sjelfva sakens inre natur. Jag instämmer således med Domprosten Bring och önskar bifall till Committerades förslag.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Hvad jag ämnade anföra i afseende å förevarande ämne, är redan uttaladt af Domprosten Bring, Kongl. Hofpredikanten Wensioe och de 2:ne sista Talarne, med hvilka jag således ber få instämma i det hufvudsakliga. Blott några ord må jag tillägga. Man talar om den stora mängd anmärkningar, som i afseende å denna punkt inkommit, och jag vill visserligen icke förneka, att ju de kunna vara många, som önska bibehållandet af hvad nu stadgadt är; men man må härvid icke förglömma, att de, som sålunda vilja hafva ändring i Committerades förslag, hafva talat, under det de, som bifalla det, hafva tegat; någon tillförlitlig mätare å Kyrkans omdöme öfver förslaget utgöra dessa anmärkningar icke. Hvad man mest haft att anmärka, och på grund hvaraf man önskat ändring i förslaget, har varit den förlängning af Gudstjensten, man förmodat derigenom skola uppkomma; svårigheten att kunna på ett värdigt sätt utföra det och det minskade intryck, som skulle blifva följderna deraf, att Kyrie söndagligen afsjünges. Hvad nu förlängningen beträffar, så inskränker sig denna till 2 å 3 minuter, så att härpå tyckes mig ingen vikt kunna läggas. Svårigheten att utföra detta stycke är ej heller stor och kan lätteligen häfvas. Jag kan af egen erfarenhet intyga det. I en församling, som var mitt präbende, och der ingen orgel fanns, och klockaren dessutom, som var gammal och oförmögen att sköta tjensten, hade till substitut en bonddräng, lärde sig denne sednare snart att sjunga detta stycke på ett oklanderligt sätt. Att intrycket deraf skulle minskas derigenom, att det oftare förekomme, kan jag icke heller medgifva. Det kan i många fall vara sannt, att vanan minskar intrycket; men ju större förträfflighet en sak eger, desto mera tål den vid att oftare upprepas, ja desto djupare blir intrycket deraf, (mycket beror ock härvid på omständigheterna, såsom rummet, ämnets vikt, stundens allvar m. m). Icke tror jag, att intrycket af *Trosbekännelsen* minskas deraf, att den söndagligen afläggas, och der Nattvard hvarje vecka begås, såsom i de större städerna, försvagas säkerligen icke

derföre intrycket af Församlingens härliga sång: *O Guds Lamb*. Tvärtom är att antaga, att, der afsjungandet af Kyrie och andra stycken af messan sällan förekommer, intrycket deraf går mer och mindre förloradt, emedan folket, ovandt dervid, ej rätt vet hvad det är och ännu mindre kan deri deltaga. Jag för min del tillstyrker derföre bifall till Committerades förslag, som ock är enligt med sakens egen natur och beskaffenhet. Skulle ej Kyrie af Församlingen sjungas, kan det ej väl försvara sin plats; men nu står det der, såsom ett Församlingens Ja och Amen till den aflagda Syndabekännelsen. Att låta Presten läsa detta Ja och Amen, är och förblifver en liturgisk oegentlighet; likväl får jag bekänna, att jag icke kan dela den Talaresh åsigt, som ville, att, om Kyrie icke kunde af Församlingen sjungas, man då helt och hållet toge bort det. I hvilket fall som helst önskar jag, att det måtte i messan få bibehålla sin plats; men på skäl jag anført, önskar jag det stadgande, att det skall af Församlingen sjungas. Här kan icke vara fråga om någon artistisk sångfärdighet, utan endast att få det afsjunget på ett rent, unisont sätt, och härtill saknar Svenska folket icke naturlig förmåga, då det tvertom, efter hvad äfven utländningar vitsorda, eger i allmänhet ett godt musikaliskt öra. I församlingar, der ingen orgel finnes, går kyrkosången ock ganska väl, och nästan bättre än der orgel finnes.

Prosten Eurén: Afdelningens Ordförande har redogjort för de skäl, som föranlett Afdelningen att framlägga ifrågasvarande förslag, bland hvilka det förnämligaste var den temligen allmänna opinion, som uttalat sig emot Handboks-förslaget i denna del uti de inkomna och till Afdelningen remitterade anmärkningarne. På denna opinion ansåg jag ock Afdelningen böra fästa afseende, ehuru jag sjelf icke var obenägen för Committerades förslag. Svårigheten att kunna afsjunga Kyrie inom Församlingarne tror jag icke vara så stor, man förmenat, och skall denna svårighet säkerligen alltmera minskas, ju mera sångfärdigheten kommer i följd af meddelad sångundervisning i Folkskolan att hos allmogen utbildas. Likväl måhända vore det icke rätt försigtigt att nu ovilkorligen påbjuda afsjungandet af Kyrie utan undantag, då sådana möjligen ännu kunna vara af verklig nödvändighet påkallade. Men att Kyrie skall af Församlingen sjungas, bör dock antagas såsom regel, och medgifvandet, att det må läsas af presten, endast gälla såsom undantag. Jag ville derför föreslå, att med ändring af Afdelningens motsatta förslag stadgandet om sjungandet må intaga första rummet, och medgifvandet, att det kan läsas, derefter följa. Detta stycke skulle sålunda med bibehållande af dithörande not lyda:

Derefter sjunger Församlingen, då Presten uppstiger och vänder sig till altaret:

Herre, förbarma Dig öfver oss!
 Christe, förbarma Dig öfver oss!
 Herre, förbarma Dig öfver oss!

Hvarefter Presten sjunger:

Åra vare Gud i höjden, och frid på jorden, menniskorna en god vilje!

Eller ock läser Presten, fortfarande på knä liggande:

Herre, förbarma Dig öfver oss!
 Christe, förbarma Dig öfver oss!
 Herre, förbarma Dig öfver oss!

Samt derefter, sedan han stigit upp:

Åra vare Gud i höjden, frid på jorden och menniskorna en god vilje!

Doctor Nordlander: Gerna är jag villig att instämma i det af Prosten Eurén framställda förmedlings-förslag. En frihet, som nu är nära ett halft århundrade gammal, blifver derigenom Församlingen medgifven i enlighet med en önskan, uttalad af en stor del af Rikets Presterskap. Der det kan ske, kommer väl i alla fall då såsom nu *Kyrie* att af Församlingen sjungas, åtminstone på Helgedagar eller då Nattvard begås. Ett sådant bruk är åtminstone i min hemort allmänne-ligt. Men frågar man efter, huru det nu sker, så blir svaret, att i allmänhet klockaren sjunger ensam, och Församlingen utgöres af endast stumma åhörare. Melodien med sina många löpningar gör det svårt för en i sångkonsten ovan allmoge att följa med. Man kan väl hoppas, att det skall bli bättre genom en utbildad sångundervisning i Folkskolan. Men såsom det nu är, torde väl dessa ord göra lika mycken, om icke större verkan på åhörarne, om de värdigt och med andakt läsas af Presten, som om de sjungas af Klockaren. Dessa ord ega väl icke värde endast för sin melodi, utan i synnerhet för sitt djupa innehåll, uttrycket af det ångerfulla, troende hjertats bönesuck. Jag är visserligen icke emot deras afsjungande eller ovän till sång i allmänhet, men i likhet med flere af Presterskapet, som sjelfve äro sångare, önskar jag frihet att kunna här förfara på sätt man kan pröfva för andakten tjenligast. Jag instämmer således med Prosten Eurén.

Prosten Carlander: Jag vill ej ställa mig på theoriens grund, utan såsom en simpel practicus endast afse hvad i berörda fall kan vara lämpligast och ändamålsenligast. Härvid

vill jag endast erinra om den ovederläggliga sanning, att mycket, som till theorien är santt och riktigt, kan, i otid tillämpadt, helt och hållet motverka sitt ändamål. Jag önskar, att denna sanning måtte här ock kunna tillvinna sig behörigt afseende. Man har sagt, att, när Kyrie är ett Församlingens responsorium, det bör i följd deraf utaf Församlingen sjungas. Vill man vidhålla denna premiss och tillika att, såsom man påstått, liturgiska delen af Gudstjensten skall såsom "ett drama" fortgå med vexlande interlocutioner mellan Liturgen och Församlingen, lär det väl efter min uppfattning icke rätt passa, att den ena personen i detta "drama" talar och den andra sjunger. Dessa påståenden synas således gifva stöd derför, att Kyrie bör läsas, och såsom Presten läser Syndabekännelsen, eller rättare förestafvar den för Församlingens medlemmar, synes det ock ligga i sakens natur, att han på samma sätt bör förestafva Kyrie. Men man bör ock besinna, att Kyrie är en Bön af det djupaste andliga innehåll, en Bön, hvaruti hvarje Kyrkans medlem, som rätt vill fira sin gudstjänst, måste af hela sitt hjerta vilja instämma. Alla kunna ock tala, men alla kunna icke sjunga. Det kan ock vara en fråga, som beror på psykologisk utredning, om menniskan, när hon vill höja denna bönesuck, kan vara redo att uttala den med sång. Denna bönesuck erinrar om Publicanens korta bön; jag tror ej, att han i den sinnesförfattning, han då var, kunde med sång frambära den, och aldräminst i de uttänjda löpningar, hvaruti melodien är satt till detta stycke uti vår messa. Den ångerfulle, förmenar jag, nödgas af inre känsla tala till sin Gud på annat sätt. Jag har härmed icke sagt, att ju icke melodien är härlig och skön, men den blir för långsträckt för den bedjande anden. Kommer nu härtill, att denna melodie, svärfattlig af mängden för sina löpningars skull, illa och omusicaliskt utföres, hvilket torde blifva händelsen åtminstone i många våra landskyrkor, så ligger ju den fruktan nära för handen, att andakten störes i stället för att lifvas. Detta är det hufvudsakliga skäl, hvarföre jag önskar bibehållandet af nuvarande, utaf Afdelningen äfven förordade frihet. Framför allt synes man mig böra tillse hvad som är utförbart och kan till uppbyggelse och gagn utföras. Committerades ifrågakvarande förslag kan jag icke anse såsom sådant, och tillstyrker derföre antagandet utaf Afdelningens.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Sedan jag sist hade ordet, hafva tvenne förmedlingsförslag blifvit framställda. Enligt det ena skulle *Kyrie* alltid af Församlingen sjungas, men, om icke tillgång funnes till ett värdigt utförande deraf, helt och hållet ur messan uteslutas. Härom har redan en föregående vördad Talare yttrat sig, och för min del instämmer jag i hans uttalade åsigt derom. På sådant sätt kunde hända, att i

många Församlingar det herrliga *Kyrie* aldrig finge höras oftare än då Litanian lästes. Enligt det andra förslaget skulle sjungandet af *Kyrie* höra till regeln och läsandet deraf till ett undantag endast, så att det i Handboken skulle först stå: *Häreför sjunger Församlingen, sedan Presten uppstått, och sedan: Eller ock läser presten, fortfarande på knä liggande: Herre, förbarma Dig etc.* Detta förslag tyckes väl vilja närma sig Committerades, men likväl icke i verkligheten, utan endast skenbart. Ty antingen den lemnade friheten för Presten att läsa *Kyrie* står först eller sist, såsom regel eller undantag, blir följden densamma som nu: han förfar efter godtfinnande, eller alldeles såsom Afdelningen föreslagit. För min del kan jag därför icke ingå på detta förmedlings-förslag. Blir åter sjungandet af *Kyrie* ovillkorligen påbudet, är min öfvertygelse, att det ej skall dröja länge förrän Församlingarne hafva inöfvat det, så att sången kommer att gå väl och för andakten upplyftande. Svårigheten att exsequera stycket är därför för mig intet skäl att medgifva det föreslagna undantaget. Men en Talare har förmenat, att, när detta stycke innefattar en Bön, det skulle vara stridande mot Bönens natur att dermed fortfara så länge, som sången erfordrar. Jag ber härvid få erinra, att en Bön kan ibland vara lång, ibland åter kort: detta beror på den bedjandes sinnesförfattning. Kort var Publicanens bön; men Evangeliet berättar om vår Frälsare i Gethsemane, att Han *bad länge*. I Bönens natur finner jag därför ej giltigt motskäl. Hvad som icke lärers kunna nekas är, att *Kyrie* är till sin natur ett Församlingens responsorium, och som därför icke bör af Presten uttalas. Men när en Församling svårigen lärers kunna talande utsäga sina responsorier, emedan häraf skulle uppkomma ett oredigt missljudande sorl, är sång den lika tjenliga som gamla utvägen. Man har väl sagt, att man likväl bör fästa afseende på de önskingar, som blifvit från så många håll uttalade, att få bibehålla nuvarande stadgande; men jag vågar betvifla, att denna önskan är så allmän, som man vill föreställa sig. Intet Consistorium lär hafva yttrat sig i sådan syftning, och om äfven 20 à 30 enskilda detta yrkat, så bör man likväl besinna det mångfaldiga gånger större antal, som inga anmärkningar aflåtit och som sålunda förklarar sig nöjda med Committerades förslag. Jag vågar förnya min anhållan om bifall till detta sednare uti förevarande punkt.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag begärde egentligen ordet i anledning af det utaf Prosten Eurén framställda förmedlings-förslag. Min öfvertygelse är, att, ehvad man stadgar afsjungandet af *Kyrie* såsom regel eller såsom undantag, det ändock skall i de flesta fall blifva osjunget, så vida det ej blifver en ovillkorlig föreskrift, att det skall sjungas. En värd

Talare har väl sagt, att det nu ofta sjunges af Församlingarne i hans hemort; men i min åter sjunges det på somliga ställen aldrig, på andra åter någon gång, och då på de stora Högtidsdagarne. Öfverväger jag de skäl, som tala för eller emot denna Församlingens sång, finner jag de förra vida giltigare. Svårigheterna äro icke heller så stora, som man förmenat. Man bör komma ihåg, att ingen Klockare lärar väl numera kunna antagas utan att vara i sångkonsten examinerad, och att sång äfven ingår bland Folkskolans undervisnings-ämnen. Skolungdomen kan väl på detta sätt lätteligen få tillfälle att inöfvas i afsjungandet af både detta och andra stycken af messan, och när det så har fortgått några år, skall man väl kunna hoppas, att Församlingens medlemmar, som sålunda fått i ungdomen emottaga denna undervisning, skola på ett värdigt och upplyftande sätt kunna utföra både detta och andra responsorier. Dillners psalmodicon, som börjar alltmera komma i bruk ibland folket, underlättar ock betydligt sångundervisningen derstädes. Jag förenar mig således med Domprosten Bring.

Doctor Gumelius: I motsats till den föregående värde Talaren tror jag åter de skäl vara öfvervägande, som tala för bibehållandet af den nuvarande friheten att efter omständigheterna kunna läsa eller sjunga Kyrie. Betraktar man frågan ur theoretisk synpunkt, kan det väl vara riktigast, att Församlingen själf afsjunger detta stycke; men man måste ock härvid afse det practiskt möjliga, det till uppbyggelse mest ledande, och i detta fall torde en skyldig försigtighet bjuda att icke stadga, det Kyrie skall ovilkorligen sjungas. Man säger väl, att om ett sådant stadgande gifves, skall med den utveckling, sångundervisningen inom Folkskolan kan vinna, och hvartill dylika föreskrifter i Handboken kunna blifva en tjenlig sporre, inom några få år sångskickligheten vara så utbildad, att både detta och andra stycken af messan skola kunna på ett värdigt sätt i Församlingarne utföras. Äfven jag vill hoppas, att Folkskolan kommer att bidraga till en utbildad sångskicklighet hos vår allmoge; men under de år, som förflyta, innan Skolan hunnit bära denna frukt, synes mig icke vara skäl att påbjuda en sång, som utan tvifvel mångenstädes skulle utföras på ett för andakten ingalunda upplyftande sätt. Man må ju då bida och se tiden an samt bibehålla den frihet, som nu är medgifven. Ju mera sångförmågan hos folket utbildas, desto mera kommer det nog att deltaga äfven i responsorierna, som då allt mera och mera kunna afsjungas, och saken kommer att gå utaf sig själf. En vördad Talare har väl sagt, att Svenska folket skulle ega en, af utlänningen till och med vitsordad, naturlig sångfärdighet; men det gifves nog undantag och samme vördade Talare torde kunna intyga det.

I min

I min hemort finnas flere Församlingar, der sången är med flere brister och ovanor behäftad, och den kan därför icke sägas vara upplyftande, åtminstone ej för främlingen, som är ovan vid sådana missljud. På många ställen tillgår afsjungandet af responsorierna så, att klockaren ensam verkställer det, utan att Församlingen deri deltagar. Måne icke då läsandet deraf är bättre? Jag medgifver, att en vacker sång kan höja andakten; men om responsorierna nu ock skulle kunna på ett värdigt och upplyftande sätt utföras, så kan likväl fråga blifva, om det bör vid hvarje gudstjenst ske. Det som ofta förekommer, förlorar sitt djupa intryck. Skulle man för afgörandet af denna fråga vilja samla folkets röster, torde de så utfalla, att afsjungandet af responsorier borde sparas för Kyrkans stora högtider eller då Nattvard begås. I afseende å en värd Talares anmärkning, att man borde äfven besinna, att Kyrie är en Bön, för hvilken han ansåg den nuvarande melodien alltför långsträckt, har en annan värd Talare svarat, att en Bön kan stundom vara lång och stundom kort alltefter den bedjandes sinnesförfattning. Detta svar häntyder dock på ett missförstånd. Anmärkningen rörde hvarken Bönens längd eller korlighet, utan huruvida det kan vara enligt med naturen af en Bön, som går ifrån en ångerfull syndares hjerta, att anropa *Herren* med de många löpningar, hvori melodien är satt till detta ord. Jag förenar mig med Prosten Eurén och tillstyrker antagandet af det förmedlings-förslag, han framställt.

Kyrkoherden Otterström: Äfven jag har några ord att säga med afseende på den practiska sidan af frågan. Jag har tvenne socknar. I den ena kan Skolläraren ej sjunga och följaktligen ej till afsjungande af Kyrie inöfva skolbarnen. Klockaren är hvem man kan få, ty lönen är så ringa, att man ej kan få någon kunnig och examinerad. Huru skall det äfven med bästa bemödande blifva möjligt att der inom något år åstadkomma ett värdigt afsjungande af detta responsorium, såvida man ej deråt ville gifva någon vanlig psalm-melodi? Är det rådligt att utfärda påbud, der man förutser, att det måste öfverträdas, emedan det påbjudna ej kan verkställas? I den andra socknen finnes Orgel och kunnig Orgelnist. Der har Kyrie ofta afsjungits, men ensamt af sångaren. Hela den öfriga församlingen lyssnar stum. Visserligen kan ungdomen inöfvas att i den sången deltaga, men knappt någonsin skall en sång blifva en värdigt utförd församlingssång, som på en stafvelse har en lång tonlöpning och i så måtto afviker från den vanliga kyrkosången.

Det har mer än en gång inträffat, att jag enligt Handbokens föreskrift vid samma gudstjenst och med samma församling sju gånger upprepat *Fader Vår*, och om efter gudstjen-

sten förekommit Bibelförklaring, som afslutats med Bön, har samma *Fader Vår* för samma församling kunnat läsas åtta gånger inom några timmar. Jag tror icke, att det vore väl, om så inträffade Söndagligen, ty den härliga Bönen läses ej med samma lust, då den för ofta återkommer. Om nu detta inträffar med *Ordet*, så måste det ännu vissare inträffa med *Sången*. För mycken sång tröttnar, och för ofta upprepad förlorar den mycket af sin verkan. Vill man derföre med sången åstadkomma högtidlig lyftning för sinnet, så måste den begagnas med förstånd och måtta. Liturgen behöfver derföre i denna del någon frihet för att kunna lämpa sig efter omständigheterna, och man bör ej med Handboken lägga ett tungt ok på hans bemödande att upprätthålla gudstjenstens värdighet och högtidlighet.

En talare har anmärkt det "besynnerliga" deri, att Kyrie skulle af Presten upprepas. Anmärkaren bör dock finna, att äfven *Amen* är ett responsorium, som ingen funnit "besynnerligt", att det upprepas af Presten.

Man lägger så mycken vikt på hvad Ståndet beslöt vid förra Riksdagen. Jag gör det äfven; men man får ej förbise hvad som härvid blifvit anmärkt från så många håll. Det ligger mycken förvillelse i att anse dessa anmärkningar såsom uttryck blott af de trettio anmärkarnes opinion, och att i likhet med en talare påstå, att de, som icke insänt anmärkningar, hafva gillat Committerades förslag. Jag protesterar för egen räkning mot en dylik slutledning, ty jag har icke insänt några anmärkningar, ehuru jag icke kunnat godkänna nu ifrågavarande anordning, som Committerade föreslagit, utan att den i någon måtto varit påkallad.

Domprosten **Knös**: Jag beklagar, att jag icke varit tillstädes vid discussionens början, och beder derföre om ursäkt, i händelse att jag skulle komma att anföra något, som möjligen redan förut af annan talare blifvit yttradt. De båda hufvudfrågorna synas mig här vara: hvad är det rätta? och, hvad är möjligt att i nu ifrågavarande fall inom Svenska Församlingen åstadkomma? Beträffande den förra frågan vill jag ej inlåta mig på theoriens vidsträckta fält, utan återopar heldre historiens vittnesbörd. Så vidt som jag studerat och lärt känna den christna cultens historia, har Liturgien bestått uti ett fortsatt alternerande mellan Presten och församlingen. Häraf följer, att Kyrie är en del af det, som vid Liturgiens utförande tillkommer församlingen. Ty då Presten börjar gudstjenten med en adlocution, fortsätter församlingen med syndabekännelsen, hvilken här ursprungligen och alltid varit betraktad såsom af Presten i församlingens namn uttalad och församlingen likasom förestafvad, hvaremot Prestens enskilda syndabekännelse antingen, såsom i många äldre Liturgier och ännu inom Ca-

tholska Kyrkan, särskildt och före församlingens syndabekänne uttalades samt beledsagades af särskildt responsorium, eller ock, såsom i flera gamla Protestantiska Kyrko-ritualer äfven i Sverige angafs, ansågs ligga i den tysta bön, han genast efter framträdandet för Altaret aflägger. Men på syndabekännelsen, såsom den nu hos oss förekommer och hufvudsakligen är att betrakta såsom en församlingens actus, följer den af Presten förkunnade optativa absolutionen. Derpå genom afsjungande af Kyrie "tager församlingen den af Presten nyss förut uttalade bönen, sammanfattad i en hufvudsumma, på sina egna läppar, och dertill likasom säger sitt ja och amen" (Motiv. s. 6). Härigenom är platsen beredd för lof och tacksägelse, som först af Presten uttalas genom Englalofsången och derefter af församlingen genom Gloria major eller någon denna motsvarande Psalmvers. Här slutas ock första afdelningen af Altar-gudstjensten före predikan. Den andra afdelningen börjar med intonationen: Herren vare med eder, och församlingens dithörande responsorium, samt fortsättes med Collectan, såsom inledning till dagens bibelstycken, af hvilka nu främst följer Epistelen. Mellan denna andra afdelning och den tredje utgör Gradual-psalmen en öfvergång, hvori ock ligger en förberedelse till dagens Evangelium, med afseende på hvilket nämnde psalm alltid väljes. Evangeliets läsning är höjdpunkten och slutsumman af Altar-gudstjensten före predikan, och trosbekännelsen är på visst sätt församlingens härvid afgifna responsorium, hvarföre ock trosbekännelsen äfven får sjungas och i äldre tider alltid afsjöngs. Så har den del af Altar-liturgien, som föregår predikan, blifvit anordnad redan i äldre tider, så har den blifvit af Luther uppfattad, så finnes den ännu bibehållen i de flesta Evangelisk-Lutherska Kyrkor, sådan hufvudsakligen var den ock hos oss ända till 1811. Men häraf följer ock, att Kyrie måste betraktas såsom ett af de liturgiska stycken, som tillhöra församlingen att utföra. Det kan i detta hänseende jämföras med Gloria major. Åt Presten kan ej utförandet eller framsägandet af dessa stycken öfverlemnas, ty det är endast vid bekännelsen (syndabekännelsen och trosbekännelsen) samt i visst hänseende vid uttalandet af den gemensamma bönen, som Liturgen framträder att tala i församlingens namn.

Man har framställt flera inkast och anmärkningar mot den af Committerade föreslagna anordningen af Altar-liturgien för att söka visa, att denna anordning icke är för vår tid lämplig och i practiskt hänseende icke rätt utförbar. Man har yttrat, att ett ofta förekommande upprepande af samma uttryck minskar intrycket. Den religiösa känslan säger dock motsatsen och i dess vittnesbörd instämmer hela den christna forntiden. Just dessa urgamla stycken, nemligen Kyrie och Gloria major, äro härpå synnerliga bevis, hvilka ådagalägga, att den äldre

Kyrkan icke blott icke fruktade, utan tvärtom älskade dylika smärre återuppreparanden och i dem fann sin andakts bästa liturgiska uttryck. Man har ock sagt, att Altar-gudstjensten af folket omfattas med mindre uppmärksamhet än predikan, och att den derföre icke bör förlängas; man har såsom bevis härför åberopat den osed, att många skulle komma till kyrkan först när predikan begynnes och derföre ock lemna kyrkan när predikan är slut. Att en sådan osed finnes, vill jag visst icke förneka, och en icke längesedan hädangången högt uppsatt och utmärkt man inom Svenska Kyrkan har derom sagt, att de, som så göra, komma till kyrkan utan syndabekännelse och gå derifrån utan välsignelse. Men så vidt jag kan döma efter förhållandet härmed i de landsorter, der jag vistats, är denna osed icke landssed, utan skulle man förr kunna benämna den stadssed; men äfven såsom sådan har den syns mig vara i aftagande, hvarföre ock jag tror, att ett inom vårt land allt mera väckt religiöst lif bevisar sig äfven deri, att det förer till ett allt sannare uppskattande af Altar-gudstjenstens betydelse, äfvensom till ett allmännare deltagande i denna del af gudstjensten. Under en sådan riktning till ett bättre anser jag derföre ingalunda vådligt, utan tvärtom mycket förmonligt att återföra Altar-liturgien till dess äldre, äkta och principenliga form. Vidare har ock den mening här blifvit uttalad, att i musikaliskt hänseende skulle afsjüngandet af Kyrie mångenstädes möta hardt nära öfvervinnerliga svårigheter. Angående det musikaliska vågar jag visst icke tilltro mig att döma; men om en ny Kyrkohandbok blifver anbefalld, så kommer väl någon tid att förflyta, innan den öfverallt blifver införd, och under denna tid torde väl åtgärder för inlärandet af denna sång kunna allestädes vidtagas. Skulle detta oaktadt svårigheterna här och der befinnas allt för stora, så vet jag ingen bättre utväg än den att för dylikt undantagsfall söka vederbörlig dispens. Undantag böra dock väl lika litet i detta fall som i andra bestämma regeln. Af alla dessa skäl får jag förorda antagandet af Committerades förslag i detta hänseende.

Biskop Thomander: Här är icke fråga om olika åsigtter i något politiskt eller ekonomiskt hänseende, och synes man mig sålunda kunna förutsätta så mycken större oväld vid bedömandet af andras olika meningar. Och det höre vi nog, att sådana finnas här, och de torde icke heller saknas inom församlingen. Möjligt lär det väl således icke blifva att stadga något, som väcker allmän belåtenhet. Säkert är emedlertid, att många finnas, som önska ett församlingens verksammare deltagande i gudstjensten än nu är fallet, och som sålunda vilja, att både *Kyrie* och responsorierna i allmänhet alltid skola af församlingen afsjungas. Den motsatta åsigtens försvararare synas egentligen icke halva någonting emot sjelfva saken, utan yrka

frihet att antingen läsa eller sjunga, isynnerhet af fruktan att det sednare icke skall kunna låta verkställa sig. Denna fruktan anser jag dock sakna behörig grund. Det finnes en församling, som har här närvarande tre efter hvarandra följande Pastorer, och der Vice-Pastorn företog sig af nit för saken att inöfva allmogen i afsjungandet af responsorierna, och ehuru slättboerna icke äro kända för särdeles stora musikaliska anlag, så lyckades företaget väl efter lemnad undervisning på några Helgedags-eftermiddagar. Sådant vittnar erfarenheten. Och skulle församlingen icke kunna sjunga Kyrie, så skulle den icke heller kunna sjunga vissa af våra psalmer, som hafva vida svårare melodier, t. ex.: "Vår Gud är oss en väldig borg." Men sjunges Kyrie sällan, blir melodien främmande för församlingen, hvaremot, om det sjunges söndagligen, den lätteligen är inöfvad. Svårigheten torde sålunda just härleda sig deraf, att det icke allmänneligen sjunges. Men att Kyrie tillhör församlingen och icke presten, lärar oss ovedersägligen den liturgiska vetenskapen. Det öfverensstämmer med sakens egen natur och har äfven för sig häfden. Sådana band synes mig vår Kyrka icke böra slita eller kasta från sig. I flera Engelska Dissenter-församlingar läsas dessa ord af församlingen, men likväl annorlunda än presten läser dem hos oss. Det går med en långsamhet, som icke borde vara i vår smak. Men säkert är, att mången af våra bästa Liturger icke läser så väl som en Engelsk Klockare, då Engelska församlingarne deremot sjunga vida sämre än vi. Deras Kyrko-sång utföres med en takt, som för oss icke är behaglig. Det är alldeles ett liturgiskt otting att låta presten läsa Kyrie, och då, såsom jag nämnt, svårigheten att få det af församlingen afsjunget har mera sin grund i föreställningen än i verkligheten, kan jag ej inse, hvarföre man skall bibehålla en sed, som i sjelfva verket är osed. Man bör väl härvid icke just hafva sin tanke fästad på en oskicklig sångare eller en oöfvad menighet, utan på hvad som kan vara det rätta. Tar man saken an med foglighet och icke med *fervor*, låter den sig nog lätt utföra. En värd talare har likväl förmenat, att intrycket skulle minskas, derest denna sång ofta förekomme; men manne detta är att befara? — Är då intrycket af Juldagsbönen, som förekommer en gång på året, lifligare och varaktigare än intrycket af Syndabekännelsen, som läses söndagligen? Jag tviflar på, att man med fullt skäl kan påstå detta. Jag tillstyrker antagandet af Committerades förslag.

Häruti instämde Prosten *Wählander*.

Contracts-Prosten **Landgren**: Jag har begärt ordet för att rätta ett redactionsfel, i fall Afdelingens förslag skulle komma i åtanke. *Kyrie* och *Ära vare Gud* äro i förslaget förknippade med hvarannan, likasom om det sednare vore ett svar på det förra;

hvilket är en orimlighet. *Kyrie* är ju församlingens svar på aflösnings-bönen och *Ära vare Gud* är ju ett nytt tilltal. Mig synes Committéens förslag kunna bibehållas, *blott man får tillägga en parentes bakefter Kyrie, att det må läsas af Presten, då det omöjligen med någon värdighet kan sjungas.* Om proposition härå får jag vördsamt anhålla. Rörande lättheten att åvägabringa sången äro exempel anförda, hvilka ingenting bevisa, då frågan är om en tvångsåtgärd för hela Riket. Den som åhört det olidliga lätet i somliga landsförsamlingar, der Klockaren än löper i den ena tongången än i en annan, lär väl utbedja sig att slippa den begärda förändringen. Att låta Dom-Capitlen för sådana småsaker öfversvämmas med dispens-ansökningar anser jag minst sagdt onödigt.

Domprosten **Björling**: Jag vill endast med få ord tillkännagifva, att jag helt och hållet delar den åsigt om betydelsen af *Kyrie* i liturgiskt hänseende, som af Domprosten Bring blifvit uttalad. *Kyrie* kan icke betraktas annorlunda än såsom ett församlingens responsorium till den af presten förelästa syndabekännelsen, och då det så är, bör det väl af församlingen sjungas och icke af presten läsas. Jag tror icke heller, att några synnerliga svårigheter skola möta för utförandet häraf, enär, om *Kyrie* söndagligen sjunges, folket snart allmänt skall inöfva det, helst sångfärdigheten måste tilltaga med en utvecklad folkskole-undervisning.

Sedan discussionen härmed blifvit förklarad slutad, gjorde **H. H. Erke-Biskopen och Talmannen** proposition å bifall till Afdelningens i afseende å reciterandet af *Kyrie* framställda förslag, och blef denna proposition med Nej besvarad.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen gjorde härefter proposition å bifall till Committerades förslag i berörde hänseende, då blandade Ja och Nej hördes, likasom ock votering begärdes.

Då fråga nu uppkom hvad som skulle utgöra contra-proposition i den yrkade voteringen och meningarne härom voro skiljaktiga, anställdes för afgörandet häraf, och sedan **H. H. Erke-Biskopens** proposition, huruvida det af Prosten **Söderberg** framställda förslag skulle blifva contra-proposition, blifvit med Nej besvarad, votering öfver följande godkända voteringsproposition:

Den som vill, att Prosten *Euréns* under discussionen framställda förslag skall blifva föremål för contra-propositionen, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, kommer

åter Contracts-Prosten *Landgrens* förslag att utgöra contra-propositionen.

Voteringen, som härefter försiggick, befanns vid rösternas summering hafva utfallit med 21 Ja mot 17 Nej; hvadan sålunda Prosten *Euréns* förslag skulle i contra-propositionen ingå.

Hufvudvoteringen, som härefter företogs öfver följande godkända voterings-proposition:

Den som bifaller Committerades förslag, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, är åter Prosten *Euréns* förslag af Ståndet antaget;

befanns vid rösternas summering hafva utfallit med 17 Ja mot 21 Nej, och var sålunda det af Prosten *Eurén* i afseende å reciterandet af *Kyrie* framställda förslag af Ståndet antaget.

Biskop *Thomander* förklarade, att, ehuru han icke brukade att reservera sig mot Ståndets beslut, han likväl nu ansåg sig dertill föranlåten, enär Ståndet vikit ifrån en grundsats, som hvilade på skäl, bestyrkta af den liturgiska vetenskapen.

Likaledes anmälades reservationer af Vice-Talmannen Biskop *Annerstedt*, Biskop *Fahlerantz*, Domprostarne *Knös* och *Bring*, Kongl. Hofpredikanterne *Wensioe* och *Nordlund*, Prostarne *Wähländer*, *Tellbom* och *Söderberg* samt Comminister *Beckman*.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen tillkännagaf, att, om H. H. haft rättighet att deltaga i afgörandet, hans röst varit ibland deras, som nu stadnat i minoriteten, likasom ock att H. H. skulle hafva deltagit i de nu afgifna reservationerna.

Härefter förekom Afdelningens förslag sid. 7 och 8, till den återstående delen af Högmesso-gudstjensten emellan Syn-dabekännelsen och Tron, som börjas med orden: Vid högtidligare tillfällen etc.

Doctor *Säve*, som härvid på begäran erhöll ordet, yttrade: Hvad den så kallade *Gloria major* angår, så kan väl ej särdeles skada, om den här i ordningen intages såsom varande fordom sjungen i församlingen, eller rättare sagdt såsom ett Grekiskt-Catholskt kyrkobruk, allenast man ej fordrar, att den på alla Högtidsdagar skall sjungas, emedan jag då nödgas motsätta mig det både af inre och yttre skäl. De inre skälen äro, att sången i sin fullständigare form har icke blott ett *antitarianskt*, utan ett nästan *antitrinitariskt* syfte att framhålla

och prisa en person af den heliga Treenigheten framför de öfriga. Så tilltalas Guds Son i vida utmärktare mon än Fadren och isynnerhet än den Heliga Ande, benämnas "allena helig, allena Herre, allena den aldra högste o. s. v." Detta var likväl icke sångens ursprungliga uttryck eller grundtanka, som var att prisa Fadren genom Sonen och för Sonens sändande. Man jemföre härmed den Grekiska texten till denna sång i Apostoliska Constitutionerna. Denna så mycket berömda lofsång är således dogmatiskt felaktig. Det yttre skälet åter är, att man i få kyrkor torde kunna åstadkomma ett värdigt utförande. För att ej tala om den rika instrumenteringen i de Catholska kyrkorna, sakna vi hos oss äfven den öfvade chören, som i de förras tempel alltid var till tjänst. Men äfven om vi på alla ställen i vårt land hade sådane medel tillbuds, så kan dock mycket sättas i fråga, om en aldrig så vacker hymn, utförd företrädesvis genom en Orgelnist, Cantor och några Chorsångare, men i hvilken blott några få af församlingen våga instämma, någonsin kan verka samma uppbyggelse, som när hela församlingen deltagar i afsjungandet af någon af våra herrliga kyrkopsalmer. Skall något *Gloria major* nödvändigt här intagas och afsjungas, så förordar jag högeligen Pastoral-Afdelningens vid förra Riksdagen i Betänkan-det N:o 2 afgifna förslag såsom dogmatiskt riktigare och i det hela bättre. Vördnaden mot en Catholsk tradition eller häfd, som dessutom ej är den aldra äldsta Kyrkans, bör väl ej för-må oss att antaga hvad som efter noggrannare pröfning måste finnas mindre lämpligt, om ej alldeles förkastligt. Pastoral-Afdelningens ofvannämnda första förslag lyder sålunda:

"Vi lofve Dig, vi välsigne Dig, vi tillbedje Dig, vi prise och äre Dig, vi tacke Dig för Din stora härlighet. O Herre Gud, himmelske Konung, Gud Fader allsmäktig! O Herre, den Aldrahögstes enfödde Son, Jesu Christe, som borttager verldens synder! O Du Helige Ande, fridens, sanningens och nådens Ande! Du Gud är allena helig. Du är allena Herre. Du är allena den Högste. Åra vare Dig, Jesu Christe, med den Helige Anda, i Guds Faders härlighet. Amen."

Skilnaden emellan denna lofsång och den nu föreslagna äldre är uppenbar. Sonens person framträder här ej framföre eller mera än Fadrens och den Heliga Andas. Alla personerna i den heliga Treenigheten tilltalas. Alla hembäres ock församlingens lof för någon genom hvar och en af dem oss tilldelad gudomlig välgerning. Alla sammanfattas slutligen under det gemensamma tillropet: "Du Gud är allena helig" etc. Som denna sång är ej obetydligt kortare, blir den ock möjligare att utan inskränkning af den för den öfriga gudstjensten behöfliga tid värdigt utföra.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Hufvudfrågan är här, när skall gradual-psalmen sjungas? Afdelningen svarar här till, efter gloria major. I afseende å denna sednare öfverensstämmna Committerade och Afdelningen deri, att den bör endast vid högtidligare tillfällen och der större tillgång förefinnes till ett värdigt utförande afsjungas; men skall gradual-psalmen intaga den plats, som Afdelningen föreslår, blir afsjungandet af gloria major alltid olämpligt. Ty rätt lämpligt kan väl icke vara att låta tvänne sånger följa, den ena efter den andra, i olika tonarter. Detta tyckes man mig böra lätteligen finna. Efter min åsigt åter bör gradual-psalmen förekomma emellan Episteln och Evangelium, hvilket sednare äfvenledes bör från altaret föreläsas, såsom ock Högv. Ståndet förut beslutat, i händelse Kongl. Maj:t skulle i Nåder stadfästa förslaget till 2:ne nya årgångar predikotexter. Härigenom erhöles gradual-psalmen sin rätta plats, som den ock förut och af ålder innehafte. Att den Ambrosianska lofsången skulle vara antitrinitarisk till sitt syfte, kan jag icke finna af dess innehåll, rätt fattadt, och lemnar den traditionella häfden icke heller något stöd för ett sådant påstående. Naturligt tyckes mig vara, att efter aflagd syndabekännelse den ångerfulle med förtröstansfullt hjerta fäster sin tanke vid Honom, som var sänd till arme syndares frälsning, och med fullaste hjerta utbrister i tack och lof till Guds Son, som, menniska yorden, borttog verldens synd. Sedan den antitrinitariska striden längesedan var utkämpad, har ock denna härliga sång blifvit nyttjad både inom den catholska kyrkan, såsom ock sedan inom den protestantiska, utan att man någonsin stött sig på dess innehåll, icke ens under tider, då dogmatiska tvister annars hörde till ordningen för dagen. Jag ville nästan anse en omarbetning eller förändring af den gamla sången såsom ett sacrilegium, att jag så må säga; förr må den då utelemnas. Men, såsom jag nämnt, hufvudfrågan är här, hvar gradual-psalmen skall få sin plats. Derom har jag uttalat min mening, och jag anhåller, att Högv. Ståndet ville härpå fästa all den uppmärksamhet, frågan förtjenar, enär härpå beror anordningen för öfrigt i denna del af messan.

Prosten Millén: Jag begärde egentligen ordet med anledning af det stränga klander, som den förste talaren framställde mot den här förekommande lofsången, hvori han stött sig vid de der förekommande höga uttryck i afseende på andra personen i Gudomen. Nu har emellertid den siste talaren redan tagit lofsången i försvar och för mig återstår endast att tillägga några få ord i detta afseende. Att lofsången är antiariansk medgifver jag den förste talaren gerna; men detta måtte väl icke vara något fel, utan snarare en förtjenst hos densamma. Att den deremot skall vara behäftad med någon anti-

trinitarism kan jag icke finna. Jag har aldrig hört det framställas såsom antitrinitarism, att andra personen i Gudomen tilltalas med de högsta, med gudomliga epitheter; men väl har man med en viss misstanka för antitrinitarisk riktning betraktat dem, som icke vilja tillägga honom sådana epitheter. Man bör väl icke heller förglömma, att här icke är fråga om en dogmatisk sats eller trosbekännelse, utan om en lofsång och i en sådan utgjuter sig hjertats fullhet i ord, som icke få mätas efter samma måttstock, som lägges på de dogmatiska uttrycken. Efter syndabekännelsen och den derpå följande optativa absolutionen finner jag det vara naturligt, att det lättade hjertat utbrister i lof och pris till frälsaren från syndens skuld och straff och dervid icke kan finna nog höga ord för att uttrycka hvad det känner. Jag kan alltså icke finna något skäl till stympande af ifrågavarande lofsång, utan önskar, att den bibehålles i sin ursprungliga form.

Doctor Nordlander: Äfven jag har ej funnit några betänkligheter vid att bibehålla den Ambrosianska lofsången oförändrad, och anser ej rätt att borttaga denna kyrkans gamla kle nod ur förslaget. Någon antitrinitarism vill jag der ej finna, och jag ser ej heller någon gradering af Gudomspersonerne der, men finner det naturligt, att menniskan efter aflagd syndabekännelse i tack och lof utbrister i synnerhet med tanken på Honom, Guds Lamb, som borttagit världens synder. Hvad gradual-psalmen beträffar, har Afdelningen för att icke förlänga altartjensten endast velat afsjunga det af *en* psalm derunder, och då ansett, att gradual-psalmen bör intaga den plats, den har i vår nu gällande Handbok. Till gradual-psalmer vill ock folket enligt öfligt bruk gerna hafva en *hel* psalm, så att, om en psalm till skulle sjungas, altartjensten komme nog mycket att utdragas. Det kan väl vara sannt, att när gloria major sjunges, blifver efter afdelningens förslag sång på sång; men dels kommer väl icke Gloria major att sjungas oftare än på de stora högtiderna, och dels när Gloria Deo in excelsis sjunges, blifver i alla fall sång på sång, äfven efter Committerades förslag, och såsom det nu äfven är. Jag för min del tror Afdelningens förslag vara lämpligt och kunna af Högv. Ståndet antagas.

Prosten Arosenius: Det har ifrån början icke varit mig rätt klart, huru långt närvarande discussion borde gå. Men sedan de sednaste talarne utvidgat sina anföranden till det ämne, hvilket efter mitt förmenande utgör sjelfva hufvudfrågan, torde äfven mig tillåtas att deröfver säga min mening. Denna hufvudfråga är: huruvida Evangelium skall för altaret läsas eller icke. Hvad angår Gloria major, inser jag icke anmärkningarnes ändamål, då enligt förslagen densamma endast högst

sällan kan komma att användas, och blott då, när medel finnas att den värdigt utföra. Deremot synes, som ville icke Afdelningen tillstyrka Evangelii läsning för altaret. Härvid bör ihågkommas, att detta uteslutande strider emot Preste-Ståndets beslut vid båda sistförflutne Riksdagar. År 1851 uttalades detta enhälligt af Preste-Ståndet i dess underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t med anledning af de föreslagna nya årgångarne af predikotexter. Och härvid stödde sig Ståndet på en af flertalet bland Dom-Capitlen uttryckt mening. Jag förmodar derföre, att de mångahanda anmärkningar emot altartjenstens längd, hvilka Afdelningens ledamöter här så ofta om talat, dock icke kan röra denna fråga, eller härflyta från Capitlen. Och denna så fruktansvärda altartjenstens förlängning, hvaruti skulle den väl efter Committerades förslag komma att bestå? Jo, uti afsjungandet af *blott en enda* vers efter engla-lofsången och Evangelii uppläsning. När nu allt detta likväl öfverensstämmer med liturgiens fordringar, sådana de här tydligen blifvit framställda, och dessutom med Preste-Ståndets tvänne gånger uttalade öfvertygelse, kan jag icke inse något antagligt skäl att nu detsamma frångå under ingen annan förevändning än en förlängning, hvilken verkligen befinnes alltför obetydlig för att förtjena något afseende.

Domprosten **Knös**: Såsom förut rörande afsjungandet af Kyrie, får jag nu rörande Gloria major uppställa frågorna: hvad är i detta hänseende det rätta? hvad är det practiskt lämpliga och utförbara? — I afseende på den förra frågan tror jag försvaret för eller förklaringen af Committerades åtgärd att återupptaga på detta ställe Gloria major främst finnas deri, att ett af liturgiens ändamål är att framställa enheten mellan vår kyrka och andra christna kyrkosamfund i äldre och nyare tider. Hela den äldre christna kyrkan har ända från sina första tider egt och värdat detta liturgiska stycke och ansett det för en dyrbar klenod; äfvensom det vid Lutherska Reformationen blef bibehållet och derföre öfvergått till alla de äldsta Lutherska församlingarnes liturgier samt ännu i dessa, åtminstone i de aldraflestas finnes kvar. Bland det myckna rörliga, vexlande, föränderliga, som förekommer vid gudstjensten, bland de många olikheter, som till följd af tidernas olikhet och till tid och rum skilda församlingars olika behof ingått i anordningarne för gudstjensten, kvarstår detta, jemte andra likartade uråldriga beståndsdelar af liturgien, såsom monumenter från äldsta tider, utvisande kyrkans enhet och oföränderligheten i dess lof och tillbedjan. Dock, så viktigt detta skäl är, så borde det dock vika, om man kunde bevisa någon väsendtlig brist eller något, vare sig dogmatiskt eller liturgiskt, fel finnas i Gloria major. Troligt är visserligen icke, att i sådant fall alla skulle blundat för ett sådant fel ända från kyrkans fäder i

2:dra eller 3:dje seklet ända till författarne af den nya Preussiska Agendan i vår tid. Men nog har detta liturgiska stycke — det vet jag väl — haft sina vedersakare, dock endast, så vidt mig bekant är, inom rationalismens tidevarf eller ungefär under de sednaste 100 åren. Somliga hafva sagt, att det samma är arianskt, andre att det är antiarianskt, ja sabellianskt. Temligen bevisligt är dock, att det är äldre än alla dessa controverser och schismer; de motsatta beskyllningarne upphäfvade derjemte hvarandra. Med de dogmatiska controversernas alnmått bör en sådan lofsång ej mätas, hvarjemte det oafbrutna erkännandet och begagnandet inom christna kyrkan utvisar, att den är en liturgisk klenod, mot hvilken inga dogmatiska betänkligheter hafva i äldre tider och andra länder blifvit uppställda. Må vara, att den i vår kyrka blott mera sällan skulle komma att begagnas, så är det dock en vinst redan deri, att den intages i liturgien, att den finnes der tryckt och att den sålunda blifver allmänt känd. Utförandet hör visst icke till det practiskt overkställbara, ty hvad som hos oss förr kunnat ske, är väl icke äfven nu en omöjlighet, och hvad som t. ex. i vidsträckta delar af den evangeliska kyrkan i Tyskland ännu i dag sker, kan väl icke vara hos oss alldeles olämpligt. Vidare är det ett alldeles oriktigt påstående, att Committerade åsyftat införande af två gradual-psalmer i stället för en. Hvad man sålunda här behagat kalla den första gradual-psalmen, är blott en mycket kort psalmvers, som föreslås att merendels begagnas i stället för Gloria major, när nemligen denna ej sjunges, och nämnde psalmvers utgör då ett responsorium. Så brukades ock i Sverige ända till 1811. Såsom jag redan haft äran nämna, framstår liturgien i formelt hänseende såsom ett alternerande mellan presten och församlingen. Men denna urgamla och principenliga form försvinner genom Afdelningens deri vidtagna förändringar. Församlingen skulle nemligen enligt Afdelningens förslag först sjunga Gloria major och omedelbart derpå gradual-psalmen. Detta strider mot allt hvad hittills i liturgiskt hänseende varit brukligt och ansetts rätt. Äfven vår nuvarande Kyrkohandboks författare hafva aktat sig för att begå ett sådant fel.

Den andra hithörande stora frågan är den om evangeliets läsning vid altargudstjensten före predikan. Visserligen anser jag detta vara det rätta. Det är det urgamla bruket, som grundar sig derpå, att bibelordet har vid gudstjensten en tvåfaldig betydelse, den ena såsom ett Guds Ord i och för sig, den andra såsom text och substrat för predikan. Hvad som främst af allt bevisar kyrkans enhet och oföränderlighet bland alla folk och i alla tider är ju just det evangeliska ordet. Derföre har ock detta i alla tider varit liturgiens höjdpunkt. En och annan af äldre författare har härför äfven åberopat Rom. 15: 16 (enligt grundtexten) och, ehuru detta bibelställe

väl icke egentligen åsyftar hvad som rörer liturgien, tror jag dock det äfven i anseende till denna kunna hafva någon tillämpning. Men om ock Evangeliets läsning från altaret icke skulle anses vara absolut nödvändig, så blifver den dock relativt nödvändig, om flere perikop-årgångar skola i vår kyrka införas. Bifall till Afdelningens förslag kommer således att innebära afslag på förslaget om en treårig perikop-cykel. Härvid må ock besinnas, att Evangeliets läsning från altaret är det från äldsta tider vanliga bruket och att man äfven i Sverige ända till 1811, således ännu i mannaminne, dervid varit van, likasom ock att så sker i andra Evangeliskt Lutherska kyrkor. Man har vidare anfört såsom motskäl, att genom Evangeliets läsning från altaret skulle altargudstjensten alltför mycket förlängas. Jag tror skilnaden blifva rätt obetydlig och icke skola väcka mycken uppmärksamhet. Hufvudskälet, hvarför jag tager mig frihet att tillstyrka Committerades förslag i denna del, är till följd af allt det föregående, att liturgien bör upptaga hvad som är det fasta, bestämda, alltid bestående och sig lika, således framför allt Christi Evangelium, uttryckt i dagens Evangelii-perikop; hvaremot predikan beror på subjectiv förmåga hos predikanten att utlägga och tillämpa denna perikop, samt derföre är gudstjenstens rörliga, i mångfaldiga skiftningar vexlande och af olikhet i tider och personer beroende element. För att ej dessa båda sins emellan skiljaktiga delar af gudstjensten måtte med hvarandra sammanblandas och på det att bibelordet må framstå i sin objectivitet, tillstyrker jag bifall till Committerades förslag.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: En värd talare har anmärkt, att när *Gloria major* sjunges efter *ära vare Gud i höjden*, blir äfven då efter Committerades förslag sång på sång; och jag ber att härtill få svara, att det blir ett församlingens svar i *samma* tonart, hvari presten sjungit sitt *ära vare Gud i höjden*; då deremot enligt Afdelningens förslag Församlingen skulle sjunga tvänne sånger efter hvarandra i *olika* tonarter. Min anmärkning härom torde sålunda icke vara af den värde talaren vederlagd. För öfrigt ber jag få instämma med Domprosten Knös.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Hufvudfrågan här är onekligen, huruvida Evangelium skall läsas från altaret eller icke. Preste-Ståndet har redan i sammanhang med pröfningen af förslaget till 2:ne nya årgångar predikotexter beslutat Evangelii läsning från altaret och till Konungen framburit sin underdåniga önskan om Nådig stadfästelse derå. Handboken bör då väl ock föreskrifva, när denna läsning skall ske. Afdelningens förslag är i detta stycke dunkelt; det slutar med orden: "Dessa efterföljande Guds Ord skrifver Propheten N." etc.;

men om efter Epistel-läsningen *Evangelium* skall följa *Tron* eller en *psalm*, är icke klart. Jag vill föreställa mig likväl, att Afdelningens mening är, det Tron skall följa efter Epistel-textens uppläsning. Men om nu både Epistel och Evangelium skola läsas, såsom Högv. Preste-Ståndet ock vid 2:ne föregående Riksdagar beslutat, blifver nödvändigt, likasom med sakens natur enligt, att gradual-psalmen afsjunges dem emellan, hvarigenom ock denna sednare erhåller sin rätta plats. Jag tillstyrker derföre bifall till Committerades förslag i detta hänseende.

Kyrkoherden *Otterström*: Då man lemnat liturgen och församlingen frihet att afsjunga den ambrosianska lofsången, eller ej, så kunde jag dermed åtnöjas; dock måste jag bekänna, att den är lindrigast sagdt öfverflödig. För sin höga ålder må den för de lärde hafva hvad värde som helst; för den nu lefvande församlingen är den dock något alldeles nytt, och då församlingen ej återfinner i dess ord ett upprepande af Guds eget Ord, skall man på guldvgit väga det menskliga påfundet och ej med de lärde i dess höga ålder finna en ursäkt för dess brister. Lätt kan då inträffa, hvad Doctor Sæve antydt, att den enfaldige i hvad som skulle vara ett lof till *Treenigheten* stöter sig på dessa ord om den *andra personen*: "Du är *allena* helig, Du är *allena* Herre, Du är *allena* den Högste", samt att derigenom kunna framkallas de schismer, som man med en Handboksförändring ville förekomma eller bilägga. Denna lofsång, inskränkt till "högtidligare tillfällen och der en större tillgång förefinnes till ett värdigt utförande", skall dessutom medföra en olikformighet, som gör messan i Hufvudstaden, der man kan anlita Operans sångchor, och i läroverksstäderna, der man kan använda sängsällskaper, capellpersonal, musik-corpsen m. fl., till en lockelse för den enfaldiga hopen att af nyfikenhet tillströmma såsom till en catholsk högtid. Huruvida detta är önskligt, hemställer jag till hvar och en.

Doctor Nordlander: Afdelningen har ingalunda glömt frågan om Evangelii läsning från Altaret, utan, såsom det synes af Afdelningens yttrande, sid. 6, har Afdelningen ansett, att, om Kongl. Maj:t i Nåder stadfästade förslaget till 2:ne nya årgångar predikotexter, nuvarande perikop borde jemte Episteln och omedelbart efter denna från altaret af Presten uppläsas de år, när öfver samma Evangelium icke predikan hålles. Men deremot har Afdelningen icke trott lämpligt vara att läsa samma Evangelium både från altaret och predikostolen. Emedertid, då Kongl. Maj:t ännu icke lemnat sin sanction till nya Evangelii-förslaget, ansåg ock Afdelningen det vara alltför tidigt att derom något i Handboken nu nämna, då man väl kunde antaga, att, om en sådan sanction tillkomme, Kongl.

Maj:t ock i sådan händelse föreskrefve, huru med Evangelii läsning förhållas bör. Då emedlertid enligt Afdelningens förslag nuvarande perikop icke skulle alla år från altaret läsas, lärer väl ock deraf följa, att gradual-psalmen icke kunde få sin plats efter Episteln, utan måste intaga samma rum, som den nu har. För öfrigt får jag förklara, att om Högv. Ståndet skulle anse uppbyggelsen kunna mera befordras genom Committerades förslag, vill jag icke sätta mig emot antagandet deraf.

Biskop Björck: Jag vill endast yttra mig i afseende å den af Kongl. Hofpredikanten Wensioe förmenta otydlighet, hvad som enligt Afdelningens förslag skulle följa efter Episteln. När förevarande stycke dermed slutar och Afdelningen säger, att detsamma handlar om den del af Högmesso-Gudstjensten, som förekommer emellan *Syndabekännelsen* och *Tron*, lärer det väl vara tydligt, att Tron skall enligt Afdelningens förslag läsas efter Episteln. — För öfrigt, rörande Evangelii läsning från Altaret, yttrar Afdelningen: "I händelse af blifvande nådig stadfästelse af det år 1850 afgifna förslaget till 2:ne nya årgångar Prediko-texter, torde visserligen jemte Episteln och omedelbart efter denna också Söndagens Evangelium böra från Altaret af Presten uppläsas de år, när öfver samma Evangelium icke predikan hålles; men derom lärer Kongl. Maj:t i sådan händelse serskildt i nåder förordna". Jag kan således icke heller inse, att någon otydlighet rörande den saken i Betänkandet förefinnes.

Häruti instämde Prosten *Eurén*.

Doctor Säve: Ehuru Afdelningens förslag innehåller den förmildring i Committerades, att Evangelium vid Gudstjensterna ej skulle läsas från Altaret hvarje år, utan endast två år af trenne, då ej deröfver predikas; så hemställer jag ändock, om detta verkligen bör antagas. Man säger: de nya perikop-årgångarne göra det nödigt, på det att folket hvarje söndag må få höra tillika de gamla texterna, såsom kära genljud från den tid, då dessa predikades. Men dels är den tid, då de åter skola predikas, ej långt borta, dels äro de nya texterna så valda, att de utgöra nästan parallelstycken till de gamla. Saken skall således icke vara dem fremmande. Vidare har folket icke bevisat en sådan förkärlek för det af ålder antagna, att det går hellre i kyrkan för att höra de gamla tusende gånger upprepade perikoperna. Tvertom löpa de hoptals till conventiklarne för att der få höra andra sidor af Guds ord icke blott läsas, utan äfven uttydas. Med den stora saknaden tror jag således det ej har så stor fara, allenast de få höra något annat Guds ord i stället. Ändtligen förlänger detta

också altartjensten, ehuru under den kalla årstiden till föga fromma för folket, som åtminstone på landet är vant att sitta kvar från början till slut, om också en eller annan, som är mindre klädd, förfryser fötterna. Om allt sådant har man icke begrepp i städerna, der, om icke kyrkorna äro eldade, allt likväl är på lösare fot, så att hvar och en ingår och utgår, när han bäst tycker. Jag vill ej tala om presten, som i städerna vanligen har blott endera, predikan eller altartjenst, men på landet oftast måste göra beggedera och dertill en hel mängd förrättningar på Söndagarne. Der flera dupplicationer äro — på Gottland kan presten få predika i tre kyrkor på samma dag — blir det också tröttande och tankdödande att uppläsa dubbla texter 2 à 3 gånger.

I såväl läroståndets som den christna Församlingens namn beder jag derföre, att såsom förut aldrig mer än en text måtte läsas från altaret, samt att, om Evangelium skall läsas, Epistel-läsningen då må inställas. Vill man upphjelpa gudstjensten och göra kyrkorna mera besökta, ehuru man nu egentligen ej kan klaga öfver en brist i detta afseende, så måste detta ske på annat sätt, nemligen icke genom förökade bibellektioner från altaret, utan företrädesvis genom en innerligare, kraftfullare och mer evangelisk ordets predikan.

Häruti instämde Prosten *Söderberg*.

Föredragningen af Pastoral-Afdelningens berörda Betänkande afbröts här för att i det till eftermiddagen utsatta Plenum fortsättas.

§ 8.

Föredrogs Kongl. Maj:ts denna dag meddelade Nådiga Skrifvelse till Rikets Ständer, angående hos Kongl. Maj:t framställt anbud på amorteringslån till Svenska Statsverket.

Biskop *Thomander* begärde härvid ordet och yttrade: Jag kan väl föreställa mig, att ifrågavarande Nådiga Skrifvelse kommer att till Stats-Utskottet remitteras, och skulle jag dervid vilja hemställa, huruvida icke, enär det ärende, som är föremål för den Nådiga Skrifvelsen, onekligen torde fordra en skyndsam behandling, Högv. Ståndet kunde finna lämpligt att serskildt derpå fästa Utskottets uppmärksamhet, för att icke, med den rätt som 44 § 1 mom. Riksdags-Ordningen lemna, förelägga Utskottet någon viss dag för afgifvande af sitt yttrande i ämnet. Hvad det sednare alternativet i det gjorda anbudet beträffar, så tror jag det böra helt och hållet afslås, emedan det lemnas långifvaren öppet att efter tre års förlopp kunna, efter som penningställningen då kan vara, förfoga efter godtfinnande, utan att någon motsvarande rättighet här lem-

lemnas låntagaren, emedan, så vidt jag nu kunnat fatta meningen, denne sednare skulle ega skyldighet att nu bestämma sig äfven i sednare hänseende, men den förre åter först vid tiden af trenne års förlopp.

Uppå härefter gjord proposition blef denna Kongl. Maj:ts Nådiga Skrifvelse, jemte det i anledning deraf af Biskop *Thomander* nu afgifna yttrande till *Stats-Utskottet* remitterad.

§ 9.

Föredrogos och *bordlades* *Lag-Utskottets* följande Utlåtande och Memorial:

N:o 30, i anledning af gjorda anmärkningar emot Utskottets Betänkande N:o 9, öfver väckt motion om förändring af 13 Cap. 4 § Giftermåls-Balken; och

N:o 31, i anledning af återremiss af vissa punkter i *Lag-Utskottets* Betänkande N:o 29, om förändring af gällande Concurslag.

• Ståndet åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

Ut supra.

In fidem.

S. H. Almqvist.

Den 16 Maj.

Plenum kl. $\frac{1}{2}$ 6 e. m.

§ 1.

Fortsattes den i förmiddagens Plenum afbrutna öfverläggningen rörande Högv. Preste-Ståndets *Enskilda Utskotts* Högv. Preste-St. Prot. 1857. 4:de Bandet.

Pastoral-Afdelnings Betänkande N:o 2, öfver det af Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad Kyrko-Handbok, och serskildt Afdelningsens förslag till den delen utaf ritualen för Allmänna Gudstjensten, som, förekommande mellan Syndabekännelsen och Tron, börjar med de å sid. 7 af Afdelningsens Betänkande befintliga orden: "*Vid högtidliga tillfällen*" etc., hvarvid

Contracts-Prosten **Landgren**, som först undfick ordet, yttrade: Då till försvar för Committéens förslag till ordning för högmessogudstjenst åberopas, att det är byggt på orubbliga af ålder erkända liturgiska grundsatser; så vill äfven jag uttrycka min erkänsla derföre, att Committéen vid lösningen af sin stora uppgift utgått från historisk practisk grund. Men detta hindrar mig ej att tvilla, huruvida de grundsatser, på hvilka handboks-förslaget skall vara byggt, verkligen äro så ovilkorligt bindande, att någon modification i enlighet med nu gällande ordning är omöjlig. Liturgien har genomlöp't trenne olika tidsåldrar, under hvilka fullkomligt motsatta åsichter af det Christliga tros-lifvet småningom åvägabragt en olika ordning för Gudstjensten. I den gamla christna kyrkan, hvars *missa catechumenorum* närmast är jemförlig med vår predikogudstjenst, skulle det aldrig hafva fallit någon in att betrakta bibelläsningen såsom företrädesvis tillhörande altar-gudstjensten, der de trognas böner och nattvarden hade sin egentliga plats. Kom så Påfvedömet med sin böjelse att mer insöfva än väcka. *Missa catechumenorum* och predikan försvann, och bibelläsningen indrogs såsom ett vidskepligt *bonum opus* i sjelfva altare-tjensten till ett Gudi behagligt offer, antingen deraf följde någon uppbyggelse eller intet. Bland annat gyckel, som reformationen inskränkte eller bortsopade, var äfven Gudstjenstens theatraliska form. Man räddade visserligen ur den påfviska concursmassan de beståndsdelar, som ansågos ega ett obestriddigt äkta christligt värde, och ordnade dem med eller utan förändring i enlighet med den sanna känsla, som man egde för tros-lifvets utveckling, samt med tillbörligt undseende för uråldrig plägsed, och hvad som ej passade i stycket för altartjensten, sköt man upp på predikstolen, såsom en mängd böner för öfverhet, sjuka, döde samt litanian, hvilka väl ännu i dag med allt fog kunna anses hafva vida större rätt att tillhöra altaret än Evangelium, om man så strängt yrkar på evigt gällande liturgiska grundsatser. Men den grundsats, hvarför man nu ifrar, beträffar uteslutande formen af tal och svar mellan Presten och Församlingen. Denna form är redan bruten derigenom, att Presten i Syndabekännelsen och Tron måste åtaga sig Församlingens rôle; och någon vigt ligger för ingen del derpå, att den återställes. En theatralisk ordvexling mellan Presten och Församlingen ligger mindre i vår Kyrkas allvar-

samma caracter, der både Prest och Församling skiftevis bedja tillsammans och skiftevis sjunga tillsammans. Helt annat vore, om en brist röjdes i sjelfva saken, så att antingen anordningens psykologiska sanning vore kränkt, såsom det med Committéens begifvande skett i Introitus, eller också lärans renhet stode på spel. Kampen mellan formalism och realism, som i alla tider mer och mindre skakat Kyrkan, har i våra dagar dykit upp med förnyad styrka. Realismen, som hos oss uppträder med reformerta sympathier och med hufvudsystemål att uppväcka Svenska Kyrkan till ett kraftigare troslif, ser ett vida kraftigare medel härtill i predikan än i altartjensten och skall med största ovilja anse hvarje försök att utvidga den sednare på den förras bekostnad. Det är bekant, huruledes Handbokens omarbetning föranleddes af den utbrytande Norrländska Separatismen. Mig synes, att om högmesso-gudstjensten verkligen skulle få den form, som Committéen åsyftat, och sådant af höga öfverheten vid straff tillgörandes påbjödes, så skulle öfver hela riket ett doft missnöje födas, som för ingen del i framtiden blefve fördelaktigt hvarken för Kyrkan eller den fraction, som genomdrifvit förändringen. I stället för att bota små remnor i Kyrkan, skulle den, om jag ej är allt för illa underrättad, framkalla ännu betänkligare.

Domprosten **Björling**: Frågan om Evangelii uppläsande från Altaret synes mig utgöra den hufvudsakligaste punkten uti den nu förevarande delen af Afdelningens förslag; och står denna fråga i nära samband med antagandet af det nya textförslaget, hvilket Preste-Ståndet redan för tvenne Riksdagar tillbaka gillat och godkänt. Committerade ansågo sig böra vid utarbetande till förslag för den del af altartjensten, som nu är i fråga, utgå från den förutsättning, att det nya textförslaget skulle vinna nådig stadfästelse, och då var det för dem nödvändigt att införa Evangelii läsning vid altaret, emedan vid sådant förhållande derpå berodde, huruvida Söndagarnes ursprungliga betydelse skulle bibehållas oförändrad eller icke. Och då nu ingen anmärkning emot nämnde textförslag blifvit framställd, och man således ännu är berättigad att förutsätta dess nådiga stadfästelse såsom högst sannolik, så får jag hemställa, att Högv. Ståndet måtte antaga förslaget om Evangelii läsning för altaret. Bruket att i sammanhang med altar-gudstjensten och före predikan uppläsa Evangeliet utgör alldeles icke, såsom någon föregående Talare förmenat, en nyhet inom christna Församlingen. Det förefinnes nemligen redan ganska tidigt både inom den Grekiska och Vesterländska Kyrkan, hvarifrån det öfvergick och antogs först uti den Catholska Messan och efter Reformationen jemväl inom de Lutherska Församlingarne i Tyskland. Skall åter Evangelium läsas för Altaret, så måste väl denna läsning på något sätt skiljas från Epistelns

uppläsande, på det ej tvenne bibelläsningar måtte utan något afbrott följa på hvarandra; och häraf uppkommer nödvändigheten att ställa gradualpsalmen emellan Episteln och Evangelium.

Hvad beträffar anmärkningarne emot *Gloria major*, och särskildt förmenandet, att densamma skulle sakna äldre häfd; så är väl sannt, att denna lofsång icke förekommer med samma ord uti den äldsta Grekiska liturgien; men redan tidigt återfinnes den uti den Vesterländska Kyrkan, och anträffas den jemväl så väl i den Preussiska Agendan som äfven i de flesta öfrige Kyrkorna uti Tyskland; och bör man icke förundra sig deröfver, att den saknas uti den Franska Protestantiska Kyrkan, enär denna Kyrka väl icke eger någon egentlig Agenda.

Vidkommande slutligen de dogmatiska anmärkningarne emot innehållet af denna lofsång, så äro icke heller de grundade. Deri säges nemligen alldeles icke, att den andre personen i Gudomen skulle vara allena Herre, allena helig, allena den högste, utan om man läser den mening till slut, der dessa ord förekomma, så synes det, att Han så kallas endast tillika med den Heliga Anda i Guds Faders härlighet, och att således ingen af Gudomens tre personer är deri bortglömd.

Jag tillstyrker derföre bifall till Committerades förslag jemväl i denna del.

Prosten Lagergren: Då jag, som uti Afdelningen deltagit i handläggningen af förevarande fråga, i afseende å densamma varit af olika tanka med majoriteten, torde jag vara skyldig att med några ord uttala min mening. Redan vid förra Riksdagen har jag bifallit Ståndets då fattade beslut med afseende å förslaget om Evangelii läsning från altaret, och vill det synas mig, att man nu bort respectera detta beslut, derest inga serdeles viktiga grunder anförts till dess upphäfvande. Att inga dylika grunder blifvit anförda, gifver dock sjelfva Afdelningens Betänkande vid handen. Det erkänner Committerades förslag till nämnde läsning såsom både *passande och på liturgisk häfd grundadt*. Huru kunde Afdelningen så uttrycka sig, derest tillräckliga skäl funnits för dess förkastande? Väl säges, att betydande röster höjt sig emot en förlängning af Högmessen, men med afseende på den föreslagna Evangelii-läsningen hvilat ju förmenandet om en sådan förlängning helt och hållet på en fiction, då den endast komme att utgöras af ett par minuter. Hvarför då lyssna till röster, som med all sin betydenhet dock icke förstått obetydenheten af deras så beskaffade anmärkning? Lika liten grund för sin förmening har den Talare, som ansett så väl Committerades förslag som Preste-Ståndets vid förra Riksdagen fattade beslut innefatta ett återgående till Catholicismen. Tvertom står det i full öfverensstämmelse med innehållet af våra äldre Kyrko-Handböcker.

Hvad vidare beträffar frågan om Gloria major, så har Afdelningen lika med Committerade tillstyrkt införandet af denna lofsång; och då Ståndet sjelft vid förra Riksdagen med ogillande af den bearbetning, då varande Pastoral-Afdelning i sitt första Betänkande försökte, beslöt, att densamma i dess nu framställda skick skulle bibehållas, vore det väl underligt, om Ståndet nu fattade deremot stridande beslut. Af dessa skäl får jag tillstyrka bifall till Committerades förslag.

Domprosten **Knös**: Till mitt förra yttrande utbeder jag mig att få tillägga några ord. Man har sagt, att Kyrkohandboksförslaget skulle hafva blifvit uppgjort med den syftning och i det ändamål att derigenom med Kyrkan återförener de i vårt land befintliga secteriska och separatister. Detta vågar jag alldeles förneka. Från många andra än från desse hafva anmärkningar mot vår nuvarande Kyrko-Handbok förnummits. Om ock de secteriskt och separatistisk sinnade högljuddast höjt sina röster mot Handboken och Catechesen, så äro de icke de enda, icke ens de fleste, aldraminst de bäste af opponenterne deremot. Hvar och en, som opartiskt betraktar saken, måste erkänna, att i dessa böcker finnas brister, som icke kunna försvaras. Men när de så häftigt och bittert, ja ock mångengång så ensidigt och orättvist, som nu sker, anfallas af de nämnde sectmakarne, så är mycket angeläget, att Kyrkan äfven i anseende till dessa böcker intager en fast och säker position, der den kan med kraft försvara sig och afslå hvarje anfall såsom obehörigt. Detta är enligt min uppfattning ändamålet af och syftningen med den nu förehafda revisionen. Enligt dessa åsikter har jag deri deltagit och velat concedera allt åt sanningen, men intet åt secterismen.

Hvad serskildt beträffar Gloria major, vill jag anmärka, att denna lofsång finnes i många mycket olika former och recensioner inom den äldsta Kyrkan. Den har i detta hänseende mycken likhet med en annan vördnadsvärd klenod från den urchristliga tiden, nemligen Symbolum Apostolicum. Men liksom detta sistnämnda fixerade sig småningom äfven Gloria major i en viss, allmänt erkänd och antagen form, och det är denna, som i den Evangeliskt-Lutherska Kyrkans liturgier blifvit införd och i Committerades förslag upptagen. Både nämnda Symbolum och denna lofsång äro att likna vid blommor, som förekomma i många species och ännu flera varieteter. Ett alldeles eget species af Gloria major är det, som finnes i de Apostoliska Constitutionerna. Jag har icke väntat att få höra dem här citeras, ty det kan icke vara någon obekant, att denna skrift är af Ebionitiskt ursprung, hvaraf följer, att det species af Gloria major, som der förekommer, tillhör icke den allmänna Kyrkan, utan det Ebionitiska partiet, hvars prägel den ock uppenbarligen bär. Man har äfvenledes anført, att många

christna Kyrkor finnas, i hvilka Gloria major icke brukas. Ja visst är det så, men många christna Kyrkor eller rättare kyrkopartier finnas, som hafva alldeles ingen liturgi, andra, som hafva nästan ingen sådan, och från dessa förekomma alla möjliga öfvergångar ända till de Kyrkor, för hvilka liturgien är det viktigaste och väsendtligaste, ja nästan *allt* vid gudstjensten. Det sistnämnda är förhållandet med Romersk-Catholska Kyrkan, såsom bekant är. Reformatorerne förefunno det sådant inom hela den dåvarande christna Kyrkan, men de beströdde olika vägar för afhjelpande af det stora felet. Då nemligen Calvin (och i allmänhet de Schweitziska Reformatorerne) tillerkände åt liturgien en mycket underordnad ställning, ja nära nog ingen betydelse, och gjorde predikan till det förnämsta, ja nära nog till allt, så ställde Luther de båda elementerna i Gudstjensten (det liturgiska och det homiletiska) i full paritet med hvarandra, såsom båda lika berättigade och viktiga, och om han än på ett och annat ställe synes sätta predikan främst eller uppskatta den högst, så sker detta blott i polemisk ifver mot Catholicismen, hvilket man bäst finner, då man jemför alla de yttranden, Luther i detta ämne afgifvit. Men följden häraf har blifvit, att den Reformerta Kyrkan har ingen eller en mycket ringa liturgi (Engelska Episcopal-kyrkan undantagen), hvaremot den Evangeliskt-Lutherska har en liturgi, som i allt hufvudsakligt sluter sig till den äldre Kyrkans. I de delar af Lutherska Kyrkan, der unionen blifvit införd eller reformerta tendenser gjort sig gällande, hafva ock mångfaldiga medelvägar blifvit försökta. Men man skulle nära nog kunna uppställa och historiskt försvara den satsen, att bibehållandet af Gloria major framstår såsom ett liturgiskt criterium på bibehållandet af den äkta Lutheranismen, hvaremot bortläggandet af denna lofsång utvisar reformerta sympathier. Vill vår Kyrka fortfara att vara en äkta Evangelisk-Luthersk Kyrka — och jag hoppas, att den alltid skall vilja det — så må den då ock vilja bibehålla detta liturgiska criterium på sin Lutheranism. Så har jag uppfattat reformationen, och visst icke, enligt hvad en Talare här behagat yttra, såsom skulle Kyrkan då råkat i ett concurstillstånd, utur hvilket Luther sökte rädda hvad räddas kunde; tvertom, genom mycken strid mot en ganska stark fiende vann han den seger, som återställde lärans renhet, Ordets fria förkunnande och andaktens rent christliga uttrycksform. Hans grundsats var icke att nederbryta, utan att uppbygga; icke en alldeles ny kyrkoform, utan ett renande af den äldre var målet för hans reformatoriska verksamhet. Derföre bibehöll han ock under aktning för Kyrkans urgamla häfd hvad deri befanns vara äkta och ursprungligt christligt och bortrensade endast de tillsatser, hvari genom detta under påfvedömet tid blifvit fördunkladt, förorenadt och förfalskad. Denna grundsats bör leda oss såsom

honon till bibehållande af Gloria major. Det ligger ock något i hög grad stärkande för Kyrkan i att sålunda ställa sig i enhetsförhållande med den fornchristliga tiden, med Lutherska reformationens princip och med sina mest äkta trosförvandter i nutiden.

En Talare har anmärkt, att Evangeliet i äldre tider ej lästes vid altaret. Detta medgifves, ty det lästes vid den s. k. ambon. Men det lästes dock före predikan och ansågs såsom något för sig och som icke egentligen hörde till predikan, nemligen icke annorlunda än såsom predikans text. Deri ligger likheten mellan den äldre och den nu till återtagande föreslagna liturgiska ordningen.

Att Separatisterna härigenom skulle återföras till Kyrkans gemenskap, vore ganska enfaldigt att tro. Dertill behöfves helt andra medel, hvarom här icke är stället att tala, eftersom vi nu afhandla ett helt annat och speciellt ämne. Men för Kyrkans befastande genom liturgiäns ändamålsenlighet och principmessighet är saken af stor vikt. En svag, en vacklande kyrka är vanmäktig mot separatismen; men den kyrka, som på Ordets och häfdens grund står fast, kan mot alla splittringsförsök vara trygg under beskydd af Honom, som är allas vår Frälsare, Kyrkans Stiftare, Herre och Styresman.

Af dessa skäl får jag vidhålla mitt förut gjorda yrkande om bifall till Committerades förslag i denna del.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Emot ifrågavarande del af Committerades förslag har det blifvit anmärkt, att, derest detsamma antages, Gudstjensten skulle blifva nog mycket förlängd, hvilket serdeles under den kalla årstiden vore menligt. Härvid får jag dock erinra, att den ökade tidslängden komme att inskränka sig till 4 à 5 minuter, så att altartjensten, då nattvardsgång ej hålles, i alla fall icke komme att upptaga längre tid än omkring $\frac{1}{2}$ timma. Gudstjensternas öfverklagade längd är ingalunda vållad af Altartjenstens långvarighet, utan härflyter från den tid, som upptages af predikan och psalmerne och hvilken enligt åtskilliga predikanter sed understundom kan öfverstiga 2 timmar; med hänseende hvartill ofvanomförmälda tids förlängning är föga betydande. En Talare, som icke velat bestrida, att Committerades ifrågavarande förslag vore bygd på historiska och liturgiskt sanna grunder, har sådant oaktadt förmenat, att detsamma i psykologiskt hänseende vore mindre riktigt och således borde ändras till öfverensstämmelse med hvad Afdelningen föreslagit. Jag vill förutsätta, att Hög. Ståndet önskar Nådig stadfästelse å de sedan år 1856 utarbetade nya Högmessotexter. För sådan händelse skulle enligt Afdelningens förslag Söndagens Evangelium från Altaret uppläsas omedelbarligen efter Episteln, hvaremot enligt Committerades förslag en Psalm eller den s. k. Gradualen borde af-

sjungas emellan nämnde Bibelstyckens uppläsning; och vill det synas mig, att sistnämnde förslag eger företräde, enär i annat fall Bönen, Episteln, Evangelium och Tron skulle omedelbarligen följa på hvarandra. Att utan öfvergång eller förmedling låta 2 olika bibeltexter följa efter hvarandra, kan lika litet vara psykologiskt riktigt som att, på sätt Afdelningen föreslagit, låta 2 sånger, nemligen Gloria major och en Psalm, omedelbarligen följa på hvarandra. Altartjensten utgör en af Prestens personlighet mindre beroende Afdelning af Gudstjensten, som ingalunda är öfverflödig eller oviktig. Vår fasta liturgi har under neologismens tider medfört stor nytta. Jag kan ej finna, att förslaget derom, att från altaret skulle uppläsas en pericop på Svenska språket, innebär någon anslutning till Catholicism. Predikan må visserligen högt uppskattas, men altartjensten bör derföre icke ringaktas, och för mig blir det alltid ofattligt, hvarför bibelordet, uppläst från altaret, skulle vara mindre kraftigt än från predikstolen, åtföljdt, såsom ej sällan händer, af en ganska ofullkomlig, någon gång missledande tolkning.

Någon Talare har förmenat, att Committerade skulle vid uppgörandet af ifrågavarande förslag hufvudsakligen åsyftat att till Kyrkan återvinna de s. k. separatisterna. Denna förmodan är ingalunda grundad. Då Committéen nedsattes, hade visserligen ansökningar i ämnet från åtskilliga separatister blifvit till Kongl. Maj:t ingifna om rättighet att begagna de så kallade gamla böckerna; men icke närmast dessa ansökningar, utan Preste-Ståndets eget vid 1850 års Riksdag afgifna underdåniga Utlåtande föranledde Committéens utnämmande. Committerades syftemål har varit att söka afhjelpa handbokens bristfälligheter. De hafva sökt bygga sitt förslag på i möjligaste måtto liturgiskt riktiga grunder. De hafva efter yttersta förmåga sökt i sitt förslag bevara den trohet emot vår Evangeliska bekännelse, som i främsta rummet bör bevaras i en bok af denna beskaffenhet. Det tillkommer nu Preste-Ståndet att bedöma, huru Committerade uti detta deras försök lyckats.

Hvad slutligen angår svårigheten att få Gloria major afsjungen, så innehåller Förslaget endast en tillåtelse, att, der så ske kan, denna lofsång må begagnas. Emellertid torde detta icke vara förenadt med så öfvermåttan stora svårigheter. Erfarenheten just från den af Doctor Gumælius i förmiddagens plenum antydda Församling bestyrker mig uti denna förmodan. Uti nämnde Församling, hvarest Klockaren var öfver 70 år gammal, blefvo en bonddräng och några skolbarn snart nog inöfvade att afsjunga den s. k. Kyrie, hvilken sång är ansedd att vara ganska svår; och skulle jag derföre tro, att jemväl Gloria major skulle på många ställen kunna afsjungas. Jag tillstyrker bifall till Committerades förslag i ämnet.

Domprosten **Bring**: För min del vidhåller jag de Committerades förslag i förevarande punkt och önskar, att detta förslag af Hög. Ståndet måtte blifva godkändt. Hvad först Evangeliets läsning beträffar, så bör denna i min tanka hänvisas till altaret ej blott derföre, att sådant är ett vilkor för införandet af nya textserier, utan egentligen derföre, att sakens egen natur, oberoende af alla textförslag, så kräver. Evangeliet är nemligen det bibliska hufvudstället för helgedagen och har derföre ock af ålder utgjort sjelfva medelpunkten i högmessoliturgien. Och förhåller det sig så, så kan det ej vara rätt att, såsom i 1814 års Handbok skett, beröfva Evangeliet all sjelfständig liturgisk betydelse och endast låta det till tjänst för predikan uppläsas på predikstolen. I en dubbel Evangelii-läsning ligger åter alldeles intet oriktigt, enär altarlectionen företages ur en annan synpunkt och har ett annat syfte än den homiletiska textuppläsningen. Men är man rädd för denna dubbla läsning, må man då hellre låta upprepandet på predikstolen försvinna och predikan direct ansluta sig till det nyss före dess början från altaret hörda Evangeliet. — Beträffande åter platsen för gradualpsalmen, så behöfver jag ej erinra Hög. Ståndet derom, att denna psalm, såsom sjelfva dess namn tillkännagifver, vill vara en inlednings-sång till den afdelning af gudstjensten, som utgöres af Evangeliet, Tron och predikan. Det måste då vara högeligen onaturligt att låta gradualpsalmen vara tillbakakastad till en helt annan afdelning af liturgiën, än dit den hörer, nemligen — bakom Episteln; och hvarföre denna Psalm ej nu skulle kunna få återtaga sin urgamla sannskyldiga plats, är åtminstone för mig omöjligt att begripa.

Mot hela den af Committerade föreslagna anordningen af altartjensten har man först och främst anmärkt, att Evangeliet i äldsta Kyrkan ingalunda lästes från altaret, utan från den s. k. ambo. Härtill svaras, att det icke egentligen är det yttre stället för Evangelii-läsningen, som här är hufvudsaken; utan frågan handlar egentligen derom, huruvida Evangelii-lectionen må såsom en rent *liturgisk* Skriftföreläsning få intaga en *sjelfständig* plats i högmesso-gudstjensten, eller icke. Och i detta hänseende vågar jag tryggt påstå, att Committerades förslag har den gamla Kyrkans vittnesbörd på sin sida. Vidare har man sagt, att den menings-fraction inom vår Svenska Församling, hvilken med en lutning åt det reformerta hållet strängt vill motsätta sig hvarje utvidgande af det liturgiska elementet i vår gudstjenst, med allt skäl kan sägas halva sanningen på sin sida, enär dess riktning går ut uppå att göra gudstjensten mera lefvande. Att yrkandet på det liturgiskas tillbakaträngande utgår ifrån ett reformert åskådningssätt, är jag för min del visserligen icke sinnad att bestrida. Jag kan blott icke se, att detta yrkande af sådan anledning skulle

kunna med fog göra anspråk på att af oss blifva gynnadt, helst vi hafva öfvernog af reformerta tendenser rundt omkring oss dessförutan. Men att gudstjensten skulle blifva mera lefvande, om den afkläddes sina liturgiska beståndsdelar och komme att utgöras af en naken predikan, omgifven af idel psalmsång, måste jag deremot på det högsta bestrida. I rak motsats mot ett slikt påstående hyser jag den tron, och vågar i detta hänseende åberopa allas vår erfarenhet, att predikan så väsendtligen bäres af liturgien, att, i samma mon denna basis predikan beröfvas, i samma mon blifver för henne svårigheten större att på församlingen utöfva en upplifvande och uppväckande verkan. Huru åter ett stort missnöje skulle hos ömtåliga sinnen inom församlingen kunna uppkomma genom en så enkel åtgärd som den, hvilken af Committerade blifvit med afseende på altartjensten föreslagen, synes mig vara mycket svårt att förklara. I synnerhet är det oförklarligt, om man tänker sig det befarade missnöjet skola utgå från Norrlands s. k. läsare. Ty dessa älska ju 1693 års Handbok, till hvilken Committerade just i denna punkt föreslagit en återgång. Ännu obegripligare är mig dock, att den föreslagna föreskriften om Evangeliets läsning för altaret skulle, såsom någon påstått, innebära en tendens till papismen. Ty i sådant fall skulle samtliga den Lutherska kyrkans äldre agender vara papistiska; ja sjelfva den nyss här omtalade och såsom ett mönster åberopade Preussiska agendan skulle då oaktadt sin unerade och således calviniserande character dock hafva en papistisk-catholsk lutning. Men vilja vi icke beskylla reformatörerna och deras efterföljare och Preussens nuvarande unerade Kyrka för Romersk-catholska sympathier; så torde väl ock vi för egen del kunna våga att för våra altaren läsa ett bibelställe ur den Evangeliska historien, utan att behöfva frukta oss derigenom skola råka in i de papistiska snarorna.

Frågan angående Gloria major synes mig icke påkalla några vidlyftiga öfverläggningar. Godkännes än hvad i afseende derpå blifvit föreslaget, så är ju dock ingen liturg nödsakad att någonsin mot sin vilja låta den omtvistade lofsången afsjungas. Hvad ondt kan då ligga deruti, att densamma — om också blott såsom en dyrbar liturgisk antiquitet — får qvarstå i Handboken?

Contracts-Prosten Landgren: Utan att medgifva den ovilkorliga nödvändigheten af den form för altartjensten, som Committéen föreslagit, erkänner jag villigt dess regelmessighet och har ingenting mot förslaget i och för sig sjelft. En byggnad kan vara ganska förträfflig, utan att afse deras behof, för hvilka den är uppförd. Min mening är, att vår nu gällande liturgi, som, hvad högmessogudstjensten beträffar, är af den stora mängden bland prester och lekmän med synnerlig kärlek

omfattad såsom en skön medelväg mellan papismens och puritanismens ytterligheter, icke bör förändras i de delar, hvaren hvarken brister i anordningens psykologiska sanning eller lärans renhet. Den dramatiska samtalsformen anser jag inom den evangeliska Christenheten hafva förlorat all vikt. Den är utan afsaknad bortopad ur litanian, der presten nu utför både sin egen, diaconens och folkets role genom en enkel andaktsfull uppläsning. Prestens ställning såsom församlingens tjennare inom vår kyrka medför icke något behof för honom af en skarpt framstående egen role. De bibelstycken och böner, som utan mellankommande sång upprepas vid alla öfriga presterliga förrättningar, förfela icke derigenom sin mäktiga verkan, då de äro väl anordnade.

Att Evangelii-läsning i äldsta kyrkan icke nyttjades som något *bonum opus* och ett Gudi behagligt offer, äfven om det icke begreps af åhörarne såsom under papismen, bevises tillräckligen deraf, att det hvarken lästes af presten icke heller vid altaret. Man har yttrat, att Evangelium är kärnan i dagens liturgiska gudstjenst, och drager deraf den slutsats, att dess rätta plats är vid altaret. Jag tror, att detta påstående tål någon jemkning; ty Evangelium må väl anses för hela gudstjenstens kärna, och ej uteslutande altaretjenstens; och då må man väl med skäl sätta i fråga, om ej det lika väl och med mera skäl kan visas till predikstolen, såsom närmare kedjadt vid predikan, som ju ock enligt Evangelisk grundsats är gudstjenstens hufvudstycke. Man har sagt, att gradualen såsom inledning till Evangelium nödvändigt bör hafva sin plats före detsamma. Mig synas Epistlar och Evangelier så anordnade, att en inre frändskap mellan dem förefinnes och att hvad som är inledning till Evangeliet blifver det äfven för Episteln. Hufvudskälet för gradualens flyttning ligger i bemödandet att upprätthålla den dialogiska formen, hvarå jag icke anser ligga särdeles vikt. Emot Evangelii dubbla läsning hafva röster höjt sig från alla landsändar. Vid den enskilda öfverläggning, som här i ämnet hölls, upplystes, att långt före 1811 hade Evangelii läsning från altaret upphört. Jag hemställer, om det nu är välbetänkt att med tvångsmakt återinföra denna för presterskapet motbjudande sed. Detta synes icke vara rätta vägen att befordra endragt och kärlek i församlingen. Jag har sagt, att Committéens arbete var föranledt af de Norrländska separatisternes rop; men aldrig har jag uttalat en så enfaldig tanke, att Committéen skulle häraf tagit några motiver för sina åtgärder. Ännu mindre kunde jag afse dessa separatister, då jag talade om en mäktig fraction i kyrkan, som i allmänhet ej har högt begrepp om altartjenstens värde, nemligen den frikyrkliga. Jag har icke försvarat denna ensidighet, emedan jag i allmänhet hatar tendenser, vare sig till puritanism eller papism. Jag säger blott, att man i en så kritisk tidpunkt ej bör vid-

taga reformer, hvilka kunna blifva gnistor, hvarur en eld upplammar, som ingen kan släcka.

Mot den urgamla formen af Gloria major har jag i Afdelningen ej motsatt mig, emedan dess ordalag låta mig ana dess ursprung redan från den Apostoliska tiden, och icke blott från tredje seklet, då mycken drägg redan inblandats både i lära och författning.

Kyrkoherden Otterström: En lika mycket lärd som practiskt skarpsinnig ledamot af detta Stånd, som under discussionen öfver denna fråga i Plenum tegat och tiger, men hvilkens tystnad jag tolkar såsom den största värtalighet, har likväl vid Ståndets enskilda conferens uttryckt den öfvertygelse, att vår altarmessa icke erfordrade någon förändring, om ej i ett och annat uttryck. Jemte det att jag delar denna öfvertygelse och uttrycker densamma, uttrycker jag ock den opinion, som är den allmänna inom det Stift, som jag har äran representera. Committerade hafva med afseende på behofvet af förändringar såsom antiqvitets-älskare utgått från tredje seklet, men församlingens prester i allmänhet utgå från det närvarande, och deraf låter sig olikheten i uppfattningen af hvad som bör göras lätt förklaras.

Jag har redan i det föregående uttryckt min mening om det tvungna söndagliga afsjungandet af Kyrie och om införandet af Gloria major; jag vill nu yttra mig om Evangelii läsning vid altaret. Det skall då, såsom jag tror, visst icke stöta församlingen, att Guds Ord läses för altaret och åter upprepas på predikstolen, men icke är detta upprepande mera behöfligt härefter än hittills. Men om Evangelium läses omedelbart efter Episteln utan en mellangående sång, så är detta blott hvad som sker i den enskilda andakten, då församlingen i sin Evangelii-bok läser Evangelium omedelbart efter Episteln.

Domprosten Bring påstår, att "Evangelium är hufvudstället, kring hvilket hela liturgien vänder sig", hvarföre det enligt talarens mening bör läsas företrädesvis för altaret. Men manne våra gamla Evangelier blifva detta "hufvudställe", äfven sedan vi få de nya predikotexterne, som presterskapet högt fordrat? Manne man ej då med mera skäl kunde behöfva vid altaret läsa den ena af de två nya texter, hvaröfver för dagen ej predikas, såsom sker på Böndagarne med böndagstexterne? Man bemödar sig öfverallt att införa Bibelförklaringar efter gudstjensten, manne det ej då kan blifva tillfälle att läsa och förklara hvad som från predikstolen ej blifvit föredraget? Den ärade Domprosten, så väl som öfrige ifrare för altarmessans utvidgning och bullrande framträdande, synas mig icke hafva lagt märke till, att protestanten går till Guds hus "för att höra predikan", men catholiken går dit "för att höra messan", att den ena väl kan understödja den andra, men att predikan ändå

hos oss måste blifva hufvudsaken, hvarpå altarmessen ej bör få inkräkta af undseende för menskligt tycke. Jag biträder derföre Afdelningens förslag i denna del.

Doctor Sandberg: Det må ingalunda förnekas, att altartjensten är högtidlig och upplyftande, särdeles der officianten är begåfvad med vacker röst och declamations-förmåga. Men jag kan icke dela deras mening, som åt det liturgiska elementet i vår offentliga gudstjenst vilja bereda ett större utrymme och lägga större vikt derpå i jemförelse med predikan än som nu eger rum. Om också åtskilligt i detta afseende vore önskvärdt, så är det dock icke öfver Handbokens brister härutinnan, som klagomålen låtit sig höra. Obelåtenheten vidrör helt andra punkter. Mig förekommer det, som enligt protestantismens idé *Predikan* skulle vara hufvudsak i hvarje gudstjenst. Hos folket har vaknat ett växande behof att få höra Guds ord i anda och kraft predikas, förklaras och tillämpas. Och om gudstjensten i kyrkan icke motsvarar detta behof, så söker man att annorstädes få det tillfredsstäldt; och det är väl ändå det förkunnade ordet och icke den liturgiska anordningen, som utgör det verksammaste medlet till människors omvändelse. Man har väl sagt, att predikan är det skröpligaste i vår Lutherska gudstjenst. Mången predikan kan vara klen, utan att derföre satsen är riktig. Att christendomen har en objectiv grund, som hufvudsakligen bör framhållas, förnekas visst icke; men icke är den liturgiska altartjensten denna objectiva grund. Oaktadt alla söndringar äro dock de flesta Sveriges innebyggare Svenska Statskyrkans vänner. Men många äro icke nöjda med alla dess stadgar och anordningar. Och dessa skola sannerligen icke känna någon belåtenhet, om man på den del af vår gudstjenst, som kan förrättas af en person, som kan läsa försvärsligt innantill eller som har vacker sångröst, lägger en lika eller större vikt än på den delen deraf, som tillhör predikstolen och som fordrar jemte större natursgåfvor en andelig erfarenhet af Guds andes verkningar på eget hjerta, om den skall väl utföras. Dessutom är det ett factum, som aldrig kan förnekas, att det icke är liturgen för altaret, utan talaren, Guds ords förkunnare på predikstolen, som fyller våra kyrkor med uppmärksamma åhörare. Derom hafva vi en söndaglig erfarenhet äfven här i hufvudstaden.

Med en sådan öfvertygelse anser jag icke någon förändring eller förlängning vara af nöden uti 1811 års Handbok, så vidt den rörer altartjenstens anordning. Ett enda undantag härutinnan synes mig dock önskvärdt, hvarom jag samtalat med en kännare och älskare af kyrkomusik, som ansåg lofsången från altaret vid gudstjenstens slut af den prest, som icke kan sjunga, vara alltför knapphändigt affärdad med de korta talade orden: *Herren vare tack och lof*. Derföre vill jag gerna bi-

falla Committerades förslag, att, om också presten icke kan annat än blott framsäga uppmaningen: *Tackom och lofvom Herren*, församlingen alltid sjunger: *Herren vare tack och lof jemte det trefaldiga Hallelujah*.

Jag vill icke heller motsäga den lilla förändring, som Afdelningen föreslagit uti altartjensten före predikan, att nemligen Juledagens englasång i sin helhet upprepas, äfven då presten icke läser, utan sjunger.

Biskop Björck: Jag har förut endast obetydligt yttrat mig öfver ifrågavarande del af ritualen och vill derföre nu derom säga några ord. Afdelningens förslag i ämnet grundar sig hufvudsakligen å hvad emot Committerades förslag blifvit från olika håll anmärkt; och måste jag, i öfverensstämmelse med hvad rättvisan kräfver, förklara, det jag såsom ledamot af Pastoral-Afdelningen är intagen af den innerligaste öfvertygelse om det särdeles förtjenstfulla i Committerades arbete. Sådant är jemväl af Afdelningen å sid. 6 af dess Betänkande öppet uttaladt och erkänt. Det måste vara särdeles nyttigt, att liturgiens grundsatser blifvit af lärda och sakkunnige män närmare förklarade; och vill jag äfven tro, att, hvad hufvudsakerna beträffar, något bättre än Committerades förslag icke gerna kan åstadkommas. Enligt hvad af Committerade i deras ursprungliga förslag blifvit yttradt, måste man dock härvid tillvägagå med den största varsamhet, och är det endast ställningen inom Kyrkan, som vållat, att vi, hvad det nu ifrågavarande stycket af liturgien angår, inom Afdelningen i vissa delar ändrat Committerades förslag. Emot altargudstjenstens förlängning hafva särdeles många röster blifvit höjda; och de olika åsigterna härom inom Ståndet visa jemväl riktigheten deraf, att frågan särskildt blifvit till Ståndet hänskjuten. Skulle Ståndets majoritet biträda Committerades förslag, har jag för min del ej något emot dess antagande, helst man då kunde förmoda, att den eniga öfvertygelsen inom Preste-Ståndet skulle efterhand göra sig gällande hos hemmavarande embetsbröder och hos folket i allmänhet. Men i motsatt fall är betänkligt att mycket ändra i hvad nu vunnit häfd i församlingen.

Vår gudstjenst sönderfaller egentligen i 2 afdelningar, nemligen den liturgiska, som motsvarar *missa catechumenorum* inom den äldre Kyrkan, och den, som motsvarar *missa fidelium*. Inom den sednare utgör Nattvarden, och inom den förra Ordets förkunnande hufvudsaken. I åsigterna om det rätta förhållandet emellan det liturgiska och homiletiska i gudstjensten finnas två ytterligheter, enär några företrädesvis uppskatta ettdera af dessa element. Utan att vilja nedsätta liturgiens värde är jag öfvertygad, att inom gudstjenstens förra del det homiletiska elementet eller predikan intager det främsta rummet, och att en dålig predikan icke mycket kan upphjelpas utaf litur-

gien. Evangelium står dock i nära samband med predikan såsom dess text. Under farhåga, att liturgiens förlängning medelst Evangelii uppläsning från altaret icke skulle vinna ett allmännare bifall inom Kyrkan, måste jag dock motsätta mig bifall till hvad Committerade i sådant afseende föreslagit; och tillstyrker jag i stället antagande af Afdelningens förslag i ämnet.

Kongl. Hof-Predikanten **Wensioe**: Jag har icke kunnat uppfatta denna öfverläggning såsom en strid mellan Committerade och Afdelningen, utan endast såsom ett försök att utreda hvilket som är det liturgiskt rätta. Ett ordande om Committerades större eller mindre förtjenster torde således icke vara på sitt ställe. Ingen har velat bestrida, att ju Committerades förslag stödjer sig på goda liturgiska grunder; och torde vid sådant förhållande det vara mindre välbetänkt att med anledning af insände anmärkningar emot förslaget, hvilka ofta innefatta endast enskilda personers olika tycken, vidtaga någon ändring uti detsamma. Vidare har mycket blifvit ordadt derom, att den allmänna opinionen skulle ogilla innehållet af Committerades förslag. Sannt är, att många emot förslaget haft åtskilligt att anmärka; men möjligen inskränka sig förslagets motståndare till deras antal; och tror jag mig veta, att ganska många önska förslagets antagande. En ledamot från Skara Stift har yttrat, att nämnde Stifts presterskap skulle hysa stora betänkligheter emot förslaget; häremot kan jag erinra, att flere af mig kände prestmän inom detsamma och deribland dess säkerligen lärdaste och inflytelserikaste medlem är på Committerades sida.

Det har blifvit sagdt, att den erfarenhet, vi ega från förhållandet med våra gamla Evangelii-böcker, skulle visa, att Evangelii omedelbara följande på Episteln icke innebure något besynnerligt. Häremot får jag erinra, dels att det är helt olika, om sådant sker vid läsning i hemmen mot då det försiggår vid den allmänna gudstjensten i kyrkan, dels ock att till ledning jemväl för den enskilda andakten uti omförmälda böcker emellan Episteln och Evangelium finnas citerade åtskilliga Psalmer.

Hvad slutligen beträffar striden, huruvida predikan eller altartjensten skulle ega företräde, i afseende å hvilken sednare det blifvit anmärkt, att den skulle uti Committerades förslag blifvit öfver höfvan mycket förlängd, får jag upplysa, att denna förlängning inskränker sig till högst en tid af 5 minuter; och skulle jag tro, att Guds ord klarast och renast återfinnes uti sin ursprungliga källa, hvarföre det torde vara mindre riktigt att i detta afseende allt för mycket uppskatta värdet af en predikan, hvilken ofta nog beklagligen kan vara behäftad med många ofullkomligheter. Uti Committerades förslag hafva båda

dessa gudstjenstens afdelningar fått tillgodonjuta full rättvisa; och då detsamma blifvit bygdt på sanna liturgiska grunder, tillstyrker jag bifall dertill.

Comminister Beckman: Sedan Domprosten Bring särdeles förtjenstfullt försvarat det anseende, hvilket den liturgiska delen af gudstjensten inom vår kyrka bör åtnjuta, kunde det anses oskickligt och förmätet, att jag derom tillåter mig orda; men emedan man det oaktadt sedermera här har framkommit med åtskilliga besynnerliga satser, hvilka icke böra lemnas alldeles obesvarade, så vill talaren såsom ett ytterligare genmäle försöka betrakta ämnet ifrån tvänne ännu ej vidrörda sidor.

I Kyrkans äldsta tider utgjorde liturgien, syndabekännelsen, bönen och sången, jemte läsning af den Heliga Skrift gudstjenstens hufvudsakligaste beståndsdel. Predikan, ursprungligen en förklaring öfver bibel-läsningen, kunde vara eller icke vara efter tidsomständigheterna. Den förrättades af Biskopen, som först efter flere århundraden afstod rättigheten till dess hållande åt andra af Kyrkans högste tjenare. Men då förmågan att författa och hålla en skicklig predikan för presterskapets okunnighet var sällsynt, så föranstaltades för hela året en samling af ansedde kyrkofäders predikningar att för folket föreläsas. Till inemot slutet af 16:de århundradet ersatte man på detta sätt det egentliga predikandet, som förekom nästan blott undantagsvis. Man må väl icke förneka, att under de många århundraden, då predikande vanligtvis icke förekommit, gudstjenst uti christna kyrkan likväl har hållits; och derest man icke tillåter sig detta, så kan talaren väl med allt skäl fråga, om den del af gudstjensten, som dervid har varit en tillfällighet mera än en oskiljaktighet, bör kunna anses såsom dess väsendtligaste beståndsdel?

Uti Preussens *Agenda* innehar ock liturgien sitt tillbörliga, förnämliga rum vid gudstjensten, och den didactiska delen, predikan, ett mera underordnad. Och detta med allt skäl. Den förra föreställer med afseende på menniskohjertats allmänna beskaffenhet och behof det oföränderliga, det evigt bestående, och antager ingen annan tillfällig pregel än den, hvilken liturgens föredragningsätt kan anbringa; och någon gång har talaren varit lycklig höra t. ex. syndabekännelsen läsas på sådant sätt, att en stor del af församlingen har smält i tårar. Tvärt deremot beror predikan så väl i afseende på innehåll som föredragningsätt till största delen af individuela förhållanden. Vid densamma gör sig predikantens theologiska, filosofiska och æsthetiska bildningsgrad gällande. Man är icke ovan att dervid för popularitets-jagten få höra hvarjehanda ganska besynnerliga saker, äfven ur det lägre lifvets förhållanden och igenkännes lån någon gång ifrån sjelfva frimureriets

fra-

phraseologi. Naturens skiftande gåfvor af röst och åtbörder utöfva ett nästan afgörande inflytande, och under predikan fäster mången åhörare icke ringa vikt vid ett par bruna eller blå i rätt tid höjda eller sänkta ögon. Kan det vara gudstjenstens hufvudsak, som är så beroende af menniskolynnet, af mensklig svaghet och af tillfälliga natursgåfvor? Ingalunda. Man synes medgifva detta, och att icke en gång denna gudstjenstens föregifna hufvudbeståndsdel förmår fängsla åhörarne i kyrkan, har man påtagligen erkänt derigenom, att dess dörrar vanligtvis hållas stängda under predikan, men öppna under gudstjenstens liturgiska delar.

En i vårt land välkänd författare (Doctor Wieselgren) har någorstädes yttrat, att, då man i våra kyrkor har ställt predikstolen framför altaret och genom den likasom bortskymt detsamma, man också har tagit sig anledning att anse det, som på den förehafves, för det enda väsendtliga vid gudstjensten, och den liturgiska delen deraf, som vid altaret förekommer, för mindre maktpåliggande, föga uppbyggelserik och gagnande samt i synnerhet enförmig. Talaren anser sig kunna tillägga, att en sådan åsigt af den allmänna gudstjensten är i reformert anda, om den icke är något vida värre. Man vill höra ett *föredrag* ifrån predikstolen, väl utfördt, såsom det heter, ett väl hållet tal, hvars verkliga halt man hvarken kan fatta eller bedöma, och derföre begifver man sig någon gång i saknad af annan sysselsättning till kyrkan; men sången, lofsången, syndabekännelsen, bönen, trosbekännelsen, communionens beivstande, om ej begående, välsignelsen, allt det, som i den första christna kyrkan var det hufvudsakligaste af gudstjensten, och som i alla tider dervid förblifver minst lika väsendtligt som predikan, lemnar man utan synnerligt afseende, emedan det hvarken skall tala till förståndet eller hjertat.

Särskildt i afseende på skiljaktigheten emellan Committerades och Utskotts-Afdelningens förslag beträffande gradual-psalmen och läsandet af Evangelium ifrån altaret, så har detta ej mindre starka inre än ifrån den kyrkliga häfden hemtade yttre skäl för sig, och synes derföre vår Handbok i denna omständighet ganska väl behöfva återtaga det uråldriga bruket, såsom Committerade hafva föreslagit. Man må annars icke vidare vid gudstjensten tala om gradual-psalm, om den icke får sin plats näst efter Episteln och efterföljes af Evangelium, hvarest den under namn af *graduale* vid vår Lutherska gudstjenst haft intill år 1811 rum ända ifrån *then Svenska Messan* af 1531, som till *graduale* anvisar *then songen om gudz bodhordh* (N:o 2 uti gamla Sv. psalmboken) eller *noghon annan*. Talaren tillstyrker för sin del afslag på Afdelningens och bifall till Committerades förslag.

Kyrkoherden Otterström: Det kan ej bestridas, hvad Contracts-Prosten Landgren anmärkt, att första anledningen till den ifrågasatta Handboksförändringen var de Norrländska "Läsarnes" obelåtenhet med ett och annat och deras deraf föranledda separatism. Man bör dock noga märka, att denna obelåtenhet alldeles icke var riktad mot något, som nu är i fråga; men att det är mycket fara värdt, att obelåtenhet skall uppstå af alldeles opåkallade förändringar i den del, hvarmed hela Svenska kyrkan hittills visat sig belåten. Committerade hafva derföre af nit för det gamla i kyrkans anordning gått vida längre, än de Norrländska separatisterna önskade, men kanske ändå lemnat dem otillfredsställda just i de punkter, hvari de önskade ändring, ej efter den Agenda, som var i tredje seklet, utan efter den, som fanns före 1811. Något behof af förändring i altarmessen var ej känt *före* Committerades förslag och derföre var mindre underligt, att det mottogs med blandade känslor.

Jag värderar högt lärdomen; dock kan jag ej medgifva, hvad Hofpredikanten Wensioe påstår, att Committéens förslag hvilat på "vetenskapliga grunder", men att 1811 års Handbok och Afdelningens förslag med hvad som här sagts till förmån för dem skulle hvila på lösa meningar och hugsnitt; ty att här tala om strängt "vetenskapliga grunder" är med tillämpning på det ena eller det andra föga på sitt ställe. Man måste, som jag tror, gå ut från hvad som är och förefinnes, men ej från hvad som varit i förgångna tider, samt med mogen erfarenhet, menniskokänedom och kritisk skarpsinighet på vår tid tillämpa hvad förgångna tider lemnat såsom ovanskeligt arf. Detta förmår ej någon blott formel lärdom, huru hög den än kan vara i sitt fack.

Hvad talaren anfört för att motverka min uppgift rörande opinionen inom Skara Stift, lemnar jag i sitt värde, emedan hans ord är så godt som mitt, och mitt så godt som hans. Det bevisar blott, att vi varit i beröring med helt olika personer, ty jag har uppfattat opinionen, sådan jag hört den uttalas i det enskilda umgänget, vid Contracts-möten och Prestsällskaps-sammanträden.

Härmed och sedan erinran blifvit gjord om rättelse af influtne tryckfel, hvarigenom *orden uti Gloria major: "Du allena är Herre"* blifvit orätt begagnade i stället för orden: *"Du är allena Herren"* och ordet *"Bönedagen"* på andra raden af 8:de sidan inkommit i stället för ordet *"Bönedagar"*, förklarades öfverläggningen vara fulländad; hvarefter och då *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* proposition å bifall till Afdelningens ifrågavarande förslag, dock med rättelse af omförmälda deruti influtna tryckfel, blef med blandade Ja och

Nej besvarad samt votering begärdes, framställdes och godkändes en så lydande voterings-proposition:

"Den som bifaller Pastoral-Afdelningens ifrågavarande förslag med iakttagande af ofvan omförmälda rättelser, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, anses Ståndet med ogillande af merberörde förslag hafva antagit hvad Committerade i ämnet föreslagit."

Omröstningen, i behörig ordning verkställd, befanns, sedan voteringsseklarne, af hvilka en förseglad aflades, blifvit summerade, hafva utfallit med 17 Ja emot 16 Nej; och hade således Högv. Ståndet fattat det beslut, som Ja-propositionen innehåller.

Emot förestående beslut reserverade sig Biskoparne *Annerstedt* och *Fahlcrantz*; Domprostarna *Knös*, *Björling* och *Bring*; Kongl. Hofpredikanterne *Wensioe* och *Nordlund*; Prostarne *Lagergren*, *Wåhlander* och *Arosenius*, Comminister *Beckman* samt Doctor *Sandberg*, den sistnämnde, med hvilken Professor *Lindgren*, Prosten *Söderberg* och Kyrkoherden *Otterström* sig förenade, under förklarande, att han ansåg, det Kyrkohandboken af år 1811 borde uti detta afseende oförändrad bibehållas; och behagade *H. H. Erke-Biskopen* och *Talmanen* tillkännagifva, att, derest honom varit tillåtet att uti voteringen deltaga, han skolat med sin röst biträda den mening, som blifvit af minoriteten uttalad.

Afdelningens Betänkande sid. 8.

Committerades förslag sid. 7.

Hemställan 1, angående Tacksägelsen för aflidna:

Prosten *Melander*, som härvid erhöll ordet, anförde: Emot Afdelningens förslag till lydelse af ifrågavarande bön får jag erinra, att uti de straxt på hvarandra följande satserna: "*Herren förläne oss sin Nåd*" och "*Gud genom döden kallar oss*" det på förra stället förekommande ordet "*Herren*", på det sednare blifvit utbytt emot ordet "*Gud*", hvilken vexling af subjecter skulle möjligen kunna gifva anledning till den oriktiga uppfattning, att uti båda icke blifvit afsedd samma person, nemligen "*Gud i Christo*"; och får jag till undvikande af ett sådant missförstånd vördsamt hemställa, att uti den sednare meningen ordet "*Gud*" måtte varda utbytt emot ordet "*Han*". Derjemte och då uti tacksägelsen för de aflidna förekommer benämningen "*Herren Gud*", torde ock densamma böra här begagnas, så att det skulle heta: "*Herren Gud förläne*" o. s. v.

Biskop **Björck** upplyste, att ifrågavarande utaf Afdelningen tillstyrkta ändring vore föranledd af en emot Committerades förslag i detta hänseende framställd anmärkning, men förklarade, att han för sin del emot den nu ifrågaställda rättelsen icke hade något att erinra.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen anmärkte emot Prosten **Melanders** förslag till lydelse af denna bön, att pronomen "*Han*" blefve af en nog lång mellanmening skildt från det ord "*Herren*", som dermed vore afsedt.

Prosten **Melander** ville icke bestrida riktigheten af omförmälda anmärkning; men förmenade, att vid en riktig uppläsning af bönen någon otydlighet icke skulle deraf vållas.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Förevarande fråga är af den ringa vikt, att man derå icke bör spilla många ord. Det är nemligen nära nog likgiltigt hvilkendera lydelsen varder antagen. En hvar förstår lätt, att ordet "döden" här förekommer under betydelsen af "*Guds Sändebud*"; och då någon misstyding af den utaf Committerade föreslagna, jemväl uti 1811 års Handbok förekommande lydelsen af denna bön icke gerna kan ifrågakomma, har det väckt min förundran, att Afdelningen fästat uppmärksamhet å hvad i sådant afseende kan hafva blifvit anmärkt.

Öfverläggningen var härmed fulländad; hvarefter uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition Ståndet *ogillade* Afdelningens tillstyrkande af ändring uti Committerades förslag till lydelse af ifrågavarande bön.

Hemställan 2, angående Lysning för Brudfolk.

Sedan Kongl. Hofpredikanten **Wensioe** erinrat, att i ordet "*äktenskap*" redan förbundsbegreppet låge inneslutet, samt att termen "*äkta förbund*" öfverensstämde med en annan vanlig term, nemligen "*äkta stånd*", blef i öfverensstämmelse med Kongl. Hofpredikanten **Wensioes** begäran uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition, jemväl ifrågavarande utaf Afdelningen tillstyrkta ändring uti Committerades förslag till formulär för Lysning för Brudfolk af Ståndet *ogilladt*.

Committerades förslag sid. 10 rad. 8.

Uppå hemställan af Biskop **Björck** blef den af Afdelningen tillstyrkta ändring utaf de här förekommande orden: "*Din Heliga Anda*" till "*Din Heliga Andas Nåd*" af Ståndet *godkänd*.

Comminister **Beckman**, som härefter uppå begäran erhöi ordet, anförde: Jag nödgas vidröra en del af Committerades förslag, hvarom icke något förekommer uti Pastoral-Afdelnings Betänkande. Enligt detta förslag skall Presten, som träder för altaret, under det att efter predikan en kort psalm sjunges, när Nattvard hålles, efter sångens slut vända sig till Församlingen och börja med förmaningen till Nattvardsgästerna. Beklagligen finnas många inom våra Församlingar, hvilka, förmenande, att predikan skulle utgöra gudstjenstens hufvudsakliga afdelning, fästa mindre vikt vid det, som till densamma för öfrigt hör. Desse, som icke äro benägna att i Kyrkan kvarblifva till gudstjenstens afslutande, borde derföre, om de besinnade sitt förehafvande, aflägsna sig under den efter predikan följande Psalmen, för hvilket ändamål kyrkodörrarne vid predikantens nedgående ifrån predikstolen vanligtvis öppnas. Emellertid begagna i allmänhet få detta tillfälle, utan de fleste bortgå först, sedan Presten redan påbörjat Nattvardsförmaningen, hvarunder bullret af de bortgående låter sig desto mera störande förnimmas. För att förekomma detta och likasom för att uppmäna till oskicket att för tidigt lemna kyrkan, hafva inom åtskilliga Församlingar Orgelnisterna med Kyrkorådets bemyndigande företagit sig att efter psalmens slut under flere, 5 å 6 minuters tid fortfarande slå svaga accorder på orgelverket och skapa till en så kallad orgelpunkt, hvilken för sin längd blifver odräglig; och under tiden är den vid altaret stående Presten, som icke vet, huru länge det kan behaga orgelnisten att fortsätta sitt *postludium*, förhindrad att i enlighet med Handbokens föreskrift börja Nattvardsförmaningen. Härigenom blifver Gudstjensten söndersliten i 2:ne afdelningar såsom inom den Forn-Grekiska Kyrkan med dess *missa Catechumenorum* och *missa fidelium*, och orgelnisten synes hafva fått diaconens befattning att visa ut de till Nattvardsmessans afhörande oberättigade, tvert emot det, som i Romersk-Catholska Församlingen eger rum, hvarest liturgens ord: *Ite, missa est*, icke uttalas förr, än gudstjensten är fullt afslutad.

Efter Talarens förmenande hafva visserligen de Kyrkostyrelser, som föreskrifvit åtgärden, handlat emot § 4 af Kongl. Förordningen om Kyrkoråd af år 1843, hvilken talar om afstyrkande af *oordentligheter och oseder vid den allmänna gudstjensten, försummelse deraf* m. m., och således alldeles icke bemyndigar vederbörande till uppmuntrande af ett oskick. Sjelfva åtgärden är i rak strid med Kyrkolagens 13 Cap. 2 §, som innehåller, att *musiken på orgorne måste icke så långt ntdragas, att Församlingen deraf i sin sång blifver hindrad att lofva Gud med egen röst* m. m., och isynnerhet emot Grundlagen för den allmänna Gudstjensten, som är den gällande Kyrkohandboken, uti hvilken det stadgas, att *Då Natt-*

vard hålles och sången är slutad, börjar Presten med förmaningen till Nattvardsgästerne.

Skulle deremot det nu antydda, sig allt mera vid våra gudstjenster utbredande bruket med ett så kalladt *postludium* eller en nästan ändlös, af ingen orgelcompositör godkänd orgelpunkt hafva att påräkna det Högv. Ståndets bifall, så anser Talaren för nödvändigt, att ordalagen uti Kyrko-handboken också ändras, och att Committerades förslag måtte göras mera fullständigt, så att det vid orden: *efter sångens slut*, äfven måtte tilläggas: och *orgelns tystnad*. Hvaremot hela den nya åtgärden torde få anses sakna det Högv. Ståndets godkännande, derest det nu ifrågasatta tillägget icke antages.

Biskop Björck: Det af den nästföregående Talaren omnämnda bruk synes mig hvarken obehörigt eller stridande emot Kyrko-Handbokens föreskrifter; tvertom får jag förklara, att, då efter sångens slut buller förorsakas af den stora mängden från Gudstjensten sig aflägsnande personer, detta orgelnistens præludium för mig varit ganska angenämt att afhöra. Uti Göteborg har jemväl ett dylikt bruk varit infördt, nemligen att Presten iakttager tystnad, intill dess bullret af de bortgående personerna upphört. Hvad vidare beträffar samme Talares förmenande, att Gudstjensten skulle derigenom obehörigen sönderstyckas i två afdelningar; så finner jag det ingalunda vara oskickligt, att de personer, som kunna vara förhindrade att qvarstanna, efter predikans slut sig aflägsna. Redan i Kyrkans äldsta tider var gudstjensten indelad i 2 Afdelningar, och förefaller det mig nyttigt, att skol-ungdomen, som, innan den blifvit admitterad till Herrans Heliga Nattvard, ofta icke torde kunna fatta dess betydelse, får bortgå före det Nattvardsmessan börjar. Jag tillstyrker således afslag å Commminister Beckmans hemställan.

Prosten Söderberg: Det förhållande, hvaröfver Commminister Beckman fört klagan, torde icke vara af den vigt, att derom något bör i Handboken stadgas; och får jag vidare erinra, att till det öfverklagade oskickets afskaffande finnes en annan ganska lätt vidtagen utväg, nemligen den, att, i likhet med hvad i min hemort är brukligt, kyrkodörrarne tillstängas före det Presten påbörjar Nattwards-förmaningens läsning.

Kyrkoherden Otterström: Jag för min del kan icke finna, att Commminister Beckman har någon giltig anledning till sin framställning. Skulle hvad han omnämnt vara emot ordningen stridande, så finnas uti Kyrko-Lagen föreskrifter, huru man då bör förfara; och får jag slutligen erinra, att den af honom ifrågaställda ändringen icke kan allestädes tillämpas, enär uti många kyrkor icke finnes något orgelverk.

Doctor Sandberg: Uti hvad Biskop Björck anfört ber jag att i allo få instämma. Det anmärkta förhållandet är visserligen icke antydtt, ännu mindre föreskrifvet, hvarken uti Handboken eller Kyrkolagen, och bör efter mitt förmenande icke heller der intagas. Men det är icke förbudet. Och när ett sådant oskick inrotat sig uti en Församling, att, så snart psalmsången näst efter predikan är slutad, största delen af folket rusar ut ur kyrkan, just då förmaningen till Nattvardsgästerna begynner uppläsas, hvad är då att göra? Nog är det mindre störande, att orgelnisten spelar något på orgeln, under det den stora folkskaran utströmmar, än om presten uppläser förmaningen just under det de utgåendes buller måste hindra de qvarsittande nattvardsgästerna att höra hvad som talas särskildt till dem. Något mera störande och ändamålsvidrigt vid en Gudstjenst har jag ingenstädes förnummit. Men att i betydlig mån minska, om icke alldeles undanröjda det mest vidriga och anstötliga häruti vet jag i sanning ingen annan utväg än den, som nu så bittert blifvit klandrad, om man icke vill låsa till kyrkodörrarne och instänga folket under Nattvardsgången, hvilket försök väl icke skulle synnerligen väl aflöpa.

Men denna anmärkning förer mig till en annan betraktelse. Det är sagdt, att den liturgiska delen af Gudstjensten är den viktigaste och anmärkaren var ej den, som minst ifrigt ville ådagalägga detta. För min del anser jag predikan vara den ojemförligt viktigare hufvudsaken vid en protestantisk Gudstjenst, och yttrade, att det är predikstolstalaren och icke liturgen, som fyller kyrkan med åhörare. Häremot har man erinrat, att sådant kan stundom förklaras af ett popularitets-bemödande hos predikanten. Men skulle man icke kunna förut-sätta något sådant äfven hos altartjenstens förrättare, och har man icke här i hufvudstaden de aldra yppersta tillfällen att utbilda sin liturgiska förmåga till den högsta möjliga fullkomlighet. Vore det nu så, att Församlingen ansåge de liturgiska förrättningarne vid Gudstjensten vara de väsendtligaste, så skulle väl här i Stockholm icke behöfva klagas öfver folkets utströmande ur kyrkan, just då Nattvardsmessan skall begynnas med sina lofsånger och responsorier, sitt Hosanna och Agnus Dei. Jag tycker då, att liturgen företrädesvis härstädes skulle på ett så intagande sätt kunna förrätta denna altartjenst, att man hvarken behöfde instänga Församlingen ej heller draga ut orgeltonerna under folkets utgående och aldraminst uppläsa Nattvardsförmaningen under ett så störande buller, att knappt något enda förmaningsord kan höras. I landskyrkor, der Nattvardsgångar upptaga 2 à 3 timmar och derutöfver, kvarstannar visserligen icke hela Församlingen under förrättningen, men folket i allmänhet har ändå den takt, att något utgående icke eger rum förr än Nattvardsgången fortgått en stund och

under det den öfriga Församlingen deltagar i psalmsången, då utgåendet sker efter hand och är mindre störande. — Emellertid torde någon antydning om det ena eller andra i alla fall ingalunda böra införas i Handboken.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Då Comminister Beckman förklarar, att han själf ogillade det af honom omnämnda förhållande, kan han icke gerna önska någon förändring uti Committerades förslag i denna del; och får, under erinran, att Preste-Ståndet icke torde vara det forum, inför hvilket dylika klagomål böra andragas, jag tillstyrka, att icke något afseende måtte göras på Comminister Beckmans framställning.

Häruti hördes flere af Ståndets Ledamöter instämma.

Comminister **Beckman**: Afsigten med Talarens ifrågavarande framställning var naturligtvis den, att, derest den allt mer sig utbredande seden skall få vinna häfd, jemväl Kyrko-Handbokens föreskrifter i ämnet böra varda rättade till öfverensstämmelse dermed. Derest Högv. Ståndet bifaller Committerades förslag, har här ock jemväl uttalats ett ogillande af den omförmälda anordningen. Med anledning af Biskop Björcks yttrande om *præludium* tillåter Talaren sig vördsamt erinra, att här är fråga icke om ett sådant, som angifver choralens tonart, utan om ett *postludium*, och till ytterligare genmäle å det, som af Doctor Sandberg blifvit anfördt, nödgas talaren ånyo upprepa, att predikanter finnas, hvilka icke förmå fängsla åhörarne i kyrkan med det andeliga *föredraget* intill dess slut, hvarföre man ock helt förståndigt vanligtvis håller Kyrkodörrarne tillästa under sjelfva predikan.

Öfverläggningen förklarades härmed fulländad; hvarefter, uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition, Ståndet med ogillande af Comminister Beckmans framställning *godkände* Committerades förslag i ämnet.

Committerades förslag sid. 13 och 14, angående Nattvardsförmaningen.

Prosten **Wählander**, som härvid begärde ordet, anförde: Enligt hvad i förevarande Betänkande synes, har Pastoral-Afdelningen tillstyrkt det Högv. Ståndet att antaga *Nattvardsförmaningen*, såsom den i förslaget lyder. Ehuru jag visserligen icke hyser någon förhoppning att vinna bifall till den förändring i Nattvardsmessen, hvilken jag härmed tager mig friheten framställa, tvekar jag dock icke att omnämna den, alldenstund jag anser den stödjä sig både på liturgisk häfd och liturgiska grunder. Efter mitt förmenande borde denna för-

maning, såsom Committerade i sitt första handboksförslag yrkat, ur omförmälde messa utgå. Enligt hvad christendomens urkunder gifva vid handen, förefanns den icke vid Nattvardens begående hos de första christne. I *Olai Petri* messeordning af år 1531 omförmälas följande ceremonier vid den Heliga Nattvarden, nemligen de vanliga helsningarna, præfationen, instiftelseorden, trisagion, Fader vår och slutönsknigen: "Herrans frid vare med eder". Derefter lästes eller sjöngs: *O Guds lamb*, samt, såsom orden lyda, *i fall Presten fann nödigt och tiden tillät*, skedde till folket den förmaningen: "Käre vänner, efter här nu begås Christi Nattvard", m. m. I 1571 års Kyrkolag stadgades, att denna förmaning *efter lägenheten skulle brukas*, samt att den bäst tjente, när många communicanter vore tillstädes. År 1614 bestämdes, att den alltid skulle läsas straxt efter *Fader vår*, hvilket äfven blef gällande i 1693 års Handbok. Först 1809 föreskrefs, att Nattvardsmessan skulle börjas med oftanämnda förmaning. Häraf visar sig, att den under långliga tider antingen alls icke varit begagnad vid Nattvardsmessan eller ock endast vilkorligt, i fall Presten så fann nödigt och tiden tillät, samt att den endast i nu gällande Handbok blifvit föreskrifven såsom inledning till Nattvardsmessan. Det kan icke nekas, att den är vacker och väckelserik. Men den innehåller dock icke annat, än hvad som förut blifvit sagdt och förmanadt i *Skriftermålet*, *Nattvardsbönen* och den Nattvardsmessan föregående *psalmen*. Sålunda tyckes den böra kunna ur sjelfva messan uteslutas. Denna blef derigenom enligt min tanke mera ren, mera liturgiskt riktig, mera enligt med den äldsta kyrkans bruk; den blef då, hvad den egentligen borde vara, icke endast Nattvardsgästens, utan äfven Församlingens lof (eucharistia) för den utesägliga nåd, som meddelas den botfärdige i Jesu Nattvard. Derigenom blef ock denna heliga handling något förkortad, hvilket är en temligen allmänt uttryckt önskan bland Svenska Presterskapet. Men som jag redan haft äran nämna, jag har icke mycket hopp, att detta mitt förslag skall gå igenom, hvarföre det torde såsom mitt serskilda yttrande i Preste-Ståndets Protocoller blifva förvaradt.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag vill ingalunda bestrida det tänkvärda uti hvad af den föregående Talaren blifvit anfördt. Jag får dock erinra, att ifrågavarande förmaning redan finnes uti 1693 års Handbok straxt efter den före distributions-orden förekommande böneu "Fader vår". Den Svenska Församlingen är således från längre tider van att afhöra denna förmaning, hvilken uti 1811 års Handbok fått en lämpligare plats; och då redan förut finnas tvistepunkter till ett nog stort antal, vågar jag hemställa, om skäl kan vara att ge-

nom denna förmanings uteslutande ytterligare öka detsamma. Jag tillstyrker därför bifall till Committerades förslag i ämnet.

Öfverläggningen var härmed fulländad; hvarefter uppåderom i vederbörlig ordning gjord proposition ofvannämnde förmaning, såsom den i Förslaget lyder, af Ståndet antogs.

Committerades Förslag sid. 47 rad. 3 nedifrån.

Afdelningens förslag, att till ordet "*Nattvardspsal*m" måtte tilläggas orden: "*eller annan tjenlig Psalm*", blef uppåderom af Biskop Björck gjord hemställan af Ståndet gilladt.

Committerades förslag sid. 48 om distributions-formeln vid Nattvardsgång.

Vice-Talmannen Biskop Annerstedt, som härvid begärde ordet, anförde: I afseende å antagandet af Afdelningens ifrågavarande förslag till förändring af de nu brukliga orden vid utdelningen af Herrans Heliga Nattvard hyser jag mycken tvekan; det är nemligen bekant, att i samma mon ett tilltal blir mera enskildt, desto större vigt fäster man vid detsamma. Jag ihågkommer härvid något, som framlidne Doctor Ödman omnämnt, att till och med den uti 1814 års Handbok införda mindre ändring af den förut gällande distributionsformeln hos mången väckte ett stort bekymmer; och att 2:ne gamla personer derefter icke vidare ville offentligen begå Nattvarden, utan i stället läto enskildt skrifa sig efter det gamla formuläret. Jag befarar, att ifrågaställda ändringsförslag, derest det antages, skulle leda till samma påföljd; och tror jag, att antagandet af åtskillige utaf Committerades ändringsförslag, hvilka Ståndet ogillat, skulle medfört mindre våda. Sannt är väl, att inom folkrika Församlingar, der Nattvardsgästernes antal ofta blir öfver måttan stort, distributions-ordens upprepande till hvarje Nattvardsgäst för Presterskapet kan blifva ansträngande; men då fråga är att undvika någon anledning till anstöt, må ingen möda anses vara för tung. Och tillstyrker jag därför, att med ogillande af Afdelningens ändringsförslag 1814 års Handbok i denna del må blifva oförändrad.

Biskop Björck: Orsaken till ifrågavarande utaf Afdelningen framställda förslag finnes angifven å sid. 8 och 9 i Afdelningens Betänkande. Inom åtskilliga större Församlingar uppgår Nattvardsgästernes antal ofta till icke mindre än 700 personer; hvaraf naturligtvis vållas en tidsutdräkt, som blir i högsta grad besvärande icke allenast för Presterskapet, utan äfven för Nattvardsgästerna. Sannt är, att Nattvardsgäst icke är absolut förhindrad att före förrättningens afslutande sig

aflägsna; men oakadt trötthet och svaghet vill dock ingen gerna vidtaga en sådan åtgärd. Förslaget afser således jemväl en lättnad för Lekmännen; och har Afdelningen dessutom endast till det afseende, Högv. Ståndet behagade dervid fästa, velat anmäla ifrågaställda förslag, hvilket nära öfverensstämmer med det, som finnes i några af Evangeliskt Lutherska Kyrkans äldsta Kyrko-ordningar upptaget.

Contracts-Prosten Landgren: Förslaget till ny distributionsformel har jag utan anmärkning låtit passera genom Afdelningen, emedan af de många projecter, som till ompröfning blifvit förebragta, det förevarande syntes mig vara det enda, hvarå afseende kunde fästas, dels emedan det är enkelt och riktigt, dels emedan det inom Lutherska Kyrkan har uråldrig häfd för sig såsom antaget redan år 1553 i Wittenbergiska agendan. Jag har derföre icke ansett skadligt, att det komme under discussion i Ståndet, så att dess mening i ämnet må blifva uppenbarad; ehuru jag aldrig haft för afsigt att, när saken kommer till slutligt afgörande, understödja detsamma. Den nu varande distributions-formeln är aflattad i så hjertliga och varma ordalag, att dess borttagande skulle bland allmänheten förorsaka djup saknad och ovilja. Man har sagt, att Nattvardsgästernes antal stundom stiger ända till tusen, ja till och med 1,400. Detta är ett oskick, som måste afhjelpas. Ingen communion bör utgöras af mer än 300 personer. Heldre må Nattvard hållas hvarje Söndag; och om ej detta hjälper, så böra sådana Församlingar ovilkorligen klyfvas. Det är detta missförhållande, som är påtagligt och bör afhjelpas; men icke böra distributionsorden jemkas efter sådana abnorma omständigheter.

Kyrkoherden Otterström: Af alla punkter, som hittills förevarit, är denna den ömtåligaste. Jag tror, att den föreslagna förändringen skulle mötas med allmän obelåtenhet. Hvad som är föreslaget innehåller för litet. Det pekar på brödet såsom Christi lekamen, men det uttrycker ej för den enfaldige, att han får denna i, med och under brödet, icke heller uttalas den önskan öfver nattvardsgästen, som innehålles i det hittills brukade formuläret.

Hvad som till försvar för den förkortade formeln är hemtadt från presternes olägenhet af den vidlyftigare vid stora Nattvardsgångar, kan ej innebära giltigt skäl. Orsaken till dessa många hundrades Nattvardsgång på samma dag torde ligga deri, att man såsom på vissa orter i Skåne håller Nattvardsgång terminvis, eller såsom annorstädes hvar fjerde eller hvar femte Söndag. Olägenheten kan ju der afhjelpas med att hvarje Söndag, om så behöfs, hålla Nattvard. Jag afstyrker derför hvarje förändring i distributionsformeln.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe erinrade, att då ifrågvärande ord voro de enda, som till hvarje Nattvardsgäst särskildt uttalades, skulle en förändring af desamma väcka den största uppmärksamhet. Den föreslagna ändringen kunde väl vara för Presterne önskelig; men om Församlingens öfrige medlemmar blefve i ämnet hörde, skulle de säkerligen motsätta sig nämnde förslag.

Doctor Sandberg: Då Pastoral-Afdelningen i förbigående har föreslagit en förändring uti distributions-formeln vid Nattvardsgång, torde man äfven derom böra yttra sin mening. De orden, hvarmed den Heliga Nattvarden utdelas: *Jesus Christus, hvilkens lekamen — hvilkens blod — du anammnar, bevarare dig till evinnerligt lif Amen*, äro ganska ändamålsenliga, när nattvardsgästernes antal icke är stort, ty då kunna de uttalas långsamt med andakt och känsla. Men der nattvardsgästernas antal uppgår till 8 å 900 och derutöfver, då under vintertiden timmarne efter predikan äro få, innan mörkret inbryter, och de båda vid altaret tjenstförrättande Presterna snart sagdt måste jaga hvarandra för att hinna till slut, medan ännu dagen varar, så har den nödvändiga skyndsamheten ett menligt inflytande på högtidligheten och andakten vid denna heliga förrättning. Det är således ingalunda för att minska presternas möda, utan för att äfven vid stora Nattvardsgångar utan brådska, med hjertlighet och värma till hvar och en, åt hvilken Christi lekamen och blod meddelas, kunna klart och tydligt uttala de viktiga orden: *Jesu Christi lekamen för dig utgifven — Jesu Christi blod för dig utgjutet*, som jag för min del icke vore obenägen för denna i Betänkandet omförmälda förändring med det tillägg till hvarje afdelning af Nattvardsgästerna: *Jesus Christus, hvilkens lekamen och blod J nu hafven anammat, bevarare Eder till evinnerligt lif, Amen*. Förslaget, att sådana Församlingar, der folkmängden är så utomordentligen stor, böra delas uti flere, är ingalunda så lätt att verkställa, serdeles der blott en kyrka finnes för den stora menigheten. Men oakadt den ifrågavärande förändringen synes vara i många afseenden önskvärd, så anser jag dock betänkligt, serdeles i nuvarande oroliga tid, att tillstyrka densamma; utan bör det förblifva vid de orden, som vi nu hafva, hvilka i sig sjelfva äro förträffliga, såsom bestämdt uttryckande hvad som i den Heliga Nattvarden verkligen utdelas och emottages. Olägenheterna af en allt för stor skyndsamhet vid denna viktiga förrättning böra väl uti folkrikare Församlingar, såsom anmärkt är, kunna afhjelpas genom tätare Nattvardsgångar, serdeles under den mörkare årstiden.

Öfverläggningen var härmed fulländad; hvarefter uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition Ståndet, som

icke antog Afdelningens förslag till ändring af ifrågavarande distributionsformel, *biföll* hvad af Committerade i sådant afseende blifvit tillstyrkt.

Committerades förslag sid. 19 rad. 2 och 3, uti hvilket Afdelningen tillstyrkt den ändring, att ordet "*brinnande*" framför ordet "*kärlek*" måtte varda borttaget.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**, som härvid begärde ordet, förklarade, att han icke kunde förstå, hvarför Afdelningen tillstyrkt borttagande af ifrågavarande ord. Sannt är, att adjectivet stundom innebure substantivets död; men detta vore likväl icke här förhållandet, enär båda orden understödde hvarandra, och vore dessutom detta epithet till kärlek ett Bibliskt uttryck.

Biskop **Björck**: Jag trodde det vara mindre behöfligt att anföra skälet till uteslutandet af ifrågavarande ord. Det synes nemligen innebära en pleonasm. Derest kärleken hos någon redan vore brinnande, skulle han icke behöfva bedja om förkofran uti densamma; och i vår förfallna tid synes mig förutsättningen, att kärleken i allmänhet skulle vara brinnande, innebära betänklighet.

Häruti hördes flere af Ståndets Ledamöter instämma.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe** anmärkte, dels att likasom det funnes både en lefvande och en död tro, så funnes det jemväl en kärlek, som icke vore brinnande och verksam, dels ock att bönerna voro sammanskrifna för andäktiga christna, som icke gerna kunde tänkas vara i fullkomlig saknad af den brinnande kärleken, men väl kunde behöfva förkofran deri; och kunde vid sådant förhållande talaren icke finna någon betänklighet deruti, att man beder om förkofran uti den kärlek, som vore brinnande, helst detta i sjelfva verket icke vill säga annat än att man beder om en mera brinnande kärlek.

Biskop **Björck** erinrade, dels att en kärlek kunde vara "*verklig*" och "*inbördes*", ehuru den icke vore "*brinnande*"; dels ock att detta epithet, hvars motsats vore "*matt*", framför ordet "*kärlek*" innebure något annat än epithetet "*levvande*" framför ordet "*tro*".

Prosten **Wählander** förklarade, att han instämde uti Afdelningens förslag, men ville dock hafva hemställt, huruvida icke slutet af ifrågavarande bön kunde sålunda ändras, att den komme att erhålla följande lydelse: "och bedje Dig, att Du

låter det lända till förökelse af vår tro och förkofran af vår kärlek inbördes" etc.

Öfverläggningen förklarades härmed fulländad; och blef uppå derom gjord proposition Pastoral-Afdelningens ifrågavarande tillstyrkande af Ståndet *bifallet*.

Committerades förslag, sid. 19, rad. 8 nedifrån och sid. 21, rad. 7, blef enligt Afdelningens tillstyrkande uppå derom gjord proposition af Ståndet *godkändt*.

Vid föredragning af Afdelningens hemställan, att efter slutet af sid. 21 i Committerades förslag måtte intagas den å sid. 30 vid slutet af 1:sta Capitlet förekommande anmärkning, begärdes ordet af

Vice-Talman Biskop **Annerstedt**, som anmärkte, att det visserligen kunde vara likgiltigt, hvarest ifrågavarande anmärkning finge sin plats; men att, då den hade afseende å den allmänna gudstjensten, densamma syntes lämpligast böra införas antingen vid början eller slutet af 1:sta Capitlet i Committerades förslag.

Biskop **Björck** uttalade den förmodan, att en anmärkning af ifrågavarande beskaffenhet borde införas vid det ställe, i afseende på hvilket dess tillämpning först kunde ifrågakomma.

Domprosten **Knös** anmärkte härvid, att i sådant fall borde denna anmärkning, som jemväl hade afseende å Ottesången, dit framflyttas, men hemställde, huruvida icke den kunde få kvarstå å dess uti Committerades förslag erhållna plats.

Contracts-Prosten **Landgren**; Orsaken, hvarföre Afdelningen flyttat den ifrågavarande föreskriften till högmesso-gudstjensten, synes mig i practiskt afseende ega någon vikt. Det är bekant, huru de ifrågavarande föreskrifterna i flera församlingar icke efterlefvas. Om nu pastorerna söka rättelse i sådana mål, så inträffar lätt, att menigheten betraktar dessa åtgärder såsom ett uttryck af prestens hersklystnad, emedan den icke känner lagens föreskrift. Men om nu denna insättes i högmesso-gudstjenstens ritual, så kommer den att inflyta i Evangelii-böckerne och kan läsas af hela allmänheten, hvilken sålunda utan tvifvel godvilligt skall iakttaga en sed, som den finner vara i vederbörlig ordning af Kyrkostyrelsen anbefalld.

Öfverläggningen var härmed fulländad; och blef uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition ifrågavarande utaf Afdelningen föreslagna omflyttning af den å sid. 30 i

Committerades förslag förekommande anmärkning af Ståndet *ogillad*.

Hvad Afdelningen angående öfrige delar af Capitlet 1 i Committerades förslag yttrat och föreslagit, blef af Ståndet *godkändt*.

Härmed och sedan med anledning af åtskillige i Committerades af trycket utgifna förslag anmärkta tryckfel Domprosten *Rnös* tillkännagifvit, att detsamma blifvit till trycket befordradt på föranstaltande af Chefen för Kongl. Maj:ts Ecclesiastik-Departement, och att hvarken Committerade eller deras Secreterare dermed haft någon besättning, blef föredragningen af ifrågavarande Betänkande afbruten och skulle i nästa Plenum fortsättas.

§ 2.

Till *bordläggning* anmälde *Bonde-Ståndets* uti Protocolls-utdrag för den 13 innevarande Maj, N:o 270, till Med-Stånden gjorda *inbjudning* att instämma i dess vid föredragning af Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 9, rörande lösen för debetsedlar, fattade beslut.

§ 3.

Upplästes och *lades till handlingarne* från Med-Stånden ankomne Protocolls-utdrag, nemligen Höglofl. Ridderskapets och Adelns N:is 245—252, Vällofl. Borgare-Ståndets N:o 230 och Hederv. Bonde-Ståndets N:is 263—269 och 271.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 10 e. m.

Ut supra

In fidem.

S. H. Ahnqvist.

Den 18 Maj.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Justerades Protocollet för den 13 innevarande månad.

§ 2.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne *Lag-Utskottets* Utlåtande N:o 30, i anledning af gjorda anmärkningar emot Utskottets Betänkande N:o 9, öfver väckt motion om förändring af 13 Cap. 4 § Giftermåls-Balken.

§ 3.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarne *Lag-Utskottets* Memorial N:o 31, i anledning af återremiss utaf vissa punkter i *Lag-Utskottets* Betänkande N:o 29, om förändring af gällande concurslag.

§ 4.

Fortsattes den i föregående Plenum afbrutna föredragningen af Hög. *Preste-Ståndets Enskilda Utskotts Pastoral-Afdelnings* Betänkande N:o 2, öfver det af Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad Kyrkohandbok; hvarvid förekom:

Andra Capitlet.

Den af Afdelningen föreslagna förändringen af ordet *Litanien* till *Litanian*.

Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* begärde ordet och yttrade: Afdelningens förändring af "Litanien" till "Litanian" utgör i och för sig sjelf en ganska obetydlig sak; men för att den
skall

skall kunna godkännas, måste den emellertid vara riktig eller grundad på språkbruket. Att detta icke är förhållandet, framlyser deraf, att det både i 1693 och 1844 års Handbok hetat "*Litanien*", hvilket ock språklagarne fordra: ty den Latinska ändelsen *ia* öfvergår i Svenskan till *ien*, t. ex. *historia* till *historien*, *Italia* till *Italien*, *Hispania* till *Spanien* o. s. v. Då således intet skäl till ändringen förefinnes, så hemställer jag, att det gjorda ändringsförslaget lemnas utan afseende.

Häruti instämde Doctor *Säve*.

Härefter blef uppå derom gjord vederbörlig framställning den föreslagna förändringen af Ståndet *ogillad*.

Afdelningens förslag att emellan orden "*styra och beskärma*", sid 32 rad. 9, insätta ordet *föröka*.

Kongl. Hofpredikanten *Wenslöe*: Äfven denna förändring ville jag ej bestrida, om den ej stode i strid med en af Hög-vördiga Ståndet vid förra Riksdagen antagen grundsats att ej förändra uttrycken i oftare förekommande allmänt kända bönsformulärer. Jag medger, att det kunde vara rätt att säga: "Din heliga christna kyrka värdes styra, *föröka* och beskärma"; men då en bön för christna kyrkans förökande och utvidgning redan förut ligger i litanien, så vore det att onödigtvis bryta mot den förenämnda grundsatsen, att efter Afdelningens förslag insätta ordet *föröka*, hvarföre jag tillstyrker afslag å Afdelningens här gjorda hemställan.

Contracts-Prosten *Landgren*: Svenska kyrkan har såsom kyrka ej deltagit i missionsväsendet. Somliga räkna henne detta till förtjenst, andra till nachdel. Mig synes hon derför ej förtjena stor berömmelse. Hvad jag icke kan undgå att anmärka är, att det ej vore för mycket, om hon i sina kyrkoböner läte en förbön för det goda ändamålet inflyta.

Vice-Talman Biskop *Annerstedt*: En förbön för christendomens utvidgning utom dess sköte är utan tvifvel tillbörlig; men en sådan ligger redan implicate i ordet "*styra*". Under sådant förhållande synes man icke böra frångå Ståndets vid förra Riksdagen fattade, af sista talaren omnämnda beslut, att litanien borde vara alldeles oförändrad.

Doctor *Nordlander*: Den ifrågavarande förändringen härleder sig från en anmärkning från landsorten, att man borde i Litanien upptaga ett ord, som hänvisade på den christna kyrkans förökande. Jag hyser visserligen vördnad för den

gamla häfden af Litanien, men tror tillika, att man bör lämpa sig efter omständigheterna och vidtaga vissa små förändringar, som äro uttryck af landets presterskaps åsigt.

Domprosten Bring: En önskan från en anmärkare i landsorten är ej uttryck af den åsigt, som landets presterskap hyser. Jag instämmer med Biskop Annerstedt och tror, att uti bönen att "Du dig öfver alla menniskor värdes förbarma" ligger en förbön för dem, som äro utom den christna kyrkans sköte. På den grunden finner jag intet skäl att i detta afseende frånträda det beslut, som Ståndet vid förra Riksdagen fattade, att icke vidtaga förändringar i de allmännast kända och begagnade kyrkobönerna.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, fann Ståndet på derom vederbörligen gjord framställning icke skäl antaga ofvanberörde af Afdelningen föreslagna förändring i Committerades Handboks-förslag.

"*Vara förstördt*", sid. 34 rad. 2 nedifr., ändrades enligt Afdelningens anmärkning till *varda förstördt*.

Vidare föredrogs det af Afdelningen föreslagna borttagandet af orden "*Låtom oss bedja*", sid. 34 och 35.

Domprosten Bring: Orden "*låtom oss bedja*" hafva blifvit i de Committerades förslag insatta, såsom en naturlig följd af det förut nämnda beslutet att bibehålla de allmännast begagnade bönerna oförändrade. Att de stå qvar har också sin stora vikt, emedan, då Litanien föredrages genom vexelsång, en inledning till den följande af Presten ensam i församlingens namn utsagda bönen är behöflig. Jag tillstyrker derföre, att Committerades förslag *godkännes*.

Häruti instämde Biskop *Bergman*.

Prosten Wåhländer: Vid förra Riksdagen hade Pastoral-Afdelningen borttagit de ifrågavarande orden, "*låtom oss bedja*", och Ståndet gillade deras borttagande. Jag kan icke finna, att Ståndet nu skulle hafva någon skälig anledning att ändra detta beslut. Den föregående talaren har riktigt upplyst, att, då Litanien i de äldre tiderna föredrogs genom vexelsång och då liturgen avslöt med någon af de på sjelfva Litanien följande bönerna, det var nödigt, att denna inleddes med dessa ord: låtom oss bedja. Men då detta föredragningsätt nu mera upphört och då presten nu, jag skulle nästan kunna säga utan undantag, *läser* Litanien, så är denna inledning icke allenast öfverflödig, utan äfven olämplig, helst den prest, som alltför

slafviskt följer de liturgiska föreskrifterna, derigenom förledes att midt under bedjandet inlägga denna uppmaning att bedja. Jag kan således för min del icke annat än tillstyrka Afdelningens förslag, särdeles som det äfven var Pastoral-Afdelningens vid förra Riksdagen.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Litanien sjunges understundom och då är det, såsom en talare förut anmärkt, nödvändigt att genom ifrågavarande ord bilda en inledning till den följande bönen. Men äfven om Litanien läses, äro de lämpliga såsom en öfvergång från den förra Afdelningen, till innehåll och form en hymn, till den sednare, som är af annan caracter; de böra derföre bibehållas.

Kongl. Hofpredikanten Wenslöe: Om prester underlåta att läsa: "Låtom oss bedja", så handla de i strid mot föreskrifterna i vår nu gällande Handbok, och ett sådant lagstridigt förfarande bör ingalunda vara ett skäl till ordens borttagande. Deras plats kan äfven försvara sig. Ty de föregående bibelspråken innehålla i min tanke icke sjelfva bönen, som sålunda blifve genom de ifrågavarande orden afbruten, utan de äro att betrakta såsom anslag till bönen. Då jag vidare aldrig hört, att någon funnit sig störd i sin andakt genom dessa ords uppläsande och jag sjelf icke heller erfarit deraf ett sådant intryck, anser jag dem gerna kunna qvarstå, och tillstyrker bifall till hvad Committerade i sådant afseende föreslagit.

Doctor Nordlander: Vid sistlidne Riksdag fattade Preste-Ståndet det beslut, att de nu omtvistade orden ("låtom oss bedja") skulle utgå, och hvarföre skulle nu detta beslut icke vidhållas? Det må hafva sin grund hvad den siste talaren anför, att något egentligt störande af dessa ord icke åstadkommes; men onekligen måste det förefalla hvar och en, som närmare tänker derpå, besynnerligt att midt under uppläsandet af den herrliga bönen i vår Handbok infalla med: "Låtom oss bedja!" Då Litanien sjöngs, var förhållandet helt annorlunda; men nu, då samma person uppläser alla bönerna, äro dessa ord minst sagdt öfverflödiga.

Efter härmed slutad discussion blef Afdelningens förslag i denna del *godkändt*.

Afdelningens förslag att utbyta ordet *begärelse*, sid. 35 rad. 13 nedifr., mot *vilja*.

Domprosten Björling: Pastoral-Afdelningen har föreslagit att utbyta ordet "begärelse" mot "vilja", emedan det förra ej skall i bibeln och andeligt språk nyttjas i god mening. Att

ordet likväl äfven förekommer i god bemärkelse, visa sådana språk som detta: "Köttet hafver begärelse emot andan och andan mot köttet" o. s. v. Och då här ej egentligen är fråga om människans vilja såsom en gemensam grund för olika yttringar, vare sig goda eller onda, utan just om de särskilda yttringarne, i hvilka denna grundkraft sig uppenbarar och utvecklar, och hvilka ej såsom sådana kunna kallas vilja, utan med ett tjenligare namn benämnas *begärelser* i motsats till råd och gerningar, så får jag tillstyrka, att den föreslagna förändringen af Ståndet ogillas.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag instämmer med den siste talaren deruti, att "begärelse" i religiösa skriftér äfven förekommer uti god mening. Här står för öfrigt adjectivet "god" såsom attribut förut, så att något missförstånd icke kan ega rum. Att här använda det mera abstracta ordet "*vilja*" i stället för det af Committerade föreslagna "*begärelse*" förefaller mig minst sagdt besynnerligt. Det sednare har alltid i Svenska språket varit ett vocabulum μέσος, som här just är på sin plats.

Häruti instämde flere af Ståndets ledamöter.

Doctor **Säve**: Denna bön är i min tanke den minst lyckade af alla, som de Committerade föreslagit. Icke blott det af Pastoral-Afdelningen för olämpligt ansedda ordet *begärelse*, utan äfven det följande hade kunnat göras vida bättre. Hjertats undergifvenhet under Guds heliga bud framställes såsom en följd af friden, ehuru friden väl tvärtom bör anses såsom verkan af hjertats undergifvenhet. Hvad ordet "*begärelse*" särskildt angår, så vore i min tanke "*vilja*" visserligen bättre; men då äfven med denna förändring den första punkten i allt fall blifver släpande, skulle jag hellre se, att den uttrycktes på följande sätt: "O Herre Gud, af hvilken all god tanke, uppsåt och gerning utgår."

Domprosten **Knös**: Då denna bön är ordagrant öfversatt från en bön i den gamla latinska litanian, der ordet: desiderium förekommer, hvilket här blifvit tolkadt med: begärelse, tror jag detta uttryck böra bibehållas. Vilja (voluntas), som Afdelningen föreslår att sätta i stället, är ett vida mera omfattande begrepp och synes mig derföre ej passa på detta ställe. I Bibeln förekommer begärelse stundom såsom ett vocabulum μέσος och då prædicatet: god här tillägges, kan om betydelsen ingen tvekan vara. Orden: begär, begära, förekomma ock i Bibeln ofta i god bemärkelse. Jag tror derföre bäst vara att här bibehålla ordet: begärelse, och tillstyrker, att det får kvarstå.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Jag vill tillägga några ord till det skäl, jag förra gången, då jag hade ordet, anförde mot förändringen af "begärelse" till "vilja". Vilja är en sjä-lens förmögenhet, som blott kan vara antingen god eller ond. Att då säga *all god vilja* innebär en stor oegentlighet. Der-emot kunna begärelserna vara af mångahanda slag.

Biskop Björck: Det har synts Afdelningen lämpligt att föreslå sådana ändringar i de Committerades förslag, hvartill den blifvit föranledd dels af anmärkningar från presterskapet i landsorterne, dels af eget bepröfvande. Äfven i afseende på uttryckssätten hafva vissa små förändringar af Afdelningen blifvit gjorda, der föråldrade eller mindre vanliga ord, som nu mera lätteligen kunna missförstås, af de Committerade brukats. Jag vill ej strida för de uttryck, Afdelningen föreslagit, såsom de tjenligaste eller enda rätta; men ber ock, att de Com-mitterade icke må illa upptaga, om vår öfvertygelse någon gång råkat i strid med deras. Om dessa "stilrättelser", eller hvad de än må kallas, antagas eller ej, derpå ligger visserligen i och för sig föga vikt. Hvad förevarande ord särskildt angår, så må det tillåtas mig att mot dem, som påstått, att "vilja" vore för abstract, anmärka, att, då Paulus säger: "*Gud är den, som verkar både vilja och gerning efter sitt goda behag*", ordet vilja tydligen äfven har en concret bemärkelse. Jag har ansett mig befogad att yttra detta, emedan en viss nitälskan här och der tyckes uppenbara sig mot hvad Afdelningen tagit sig friheten att hemställa.

Häruti instämde Doctor Nordlander och Contracts-Pro-sten Landgren.

Efter härmed slutad discussion blef på derom vederbörli-gen gjord framställning det ifrågasatta utbytet af "*begärelse*" mot "*vilja*" af Ståndet *ogilladt*.

Den af Afdelningen föreslagna ändringen af ordet "*friden*", sid. 35 rad. 13 nedifr., till *frid*.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Jag tror, att "*den friden, som verlden icke kan gifva*", ingalunda behöfver ändras till "*den frid, som*" etc., såsom Afdelningen föreslagit. Det är en liten nyans mellan det förra och det sednare uttrycket. Säger man "*frid*", så uttalas begreppet mera allmänt och relativ-satsen blir dertill en nödvändig närmare bestämning. Säger jag åter "*friden*", så betecknar jag ett visst enskildt af sam-manhanget redan bestämdt föremål. Genom ett exempel kan man lätt finna, att förhållandet så är. Om jag säger: Akta den stolen, på hvilken du sitter! så menar jag den stol, som

du för det närvarande begagnar. Säger jag åter: Akta den stol, på hvilken du sitter! så menar jag dermed hvarje stol, som du nu eller framdeles nyttjar. Af dessa i språkbruket grundade förhållanden anser jag, att här bör heta "*friden*". Den frid nemligen, om hvilken vi här bedja och som verden icke kan gifva, är *en* viss bestämd frid, Christi frid. Vill Ståndet likväl ändra texten i öfverensstämmelse med hvad Afdelningen hemställt, så må det gerna för mig ske.

Afdelningens förevarande förslag till ändring *godkändes*.

Det i *Bönen på Advents-Söndagen*, sid. 36 rad. 10 nedifr., af Afdelningen föreslagna borttagandet af ordet "*alltid*".

Vice-Talman Biskop **Annerstedt**: Det är ej angenämt att motsätta sig förändringar, som Afdelningen föreslagit, synnerligen då de röra saker, som i och för sig sjelfva icke äro särdeles viktiga. Men jag anser mig böra angifva skälet, hvarföre Committerade här insatt det ifrågavarande ordet "*alltid*". Adventstiden firas till minne af Jesu ankomst till sin församling, och den första Advents-Söndagen särskildt till minne af hans ankomst såsom Israels andelige Konung. Bödens syfte är att försätta oss i den författning, att vi rätteligen må emottaga Honom, som kommer. Men nu kommer Herren alltid och oupphörligt en Konung och en Förbarmare till sin församling, det är derföre angeläget, att församlingen alltid och oupphörligt är redo att emottaga Honom, och det kan ej vara annat än rätt, att hon beder derom, beder, att den Adventsstämning, hvilken dagen är ämnad att framkalla, må följa oss under den nya nådatid, till hvilken Kyrkoårets första dag bildar ingången, må följa oss under hela vår lefnad.

Afdelningens tillstyrkande *ogillades*.

Det af Afdelningen föreslagna borttagandet af ordet "*fä*", sid. 37 rad. 2 i nyssnämnda bön blef, sedan Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* såsom ett skäl för nyssnämnda ords bibehållande anført, att mera ödmjukhet derigenom låge i bönen, af Ståndet *ogilladt*.

I *Bönen på Juldagen* beslöt Ståndet att, såsom Afdelningen föreslagit, ett komma skulle sättas efter ordet "*Herren*", sid. 37 rad. 11.

I *Bönen efter Passions-predikan* ändrades i enlighet med Afdelningens förslag ordet "*derföre*", sid. 39 rad. 12, till *derför*.

Sid. 40 rad. 6 fann Ståndet godt att, på sätt Afdelningen tillstyrkt, åter insätta de efter ordet "*kors*" i Committerades förra förslag befintliga orden: "*vi falle till dess fot: låt oss der få hvila*", hvilka, såsom Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* nu upplyste, blifvit i Committerades förevarande förslag uteslutna, emedan de deruti ansågo ligga för mycken sentimentalitet.

Ordet "*osvikeligen*", sid. 40 rad. 6, ändrades i enlighet med Afdelningens tillstyrkande till *ovikeligen*.

Afdelningens förslag till början af *Bönen på Påskdagen*, sid. 11 i förevarande Betänkande, *godkändes*.

Vid föredragning af den för slutet af samma bön, sid. 41 rad. 4 nedifr. o. f., af Afdelningen föreslagna förändringen anförde

Biskop *Björck*: Att han i denna punkt varit af olika tankar med ledamöterna i Afdelningen, ehuru han, anseende frågan af mindre vigt, icke reserverat sig.

Contracts-Prosten *Landgren* sade sig hafva inom Afdelningen yrkat den föreslagna förändringen, emedan han ansåge, att, ehuru väl språket uti bönerna borde vara varmhjertadt, det likväl icke borde göras för allmänheten obegripligt. Sade man *i den segrande församlingen* i stället för de uteslutna orden: "*i den triumferande församlingen*", skulle han icke hafva något mot ett sådant beslut.

Biskop *Butsch* ansåg ordet "*segrande*" vara mindre lämpligt, emedan *seger* förekomme på flera rader, både förut och efteråt.

Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* anmärkte, att ordet *segersång* också blifvit af Afdelningen borttaget.

Doctor *Säve* tyckte, att Afdelningen haft skäl dertill, emedan *seger* vore alltför ofta upprepadt.

Biskop *Butsch*, med hvilken Doctor *Björkman* instämde, ansåg ordet *segersång* onödigt, emedan af det följande tydligen syntes, att det vore en *segersång*.

Efter härmed slutad discussion stadnade Ståndet i det beslut, att med ogillande af uteslutandet af orden: *i den triumferande församlingen* Afdelningens förslag i detta afseende för öfrigt *godkändes*.

Den af Afdelningen föreslagna ändring, sid. 42 rad. 8, i *Bönen på Christi Himmelsfärdsdag godkändes.*

Afdelningens yttrande att ordet "*saligas*", sid. 45 rad. 3, torde böra ändras till "*saliga*".

Domprosten Knös: Det förefaller litet tungt att uppträda med någon anmärkning mot Afdelningens förslag, sedan uppställande af dylika anmärkningar blifvit benämndt: nitälskan, hvilket ord här säkerligen blifvit begagnadt icke i god bemärkelse. Jag bör dock icke häraf låta afhålla mig från att framställa skälen för den af Committerade begagnade constructionen, öfverlemnande afgörandet åt det Högvärdiga Ståndet. Till grund för det uttrycksätt, Committerade begagnat, ligger Ebr. 12: 22, 23. Der talas om "den otaliga Änglaskaran" och "de fullkomliga rättfärdigas andar". Det förra hafva Committerade velat uttrycka genom det af dem här begagnade ordet: Seraphim, det sednare genom orden: alla saligas andar. Om ock i det förra skulle finnas en pars pro toto, så är sådant i dylik stil ej ovanligt. Men om de sednare orden enligt Afdelningens förslag förändras till: alla saliga andar, så möter den logiska betänklighet, att i detta begrepp innefattas äfven ordet: Seraphim. Man kunde visserligen sätta: alla andra saliga andar; men jag hemställer vördsamt, om icke detta vore att här alldeles falla ur stilen. Valet synes mig blifva å ena sidan emellan Committerades uttrycksätt: "med Dina Seraphim och alla saligas andar", och å den andra mellan: "alla saliga andar", som är Afdelningens förslag, dock med uteslutande af orden: "Seraphim och". Nog synes mig det förra fullare och ädlare; men jag hemställer till det Högvärdiga Ståndet, hvilketdera bör antagas.

Biskop Björck: Förmodligen har Afdelningen genom någon anmärkning blifvit gjord uppmärksam på nödvändigheten af den förändring, som här föreslagits. För min del tror jag, att hvilketdera uttrycket som helst kan gå an. Men då Seraphim anses vara ett särskildt slag af englar eller öfverenglar, och man vill hafva ett uttryck, som betecknar så väl hela den öfriga englaskaran i himmelen som de frälsta människorna, anser jag "saliga andar" vara ett mera allmänt och derföre i någon mån bättre uttryck än "saligas andar".

Afdelningens hemställan *ogillades.*

Afdelningens förslag, att ordet "*ljena*" i slutet af *Bönen efter Catechismi-predikan* må utgå, företogs härefter till öfverläggning.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag medger anledningen till den anmärkning, som Afdelningen här gjort; men hemställer, om ej i en varm bön många saker ofta omsägas. När hjertat är fullt, så uttrycker man samma sak flera gånger. Då nu det omsagda ordet "tjena" är af vigt, hemställer jag, om det ej kan, såsom de Committerade föreslagit, få nämnas tvänne gånger.

Biskop **Björck**: Det är af jämförelsen mellan början och slutet i den förevarande bönen, som Afdelningen hemtat anledning att, såsom i en väl motiverad anmärkning föreslagits, vidtaga det utelemnande af ordet "tjena", som den siste talar- en icke fullkomligt kan gilla; emedan ett återupprepande mot slutet af bönen af hvad i början blifvit sagdt, bör, så vidt ske kan, undvikas.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag vill ej vara envis; men mig förefaller det, som om ordet "tjena" skulle saknas, om det borttoges. Det uttrycker ett så viktigt begrepp, att det bör äfven framhållas i slutet af bönen.

Det ifrågavarande af Afdelningen gjorda förslaget *ogil- lades*.

Vidare föredrogs Afdelningens förslag till förkortning af *Bönen för de Sjuka*, sid. 47.

Biskop **Björck**: Afdelningen har ansett för en verklig fördel att hafva en bön för sjuka, hvilken kunde oftare användas, i stället för de mindre lämpliga, som man nu stundom får höra. Men för att uppnå detta ändamål måste den ifrågavarande bönen vara kort; hvarföre Afdelningen tillstyrkt en förkortning af den af de Committerade föreslagna bönen. Genom antagande af hvad Afdelningen tillstyrkt tror jag, att den ofvannämnda fördelen vinnes.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Denna bön är icke af de Committerade, utan har blifvit införd i Handboks-förslaget på tillstyrkan af förra Riksdagens Pastoral-Afdelning. Den är författad af en ledamot utaf det Högv. Ståndet, hvilken utmärker sig för stor förmåga i böners författande. Det ligger också en oförneklig genialitet och fullhet i den ifrågavarande. Men kanske framstår författarens individualitet för mycket deri. Om detta är ett fel, så bör man kanhända antaga Afdelningens förslag såsom affattadt i mera allmänna ordalag. Jag vill ej motsätta mig ett sådant beslut; jag ville blott upplysa, hvarifrån bönen härleder sig, beklagande, att dess författare nu är frånvarande, så att han ej kan försvara sig sjelf.

Biskop Björck: Att bönen ej är författad af de Committerade, är alldeles icke något, som recommenderar den för mig eller öfrige ledamöter af Pastoral-Afdelningen; ty vi äro genomträngda af vördnad för deras, i allmänhet och särskildt hvad bönerna vidkommer, berömvärda arbete. Den ifrågavarande bönen utmärker sig också för värma och fullhet, såsom den siste talaren riktigt anmärkt; men om man vill, att den äfven skall läsas hvarje Söndag i kyrkorna, så bör den i min tanke vara kortare. Jag kan icke heller finna, att den genom förkortningen komme att förlora något af sitt väsendtliga innehåll. Ty i afseende på en del af de uteslutna orden kan jag icke undertrycka den anmärkningen, att det förefaller mig något inskränkt att bedja om en förlängd lifstid för de sjuka blott för det fall, att deras "tro och tålmod kan bära vittne om Gud". Det kan ju vara många andra skäl, för hvilka det vore önskligt, att deras lifstid måtte förlängas, t. ex. just behof af att genom omvändelse komma till sann tro och christligt tålmod.

Doctor Sæve: Jag ber att få understödja Biskop Björcks anmärkning mot den ifrågavarande af de Committerade föreslagna bönen. Jag fruktar, att hon i den utsträckning, hvaren i deras förslag förekommer, torde blifva föga använd, och då jag icke anser den genom Afdelningens tillstyrkta förkortning hafva förlorat något af sitt väsendtliga innehåll, finner jag mig böra bifalla hvad Afdelningen föreslagit.

Efter härmed slutad discussion godkändes det af Afdelningen gjorda förkortnings-förslaget af ifrågavarande bön.

Likaledes gillades Afdelningens förslag till förkortning af *Tacksägelsen för tillfrisknade*.

Föredrogs vidare den af Afdelningen sid. 51 rad. 10 & 11 föreslagna ändring af "*menniskorna till uppehälle och djuren till föda*" till "*menniskor och djur till uppehälle och föda*".

Professor Lindgren: Då jag alldeles icke inser, hvaruti den fina skillnaden mellan de synonyma orden "*uppehälle*" och "*föda*" består, som skulle göra det förstnämnda lämpligare om människor och det sednare mera passande om djuren, kan jag icke annat än godkänna den af Afdelningen här föreslagna förändringen, hvarigenom de båda orden åtminstone ställas utmed hvarandra. Dock synes mig, som hade hela ordet "*uppehälle*" här väl kunnat uteslutas, helst som det icke finnes i Bönen för frukten på jorden, der det heter: "*deraf människorna och djuren hafva sin föda*". I stället således för Committerades ur 1841 års Handbok bibehållna olämpliga

phras: "*menniskorna till uppehälle och djuren till föda*" föreslår jag orden "*menniskor och djur till föda*".

Biskop Butsch: För min del har jag intet emot, att Afdelingens förslag antages, men tror, att, om någon förändring skall ske, man äfven bör ändra ordningen af orden så, att det komme att heta: "*Menniskor och djur till föda och uppehälle*". Det sednare ordet, som innefattar det förra och derjemte innehåller något mera, emedan varelsernas sustentation derigenom uttryckes, bör komma efteråt. Välljudet blefve i min tanke derigenom större.

Domprosten Knös: Denna fråga är i sig sjelf bland de aldra obetydligaste. Bönen begagnas ytterst sällan och är i Kyrkohandboks-förslaget intagen nära sådan den förekommer i vår nuvarande Kyrkohandbok. Visserligen blir uttrycket vid början af denna bön något mera regelrätt, om det förändras, antingen såsom Afdelingen eller såsom Professor Lindgren eller såsom Biskop Butsch föreslagit. Jag är färdig att gå in på hvilketdera som helst.

Professor Lindgren: Man har mött den nyss af mig gjorda obetydliga anmärkningen med det inkast, att jag, som i allo gillar 1811 års Handbok, hade bort sakna skäl till den föreslagna ändringen, alldenstund den af mig utdömda frasen just är derifrån hemtad och bibehållen. Jag svarar härtill, att jag visserligen ingalunda är någon obetingad försvarare af vår nu gällande agenda, men att med afseende på de deruti befintliga bristernas i min tanke mera oväsentliga beskaffenhet jag ansett den kunna och böra fortfarande bibehållas. Men då nu en revision deraf är beslutad och under arbete, förundrar det mig, att Committerade, som ändrat så många andra uttryck, mot hvilka just ingen ting kan vara att med skäl anmärka, föreslagit till bibehållande den fras, jag utdömt, hvilken tvifvelsutän är en af de mest misslyckade, som deruti förefinnas.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe, med hvilken flera af Ståndets Ledamöter instämde, yrkade bifall till Biskop Butschs förslag, att det borde heta: "*Menniskor och djur till föda och uppehälle*".

Professor Lindgren: Biskop Butsch, som anser orden "*uppehälle och föda*" här böra bibehållas, har likväl föreslagit deras omkastning, såsom enligt Biskopens tanke främmande ett ljudigare tonfall. Detta vågar jag bestrida, emedan, ifall de synonyma orden skola bibehållas, just välljudet synes mig fordra, att det trestafviga "*uppehälle*" går framför det två-

stafviga "föda". Åtminstone öfverensstämmer detta med de vanliga lagarne för språklig rytm och euphoni.

Efter härmed slutad discussion *godkändes* den ifrågasvarande af Afdelningen föreslagna förändringen.

Den af Afdelningen, sid. 51, i slutet af *Bönen i dyr tid och stor hungersnöd* föreslagna ändringen af "här och evinnerligen" till "*nu och evinnerligen*" blef af Ståndet *godkänd*.

Vid föredragningen, som härefter följde, af Afdelningens förslag att ändra de å sid. 52 rad. 7 förekommande orden "*saknad och sorg*" till "*sorg och saknad*", yttrade

Professor **Lindgren**: Då Afdelningen omkastat orden "*saknad och sorg*" i Committerades förslag till "*sorg och saknad*", erkänner jag visserligen giltigheten af det ena för denna obetydliga förändring andragna skälet, att denna ordställning är "enligare med förhållandet", emedan sorgen naturligtvis föregår saknaden. Men jag kan icke medgifva Afdelningen, att denna omkastning är "mera väljudande". Tvärtom fordrar just väljudet, att det tvåstafviga ordet föregår det enstafviga, hvärmed meningen ljudligare afslutas. Jag tillstyrker således den i Committerades förslag befintliga ställning af dessa orden, om den ock må anses innebära ett "hysteron proteron".

Comminister **Beckman**, som ansåg Afdelningens förslag mera logiskt, emedan *sorgen* har sin grund i *saknaden*, yrkade, att detsamma borde antagas.

På nu efter slutad discussion i vederbörlig ordning framställd proposition beslöt Ståndet med ogillande af Afdelningens berörda yttrande, att "*saknad och sorg*" skulle bibehållas, såsom de i Committerades förslag förefinnas.

Beträffande förslaget till *Förbön för Fiskare bifölls* Afdelningens tillstyrkande, att orden "*och dermed gifvit oss tillkänna, att Du äfven i det Ståndet kan finna Dina tjenare*", sid. 54 rad. 12 o. f. nedifrån, må borttagas; hvarefter till öfverläggning företogs Afdelningens i samma bön föreslagna förändring, sid. 44 rad. 8 o. f. nedifrån.

Prosten **Melander** begärde ordet och yttrade: Jag skulle vilja bifalla Afdelningens förslag, om det blott hade framträdt i en bättre form. Såsom det nu är, kan det omöjligen godkännas. Här står: "*söka derefter att blifva och vara hans lärjungar*", en sats, som icke är enlig med Svenskt språkbruk. Det bör vara antingen

söka efter att blifva etc. eller *söka derefter, att de må blifva* etc. Jeg hemställer, att Hög. Ståndet beslutar en sådan nödig förändring.

Biskop **Björck**: Orsaken, hvarföre Afdelningen ändrat "blifva dina lärjungar" till "blifva och vara Hans lärjungar", är, att man väl kan tänka sig flere af dessa fiskare, för hvilka man beder, redan vara Jesu lärjungar. — Ordet lärjungar måste naturligtvis här tagas i betydelsen af sanna christna. — Men "blifva" motsvarar blott det grekiska *γινεσθαι* och icke *μενειν*. Prosten Melanders anmärkning i afseende på formen har sin fulla riktighet. Ett förbiseende har här egt rum vid Betänkandets skriftliga affattande.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag medger, att Afdelningen haft skäl till sina rättelser i afseende på nu ifrågavarande bön. Den är ställd till den Himmelske Fadren, hvarför det icke gerna kan sägas *Dine lärjungar*, enär begreppet lärjungar bör afse Sonen. Jag fruktar dock, att meningen lätt kan missförstås, om man i stället sätter *Hans lärjungar*. Ty ordet lärjungar skulle kunna rättast hänföras till den närmast föregående Gudomspersonen, den Helige Ande. Jag hemställer derföre, att det af Afdelningen föreslagna *Hans lärjungar* utbytes mot *Jesu lärjungar*.

Häruti instämde Doctor **Säve** m. fl.

Vice-Talman Biskop **Annerstedt** fann de gjorda anmärkningarne riktiga, men ansåg betänkligt att nu på fri hand vidtaga förändringar, hvarföre han tillstyrkte återremiss af den förevarande punkten.

Comminister **Beckman** ville i fall af återremiss fästa Afdelningens uppmärksamhet på det uti den ifrågavarande bönen förekommande uttrycket "*ur djupets nöd*", hvilket Talaren ansåg här kunna i strid med både Bibelstället och Psalmboken fattas i en blott fysisk bemärkelse.

Efter härmed slutad discussion beslöt Ståndet att återremittera Afdelningens ifrågavarande ändringsförslag.

Föredrogs Afdelningens ändringsförslag i afseende på *Bönen i Församling, der kyrkobyggnad förehafves*, sid. 55.

Biskop **Björck**: Hvad som först bestämt Afdelningen att omarbета nu ifrågavarande bön har varit bödens början, der det heter: "Du, som har allt godt arbetes lön och välsignelse i Din hand". Det syntes Afdelningen mindre lämpligt att här

tala om arbetets lön. Detta uttryck har förekommit såsom en reminiscens från den catholska tiden, då man uppbyggde kyrkor för att förtjena lön af Gud.

Biskop **Butsch** hemställde, att de på 5:te raden af Afdelningens förslag förekommande orden "*näras af Ditt Ord*" måtte utbytas mot "*höra Ditt Ord*".

Biskop **Björck** sade sig finna en verklig förbättring i hvad Biskop **Butsch** föreslagit.

Efter härmed slutad discussion blef det af Afdelningen omarbetade förslag till ifrågavarande Bön af Ståndet *godkändt*, endast med den ändring, att orden "*näras af Ditt Ord*" ansågos böra utbytas mot orden "*höra Ditt Ord*".

Tredje Capitlet.

Afdelningens förslag, att noten i slutet af sid. 60 må utgå.

Biskop **Björck**: Det har varit en från flera håll uttalad önskan att, då många barn på samma gång skola döpas, t. ex. på landet i stora Församlingar och i städerna på barnbördshus, slippa att för hvart och ett upprepa så mycket af döpelse-ceremonien, som ifrågavarande not föreskrifver. Här medgifves väl att, då barnens antal är stort, blott upprepa Fader vår och sjelfva dophandlingen. Men denna bestämmelse är tvetydig; ty gränsen mellan ett stort och ett litet antal är svår att uppdraga. Detta har varit anledningen till notens utlemnande. Jag är icke fullkomligt nöjd med den derigenom uppkommande bristen på alla föreskrifter i detta afseende; ty för min del ville jag, att Fader Vår för hvarje barn upprepades. Men då man inom Afdelningen icke kunde förena sig om något visst förslag i den syftningen, ansåg man det för bäst att öfverlemlna åt Prestens eget omdöme att bestämma hvad som af döpelse-ceremonien bör upprepas och ej.

Biskop **Butsch**: Vid genomläsningen af Afdelningens Betänkande har jag tyckt, att en föreskrift icke bör saknas för det fall, som i förevarande not öfverlemnas. Då jag nu hör, att Afdelningens Ordförande delar denna min mening, och jag derjemte tror, att de Committerades förslag i detta hänseende kan tåla vissa förbättringar, hemställer jag, att förevarande passus må till Afdelningen återremitteras för att tagas under förnyad ompröfning.

Prosten **Wahländer**: Då den föregående talaren yrkat, att en not skulle införas, der den föreskrift lemnades, att Herrans

bön skall läsas öfver hvarje barn med handpåläggning, samt för detta ändamål begärt återremiss af denna punkt; så förenar jag mig med honom till alla delar. Men jag ber tillika att få påminna derom, att Pastoral-Afdelningen vid sistlidne Riksdag redan författat en not af det önskade innehållet i detta hänseende.

Prosten Lagergren: Så vidt jag minnes, var det inom Afdelningen aldrig fråga derom, att ej *Fader Vår* skulle läsas för hvarje barn serskildt. Men man trodde, att någon tvekan härom aldrig skulle kunna uppstå, då det i texten tydligen står, att Presten skall lägga handen på "barnets" (icke: barnens) hufvud och läsa denna bön.

Biskop Björck: Notens lydelse i förra Pastoral-Afdelningens förslag har icke varit för oss obekant; men då vi icke kunde komma öfverens om dess återupptagande och de Committerades förslag icke heller kunde antagas, blefvo alla närmare bestämmelser i detta afseende uteslagna. Jag tror icke med den siste talaren, att det är tillräckligt hvad som föreskrifves härom med dessa ord: "Derefter lägger presten sin hand på barnets hufvud och beder Fader Vår" etc. Ty när flera barn blifvit döpta på samma gång, har det händt, att presten lagt händer på två barn i sender.

Comminister Beckman: Jag anser den ifrågavarande noten på sid. 60 vara af nöden för att förekomma missbruk af den art, som den siste vördade talaren angifvit, vid de tillfällena, då ett stort antal barn skall döpas på samma gång. Talaren har tjänstgjort vid inrättning, hvarest antalet af dopbarn varit ända till 20, och förmenar sig känna, att, ehuru väl han unnat och bestått hvart och ett af dem ett serskildt *Fader Vår*, andra Prester icke förfarit på samma sätt, utan läst bönen öfver två och två i sender med en hand på hvardera barnet, eller läst blott en del deraf öfver hvart och ett.

Doctor Säre: Är det den siste Talarens önskan, att *Fader Vår* med derefter följande bön samt Tron skola läsas för hvart och ett af det stora antal barn, som understundom måste döpas på samma gång, så sammanfaller detta förslag med det, som Committerade afgifvit. Är hans mening åter den, att blott *Fader Vår* skall för hvart och ett af de olika barnen upprepas, så är det nödvändigt att närmare, än hvad de Committerade gjort, bestämma, huru stort antalet af dopbarn bör vara, för att ej mer än *Fader Vår* behöfver serskildt för hvart och ett läsas. Deras förslag i detta afseende måste jag ej blott i presterskapets, utan äfven i Församlingens namn motsätta mig. Ty för min del anser jag det föra till en alldeles

otjenlig förlängning af denna ändock nog långa förrättning, att utsträcka repetitionen till flere af de nämnda bönerna än till Fader Vår allena, som väl bör läsas serskildt för hvarje barn.

Vice-Talman Biskop **Annerstedt** yttrade, att Doctor Sæve måste icke hafva läst den af Committerade föreslagna noten till slut.

Contracts-Prosten **Rundgren**: Jag har i Afdelningen tillstyrkt och tillstyrker äfven nu, att den ifrågavarande noten skall borttagas. Jag tror nemligen, att föreskrifter icke böra gifvas, hvilka sakna bestämdhet. Uti den af Committerade föreslagna noten ligger mycken obestämdhet; det är nemligen lemnadt åt Prestens eget omdöme att afgöra, när barnens antal kan anses vara stort eller litet. Då det således, äfven om noten står der, i alla fall beror af presten huru mycket af ceremonien som upprepas, är noten af föga värde. Att, äfven då barnens antal är stort, Fader Vår och sjelfva Dophandlingen för hvart och ett serskildt upprepas, är nödvändigt, men detta betryggas af den i texten intagna föreskriften, att "presten lägger sin hand på *barnets* hufvud". Committerade hafva dessutom genom sin not tillkännagifvit, att endast Fader Vår och dophandlingen nödvändigt måste upprepas för hvarje barn och att det öfriga kan läsas gemensamt för alla barnen; bäst torde därför vara att inom de serskilda Församlingarne låta häfd och praxis bestämma förfarandet och således icke genom någon allmän föreskrift reglera detta förhållande, serdeles då noten tillika genast gör ett undantag från regeln.

Häruti instämde Doctor *Nordlander* och Contracts-Prosten *Landgren*.

Doctor Sæve: Då jag erhållit ett slags tillrättavisning för att icke hafva läst noten till punkt, så får jag nämna, att jag efter förnyad genomläsning af densamma ända till slutet icke kunnat annorlunda fatta den, än att barnens antal måste vara mycket stort, för att presten icke skall vara nödsakad att upprepa allt hvad i Handboksförslaget förekommer ifrån och med *Fader Vår* ända till och med *Jag döper dig* etc. Ty det står ju uttryckligen, att, om *flera* (många) barn vid samma tillfälle döpas, detta skall läsas för hvart och ett serskildt. En sådan föreskrift må gå an för städerna, der dopet vanligen försiggår i enskilda hus och således flera än ett barn sällan döpas vid samma tillfälle. Men på landet, der i större Församlingar dopbarnens antal på samma Söndag icke sällan uppgår till tio och derutöfver, skulle en dylik bestämmelse blifva både för Presten och Församlingen besvärlig. Jag yrkar på grund

grund häraf fortfarande, att det må tillåtas Presten att vid hvarje tillfälle, således också när flera barn skola döpas vid samma tillfälle, blott upprepa Fader Vår för hvar och ett serskildt, och hoppas, att de Committerades grundsats, att liturgiska förändringar ej må utan behof vidtagas, tillräckligt talar för en sådan bestämmelse.

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**: Jag instämmer med Biskop Björck deri, att bruket på många ställen varit, att, när flera barn vid samma tillfälle döpas, Presten lägger venstra handen på ett barn och den högra på ett annat, och sålunda läser Fader Vår för två i sänder. Är detta förbjudet, så bör i en not tydligt uttryckas, att Fader Vår skall läsas för hvarje barn serskildt.

Häruti instämde Biskop **Bergman**, Professor **Lindgren** m. fl.

Contracts-Prosten **Landgren**: Hvad de sista Talarne yrkat bifaller jag med min röst; men med afseende å återremissen af denna punkt, hvilken af vissa Talare begärts, tviflar jag, att Afdelningen kan komma till annat resultat. Derföre, om Ståndet vill, att mer än Fader Vår skall läsas öfver hvarje barn serskildt, bör detta tydligt uttryckas.

Domprosten **Björling**: För min del anser jag det nödvändigt att tydligt föreskrifva, det Fader Vår, om flera barn döpas på samma gång, bör serskildt läsas för hvar och ett. Men för den händelsen, att återremiss skulle, såsom jag önskar, beviljas, hemställer jag, om icke den efter Tron förekommande frågan också borde framställas till hvarje barns faddrar serskildt.

Prosten **Lagergren**: Jag hemställer, om återremiss kan anses nödvändig. De fleste Talare, som uppträdt i dag, hafva velat, att Fader Vår skall, när flera barn döpas vid samma tillfälle, för hvar och ett upprepas. Inom Afdelningen yrkade jag ock, att den sednare delen af ifrågavarande not, hvilken handlar derom, skulle qvarstå; men ville, då meningarne derom voro stridiga, icke vara envis. Efter åhörandet af de åsikter, som nu uttalat sig i ämnet, skulle jag, såsom den enklaste utvägen att komma till ett någorlunda enstämmigt beslut, tillstyrka, att Högv. Ståndet antog det förslag, som Pastoral-Afdelningen vid förra Riksdagen i förevarande fråga afgaf.

Häruti instämde Kongl. Hofpredikanten **Nordlund**.

Comminister Beckman: Återremiss är enligt mitt förmenande icke nödvändig; jag vågar deremot anse det Högv. Ståndet ganska väl genast kunna besluta i ämnet. Den not, som fanns i Pastoral-Afdelningens Betänkande vid förra Riksdagen å sidan 34, bör kunna anses innehålla tillräckliga föreskrifter i förevarande ämne, hvarföre jag vördsamt tillstyrker dess antagande. Den undanrödjer bekymret att bestämma gränsen emellan *flera* och *ett stort antal barn*, som skola döpas.

Hvad Domprosten Björlings yrkande angår, att, när flera barn döpas, frågan: "Barn, vill du till denna tro varda döpt?" borde ställas till hvart och ett barn serskildt samt af hvarje barns faddrar serskildt besvaras, så synes det mig, som om man i detta fall utan något samvetsbekymmer kunde före trosbekännelsens afgifvande säga: *Låtom oss höra den christna tro, till hvilken dessa barn skola döpas*, och efter densamma framställa frågan sålunda: *Barn! viljen J till denna tro varda döpte?* Sådant försäringssätt erkänner talaren sig hafva iakttagit.

Häruti instämde Doctorerna *Säve* och *Nordlander* m. fl.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Jag hyser en mot den sista Talarens motsatt åsigt. Då dopet, såsom vi hörde Pastoral-Afdelningens Ordförande i ett föregående plenum på ett förtjenstfullt sätt förklara, just individualiserar Guds nåd för hvarje barn serskildt, så anser jag det vara af vikt, att efter uppläsandet af den christna tro, hvartill barnen skola döpas, frågan: "Barn, vill du till denna tro varda döpt?" framställas till hvarje barn serskildt.

Häruti instämde Professor *Lindgren*.

Doctor Säve: Äfven det sista yrkandet bevisar, att den värde talaren ej känner, huru det tillgår på landet, när, såsom ofta sker, flere barn måste döpas på samma gång. Hvert och ett barn med sina faddrar äro ej ordnade i serskildta grupper för sig, så att man kan handla med hvarje afdelning serskildt, utan alla stå ofta om hvarandra i en stor halfrund kring choret, och det är väl då vida naturligare, att dopfrågan ställes till alla gemensamt. Det individualiserande, som samme talare åsyftat, behöfver ej ligga i berörde fråga, då i alla fall intet hinder är för den gudomliga nåden att i detta afseende vara verksam hos hvarje enskildt barn.

Häruti instämde Prosten *Melander* m. fl.

Biskop Björck: Jag såge helst, att ingen återremiss af denna punkt skedde; ty Afdelningen kan nu icke bättre ut-

trycka den ifrågavarande noten, än den i Pastoral-Afdelnings Betänkande vid förra Riksdagen finnes affattad; och hvad den föreslagna nya noten beträffar, att frågan i afseende på tron bör ställas till hvarje barn serskildt och af hvarje barns faddrar serskildt besvaras, så kan jag icke förstå nödvändigheten af en sådan bestämmelse. Jag kan icke finna det ochristligt, att frågan ställs till alla barnen på en gång; ty de upptagas alla, ehuru hvar och en för sig, till gemensam delaktighet i Nåden.

Biskop Butsch: Då frågan här gäller sättet, hvarpå allt vid dopet skickligast skall tillgå, och det ej är så lätt att på fri hand afgöra detta, så vidblifver jag mitt yrkande på återremiss. Afdelningen finge då tillfälle att pröfva, om hvad Kongl. Hofpredikanten Wensioe och Domprosten Björning föreslagit, angående dopfrågan, må förtjena afseende såsom med dopets väsende mera öfverensstämmande, än hvad i detta afseende enligt nu gällande Handbok iakttagas.

Doctor Nordlander: Äfven om man, när flera barn på samma gång skola döpas, begagnar för dopfrågan pluralis och säger: Barn, viljen J till denna tro varda döpte? kan jag icke föreställa mig annat, än att dopets välsignelse tillhör hvarje barn serskildt. Det skulle låta besynnerligt att upprepa frågan tio eller tolf gånger i rad, när, såsom det i stora För-samlingar på landet ofta händer, nyssnämnda antal barn på samma gång befordras till dopet; och ett sådant förfarande skulle visserligen icke i min tanke öka hvarken värdet eller högtidligheten af den heliga förrättningen.

Häruti instämde Contracts-Prosten *Landgren* m. fl.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Jag instämmer med Biskop Butsch i yrkandet på återremiss af ifrågavarande punkt. Saken är för vigtig för att man deruti skulle kunna genast fatta beslut. När man framställer en fråga till olika personer, är det ej gifvet, att man af alla erhåller samma svar. Här har man visserligen intet skäl att vänta sig ett olika af de olika faddrarne; men likasom man vid brudvigsel ställer frågan serskildt till båda contrahenterna, så bör också vid döpelsen hvar barn serskildt få besvara dopfrågan. Jag vill ej yrka derpå med apodiktisk visshet; men ämnet synes mig vara af nog vigt för att låta Afdelningen närmare tänka derpå.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen erinrade Ståndet derom, att, då genom en återremiss intet kunde förloras, beslut derom väl kunde fattas för att undvika betänkligheten af här på stående fot vidtagna redactions-förändringar, samt

att Afdelningen måtte komma i tillfälle att tillse, om icke äfven i texten någon ändring vore behöflig.

Domprosten Björling: Jag vill till hvad jag förut sagt blott tillägga, att det icke allenast för individualiseringen i dopet, utan äfven för det ansvar, som faddrarne ikläda sig, är i min tanke alldeles nödvändigt, att på dopfrågan serskildt svar gifves för hvarje barn.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, beslöt Ståndet uppå derom vederbörligen framställd proposition, att ifrågavarande förslag om utelemnande af den vid 60 sidans slut förekommande not skulle till Afdelningen återremitteras.

Vid föredragningen af den utaf Afdelningen föreslagna förändring af början utaf den näst efter dophandlingens följande Bönen, sid. 62 rad. 8 o. f. anförde

Biskop Björck: Äfven detta ändringsförslag har varit föranledt af anmärkningar, som, så vidt de visat sig vara af någon betydenhet, syftat derpå, att ordet "*menlösa*" på rad. 9 vore betänkligt, emedan barnen ock äro med synd behäftade. På denna grund och då upprepandet af detta ord, som äfven förekommer på föregående raden, bör undvikas, torde Hög. Ståndet finna skäl att godkänna den föreslagna förändringen.

Afdelningens förändring *godkändes*.

Ordet "*heliga*" i berörde bön sid. 62, rad. 13 skulle borttagas.

"*Älskelige vänner i Christo*" sid. 63, rad. 10 ändrades i enlighet med Afdelningens förslag till *älskade Christne*".

Föredrogs vidare den af Afdelningen vid sid. 63 rad. 9 föreslagna noten.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Om åt den af Afdelningen föreslagna noten gifves den här ifrågasatta lydelsen, så fruktar jag, att *förmaningen* komme att alltför ofta uteslutas. Jag hemställer, om den ej hellre kunde uttryckas så: "Då inga faddrar i egentlig mening finnas, utelemnas denna förmaning". Jag anser likväl äfven en sådan not innebära betänkligheter, emedan det torde vara i strid med Kyrkolagen att tillåta ett dop utan faddrar i egentlig mening.

Biskop Björck: Jag finner ej skäl att envist fasthålla vid den lydelse af noten, som Afdelningen tillstyrkt, utan förenar mig gerna med Kongl. Hofpredikanten Wensioe om den lydelsen, som han föreslagit, såsom något bättre.

Vice-Talman Biskop **Annerstedt**: Jag hemställer, om det kan vara skäl att i Handboken intaga en bestämmelse för ett fall, som, om det någonsin inträffar, måste anses såsom blott ett undantagsfall.

Doctor **Nordlander**: Det inträffar ofta i vidsträckta Församlingar på landsbygden, att inga faddrar i egentlig bemärkelse finnas, så att Presten måste tillkalla sina tjenare att företräda deras plats.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen yttrade, att han tvekade att göra proposition å en not af den lydelse, som en Talare föreslagit, emedan dess innehåll förutsatte ett mot Kyrkolagens tydliga föreskrift stridande förhållande.

Contracts-Prosten **Landgren**: Det är egentligen mot frågan i slutet af ifrågavarande förmaning, som anmärkningar blifvit gjorda, och jag tror, att de förtjena ett allvarligt öfvervägande. Man vet, att i de äldsta Handböckerna äfven inom Lutherska Kyrkan ingen sådan fråga fanns. Den synes mig också mindre lämplig, då man känner, att personer, isynnerhet sådane som bo omkring prestgårdarne, af omständigheterna ofta tvingas att vara faddrar för en stor mängd barn af kringstrykande folk, hvilka de omöjligen kunna förutsättas hafva någon afsigt att uppfostra. Jag anser betänkligt att i Kyrkans namn förleda folk till afgifvande af de löften, dem de aldrig erna hålla, och yrkar, att denna i sednare tider i liturgien influtna osed måtte utmönstras.

Domprosten **Bring**: Jag kan icke instämma med den föregående Talaren. Det må vara, att sådana fall, som han omnämnt, inträffa. I casuistiska fall, såsom dessa utan tvifvel äro, måste liturgen alltid lämpa sig efter omständigheterna. Men man får ej inrätta det, som skall vara regel inom Kyrkan, efter slika undantag; man måste väl se på hvad som i allmänhet är rätt. Att fadder-förbindelsen lägges på faddrarnes hjertan såsom serdeles vigtig, samt att desse åtaga sig densamma, är i min tanke nödvändigt. Jag tillstyrker därför, att den af Afdelningen föreslagna noten utgår, så att förmaningen alltid läses.

Häruti instämde Domprosten *Björling*, Kongl. Hofpredikanten *Wensioe*, som återtog sitt förra yrkande, samt flere andra af Ståndets ledamöter.

Comminister **Beckman**: Jemte det jag instämmer med Domprosten Bring deruti, att den af Afdelningen föreslagna noten icke bör i Handboken intagas, och att endast lagenliga och

vanliga förhållanden böra afses vid bestämmande af allmänna lagbud, måste jag med anledning af en föregående talares framställning anmärka, att barn ofta nog döpas, utan att faddrar i ordets egentliga mening finnas. Detta inträffar i hufvudstaden vanligtvis med oäkta barn.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, förkastade Ståndet på derom gjord proposition Afdelningens förslag att vid sid. 63 rad. 9 bifoga en not af detta innehåll: "Då omständigheterna dertill föranleda, utelemnas denna förmaning."

Härefter begärde Doctor **Säve** ordet och yttrade: Innan vi lemna detta Capitel, må det tillåtas mig att till Hög. Ståndet hemställa, om slutförmaningen, sådan den förekommer i de Committerades förslag, kan anses lämplig. Jag minnes väl från förra Riksdagen, att, då frågan väcktes om uteslutande af den i 1811 års Handbok befintliga sluterinran om de pligter och förbindelser, man iklädt sig genom dopet, pluraliteten ansåg den från Rom. 6 Cap. 3 och 4 v. hemtade Paulinska förmaningen: — "Alla vi, som äre döpte till Christum Jesum, vi äre döpte till hans död. Så äre vi ju begrafne med honom genom dopet i döden" etc. — vara tillfyllest. Dem, som frågade: "Skall då ingen uppmaning till pligternas uppfyllande ske?" hänvisade man till slutet af nyssnämnda Aposteln Pauli förmaning, der det heter: "Att såsom Christus är uppstånden från de döda genom Fadrens härlighet, så skola ock vi vandra i ett nytt lefverne". Jag kan icke gilla valet af detta bibelspråk för afslutandet af den högtidliga döpelse-acten. Ty språket, ehuru christligt det än är, måste medgifvas icke vara bland de för allmänheten lättfattligaste. Jag fruktar således, att detta tillägg, långt ifrån att öka actens högtidlighet och påminna om dess vikt, blott fördunklar dess betydelse. Påminnande åter om den grundsatsen, att alla ändringar böra undvikas, som ej framkallats af ett allmännare erkänt behof, hemställer jag till Ståndet, att den nu brukliga slutförmaningen må bibehållas.

Comminister **Beckman**: Man bör betyga Committerade tacksamhet för det ifrågavarande tillägget, hvarmed hvarje dophandling skall komma att afslutas. Talaren erkänner, att han aldrig funnit sig tillfredsställd af den i nu gällande Handbok befintliga erinran till Faddrarne såsom dopförrättningens slut, ehuruval, när dopet sker i Kyrkan, man lättare försonas med dess innehåll. Det nu föreslagna slut af döpelse-ceremonien är enligt mitt förmenande både skickligare och bättre. Dessa ord äro af djup betydelse, och den svårfattlighet, hvil-

ken Doctor Säve anmärkt, skall genom allmänt begagnande och derutaf oftare föranledd förklaring småningom försvinna.

Häruti instämde Professor *Lindgren*, Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* samt Prosten *Arosenins*.

Domprosten *Kuös*: Ut i vår nu gällande Kyrko-Handbok förekommer vid slutet af dopliturgien en förmaning till Församlingen att begagna, när dopet sker offentligen. Denna förmaning är bland de svagaste stycken i denna Kyrkohandbok, hvarföre den ock i Committerades första och ursprungliga förslag blef utesluten, utan att dock något annat sattes i stället. Men vid den af Preste-Ståndet vid sislidne Riksdag företagna granskningen af Kyrkohandboks-förslaget uppstod fråga härom. Då varande Pastoral-Afdelning hade visserligen i sitt första öfver Kyrkohandboks-förslaget afgifna Betänkande till alla delar godkänt Committerades åtgärd att utesluta den nämnda förmaningen utan att sätta något annat i stället. Men vid discussionen i Ståndet väcktes fråga om insättande af en dylik förmaning eller sluterinran och förslaget blef i denna del återremitteradt (Prot. Bandet 8 sid. 86 ff.). Pastoral-Afdelningen föreslog då i sitt sednare öfver Kyrkohandboks-förslaget afgifna Betänkande, att en bibellection, nemligen Rom. 6: 1—13, skulle afsluta dophandlingen, hvilket ock af Ståndet utan discussion godkändes (Prot. Bandet 8 sid. 460). Vid denna Bibellection hafva Committerade icke vidtagit annan ändring än att förkorta den, så att den skulle inskränkas till blott 3:de och 4:de versarne af nämnde bibelställe. Dessa verser innehålla otvifvelaktigt det viktigaste hithörande och hänvisa till det nya lifvet i Christo såsom det, till hvilket människan helgas genom dopet. De erinra derföre ock om kärleksbudet, hvilket härigenom kommer på sin rätta plats, nemligen efter dophandlingen. Hvad svårfattligheten beträffar, kan den väl här icke vara större än vid samma bibelställe, då det anföres i lilla Catechesen, och hvar och en, som läst denna och fått den för sig förklarad, bör väl kunna anses förstå bibelstället. En sådan bibellection vid slutet af en liturgisk act har ock för sig gammal christlig sed. Derföre, om jag ock icke anser den här vara alldeles nödvändig, tror jag dock den vara rätt nyttig och passande.

Häruti instämde Contracts-Prosten *Landgren*.

Doctor Säve: Jag ber att få erinra dem, som tro, att, om den nu ifrågasatta slutförmaningen icke införes, handlingen skulle sakna all djupare betydelse, om de viktiga och kraftiga ord, som den i nuvarande Handbok befintliga erinran innehåller. "Christne!" heter det, "låt oss höja tacksamma och

vördnadsfulla hjertan till Gud, som genom döpelsen öppnat för oss ingången i Christi rike. Påminnom oss det viktiga förbund, vi alla hafve gjort, och glömmom aldrig de löften, vi i dopet svurit vår Gud och Frälsare Jesus o. s. v." Jag hemställer, om ej detta är mycket lättfattligare och gör på flertalet af åhörarne ett kraftigare intryck än t. ex. dessa ord i den nu föreslagna slutförmaningen: "Så äre vi ju begrafna med Honom genom dopet i döden".

Comminister Beckman: Doctor Sæve täcktes förlåta mig, att jag ej kan förlika mig med ordalagen uti den offentliga sluterinran vid dopet i 1811 års Handbok, hvilka smaka allt för mycket af den tid, då de aflattades. Beträffande den större tydlighet, samme talare påstått sig finna uti det gamla än uti det föreslagna nya, så hemställer jag, om slutorden: "som kallat oss alla till de heligas arfvedel i ljustet", verkligen äro klarare än: "Vi äre begrafne med Honom genom dopet i döden", hvilket uttryck han anser vara för allmänheten så dunkelt.

Doctor Sæve: Jag måste erinra den siste Talaren derom, att hans enskilda omdöme icke är afgörande, emedan andra christnas uppfattning bör äfven rådfrågas för bestämmande af hvad som är svårfattligt eller icke. På sådant sätt tror jag man skall finna, att för många, som begripa hvad *kallelse till de heligas arfvedel i ljustet* är, betydelsen af *dopet i döden* förblifver oklart.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad, beslöt Ståndet, att ifrågavarande af Doctor Sæve gjorda anmärkning mot slutförmaningen efter dopet icke skulle till någon ändring af Committerades förslag föranleda.

För begynnelsen af Bönen sid. 68 rad. 11 nedifrån antog Ståndet den förändring, som Afdelningen föreslagit.

Fjerde Capitlet.

På sid. 77 rad. 7 nedifrån ansåg Ståndet böra, i enlighet med hvad Afdelningen föreslagit, efter ordet "*christendoms-kunskap*" intagas hvad i nu gällande Kyrko-Handbok förekommer.

Vid föredragningen, som härefter följde, af Afdelningens förslag att ändra orden: "*icke får räcka öfver en timma*" sid. 78. rad. 9 till: "*icke bör räcka mycket öfver en timma*", begärdes ordet af

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag skulle önska, att orden: "icke får räcka öfver en timme", alldeles utelemnades och att ingen bestämd tid föreskrifves, inom hvilken förhöret skall vara afslutadt. I min Församling har jag ofta omkring 100 nattvardsbarn, hvilkas föräldrar skulle blifva mycket missbelåtna, om vid det så kallade förhöret hvart och ett af dem icke finge åtminstone en fråga ur Catechesen att besvara. Frågan föranleder en eller annan förklaringsfråga, och 2 å 3 timmar åtgå, innan förhöret hunnit afslutas. Committerade hafva visserligen föreslagit, att man, om så pröfvas nödigt, kunde någon föregående dag i föräldrars och målsmäns närvaro med barnen få anställa ett särskildt förhör; men detta har med sig stora svårigheter på landet. Då också ingen olägenhet af de öfver en timme räckande förhören visat sig, ty församlingen brukar vanligen med uppmärksamhet åhöra desamma; så anholder jag hos det Högst. Ståndet, att dessa bestämmelser i afseende på tiden af förhören med Nattvardsbarnen alldeles må utelemnas.

Häruti instämde Doctor *Sandberg*, Kongl. Hofpredikanten *Nordlund* och Prosten *Melander*.

Biskop Björck: Jag har mycken aktning för den siste talarens åsigt; men tror dock, att de Committerades förslag med den ändring deri, som Afdelningen tillstyrkt, har mycket för sig; ty confirmationen, den egentligen viktigaste acten, träder eljest genom det långa förhöret liksom i bakgrunden och kommer först då, när sinnena redan äro slappa. Jag hemställer ock, om ej förhöret bör kunna en annan dag anställas utan stora svårigheter. Den tid, då barnens beredande till det första begäendet af Herrans heliga Nattvard är fulländad, infaller vanligen i början af sommaren, då väderleken sällan torde hindra föräldrar och målsmän att infinna sig vid förhöret, som de i den mindre stora folkskockningen också bättre kunde höra, än hvad nu ofta är fallet.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Om någon vore hågad att instämma med Contracts-Prosten Emanuelsson, så skulle det vara Pastorerne i Stockholm. Men då jag för min del anser, att Handboken bör vara skriven för hela landet, så tillstyrker jag bifall till hvad de Committerade föreslagit såsom med sakens vikt bättre öfverensstämmande. Skilnaden mellan de Committerades och Afdelningens förslag är ganska obetydlig. Då det i det förra står: "icke får räcka öfver en timma", läser man i det sednare: "icke bör räcka mycket öfver en timma". Sådana nyanserade bestämningar hafva i praxis föga vikt; ty huru man än må i detta hänseende reglementera, tages ej föreskriften så noga. Hufvudvigten bör i alla fall läggas på

confirmations-acten, då barnen få inför Gud och församlingen förnya sina troslöften, och detta har man velat uttrycka med den ifrågavarande bestämningen.

Häruti instämde Doctor *Säve*.

Biskop *Björck*: Derföre att jag instämmer med den siste talaren deri, att tiden för förhöret icke bör eller kan så noga bestämmas, anser jag, att ordet "får", såsom alltför strängt limiterande, lämpligen kunde utbytas mot det, som Afdelningen föreslagit. Om presten i sin ifver glömmet sig och låter förhöret räcka en quart öfver timmen, hvarföre skall man genom en för sträng föreskrift blottställa honom, i fall han har några vederdelomän?

Häruti instämde Doctor *Nordlander*.

Efter härmed slutad discussion beslöt Ståndet *godkänna* hvad Afdelningen i förevarande fall föreslagit.

Då härefter föredrogs Afdelningens förslag till ändring af de på sid. 78 rad. 15 och följ. förekommande confirmationsfrågorna, yttrade

Domprosten *Bring*: Hufvudsaken här är om den inledande frågan: "Erkänner J denna lära vara en gudomlig sanning, den rätta vägen till saligheten?" bör uteslutas eller ej. Afdelningen har tillstyrkt det förra, ehuru frågan finnes äfven i 1811 års Kyrkohandbok. Jag tror dock, att någon vikt ligger på dess bibehållande. Ty barnen böra ej blott bekänna sig till den christeliga tron i allmänhet, utan till denna tro såsom en bestämd utvecklad lära, så att deras bekännelse kommer att innebära en bekännelse äfven af den särskilda confessionen. Af denna anledning tillstyrker jag, att de Committé-rades förslag antages.

Biskop *Björck*: De anmärkningar, som blifvit gjorda mot denna fråga, hafva varit af åtskillig art, men hufvudsakligen tvåfaldiga. Dels har man funnit det besynnerligt, att till barn, som blifvit uppfostrade i christna föräldrars hus eller i christna skolor, en fråga ställes, som lämpligare gjordes proselyter; dels har man sagt, hvilket är ännu viktigare, att, då man icke med full visshet kan veta, om lärarens utveckling af de christna sanningarne varit fullt riktig och exact, man bör undvika att lägga bekännandet af denna hans utveckling såsom ett band på barnens samveten.

Om frågan vore blott af confessionel natur, eller endast gällde symbola, så vore Domprosten *Brings* anmärkning grun-

dad. Såsom förhållandet nu är, så tror jag frågan rättare kunna uteslutas.

Häruti instämde Prosten *Melander*.

Doctor Nordlander: Denna fråga har verkligen hos många väckt stort bekymmer. Man har tagit den för en bekännelse af Luthers större Cateches, såsom den af presten blifvit förklarad, men ej såsom ett bekännande af den Apostoliska tron. Jag bifaller gerna, att stötestenen bortlages.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: De siste talarnes skäl synas mig icke vara fullt tillämpliga på hvad de Committerade föreslagit. Om 1811 års Kyrkohandbok kunde gifva någon anledning till ett sådant missförstånd, som de omnämnt, så tyckes mig detta här ej kunna ega rum. Här framställes ej frågan så, som vore lärarens utveckling den ofelbart rätta. Här hänvisas till den tro, som vår församling bekänner och för hvilken barnen under beredelsetiden redogjort. "*Denna lära*" betyder således detsamma som: den christna tron utvecklad i lära; och frågan är liktydig med: "Erkänner J den christna tro, som församlingen bekänner och för hvilken J redogjort, vara en gudomlig sanning, den rätta vägen till saligheten?" Allt missförstånd synes mig vara ur vägen röjdt.

Domprosten Björling: Jag instämmer med Biskop Annerstedt och vill blott tillägga, att den lära, som framställes och utvecklas i kyrkans allmänt antagna lärobok, är den, uti hvilken Nattvardsbarnen skola hafva blifvit undervisade, och att man väl bör förutsätta, att denna lära är en gudomlig sanning, så vida man antager, att församlingens bekännelse innefattar en sådan sanning. Då således den omtvistade frågan ej får och kan syfta på något annat än på den lära, som kyrkan uti läroboken förklarar vara sin lära, så bör ingen kunna stöta sig på denna fråga, och om någon det gör, så är det ett tecken, att han icke till alla delar gillar hvad församlingen lär. Härvid bör man ej bedöma saken från det undantagsförhållandet, att presten ej är en rätt kyrkans tjänare, utan lärer tvärtemot kyrkans lära. Detta är ett fel, som bör rättas, men som ej bör läggas till grund vid affattandet af liturgiska formler. Jag får tillstyrka bibehållandet af den omtalade frågan till Nattvardsbarnen.

Biskop Björck: Jag vet ej, att någon talat om den läroboken, som i församlingen begagnas. Jag syftade åtminstone på det föregående förhöret, som vanligen är ett begreppsförhör och intet ordagrannt upprepande af hvad i läroboken förekommer. Committerades förslag är visserligen bättre än hvad nu-

varande Kyrkohandbok i denna del innehåller; men äfven i detta förslag referera sig orden (i frågan) till läran, sådan den i det föregående förhöret blifvit förklarad. Skulle också förhållandet icke vara detta, så tyckes mig vara skäl att undanröjda alla betänkligheter, som det ifrågavarande stycket synes hafva väckt hos syagare sinnen.

Sedan discussionen förklarats härmed slutad och *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* proposition å bifall till hvad Afdelningen föreslagit blifvit med blandade Ja och Nej besvarad samt votering begärd, framställdes och godkändes följande voterings-proposition:

Den som bifaller hvad Afdelningen i förevarande punkt föreslagit, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, så har Ståndet godkänt hvad Committerades förslag i denna del innehåller.

Voteringen, i behörig ordning verkställd, befanns efter rösternas summering hafva utfallit med 18 Ja mot 11 Nej; hvarföre Afdelningens förslag i denna punkt var af Ståndet *bisfallet*.

De förändringar, Afdelningen tillstyrkt å sid. 79 och 80 af Committerades förslag, blefvo af Ståndet *godkända*.

Afdelningens förslag att ändra orden: "*så upplyst hafver*" å sid. 81 rad. 12 o. f. till "*låtitt till den kunskap komma*".

Biskop *Björck*: Inom Afdelningen har den åsigten gjort sig gällande, att det vore af vigt att bibehålla för ordet "upplysning" den mening, hvaruti det i Nya Testamentet begagnas. Och då oaktadt lärarens osparda bemödanden det väl svårli-gen kan väntas, att alla Nattvardsbarnen hunnit till den högre grad af andelig nådeutveckling, som man kallar "upplysning", ansåg Afdelningen meningen här lämpligare kunna uttryckas med: "*låtitt till den kunskap komma*."

Vice-Talman Biskop *Annerstedt*: Om uttrycket enligt Afdelningens förslag förändras, så tyckes det mig, som om de följande orden icke blifva riktigt motiverade. Det fordras något mera än blott kunskap, det fordras verklig upplysning för att kunna bekänna Guds nåd och kärlek i Christo Jesu. Om något bland Nattvardsbarnen ej är så upplyst, så är detta förhållande att beklaga; men formuläret bör dertföre ej så ställas, som vore man om denna beklagliga omständighet förvissad.

Häruti instämde Biskop *Butsch*.

Biskop **Björck**: Ordet *kunskap* kan tagas i begge bemärkelserna, men *upplysning* blott i den ena. I Nya Testamentet förekomma ju uttryck sådana som t. ex. "växa till i Guds kunskap", der detta sista ord är liktydigt med upplysning.

Efter härmed slutad discussion blef Afdelningens förslag i förevarande punkt af Ståndet *godkändt*.

Likaledes *godkändes* Afdelningens ändring och förkortning å sid. 81 rad. 18 och 16 uppfir.

Vid härefter skeende föredragning af Afdelningens förslag att å sid. 81 rad. 5 o. f. nedifr. utelemna satsen: "*Och då du hafver ifrån dem*", begärde

Biskop **Björck** ordet och yttrade: Just af samma skäl som i fråga om det förut förekommande ordet "upplyst" har Afdelningen ansett dessa ord icke lämpligen kunna användas. Ordet "makt" blir i det sammanhang, det här står, liktydigt med rättighet till eller en genom sann tro redan vunnen delaktighet af Guds nåd; och detta synes vara en nog stark förklaring om barnens nådastånd.

Härefter blef Afdelningens ifrågavarande förslag af Ståndet *godkändt*.

Då härefter Afdelningens förslag att ändra det å sid. 82 rad. 6 nedifr. förekommande ordet "*barnen*" till "*de af barnen, som det önska*", yttrade

Domprosten **Bring**: Jag respecerar visserligen de skäl, som föranlett Afdelningen till att vidtaga den föreslagna förändringen, men kan ej underlåta att anmärka, det denna förändring i min tanke icke är fullkomligt riktig. Heter det nemligen: "*de af barnen, som det önska*", så fattas det såsom ett undantagsförhållande, att de ny-confirmerade begå Nattvarden tillsammans, ehuru meningen väl är motsatsen, eller att den ifrågavarande nattvardsgången skall vara en nattvardsgång för den ny-confirmerade *församlingen* såsom sådan. Har någon enskild inre eller yttre hinder att vara med, så läser väl äfven med bibehållandet af den lydelse, som de Commiterade föreslagit, kyrkan dock hvarken hafva makt eller vilja att tvinga honom.

Häruti instämde flere af Ståndets ledamöter.

Biskop **Björck**: I min tanke uttrycker man bäst, att de äro fullmyndiga christna, derigenom, att de få när som helst

begå Nattvarden tillsammans med den öfriga församlingen. Väl vore det af liturgiskt värde, om de gjorde det alla på samma gång; men många anledningar kunna finnas, hvarför just de mest tänkande bland barnen tveka att begå Nattvarden vid det eller det tillfället; och om man genom en så ringa förändring, som den Afdelningen föreslagit, kan afböja mycken oro och missnöje, anser jag, att densamma bör antagas. En i Kyrkohandboken inflytande föreskrift om gemensam Nattvardsgång för barnen har till följd, att föräldrarne kanske oftast anse det betänkligt att låta sina barn uteblifva; och i stället för kärlekens lag, som bör hafva företräde, gör sig tvångets lag gällande.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Det tycktes af den föregående talarens anförande, som om han ansåge syftningen af de Committerades förslag vara den, att de ny-confirmerade skola begå Nattvarden ensamma utom den öfriga församlingen. Detta är visserligen bruket på flera ställen, ehuru jag derför icke anser det vara rätt. Det ifrågasatta ordet innebär alldeles icke något absolut stadgande och kan icke föranleda till något tvång. Lika med de föregående talarne anser jag, att, om något af barnen af samvets-betänkligheter icke vill gå fram, en samvetsgrann lärares pligt är att icke tvinga detsamma. Men om det innebär något uppbyggligt, att barnen tillsammans begå Nattvarden, så bör det ock framställas såsom önskvärdt. På grund häraf anser jag de Committerades förslag böra antagas.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Jag instämmer med de talare, som yttrat sig till försvar för de Committerades förslag, hvilket öfverensstämmer med föreskrifterna i nu gällande Kyrkohandbok. Man har sagt, att uttrycken deri skulle kunna tydas såsom något tvång för Nattvardsbarnen, att alla på en gång anamma den heliga Nattvarden. Jag måste säga, att barnen skulle vara ganska illa undervisade om betydelsen af värdiga och ovärdiga Nattvardsgäster för att anse sig förbundna till ett sådant gemensamt framträdande. De ifrågavarande föreskrifterna i Handboken äro för öfrigt icke skrifna för barnen, utan för presterna, och så illa måtte det väl ej vara med dem bestämdt, att de vid ett dylikt tillfälle skulle vilja begagna tvång. Något skäl tyckes emellertid icke vara att särskildt peka på friheten i förevarande fall. Man bör väl antaga, att ganska få af Nattvardsbarnen skola af samvetsömmande omständigheter anse sig förhindrade att med de öfriga framträda till Nattvardsbordet.

Häruti instämde Doctor *Nordlander*.

Comminister Beckman: Det är redan af föregående talare erinradt, att Afdelningens förslag i förevarande fråga blott af-

ser undantagsfall, för hvilka några föreskrifter i detta hänseende icke äro af nöden. Man kan, om förslaget godkännes, äfven befara eller åtminstone såsom möjligt antaga, att en och annan af de confirmerade lemnade Nattvarden helt och hållet å sido, eller först efter 5 å 6 år dervid inställde sig, såsom det nu beklagligtvis är händelsen med mången äfven efter dess begående första gången. Att uppmuntra lättsinnet till uppskof med den heliga förrättningen, anser jag ingalunda lämpligt, hvarföre jag med min röst bifaller hvad Committerade tillstyrkt.

Biskop Björck: Jag har ej fattat de Committerades förslag såsom ett absolut åläggande för barnen att tillsammans begå Nattvarden, utan sagt, att detta genom vana och föräldrarnes missförstånd blifvit såsom en nödvändighet ansedt. Då det kan inträffa, att just de barn, som bäst fattat sina christendomsstycken, kunde vilja uppskjuta sin Nattvardsgång, särdeles som man i vår församling ofta så framställer saken, att för ett värdigt begående af Nattvarden den sanna tron icke blott skall vara upptänd i hjertat, utan ock kunna af menniskan sjelf förmärkas, och för litet framhåller, att Nattvarens begående äfven kan vara ett medel att hos botfärdiga menniskor befordra den sanna trons uppkomst; så hemställer jag, om ej för att förekomma samvetspressningar den önskade friheten borde mera tydligt uttalas i Handboken och så genom presterskapet blifva känd hos folket. Man har sagt, att ingen prest vill tvinga barnen att gå fram. Detta tror jag ock i allmänhet; men menar tillika, att det finnes få lärare i vårt land, hvilka använt någon flit att undanrödja den fördomen, att det vore en skam för barnen att icke på den utsatta dagen framgå till Herrans bord.

Efter härmed slutad discussion blef Afdelningens ifrågasvarande förslag af Ståndet *ogilladt*.

Sedan Fjerde Capitlet sålunda blifvit genomgånet, fann Ståndet för godt att med förbigående för denna gång af Femte och Sjette Capitlen nu öfvergå till det

Sjunde Capitlet.

Afdelningens förslag till ändring af öfverskriften *godkändes*.

Afdelningens ändringsförslag i afseende på lydelsen af det stycke, som följer närmast efter öfverskriften, föredrogs derefter, och anförde härvid

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Det vore visserligen önskligt, att, när någon skall undergå enskild skrift, två eller tre

af församlingens Kyrkoråd skulle vara närvarande; men fall kunna inträffa, då detta är omöjligt, hvarföre en omarbetning af Afdelningens förslag erfordras; och hemställer jag, att denna punkt för detta ändamål återremitteras.

Biskop Björck: Utom de skäl, som Afdelningen i sitt Betänkande anført, är det egen erfarenhet, som bestämmer mig att anhålla om bifall till hvad Afdelningen föreslagit. Jag har såsom stadsprest ofta varit i förlägenhet om vittnen vid förrättandet af sådana enskild skrift, t. ex. med kvinnor, som begått lönska läger. Det vore godt att få ett band på Kyrkorådet, så att några af dess ledamöter vore förbundne att vara närvarande; ty förrättningens helgd kräfver, att man ej gerna kallar personer från gatan till vittnen.

Prosten Arosenius: Jag erkänner visserligen såsom önskligt att få så nitalskande Kyrkoråds-ledamöter, att de voro benägna till att öfvervara sådana förrättningar; men jag fruktar, att omöjligheten att få dylika föreskrifter efterlefda snart skulle komma att visa sig. I städerna finge man kanhända inga redbara män till Kyrkoråd under sådana villkor, och på landsbygden blefve det mycket svårt för dem att vara närvarande, då de oftast äro boende på spridda håll, aflägsse från kyrkan. Dessutom tror jag, att en sådan bestämmelse vore stridande mot föreskrifterna i vår nu gällande lag.

Häruti instämde Professor *Lindgren* m. fl.

Vice Talman Biskop Annerstedt: Min mening var icke att afstyrka sjelfva saken; jag ville blott, att, då det ofta blefve svårt att få två eller flera Kyrkoråd till att öfvervara förrättningen, punkten måtte återremitteras för att det måtte efter "två eller tre af Församlingens Kyrkoråd" tilläggas: eller andra aktade män, eller något dylikt.

Biskop Björck: Läger man någon vigt derpå, att Kyrkorådet tillvänjes att vara hvad det enligt Kongl. Förordningen af år 1843 bör vara, så bör man ställa föreskriften så, att intet undantag får ega rum.

Contracts-Prosten Landgren: Orsaken, hvarför jag biträdt Afdelningens förslag, är den vigt, jag lägger på den grundsatsen, att aflösningen eller upptagandet i församlingens gemenskap bör ske i församlingens namn. Vittnena böra således af församlingen vara delegerade och ej tagna tillfälligtvis af presten. Möter det svårigheter att få Afdelningens förslag i det afseendet godkänt, så biträder jag hvad Biskop Annerstedt föreslagit.

Efter

Efter härmed slutad discussion blef Afdelningens ifrågavarande ändringsförslag förkastadt af Ståndet, som ansåg Committerades förslag i denna del böra bibehållas, utom hvad beträffar de på 1:sta raden förekommande orden: "*som kyrkoplikten skall undergå*", hvilka ord ansågos böra rättas i öfverensstämmelse med den ändrade öfverskriften, för vinnande af hvilket ändamål Betänkandet i denna del återremitterades.

Nästföljande stycke ansågs böra, i enlighet med hvad Kongl. Hofpredikanten *Wensioe* nu föreslog, begynna med dessa ord: *Sedan den, som skriftas skall, knäfallit på en bönepall*, i stället för de af Afdelningen föreslagna: *Sedan han (hon) knäfallit på en bönepall*.

Afdelningens förslag till ändringar å sid. 91 rad. 9 nedifr. samt å sid. 92, äfvensom å sid. 93 rad. 4 o. f. *godkändes*.

Afdelningens ändringsförslag sid. 93 rad. 9 o. f.

Prosten *Arosenius*: Den här af Afdelningen föreslagna förändringen förefaller mig betänkelig, enär orden *samt bättring utlofvat* blifvit borttagna. Hvarför detta skett, kan jag icke fatta, och i brist af giltiga skäl för deras borttagande tillstyrker jag, att de måtte få kvarstå.

Biskop *Björck*: Det är ej vid borttagandet af orden "*samt bättring utlofvat*", som Afdelningen fästat mesta vigten, utan hufvudsakligen dervid, att förlåtelsen ej tillsäges "*på Guds, vår Frälsares och den christna församlingens vägnar*", så att den kan fattas såsom en verklig absolution.

Comminister *Beckman*: Lika med Prosten *Arosenius* ogillar jag, att orden: *samt bättring utlofvat* hafva blifvit i förslaget uteslutna. De synas icke böra saknas. Deremot finner jag, såsom Biskop *Björck* redan har yttrat, Afdelningen hafva haft skäl att utesluta orden: "*på Guds, vår Frälsares och Hans församlings vägnar m. m.*"

Contracts-Prosten *Rundgren*: Orsaken, hvarföre orden: "*och bättring utlofvat*" blifvit utelemnade, torde vara att söka deruti, att, sedan syndaren besvarat den tredje frågan: *Lofvar du etc.? med "ja"*, presten och församlingen bedja, att Herrans anda måtte i hans hjerta verka en rättsinnig bättring, hvaraf synes, att kyrkan antager, att detta bättringslöfte blott kan vara en munnens bekännelse, och att, äfven om det ligger allvar i löftet, bättringen kan vara i syndarens tanke blott någon yttre förändring och icke den bättring, som är den bibliska och christ-

liga. När det således gäller återupptagandet i kyrkan, der genom begagnandet af nådemedlen den sanna bättringen kan verkas, har man ansett det vara tillräckligt att fästa hans uppmärksamhet derpå, att han blifvit ånyo upptagen i Christi församling, eftersom han bekänt och afbedit sitt brott, och der- efter upprepa bönen för hans bättring med de orden: Herren förlåne etc.; emedan han dermed påminnes om den välsignelse, man vill bereda honom genom hans återupptagande.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: Orden: "*sitt brott bekänt, afbedit och bättring utlofval*" motsvara fullkomligt de trenne frågorna, som förut ställts till och besvarats af syndaren. Den föregående bönen innehåller samma tre momenter, hvilka derföre äfven här böra förefinnas. Jag tillstyrker således, att orden "*och bättring utlofval*" återupptagas.

Hvad de öfriga af Afdelningen uteslutna orden angår, vid hvilkas utelemnande Biskop Björck fäster så stor vikt, så hafva de Committerade intagit dem derföre, att, då den enskilda skriften numera ej är något tvång, utan bör grunda sig på verkligt betygd ånger, verklig absolution dervid synes böra lemnas.

Doctor Sandberg: Jag instämmer med den siste talaren deruti, att man hädanefter mera än förr bör kunna af den brottslige, som undergår enskild skrift, vänta, att han verkligen ångrar sitt brott och beder om förlåtelse, emedan det numera beror af honom sjelf att återupptagas i församlingens gemenskap eller ej. Annorlunda var förhållandet, då denna aflösning var förbunden med en af Domstol ålaggd kyrkoplikt, som han var tvungen att undergå. Hvad åter borttagandet af orden "*på Guds och församlingens vägnar*" beträffar, så torde de kunnat bibehållas såsom i Committerades förslag.

Biskop Björck: Jag erkänner med fägnad, att man visserligen har större möjlighet att påräkna verklig botfärdighet hos den brottslige efter borttagande af den allmänna kyrkoplikten; men ej får man alltid räkna på en sådan frukt af den nya författningen. Derför bör man låta den ifrågavarande acten vara hvad den i den första christna församlingen varit.

Contracts-Prosten Landgren: Mig veterligen eger presten ingen rättighet att vägra absolution åt hvem helst, som begär densamma, han må vara i verkligheten förbättrad eller ej. Under sådana förhållanden anser jag orden "*och bättring utlofval*" ej ega mycken betydelse.

Efter härmed slutad discussion blef den af Afdelningen föreslagna ändringen af det stycke, som, sid. 93, begynner med orden: "*Sedan du inför Gud och Hans församling m. m.,*

gillad med återupptagande likväl efter orden *bekänt och afbedit* af orden: "*samt bättring utlofvat*", hvilka Afdelningen utslutit.

Hvad i Betänkandet rörande 7:de capitlet i öfrigt förekommer, *godkändes*.

§ 5.

Upplästes och lades till handlingarne följande från resp. Medståndens inkomna Protocolls-utdrag, nemligen: från Höglofl. *Ridderskapet och Adeln* N:ris 253—262, samt från Vållofl. *Borgare-Ståndet* N:ris 235—239.

§ 6.

Beviljades på derom nu gjord anhållan åt Prosten *Arosenius* ledighet från Riksdagsgöromålen ifrån och med Onsdagen den 20 innevarande månad till Lördagen den 6 nästinstundande Juni.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 11 e. m.

Ut supra

In fidem.

S. H. *Almqvist*.

Den 20 Maj.

Plenum kl. 5 e. m.

§ 1.

Af inkommet och nu uppläst Protocoll, hållet vid Ståndets Electorers sammanträde denna dag, inhemtades, att till Suppleant uti Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottet blifvit utsedd Domprosten *Knös*, som eger att vid inträffande förfall för Ordinarie Ledamot eller förut vald Suppleant i sagde Ut-

skott, på anmälan af Ståndets främste närvarande Ledamot i Utskottet, derstädes inträda och tjenstgöra; hvarom Protocols-utdrag på vanligt sätt expedieras skulle.

§ 2.

Vid föredragning af ett från Hederv. *Bonde-Ståndet* ankommet Protocols-utdrag N:o 270, innehållande bland annat inbjudning till de öfriga Riks-Stånden att instämma i det af *Bonde-Ståndet* vid pröfning af Bevillnings-Utskottets utlåtande N:o 9, i anledning af dels gjorda anmärkningar mot vissa delar, dels ock Riks-Ståndens skiljaktiga beslut i afseende å andra delar af Betänkandet N:o 5, angående ifrågakädda förändringar i föreskrifterna om Allmänna Bevillingens utgörande, rörande Utskottets anmälan i fråga om § 128 fattade beslut att, som Regerings-Formens 83 § bjuder, att Grundlagarne skola i hvarje särskildt fall efter ordalydelsen tillämpas, samt § 60 samma Regerings-Form stadgar, det några allmänna afgifter af hvad namn och beskaffenhet som helst icke må utan Rikets Ständers samtycke kunna förhöjas, och lösen för debetsedlar utgör en allmän genom bevilling bestämd afgift, om hvars förhöjning nu är fråga, utlåtandet i denna del återremittera med föreläggande för Utskottet att uppsätta voterings-propositioner för ärendets hänskjutande till förstärkt Bevillnings-Utskott; fann *Preste-Ståndet* på förslag af Professor *Lindgren* icke skäl att denna inbjudning antaga, utan vidblef sitt i frågan fattade beslut.

§ 3.

Fortsattes föredragningen af *Enskilda Utskottets Pastoral-Afdelnings Betänkande* N:o 2, öfver det af *Committerade* omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad *Kyrko-Handbok*, hvarvid i ordning förekom:

Femte Capitlet.

Om Allmänt Skriftermål.

Utskotts-Afdelnings tillstyrkta ordförändring å sid. 53 rad. 9 gillades.

Vid föredragningen af Afdelnings sid. 84 förekommande förslag till *absolutions-formulär* begärdes ordet af

Contracts-Prosten Emanuelsson, som anförde: För min del anser jag det af Afdelnings pluralitet framställda förslaget ega många förtjenster och vara fullt antagligt. Vid syndaförlåtelsen måste

afseende göras å två ting, neml. Christi förtjenst såsom syndaförlåtelsens objectiva grund samt det subjectiva villkoret, som är botfärdighet och tro. I Afdelningens förslag står Christi förtjenst på sin rätta plats i början, äfvensom det subjectiva ock innehar sin tillbörliga plats; likväl skulle jag önska, att på sednare stället något ord infördes om tron. Hvarhelst vår Frälsare omtalas såsom hjälpande de nödställda, framhåller han alltid tron såsom det oestergifliga villkoret: "Ske dig som du tror"; "Gack, din tro hafver frälst dig" o. s. v. I förslaget omtalas endast "botfärdigt och nådehungrande", men något om tron förekommer der ej. Under det jag sålunda i öfrigt instämmer med Afdelningens förslag, skulle jag önska, det uttrycken: "af botfärdigt och nådehungrande hjerta" måtte ändras till "af botfärdigt och på Christum troende hjerta."

Biskop Björck: Afdelningen har i sitt utlåtande ofvanför detta stycke endast i korthet antydt, hvarföre ej Committerades förslag med biktfrågan kunnat förordas. Då der blott säges, att detta skett "dels i betraktande af det ogillande, som mycket allmänt uttalats, dels ock af egen öfvertygelse," torde jag närmare få angifva skälen dertill. Betänkligheter hafva i flere hänseenden visat sig i fråga om de Committerades förslag. De, som äro mest andligen fattige, skulle tilläfsventyrs vara minst böjde att på biktfrågan svara *Ja*; hvaremot de, som med djerfhet och tanklöshet svara, skulle lättast rycka åt sig hvad dem ej tillkommer. Måhända svarade också ingen, hvarigenom presten sattes i förlägenhet, och hela förrättningen blefve något besynnerlig. — Dessutom har Preste-Ståndet redan vid sistlidne Riksdag förklarar sig emot frågformen, ehuru Committerade ändock ansett sig böra vidblifva densamma. — För Afdelningen har åter det förslag, som Preste-Ståndet sist antog i denna fråga, synts ega ett synnerligt värde; och det har derföre nu med någon förändring framställts till Ståndets bepröfvande. Detta förslag eger ock en vördnadsvärd ålder, ty det förekommer temligen lika i Laurentii Petri Kyrko-Ordning af år 1571, der det heter: "Gud vare eder allom nådelig; och jag på samma vår Herras Jesu Christi vägnar och befallning, som sagt hafver: *Hvilkom J förlåten synderna, dem förlåtas de*, tillsäger eder efter denna bekännelse syndernas förlåtelse i namn Fadern och Sons och den Helige Andes. Amen."

Den egentliga skilnaden är sålunda den, att i Laurentii Petri formulär intagas Christi ord: "Hvilkom J förlåten synderna" etc. och att villkoret der endast uttryckes med de orden: "efter denna bekännelse", hvarest likväl *efter* icke synes blott betyda *post*, utan äfven *secundum* (på grund af), så att det är i närmaste öfverensstämmelse med Afdelningens förslag.

Biskop Laurelius har för sitt formulär en något afvikande form, men som dock så vida harmonierar med Afdelningens för-

slag, att deri tydligen utmärkas de, som af syndaförlåtelsen blifva delaktige, ty der står: "så tillsäger jag eder, *"allom dem"*, som *samma bekännelse af ett oskrymtadt hjerta göra* i Jesu Christi namn och i Hans Ords kraft, syndernas förlåtelse m. m.

Men för Afdelningens förslag talar icke blott dess höga ålder, utan äfven dess eget inre värde. Först förekommer den vackra önskan: "Gud vare eder alla nådig"; det börjar således evangeliskt mildt och har alltigenom en sann christlig character. Skulle man tycka, att genom orden "hvar och en af eder, som af botfärdigt och nådehungrande hjerta denna bekännelse aflagt hafver", några skulle uteslutas, så finnes en motvigt i de första orden, der alla tilltalas. Ingen uteslutes, som ej utesluter sig sjelf; Christus *vill* bevisa sin kärlek mot hvar och en, som botfärdigt nalkas Honom. Jag kan sålunda ej se, att dessa ord innefatta någon otillbörlig inskränkning; vilkor ingå ju i hela Evangelium, i alla Guds nådelöften, som aldrig ovillkorligen erbjudas syndernas förlåtelse, utan fordra ånger och tro. Men om man nu strider därför, att absolutionen bör hållas så, att presten ej utesluter någon, som ej utesluter sig sjelf, så kan jag ej inse, att någon exclusion eger rum, eller att någon förutsättning, det en del af de skriftande skulle vara icke troende, deraf följer. Ty om alla de närvarande voro botfärdiga och nådehungrande, skulle också enligt denna formel alla erhålla förlåtelse, men uttrycket innebär, att denna förlåtelse ej gifves i massa, utan individuelt åt hvar och en; och just detta anser jag vara det rätta.

Hvad de af Contracts-Prosten Emanuelsson föreslagna ändringarne vidkommer, kan jag ej förorda dem. Ordet "botfärdigt" bör vara tillräckligen klart af lärarens undervisning; och *tron* saknas ej, ty den ligger i ordet "nådehungrande", som är en hunger och törst, ett begär efter Guds nåd i Christo Jesu. Ett sådant tronsbegär visar sig mera än trosförlitandet; och därför tycker jag, att detta uttryck passar väl i skriftermålet för att icke störa, utan snarare uppmuntra det bäfvende och svaga sinnet att emottaga den rika nåden. För öfrigt bör man ej här för mycket framhålla tron såsom förut befintlig, ty har man tron, så har man ju också syndernas förlåtelse. Men just genom absolutionen kan tron uppväckas och så syndernas förlåtelse verkligen undfås af dem, hvilkas hjertan äro dertill förberedda i en rätt syndakännedom. Så skall det erkännas, att absolutionen icke är blott declarativ, utan ock exhibitiv. Aflösningen kan nemligen både styrka tron och verka tron. — Af alla dessa skäl förordar jag sålunda Afdelningens förslag.

Domprosten **Bring**: I denna sak befinner jag mig på en helt annan ståndpunkt än båda de föregående Talarne. Jag bör nemligen tillkännagifva, att jag inom Afdelningen, ehuru

jag af lätt insedda skäl icke deltagit i voteringen, dock varit af samma tanka som minoriteten. Hvad Biskop Björck anført mot den s. k. biktfrågan, hvilken af Committerade varit föreslagen, är öfverflödigt att nu besvara. Min öfvertygelse om lämpligheten af sistnämnda förslag är visserligen oförändrad; men med afseende på det stora motstånd, som detsamma rönt, vill jag dock ej nu yrka dess antagande. Så mycket kraftigare vill jag deremot hemställa, att Hög. Ståndet med förkastande af Afdelningens förslag i förevarande punkt ville för sin del godkänna endera af de absolutions-formler, som Afdelningens minoritet alternativt föreslagit. Till stöd för majoritetens förslag har Biskop Björck åberopat historiska auctoriteter, nemligen Erke-Biskopen Laurentii Petri och Biskop Laurelii Aflösning-formulärer. Att den sistnämndes formulär har en viss frändskap med Afdelningens, vill jag ej neka. Den förstnämndes åter, Laurentii Petri, är, så vidt jag förstår, så långt ifrån att åt Afdelningens förslag lemna något stöd, att det tvertom är derifrån *toto genere* skiljaktigt. Just de ord, på hvilka saken här egentligen ankommer, och hvilka i Afdelningens formel enligt min tanka göra sjelfva aflösningen till intet, finnas nemligen ej hos Laurentius Petri. För att närmare i detta stycke förklara min mening behöfver jag blott erinra om hvad äfven Biskop Björck åberopat, nemligen att Aflösningen enligt Luther är ingenting annat än *Evangelii predikan i dess tillämpning på bestämda personer*. Aflösningen består med andra ord sagdt deruti, att Evangelii nådelöfte i Herrans namn framräckes till den biktande människan, och just för hennes räkning lägges ned i hennes hand för att af henne blifva anammadt och behållet. Men detta aflösningens begrepp blifver af Afdelningen helt och hållet förbisedt. Ty hvem betraktas väl i Afdelningens förslag såsom absolutionens föremål? Ingalunda samtliga de för tillfället biktande och öfverhufvud alls ingen *bestämd* person, utan ett obekant X. Enligt förslaget skulle nemligen biktfadren i sjelfva absolutions-ögonblicket ingalunda tillsäga de biktande någon absolution, utan tvertom lemna dem blott den underrättelsen, att han företager sin handling, icke med *dem*, utan allenast med sådana personer i deras krets, som motsvara en viss beskrifning, om hvilken han sjelf icke med visshet vet, huruvida den passar in på några eller ingen ibland skriftebarnen. Kan nu väl, tillåter jag mig fråga, en större orimlighet eller motsägelse tänkas, än att en biktader det ena ögonblicket efter föregången pröfning admitterar till aflösning och det andra ögonblicket förklarar de admitterade, att han ej vet, om han med dem företager någon aflösningshandling eller icke? Har jag såsom biktader funnit, att mina Skriftebarn icke kunna bindas och från Sacramentet afhållas, så *måste* jag väl aflösa dem likavisst som jag måste meddela dem den Heliga Nattvarden,

i hvilken, man vände sig hur man vill, dock alltid från Herrans sida en aflösning ligger innefattad. Men att jag sådant måste, det innebär ingalunda, att aflösningen på ett till säkerhet ledande sätt skulle blifva, såsom man säger, ovilkorlig. Ty huruvida aflösningens gåfva blifver de aflöstas personliga egendom till gagn och salighet för deras själar, — det beror alltid af det villkoret, att de å sin sida med hjertats tro rätteligen emottaga gåfvan. Detta villkor får blott icke hindra, att sjelfva gåfvan blifver dem räckt, att aflösningshandlingen blifver med dem *alla* verkligen företagen, och att således de *alla*, så många som fått till den heliga handlingen sig infinna, också i aflösningsorden blifva tilltalade. Så har Laurentius Petri betraktat saken; och från samma synpunkt har ock minoriteten inom Afdelningen utgått vid uppgörandet af sina alternativa förslag. Serdeles klart synes mig den angifna tanken vara uttryckt i det första alternativet, och dess antagande ville jag alltså helst förorda. Men om Högvärdiga Ståndet finner N:o 2 ega företräde, så har jag äfven mot dess godkännande intet att invända.

Domprosten Knös: I hufvudsaken är jag helt och hållet förekommen af den föregående Talaren, med hvilken jag sålunda förenar mig, såväl med hänsigt till hans anmärkningar mot det af Afdelningens pluralitet föreslagna absolutionsformuläret, som ock beträffande fördelarne af minoritetens båda alternativer. Jag vill derföre endast tillägga, att jag för min del vid valet mellan dessa båda alternativer föredrager det andra, emedan det torde vara lättare att införa, såsom mera öfverensstämmande med formuläret i 1811 års Handbok, samt utom andra förtjenster har den att vara kortare och enklare. För öfrigt får jag ock i likhet med den nästföregående Talaren bekänna, att jag fortfarande och på de skäl, som både i motiverna till Committerades första Förslag och i det deras sednare Förslag bifogade Betänkandet blifvit framställde, anser den s. k. biktfrågan vara det enda fullt principenliga, lämpliga och consequenta sätt för absolutionsformulärets aflattande, likasom det är både det äldsta inom Lutherska Kyrkan antagna och det allmännast inom denna Kyrka begagnade. De mot-skäl, som häremot blifvit anförde, anser jag vara af ingen vikt, men vill dock i anseende till det stora motstånd, detta sätt att uppställa absolutions-formuläret rönt både vid förra Riksdagen och vid denna, icke yrka detta formulärs antagande, utan får endast till protocollet anföras, att min öfvertygelse är i detta hänseende oförändrad.

Doctor Nordlander: Biskop Björck har redan redogjort för de allvarliga anmärkningar, som från landsorterna inkommit mot biktfrågans användande vid aflösningen. Att det va-

rit bäst, om denna fråga kunnat tillämpas och införas, tager jag visserligen för gifvet. Men lika rätt och antagligt som detta är i den enskilda bikten, lika svårt och otillämpligt måste det anses vara i Församlingen. Om ett stort antal skrifande skall aflösas, kan det i allmänhet ej svaras af den stora mängden, utan endast 2 à 3 personer svara, under det alla de öfriga tiga; är det då under sådant förhållande rätt att framställa biktfrågan? Ej heller blef detta förslag af förra Riksdagen antaget. Afdelningens förslag kan jag likväl ingalunda godkänna. Jag har beträffande detsamma tillhört Afdelningens minoritet på de skäl, som Domprosten Bring här så öfvertygande framställt. Jag tror det ej vara i sin ordning, att predikanten vid syndaförlåtelsens meddelande tar *kasteskofveln* i sin hand, utan han bör väl åt alla meddela nådelöftet. I skriftetalet må det vara på sin plats att så bevekande som möjligt förmana till själfpröfning och framlägga det subjectiva vilkoret, men sedan måste ock vid själfva absolutionen Evangelii nådelöfte utan förbehåll afkunnas. Eljest blefve ju i själfva verket följden den, att man ej visste, om någon vore absolverad eller icke. Väl är det sannt, att syndaförlåtelsen endast undfås af "hvar och en, som af botfärdigt och nådehungrande hjerta" aflagt sin syndabekännelse, men hvem är då denne "hvar och en"? Skriftefadren bör sannerligen i detta fall bortlägga kasteskofveln och öfverlemna den i den högre hand, som ensam aldrig misstager sig. — Hvad minoritetens formulär vidkommer, är jag benägen att antaga hvilketdera som helst, helst dock det förra förslaget, såsom fullständigare och mera uttömmande absolutionens begrepp.

Contracts-Prosten Landgren: Det lärer väl ej vara möjligt att i förevarande fråga bilda sig en säker öfvertygelse, utan att göra sig reda för hvad absolution och syndaförlåtelse har att innebära. Menar man härmed blott ett allmänt objectivt erbjudande af den gudomliga nåden i Christo, så har utan tvifvel Afdelningens minoritet rätt i att yrka en absolut aflösningssformel. Det är också ej obekant, att såväl Luther som Kyrkans öfrige äldste lärare, då fråga blef om bikten, tillåto sig en afvikelse från det vanliga dogmatiska språkbruket af ordet syndaförlåtelse, som, om än af den tidens kraf påkallad, i icke ringa mon bidragit att åstadkomma förvillelser inom vår Kyrka. Ordet syndaförlåtelse, likasom absolution, rättfärdigörelse, utmärker ju ingen ting mer och ingenting mindre än människans frigörelse ifrån syndens fördömdelse och upptagande i Guds barnaskap. Denna frigörelse är en Guds egen handling, som ej kommer till verkställighet, utan att två factorer förefinnas, nemligen den allmänna försoningsnåden i Christo och den skriftandes tro. Der någondera af dessa factorer uteblifver, der sker ingen syndaförlåtelse eller absolution. Att kalla

det nakna erbjudandet af försoningsnåden åt den otrogne för syndaförlåtelse eller aflösning, måste jag trots alla auctoriteter anse för i högsta måtto vådligt. Menar man verkligen, att detta objectiva erbjudande innebär en makt att rättfärdiggöra och helga den ogudaktiga och obotfärdiga hopen, så är villfarelsen påtaglig. Men för en sådan papistisk afsigt har det icke fallit mig in att misstänka mina högt vördade motståndare. Säger man åter, att den otrogne alls icke får någon verklig syndaförlåtelse, oaktadt presten tillsäger syndaförlåtelse åt alla de skriftande utan undantag, så förer man här ett dubbelt spel, hvori icke alla presters samveten hafva så lätt att finna sig; och den säkre sofvande syndaren har ej svårt att taga presten på orden och förmena, att han i sitt försoffade tillstånd är ett rätt Guds barn.

Allt ifrån början af discussionerna öfver Handboken har jag bekämpat den fortlöpande kedjan af fictioner, hvarpå man vill bygga vår liturgi. Man vill, att presten skall i sin inbillning försätta sig i förhållanden, som snörrätt strida mot den verklighet, hvori han rör sig. Man vill, att han skall inbilla sig, att alla de skriftande äro botfärdiga, fastän han vet, att der finnas sådana, som i detta ögonblick äro färdiga att stöta dolken i sin broders bröst. Det är icke på sådana fictioner, utan på realiteter eller på verkliga förhållanden varande förhållanden, som liturgien i min tanka bör grundas. Skulle en motsatt åsigt i vår Handbok blifva lagfästad, så fruktar jag, att ett djupt bekymmer deraf skulle föranledas hos just de samvetsgrannaste bland presterskapet, hvaraf följderna för Kyrkan i längden icke kunna blifva helsosamma.

Kasta vi nu en blick på de förmedlingsförslag, som af Afdelningens minoritet äro framlagda, så har visserligen det första ett sken af öfverensstämmelse med den åsigt, jag uttalat; men också blott ett sken. Ty då presten tillsäger samtliga skriftande det *nåderika löfte, som Gud i Christo gifvit hvar och en, som tror*; så inbegriper detta ingenting mer och ingenting mindre än att presten tager för afgjordt, att alla äro troende, och på grund deraf tillsäger dem syndernas förlåtelse. Det andra förslaget sönderfaller i tvenne af hvarandra oberoende meningar. I den första talas visserligen om syndabekännelse och botfärdiga hjertan, men detta tal står der alldeles afsöndradt från sjelfva aflösningsformeln, hvilken utgöres endast och allenast af den sista meningen, som åter är riktad till alla de skriftande utan undantag.

Helt annorlunda är förhållandet med Afdelningens eller förra Riksdagens Preste-Stånds förslag. Här riktar sig presten med syndaförlåtelsens tröst till de botfärdiga och nådehungrande själarne. Här är ingen blind aflösning eller vilseledande förlåtelse. Här är en verklig syndaförlåtelse; ty här sammanträffa de begge ofvanbemälda factorerna: Guds nåd i

Christo och den skriftandes tro. Man må ej invända, att den skriftande blifver i alla fall lika oviss, om syndaförlåtelsen angår honom; ty syndaångren och tron äro i människan ej några döda fictioner, hvaraf hon ej har något medvetande. De äro Guds andes verk i oss och bryta fram i hjertat med mer eller mindre styrka, såsom Doctor Luther säger: *Guds Andes ropande måste du känna, ty det är ditt eget hjertas ropande.* Skulle den botsfärdige ej hafva något medvetande eller någon känsla af sin ånger och tro, om än i mycken svaghet; så hade Apostlarne visserligen icke rätt att prisa Guds mäktiga starkhets verkan i våra själar.

Då härtill kommer, att Afdelningens formel är affattad i ett varmt och till hjertat talande språk, kan jag ej annat än på det lifligaste yrka, att den varder af det Hög. Ståndet antagen och godkänd.

Doctor Sæve: Jag kan ej underlåta att yttra några ord, då frågan rör en hela den Svenska Kyrkans angelägenhet. Mot den opassande frågformen yttrade jag mig vid förra Riksdagen, och då Pastoral-Afdelningen nu ogillat Committerades derom för andra gången väckta förslag, torde man nu ej mera vilja yrka dess antagande. I stället har en föregående talare, Domprosten Bring, lagt mycken vikt derpå, att minoritetens inom Afdelningen första förslag (förslaget N:o 2) skulle godkännas, emedan vilkorligheten af syndaförlåtelsen i denna formel minst framträder. Själasörjaren bör ej, menar man, vid förkunnandet af Guds förlåtelse göra den minsta antydning derom, att bland de biktande kunde finnas värdiga och ovärdiga. Absolutionsformeln bör ställas till alla biktande utan afseende på deras tro. Han bör då förutsätta, att alla hafva densamma. Men hvad skall vara grunden för denna vissa tillförsigt? Visar icke tvertom erfarenheten, att många gå till skrift och aflösning blott af vana eller såsom till något, hvilket verkar saliggörande genom sjelfva handlingen, och utan att hjertat är dertill vederbörligen förberedt? Men detta är ju ett verkligt missbruk? Själasörjaren bör sålunda vara varsam, ej afkunna en alldeles oinskränkt aflösning, med ett ord ej lofva hvad som enligt Guds heliga ordning ej kan uppfyllas. Ty Gud har alldeles ej lofvat oss sin förlåtelse för vår blotta åstundan att erhålla den, utan ånger och bättringsuppsåt eller för en blott död tro. Gamla Testamentet säger: "Den ogudaktige öfvergifve sin väg och syndaren sina tankar, så förbarmar Han (Gud) sig", och Christus gör bättringen till vilkor för ingången i Guds rike: "bättrer eder och tror evangelio". Äfven den Apostel, som gjorde rättfärdiggörelsen af tron till en grundlära i christendomen, förstod med tron något helt annat än en blott längtan efter nåden; ty han säger,

att "i Christo är intet bevändt utom en tro, som är verksam i kärleken". Detta är så mycket angelägnare att här framhålla, som man vet, hur benäget folket är att tillägna sig nåden, utan att göra sig reda för dess villkor. Man har svarat, att detta låter sig lämpligare göra i den föregående förmaningen. Men aflösningen är deraf en summarisk repetition och bör åtminstone i korthet upptaga dess hufvudmoment. Så har hittills alltid skett sedan 1811. Skulle man nu helt och hållet borttaga eller undanskymma villkoret enligt förslaget N:o 2, så skulle folket tro sig hädanefter erhålla en syndaförlåtelse *ex opere operato*. Jag för min del skulle därför vilja hafva en sådan biktformel: är denna eder syndabekännelse uppriktig, viljen J genom Guds nåd öfvergifva synden och lefva rättfärdigheten, hafven J en hjertlig åstundan efter edra synders förlåtelse för Christi skull, då tillsäger jag eder hvar och en enligt Jesu Christi ord och löfte edra synders förlåtelse i Guds Faders etc. Likväl, då här torde vara nödigt att icke uppställa för många nya förslag, och sålunda äfven jag torde få bestämma mig för något af de här framställda, så får jag härmed förklara, att jag gifver företräde åt förslaget N:o 1, det är Afdelningens, äfven af Preste-Ståndet vid förra Riksdagen gillade förslag, och önskar, att proposition derpå måtte framställas.

Biskop Björck: Jag kan ej finna annat än att, huru man än ställer formuläret, blir det i allmänhet för presten obekant, om en verklig syndaförlåtelse eger rum eller hvilka den kommer till del. Detta qvarstår äfven vid minoritetens båda alternativa förslag, alldenstund det sednare af dessa också är villkorligt, och det förra är affattadt till en del i optativ form och således innehåller en önskan, som ock kan innebära tvifvel. Alltså kan äfven mot dessa båda förslag invändas detsamma, som man här anmärkt mot Afdelningens. — Detta sistnämnda har den fördelen att vara kortare än det förra alternativa förslaget, och att fästa mera afseende vid "tron" än det sednare, ehuru väl jag medgifver, att syndabekännelsen ej kan anses fullt uppriktig utan tro. I Luthers Cateches förekomma de orden: "Ske dig som du tror och jag på vår Herras Jesu Christi befallning förlåter dig etc.; äfven här är sålunda ovisshet om aflösningens verklighet. Luther säger sjelf, att hvarje aflösning är "*conditionata*", ty tron är dess "*conditio*". För min del anser jag, att Afdelningens förslag uttrycker villkoret kort och tillräckligt; och jag kan ej se, att den i tron svage behöfver utesluta sig, eller att orden "hvar och en" innebära med nödvändighet, att somlige äro obotsfärdiga, utan det skulle väl heta på samma sätt, om äfven alla vore troende, och blott antyda, att nådalöftet ej afkunnas öfver dem alla in corpore, utan öfver hvar och en serskildt.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Här har redan blifvit så mycket taladt, att jag ej med många ord vill förlänga discussionen. Jag vidhåller min åsigt rörande biktfrågan såsom det lämpligaste sättet för aflösningen; men jag inser, att det ej är värdt att strida derför, då så många förklarar sig deremot. Afdelningens förslag skulle jag gerna gått in på, så vida det blott varit öfverensstämmande med Laurentii Petri formulär, i hvilket fall man hade haft en historisk basis att hvila på. Bäst hade det sålunda varit, derest Laurentii Petri formulär kunde ordagrant antagas; kan ej detta ske, så föredrager jag minoritetens sednare alternativ, ty det förra alternativet fruktar jag kunna missförstås, såsom om ingen verklig absolution egde rum; det innehåller nemligen endast ett tillsägande eller förkunnande af Guds Nådelöfte i Christo, men ingen uttrycklig absolution. För mig synes det högeligen viktigt, att sjelfva absolutionen klar och tydlig framstår, och att syndaförlåtelsens villkor förekommer, innan aflösningen förkunnas. Vår store reformator befinner sig beträffande denna sak på min sida. I en liten skrift med titel: "Luthers Lehre von der Beichte", som jag nu håller i handen, säges uttryckligen, att sjelfva absolutions-formeln enligt Luther skall hållas ren, ehuru Luther visserligen icke förnekar, att den i sig sjelf är villkorlig (conditionalis). Jag tillåter mig ur denna Skrift uppläsa ett ställe, som syftar på ifrågavarande ämne:

Först anföres Luthers ord: "Der Priester muss *ungewiss sein an deiner Reue und Glauben*, da liegt auch nichts dran. Es ist ihm genug, dass du beichtest und eine Absolution begehrest; die soll er dir geben und ist sie dir schuldig. *Wie aber dir gerathen werde, soll er Gott und deinem Glauben lassen befohlen sein.*" Derefter heter det: "Die zuletzt angeführten Worte geben uns aber ferner auch einen bedeutsamen Fingerzeig zur Beantwortung der Frage, ob also die Absolution überhaupt den Charakter *der Unbedingtheit oder der Bedingtheit* an sich trage? Dass sie wenigstens in einem gewissen Sinne *auch eine bedingte* ist, spricht Luther selbst mit klaren Worten in dem zweiten Bedenken an den Nürnberger Rath aus, wo er sagt: "Dass auch gedachte Absolution conditionalis (bedingt) ist, ist sie wie sonst auch eine gemeine Predigt; und eine jede Absolution, beide gemeine und private, hat die Condition (Bedingung) des Glaubens; denn ohne Glauben entbindet sie nicht; und darum nicht ein Fehlschlüssel. Denn der Glaube bauet nicht auf unsre Würdigkeit, sondern ist nur so viel, dass einer die Absolution annimmt und Ja dazu spricht." Auf der andern Seite aber spricht es Luther auch in vielen der oben angeführten Stellen nicht minder deutlich und entschieden aus, dass der Absolvirende an der Wahrheit und Gültigkeit seiner Absolution nun und nimmer zweifeln dürfe, dass von einem ungewissen Fehlschlüssel keine

Rede sein könne, dass auch dem Unbussfertigen und Ungläubigen in der Absolution die nur von ihm zurüchgewiesene Sündenvergebung wesentlich und wahrhaftig dargeboten und mitgetheilt werde &c. Wir sehen demnach: Das *Sprechen der Absolution selbst* soll nach Luther nicht bedingt, sondern muss *unbedingt* geschehen; dieselbe darf und soll Jedem, der sie begehrt, und bei dem nicht notorische Kennzeichen seiner Unbussfertigkeit vorliegen *ohne Vorbehalt* und ohne beschränkende Clauseln erteilt und gesprochen werden, dass also nicht nur die verzagtesten Gewissen sie unbedenklich sich aneignen, sondern auch, die erst noch ohne die rechte Busse und ohne den rechten Glauben zur Beichte gekommen sind, das absolvirende Wort, *indem* es ausgesprochen wird, als auch für sie gültig noch mit voller Zuversicht ergreifen können".

Man ser således, att Luther ej vill lägga hinder i vägen för den troende och nådehungrande genom många vilkor eller "clauseln", utan att nådelöstet "unbedingt" skall förkunnas, och att åt Gud öfverlemnas att ransaka, om Tron finnes eller icke. Just häri ligger skilnaden mellan den Catholska och den protestantiska åsigten. Catholikerna förelägga vissa verk såsom nödiga samt undersöka och gifva sitt domslut öfver den biktande; så kan och bör ej den Lutherska Presten göra, han framhåller endast Guds Ord och anbefaller pröfningen åt Honom, som ransakar hjertan och allena fäller rättvis dom. Det är ej rätt, att den biktande oroas i sjelfva det ögonblick, då han skall undfå aflösning och anamma det Heliga Sacramentet. Jag yrkar sålunda antagande, vare sig af Laurentii Petri formulär oförändradt, eller ock af det andra alternativa förslaget, som närmar sig nuvarande formulär, och hvars genomförande alltså skulle förorsaka minsta uppseende eller oro.

Contracts-Prosten Rundgren: Jag börjar med att upprepa hvad den föregående talaren anført ur Luther, att nemligen denne Kyrkans Reformator icke vill, att man genom några vilkor i absolutionen skall oroas den, som biktar, hvilket yttrande talaren ansett utgöra ett hinder emot antagande af Afdelningsens förslag. Enligt mitt förmenande skulle denna åsigt utgöra det största hinder emot biktfrågan vid den enskilda absolutionen, ty någonting mera oroande än denna fråga, på hvilken ett obetingadt "ja" måste svaras förr än absolutionen meddelas, kan väl icke gifvas. Man torde således icke böra alltför mycket frukta för detta oroande, ty mången gång lärar väl sådant vara nödvändigt äfven vid det enskilda skriftermålet. Men jag erkänner, att vid detta sednare *bör* sjelfva absolutionen vara ovilkorlig, likasom ock att den *kan* vara det, eftersom själasörjaren har tillfälle och pligt att genom samtal utröna, så vidt för menniskan möjligt är, den biktandes själstillstånd, och rättighet att förvägra absolutionen, i den händelse

han skulle finna dess meddelande betänkligt. Absolutionens meddelande är således der grundadt på en själasörjarens öfvertygelse; han bör således icke der i sjelfva absolutionen inlägga något villkor, han bör icke der genom något villkor oroa, eftersom han haft tillfälle dertill genom sjelfva biktfrågan och kan vägra absolutionen. Helt annorlunda ställer sig likväl förhållandet, då fråga är om den offentliga absolutionen, och jag betviflar, att Luther skulle hafva fällt det ofvan citerade yttrandet, om han tänkt sig absolutionen, sådan den försiggår vid det allmänna skriftermålet. Detta sednare är en nödfallsåtgärd. Presten kan icke hafva tillfälle att samtala med och enskildt förmana hvarje särskild nattvardsgäst, eller åtminstone kan han icke förmena dem att infinna sig vid skriftermålet af den orsak, att de icke förut väntat sig till honom enskildt. Kyrkan måste därför härvid iakttaga den försigtighet, att hon icke gifver anledning för någon till säkerhet; sådan anledning förefinnes rikligare i samma mon absolutionen närmar sig den ovilkorliga. Kyrkan kan icke trösta sig dermed, att hon icke afser att gifva aflösning åt hvar och en, som infinner sig vid skriftermålet, att hon vill på Herrans vägnar meddela denna aflösning endast åt dem, som med botfärdigt och nådehungrande hjerta den anamma. Hon måste uttala det, hon måste på ett eftertryckligt och tydligt sätt göra det, så att hvar och en kan finna, att det är ett sjelfbedrägeri, om han drager absolutionen till säkerhet. Af practiska skäl, med afseende på förhållandenvarande omständigheter, med anledning af det beklagliga missbruk i fråga om nattvardsgångar, som icke är sällsynt, kan jag icke ingå på ett absolutions-formulär, som *döljer* villkoret. Presten måste alltid tänka sig möjligheten, att många finnas, som hvarken värdigt beredt sig eller rätt emottaga predikan om syndernas förlåtelse. Derfor fordrar jag i sjelfva absolutionsformeln vid det allmänna skriftermålet detta "hvar och en som", — hvilket man ur theoretiska synpunkter så högeligen ogillar. Jag förstår icke, huru man kan säga, att vid så beskafade formulär som Afdelningens Presten icke vet, om han företager någon absolution eller icke. Han tillsäger ju löftet åt alla, det kan icke förnekas; det är således någonting, som han med bestämdhet vet. Men han vet icke, om någon eller alla emottaga detta löfte, eftersom han icke är en hjerteransakare. Han måste således skarpt framhålla villkoret; och då det försigtiga ordet: "nådehungrande" hjerta är användt, kan det vilkorliga i absolutionen icke väcka någon oro, eftersom deruti innebäres, att äfven det ömtåliga oroliga samvetetet, som icke vågar trösta sig med att ega den starka lefvande tron, men dock känner ett begär att tillägna sig nåden i Christo, kan och bör taga åt sig det saliga löftet. Då således anledning till säkerhet, så vidt möjligt är, förebygges genom Afdelningens förslag, hvilket för öfrigt af Preste-Ståndet vid förliden Riksdag godkändes och antogs, och detsamma i öfrigt genom sin

enkelhet, klarhet och bestämdhet uppfyller sitt ändamål, kan jag icke annat än på det lifligaste tillstyrka detsamma, och hänvisar för öfrigt till den utveckling af dess betydelse, som af Biskop Björck blifvit gjord.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag hade ej tänkt, att här fråga skulle uppstå, huruvida aflösningen skulle afkunnas villkorligt eller ovillkorligt, utan endast derom, hvilketdera af de ifrågasatta förslagen bäst och lämpligast uttryckte syndaförlåtelsens villkor. Nu har här emedlertid äfven talats om absolutionen såsom ovillkorlig, och om dess uttalande öfver alla. Mitt samvete kan dock ej tillåta mig att härpå ingå, och säkert är, att ett sådant formulär skulle åstadkomma oro och ångest hos många. Jag bekänner mig verkligen till deras antal, ty jag skulle omöjligen kunna våga framträda till altaret och öfver alla, obotfärdiga lika med botfärdiga, afkunna absolutionen. Hvad den eller den Biskopen i förgångna tider tänkt, känner jag ej, likasom jag ej vill eller kan ingå i några lärda deductioner; i denna sak rådfrågar jag endast mitt samvete och hvad som för närvarande tid härutinnan kan vara lämpligt. Man säger väl, att syndaförlåtelsens villkor förekommer i alla förslagen, men i minoritetens första alternativ är det undanskjutet och förhemligadt, så att det ej märkes. Orden "som tror" i slutet af första meningen skall väl uttrycka villkoret, men jag kan ej tolka sammanhanget annorlunda, än som om der stode: "jag tillsäger eder alla syndernäs förlåtelse, eftersom J tron", eller: "J tron nu alla, således tillsäger jag eder" &c. Det andra alternativet har väl en skenbar likhet med nu gällande formulär, men på försatsen följer ej eftersatsen på samma sätt, som nu är fallet, utan det villkoret, som synes ligga i den föregående meningen, borttager jag åter i den sednare. Luthers auctoritet böjer jag mig för, men jag vet ej, från hvilken utvecklingsperiod af hans lif det upplästa stycket härflyter, och det är bekant, att han till en början hade mycket qvar af de Catholska åsigterna. Mig synes just derföre Afdelningsens förslag vara det bästa, att aflösningens villkor der rent och klart framställas, hvilket ej är fallet med de öfriga förslagen. Hvad beträffar liknelsen om kasteskofveln, så haltar den, ty kasteskofveln kan ej sägas användas der, hvarest man ej skiljer personerna och säger: "den och den är värdig och får syndernas förlåtelse", utan endast tillsäger "hvar och en, som af botfärdigt och nådehungrande hjerta" aflagt sin syndabekännelse, syndaförlåtelsen, och det sålunda lemnas åt hvars och ens samvete att pröfva sig sjelf och sitt tillstånd. Jag har för öfrigt önskat tillägga något rörande tron. Väl inser jag, att redan i ordet "nådehungrande" ligger åtminstone början till tron, och jag hyser också inga betänkligheter och ingen fruktan att nyttja denna formel vid aflösningen, men jag trodde det nyttigt,

tigt, att tron ytterligare nämndes, då en viss meningsfraction inom Kyrkan lägger en så synnerlig vikt vid tron och möjligen skulle stöta sig vid det af Afdelningen framställda förslag. För min del vill jag eljest ingalunda envisa om min mening.

Vice-Talman Biskop Annerstedt: De åsigter, jag i denna fråga hyser, öfverensstämma helt och hållet med hvad som här yttrats af Domprostarna Knös och Bring. Då jag sålunda tillkännagifvit min tanke i ämnet, vill jag nu endast söka att besvara några af de motskäl, som från andra sidan blifvit framställda. Man har anmärkt, att det utaf Afdelningen föreslagna absolutions-formuläret icke nödvändigt skulle innefatta en afsöndring af en del, såsom man förutsätter, ovärdiga nattvardsgäster, att det har sin fulla tillämplighet äfven på en samling af idel nådehungrande, och jag medgifver, att det så kan tolkas; men i sådant fall blir detta absolutions-formulär det mest ovillkorliga af alla, och skulle innefatta en försäkran, att samtliga skriftande vore botfärdiga och nådehungrande christna, hvilka i sådan egenskap kunde vara förvissade om sina synders förlåtelse. Emot en sådan tolkning torde Afdelningen själf likväl högeligen protestera och med skäl. En talare har vidare yttrat, att absolutionen i sig intet annat vore än ett allmänt tillbudande af återlösningens nåd. Men i vår Frälsares uppdrag till lärjungarne kan man tydligen särskilja befallningen att gå ut och predika Evangelium ifrån nycklarnes åt dem öfverlemnade makt. När makten att lösa och binda gafs åt Lärjungarne, var ej meningen, att denna makt endast skulle vara en tom fiction. Tvärtom innehåller vår Frälsares ord i detta afseende den otvetydigaste befallning att lösa eller binda och det otvetydigaste löfte, att Herren själf i himmelen bekräftade hvad sålunda i Hans namn löses eller bindes på jorden. Enligt själfva sin natur måste derföre absolutionen vara helt direct och bestämd. Att inhölja den i vilkor, att derifrån göra obestämda undantag i samma andetag, som den uttalas, är att upphäfva dess egenskap af absolution. Så är det ju liknelsevis ganska olika, om jag beträffande något yttre föremål säger: "detta gifver jag åt hvar och en, som är så och så beskaffad, eller om jag säger: detta gifver jag åt eder", och dermed öfverlemnar den sak, som är i fråga. Endast det sednare blir en verklig gåfva; det förra innefattar endast löfte om något, som kan komma att ske. Här har också blifvit yttradt, att aflösningen aldrig bör vara ovillkorlig; ja, derom äro väl alla ense, att utan syndabekännelse och tro kan ingen förlåtelse undfås, men den absolverande presten är dock ej den, som deröfver får döma annat än af den bekännelse, som afläggas, och de tecken, från hvilka till dess uppriktighet kan slutas; öfver hjertans uppsätt dömer Herren allena. Pre-

sten har allenast att tillämpa Guds nådelöfte, vare sig vid den enskilda bikten eller det offentliga skriftermålet. Han får ej borttaga med ena handen hvad han gifver med den andra. Villkoret må klart och oförtydligt framställas i skrifttetalet, men en gång skall sjelfva absolutionen ske, och deri får ej något villkor innmänga sig, ty då blefve det endast en fingerad handling, ett sken af absolution utan väsende. Vet jag, att någon af de skriftande, såsom en talare nyss yttrade, vore färdig att stöta dolken i sin grannes bröst, bör jag väl ej admittera en sådan till skriftermål och nattvard tvärtemot Kyrkolagen och min embetspligt. Men då admission har egt rum, får jag ej undanhålla eller förfalska gåfvan. Väl må denna makten att lösa och att binda uppfylla en ordets tjenare med häpnad, ja med fruktan och bäfvan; ty dess rätta bruk eller dess missbruk gäller själars eviga frälsning eller eviga ofärd; men huru djup den heliga fruktan må vara, med hvilken vi träda till utöfningen af ett så högt och heligt uppdrag, så få vi lika så litet undandraga oss detta, som de öfriga Herren oss gaf, nemligen att förkunna ordet och handhafva sacramenterna. Att hycklaren, att den i en död tro fortvandrande menniskan kan på detta sätt likasom rycka åt sig absolutionens gåfva, fastän den blifver honom till snara och förderf, är sannt, men männe ett vilkorligt absolutions-formulär derifrån skyddar? Visserligen ej! Hycklaren och den säkre skola aldrig af de sålunda uttalade villkoren låta sig rubbas, men väl kunna blödiga samveten af dem afhållas ifrån ett frimodigt framgående till nådastolen. För min del är jag färdig att antaga Laurentii Petri formulär, men oförändradt, — sådant torde likväl ej medgifvas af mina motståndare, — men vidhåller eljest helst minoritetens första alternativ och i andra rummet det sednare alternativet, hvaremot jag framför Afdelningens förslag, såsom i min tanke en försämring af nu gällande formulär, föredrager det sistnämnda efter 1811 års Handbok.

Domprosten Brång: Contracts-Prosten Landgren har ställt frågan på sin rätta punkt, då han antydte, att vi för tillfället verkligen icke strida blott om absolutions-formulärer, utan fastmera om sjelfva absolutionens *begrepp och väsende*. Man menar å ena och å andra sidan icke detsamma med absolutionen: deraf kommer tvisten. Särskildt härleder sig en högt aktad talares nyss afgifna förklaring, att han af samvetsskäl, dem jag högligen respecterar, funnit sig sårad af hvad de med mig liktänkande hafva yttrat, utan tvifvel derifrån, att han missförstår vår mening. Blifver denna utredd, så hoppas jag, att scruplerna skola försvinna. Hvari ligger då skilnaden mellan de olika föreställningssätten? Contracts-Prosten Landgren har redan antydte det. Enligt Contracts-Prosten Landgrens tanke är aflösning alldeles detsamma som frigörande från syn-

den, d. v. s. likbetydande med rättfärdiggörelse. Men till rättfärdiggörelsen höra, säger Contracts-Prosten Landgren riktigt, tvänne factorer: en objectiv, den gudomliga nåden, och en subjectiv, tron, som anammar nåden. Enligt den af Contracts-Prosten Landgren nu försvarade och på sednare tider onekligen äfven vanligaste föreställningen skulle alltså aflösningen egentligen bestå deruti, att biktfadren *i Guds namn försäkrar de biktande att de hafva tron*, och att derföre den objectiva nåden subjectivt hör dem till. Vid en sådan uppfattning af absolutionen är det helt naturligt, att man framför allt vid allmänt skriftermål, icke kan vilja använda något annat aflösningssformulär än ett sådant, som, i likhet med det Afdelningsmajoritet nu föreslår, icke är något aflösningssformulär, utan tvärtom blott innehåller en enkel förklaring, att man icke vet, om man aflöser de biktande, eller icke. Ty hur skulle väl biktfadren kunna ens om ett enda bland skriftebarnen *med gudomlig visshet* veta, att det i tron till sin salighet anammar nåden? Men själfva den omöjlighet, som på detta sätt uppkommer, att snart sagdt någonsin verkställa absolutionen, borde, synes mig, föranleda någon misstanka, att man i själfva sitt begrepp om saken befinner sig på villospar. Det är visserligen sannt, att aflösningen åsyftar att göra syndaförlåtelsens objectiva nåd till den biktandes subjectiva, personliga egendom och således att åstadkomma dennes rättfärdiggörelse. Men huruvida nåden *verkligen* kommer att subjectivt tillhöra den biktande, det kan dock aldrig i sista hand bero af aflösningshandlingen, ja icke ens af Herren själf, utan det beror och måste bero af den emottagande menniskan allena och kan derföre ock af den aflösande biktfadren aldrig med *absolut* visshet kännas. Aflösningshandlingen, betraktad *i och för sig*, kan således icke omfatta rättfärdiggörelsens subjectiva factor, utan allenast den objectiva. *Den består i och för sig deruti allenast, att nåden å Herrans vägnar till de biktande framröckes och utdelas*: detta är min thesis, hvilken jag, då jag förra gången hade ordet, redan framställde och på hvilken den väsendtliga skillnaden mellan min mening, rörande hela denna sak, och mina motståndares beror. Fråga vi nu, vilkendera af de båda nyss framställda uppfattningarna af absolutionens väsende är vår Evangelisk-Lutherska kyrkas, så är detta lyckligtvis för mig alldeles icke tvifvelaktigt; och jag kan derföre med fullkomligt lugn tillbakavisa Contracts-Prosten Landgrens påstående, att min åsigt skulle förvirra de dogmatiska begreppen. För hvar och en, som utan fördom vill läsa våra symboliska böcker, måste det nemligen framstå alldeles klart, att de betrakta aflösningen på det af mig angifna och försvarade sättet; deras ord äro i det hänseendet på alla hit hörande ställen fullkomligen otvetydiga och kunna icke såsom någon gång annars på mer än ett sätt tolkas. Och denna

tolkning får en ytterligare bekräftelse, i fall en sådan behöfdes, af Luthers privatskrifter, af hvilka likaledes rörande denna sak omöjligen mer än en mening kan erhållas. Är nu detta gifvet, och intaga vi, såsom sig bör, vid förevarande frågas bedömande den ståndpunkt, som af vår kyrkas bekännelseskrifter och hennes store lärofader oss anvisas, så lösa sig lätt de svårigheter, hvilka här föreligga oss och hvilka hufvudsakligen innebäras uti den så mycket omtvistade frågan, angående aflösningens vilkorlighet eller ovilkorlighet. Sanna förhållandet härmed är tydligen, att aflösningen på en gång är vilkorlig och ovilkorlig; det kommer blott an på, att man förstår, *i hvad hänseende* den är det ena och det andra. Ser man på de biktandes personliga delaktighet af aflösningens nåd, så är och blir aflösningen alltid vilkorlig, ty det står en gång för alla fast, att af syndernas förlåtelse blifver ingen i sanning delaktig utan under det vilkoret, att han i tron densamma emottager. Ser man åter på sjelfva aflösningshandlingen i dess objectivitet, så är aflösningen alltid ovilkorlig; ty sjelfva handlingen är och blifver hvad den är, ehvad de biktande med tron emottaga den nåd, som genom aflösningen utdelas, eller icke. Detta dock icke så till förståendes, som skulle jag såsom biktader ega rätt att aflösa hvem som helst, utan afseende på hans själatillstånd. Tvärtom är det hvarje biktader af Herren sjelf oafvisligen ålagdt att icke på någon använda lösenyckels makt, utan att genom föregången pröfning hafva förvissat sig, att den biktande åtminstone kan antagas redligen begära frälsningens nåd. Är ett sådant antagande alldeles omöjligt, d. v. s. finnas uppenbara obotfärdighetstecken, då skall den till Skrift sig anmälade icke lösas, utan bindas, d. v. s. tills vidare förnekas aflösning och sacrament. Finnas åter icke sådana obotfärdighetstecken, då eger jag såsom biktader ingen rätt att aflösning förvägra, utan jag måste meddela densamma och lemna åt Den, som allena allt ser och allt förmår, huruvida det meddelade nådelöftet blir rätteligen emottaget eller icke. Emottages det med ett falskt hjerta, eller med andra ord: emottages det icke, så har den aflöste af sin aflösning visserligen icke gagn, utan skada; men denna är dock icke desto mindre en aflösning, d. v. s. en handling, i hvilken Herren sjelf handlar med den biktande genom Evangelii nådelöfte och räcker honom syndernas förlåtelse såsom något, hvilket just då är till för honom, ja är hans, om han blott icke kastar det ifrån sig. Af dessa grundsatser härflyter nu sjelfmant hvad vid aflösningsformulärets construerande är i afseende på "vilkoret" till att iakttaga. Gerna må detta vilkor uttryckas huru skarpt som helst, det vill hvarken jag eller någon annan bestrida. Må man blott se till, att det inlägges på rätt ställe och i rätt sammanhang, d. v. s. så, att det framstår såsom ett vilkor för aflösningens subjectiva åtnjutande, men icke såsom

ett vilkor för sjelfva aflösningshandlingens objectiva verklighet! Det är härutinnan, som Afdelningens förslag i min tanke så svårligen felar. En vördad talare, som uppträdt till försvar för sistnämnda förslag, har anmärkt, att minoritetens båda förslag äro vilkorliga likaså väl som majoritetens; och har talaren dermed velat antyda, att de anmärkningar, som i ombörda hänseende träffar det sistnämnda, på enahanda sätt också måste gälla om de förra. Men i afseende härpå ber jag blott få anmärka, att minoritetens föreslagna formulärer visserligen äro vilkorliga och icke vilja vara annat; men de äro detta på ett helt annat sätt än majoritetens, nemligen så, att de, såsom nyss nämndes, blott göra de biktandes personliga delaktighet af nåden, men icke verkligheten af den objectiva handlingen beroende af det i formuläret uttryckta vilkoret. Må blott i detta hänseende majoritetens förslag göras verkligen likartadt med minoritetens, och ingen annan skiljaktighet skall hindra mig att med nöje skänka mitt bifall åt det förstnämnda!

Sedan jag sålunda i korthet utvecklat och närmare förklarat de grundsatser, som i denna fråga för Afdelningens minoritet varit ledande, vågar jag hemställa till Högv. Ståndet, huruvida samvetsbetänkligheter med skäl kunna uppkomma mot aflösnings-liturgiens inrättande enligt dessa grundsatser. Det är sannt: om aflösningen blifver utdelad åt en obotfärdig meniska, så är detta något förfärligt. Men om man till undvikande häraf också afskaffar alla aflösningsformulärer, är väl derigenom anledningen till samvets-scrupler en enda hårsman förminskad? Eller kommer denna anledning icke i alla fall tioudblad åter, då man likväl måste utdela Herrans Nattvard, Herrans egen lekamen och blod och det dermed öskiljaktigt förenade nådelöftet om syndernas förlåtelse åt så många, många, om hvilka man med större eller mindre skäl kan frukta, att de sacramentet med obotfärdigt sinne anamma? Hvilar åter i detta fall ansvaret icke på den utdelande, utan på de sacramentet missbrukande emottagarena; så lär det väl med ansvaret för den af emottagarena missbrukade aflösningen icke förhålla sig annorlunda.

Häruti instämde Prosten *Millén*.

Prosten *Ljungdahl*: Ju längre och ju allvarligare man begrundar detta viktiga ämne, desto större svårigheter framstålla sig. Grunden dertill är den, att absolutionen egentligen ej tillhör den heliga Nattvarden, utan först under tidernas lopp blifvit med detta sacrament förenad. Frågar jag mig, hvad absolution och syndaförlåtelse är, kan jag ej komma till något annat svar, än att båda ej kunna meddelas utan föregående bikt, och att således en absolution i massa innebär en orimlighet. När vår Frälsare sade: "Hvilkom J förlåten synderna, dem förlåtas de", så gaf Han dermed ej sina tjenare rätt att

blindvis och i hopen utdela denna dyra nådegåfva. Således borde väl aflösningen alltid ställas i sammanhang med bikten och följaktligen inskränka sig till privat absolution. Men nu har den blifvit satt i förbindelse med den heliga Nattvardens offentliga utdelning, och en rubbning dymedelst skett i dess genuina betydelse. Detta har väl medfört sin välsignelse och nytta, men äfven sina stora olägenheter; ty fullt skriftelig kan absolutionen ej vara, då den sålunda i massa meddelas. När den nu imellertid sålunda med den heliga Nattvarden förenats och ej vidare kan derifrån skiljas, så blir uppgiften att finna sådana uttryck för absolutionsformeln, som mest öfverensstämma med absolutionens väsende, utan att lägga hyende under säkerheten. Derföre hafva ock samvetsömma lärare alltid varit måne derom, att villkorligheten skulle noga uttryckas. Vi veta dock, att 1811 års formulär från åtskilliga håll bittert klandrats, och icke minst för sin öfverdrift af villkor, samt att kanske just deruti hufvudsakligaste anledningen ligger till företaget att omarbete hela vår Kyrkohandbok.

När sålunda nu nya förslag göras, vore det väl bäst, att de gjordes så, att oro och förargelse kunde i möjligaste måtto undvikas. Afdelningens förslag synes mig vara långt ifrån att uppfylla alla billiga önsknings. Det öfverensstämmer så litet med absolutionens sanna begrepp, att det icke ens låter alla Nattvardsgästerna tilltalas, än mindre någon egentlig absolutionshandling med dem verkställas, utan gör redan från början ett serskiljande mellan de skriftande. Endast denna omständighet är för mig ett tillräckligt skäl att underkänna Afdelningens formulär. Beträffande minoritetens sednare alternativ, delar jag Contracts-Prosten Emanuelssons betänkligheter just derföre, att, ehuru det bär skenet af att vara villkorligt, det likväl i verkligheten är alltför mycket ovillkorligt, hvilket i synnerhet visar sig i slutmeningen. Hvad deremot minoritetens förra alternativ beträffar, så är det enligt min öfvertygelse till sitt väsendtliga innehåll sådant, som ett absolutionsformulär bör vara. Presten tillsäger här *alla* Guds nådelöfte om syndernas förlåtelse *derföre*, att de hafva bekänt sina synder och dermed betygat sin åstundan att blifva delaktige af nåden i Christo. Här framträder sålunda villkoret på det klaraste och bestämdaste. Sedan kommer slutönskan, som är ganska förträfflig och väl lämpar sig till det öfriga samt på allas hjertan lägger vigten att gåfvan "rätteligen anamma". Jag får således förklara, att, derest någon förändring anses nödig, jag helst antager det af Afdelningens minoritet framställda förra alternativet.

Domprosten **Björling**: I detta viktiga ämne har jag under öfverläggningarne om redaction af det framlagda handboks-förslaget ej varit af samma tankar, som mina ärade medbröder inom Committéen, och då mina åsikter om absolutionens vä-

sende ännu äro oförändrade, så nödgas jag nu opponera mig emot dessa mina högt aktade vänners redan afgifna yttranden. Emedan jag lifligen känner det obehagliga härutinnan, har jag tvekat att nu uppträda, men mitt samvete bjuder mig att ej fördölja min öfvertygelse, och vill jag därför, utan att inlåta mig i någon vidlyftig polemik, helt kort framställa mina tankar. Den olikhet i åsichter om absolutionens begrepp, som här närmast blifvit framställd, härleder sig derifrån, att ordet *tillsägelse*, som nyttjas i de föreslagna absolutionsformulären, är till sin bemärkelse tvetydigt, och har af denna anledning tagits i flerfaldig mening, hvarigenom ock sjelfva absolutions-begreppet fått en flerfaldig betydelse. Somlige fatta tillsägelsen, och dermed absolutionen blott såsom ett förkunnande eller erbjudande af syndaförlåtelsens gifva i den mening, att denna gifva endast af Gud framräckes, eller, såsom man uttrycker sig, lägges i handen på hvar och en af de biktande. Andre åter fatta tillsägelsen och dermed absolutionen såsom ett verkligt syndernas förlåtande, som af Gud sjelf förkunnas genom presten, så att det icke innebär något mindre än att den menniska, åt hvilken syndaförlåtelsen tillsäges, får densamma sig objectivt så tilldelad, att den subjectivt länder henne till salighet. Väl finnes ännu en åsigt om absolutionen, som på sednare tider framträdt inom kyrkan, nemligen att den är ett både objectivt och subjectivt meddelande af syndaförlåtelsen åt alla de biktande, vare sig botfärdiga eller obotfärdiga, så att de alla verkligen få syndernas förlåtelse, de förra så att det länder dem till salighet, de sednare så att det länder dem till fördömelse; men emedan denna åsigt ej *nu*, så vidt jag kunnat finna, blifvit uttalad, så vill jag blott fästa mig vid de tvänne förstnämnda åsigterna. Dessa båda åsigers försvare medgifva, att *vid* absolutionens förrättande sker både ett verkligt subjectivt meddelande af syndaförlåtelsen åt botfärdiga, och tillika ett objectivt erbjudande eller framräckande af denna förlåtelse åt obotfärdiga. Men olikheten består deruti, att de som hysa den förstnämnda åsigten om absolutionens begrepp, fatta syndaförlåtelsens framräckande eller erbjudande åt alla biktande, vare sig botfärdiga eller obotfärdiga, såsom det väsendtliga, hvilket endast bör kallas absolution, hvarvid ej allenast syndaförlåtelsens förkastande af de obotfärdiga utan ock dess anammande af botfärdiga ej egentligen hörer till absolutionen, utan endast är något dermed förenadt, som beror på de emottagandes beskaffenhet; hvaremot de, som hafva den sistnämnda åsigten om absolutionen, anse den till sitt begrepp vara ett sådant meddelande af syndernas förlåtelse, som anammas till salighet, och således endast gäller för de botfärdiga, hvarvid de ingalunda neka att härmed alltid förenas ett framräckande eller erbjudande af syndaförlåtelsen åt obotfärdiga, ehuru detta ej bör kallas absolution i egentlig mening. Efter

min åsigt är den sednare meningen den enda rätta, hvilket ock öfverensstämmer både med Skriftens ord (Matth. 16: 19. 18: 18. Joh. 20: 23) och med Lutherska kyrkans dogmatiska språkbruk. Man har i det sednare hänseendet talat om de symboliska böckernas och de äldre dogmatikernas mening, och med mycken bestämdhet yttrat, att dessa alltid fattat absolutionen såsom ett blott framräckande af syndaförlåtelsens gåfva, vare sig åt botfärdiga eller obotfärdiga. Detta måste jag dock på det lifligaste bestrida. De nämnda auctoriteternas mening i denna sak inses tydligast först och främst deraf att de på det bestämdaste framställa, att kyrkans tjenare endast åt förkrossade och troende syndare (*peccatoribus contritis et poenitentibus, contritis et credentibus*) i absolutionen meddela syndernas förlåtelse, och att de säga, att detta meddelande sker icke endast *declarativt* eller *significativt*, utan *effectivt* och *realt*, så att kyrkans tjenare å Guds vägnar verkligen förlåta synderna (*realiter et effective omnia peccata remittunt*). Vidare kan man och inse denna deras mening af de absolutionsformulärer, som från äldsta tider varit rådande inom Lutherska kyrkan. I detta afseende vill jag först nämna den formel, som finnes uti en af våra symboliska böcker, nemligen Luthers lilla Cateches. Denna formel lyder så: *På vår Herras Jesu Christi befallning förlåter jag dig dina synder i Fadrens, Sonens och den Heliga Andas namn*. Här talas ej om något framräckande af syndaförlåtelsens gåfva, eller om något läggande af denna gåfva i händerna på både botfärdiga och obotfärdiga, utan här talas om ett verkligt syndernas förlåtande på ett både objectivt och subjectivt sätt (*remitto tibi peccata*); och på det intet det ringaste tvifvel härom må kunna finnas, frågade presten den biktande: *tror du att min förlåtelse är Guds förlåtelse?* Denna fråga, som borde med *Ja* besvaras, afskär ju all möjlighet att här tänka blott på ett objectivt erbjudande eller framräckande, ty Gud förlåter synderna endast och allenast i den mening och på det sätt, att det subjective länder den till salighet, hvilken förlåtelsen blifver tillsagd; och derföre skall den biktande enligt detta formulär ej blott hämta tröst af den vissheten, att presten här handlar i Guds stad och ställe, utan äfven krafteligen påminnas derom, att han står inför Guds ansigte, och att endast botfärdiga syndare få af Gud genom prestens mun i absolutionen tillsägelse om syndernas förlåtelse. Den omständighet att presten, som i Guds ställe förlåter synderna, ej ser till hjertat och derföre ej kan veta om den, hvilken förlåtelsen tillsäges, verkligen är botfärdig, kan ingalunda så omintetgöra absolutionens begrepp, att den af sådan orsak skulle blifva endast ett framräckande af syndaförlåtelsen, och att dess föremål skulle blifva både botfärdiga och obotfärdiga, utan absolutionen förblifver i prestens mun detsamma som den är i Guds, nemligen ett verkligt både

objectivt och subjectivt meddelande af syndernas förlåtelse åt botfärdiga syndare; och det enda, till hvilket nämnda omständighet kan föranleda, är att botfärdighetens villkor tydligen må utsättas. Det ur Luthers lilla Cateches hämtade absolutionsformuläret med dess föregående fråga har ordagrannat varit Svenska kyrkans formulär från 1548 till 1811. Ut i absolutionsformuläret af år 1811 gjordes först och främst den förändringen, att i stället för: *jag förlåter dig dina synder*, sattes: *jag förkunnar eder syndernas förlåtelse*; men denna förändring har ingalunda rubbat den från äldre tider i Svenska allmogens sinnen djupt rotade föreställningen, att presten i absolutionen å Guds vägnar eller i hans stad och ställe verkligen förlåter synderna, och ej blott erbjuder och framräcker syndaförlåtelsen, och jag är fullt öfvertygad derom, att den sednare meningen skulle förefalla alldeles ny och oväntad. Vidare bortogs den föregående frågan: *tror du att min förlåtelse är Guds förlåtelse?* och derigenom bortogs ock den allvarliga påminnelsen, som ligger i dessa ord, att de biktande i absolutionen stå inför Guds ansigte och således ej kunna få någon syndaförlåtelse utan ånger och tro; hvarföre ock nödvändigheten att utsätta botfärdigheten såsom ett villkor för sjelfva tillsägelsen i absolutionen blef så mycket kännbarare. Att nu, sedan nämnda villkor på detta sätt inkommit, borttaga det och göra sjelfva tillsägelsen ovillkorlig, skulle vara ej allenast nytt och ovanligt, utan äfven förvillande och vådligt, ty Svenska folket, som fortfarande skulle anse tillsägandet icke vara ett blott erbjudande af förlåtelsen, utan ett verkligt af Gud genom presten skedd förlåtande, skulle derigenom förledas att anse detta förlåtande ej vara bundet vid botfärdighetens villkor. Af dessa anledningar får jag yrka, att botfärdighets-vilkoret fortfarande måtte sättas uti närmaste sammanhang med tillsägelsen uti absolutionsformuläret, så att det må synas, att denna är af detta villkor beroende. Man har emot ett sådant villkorligt absolutionsformulär här invändt, att då man ej vet om absolutionsvilkoret är uppfyllt, man ej heller kan veta om man verkligen absolverat någon, och att derföre, enligt ett sådant formulär, ingen verklig absolution kan finnas uti kyrkan. Härtill svaras, att man i följd af absolutionens kraft, som grundar sig på Guds ord och stiftelse, kan vara fullt förvissad derom, att med det villkorliga formuläret hafva verkligen förlåtit de botfärdiga deras synder, ehuru man icke, utom i serskilda fall, som endast kunna förekomma vid den enskilda själavården, kan veta hvilka äro botfärdiga. Den förra vissheten rubbas ingalunda af den sednare okunnigheten. Med ett ovillkorligt absolutionsformulär kan man på frågan: om man absolverat de biktande, *i alla hänseenden* svara *Ja*; men detta *Ja* har då antingen den betydelsen, att det blott tillkännagifver att man åt alla, vare sig botfärdiga eller obotfärdiga, erbjudit och framräckt

syndaförlåtelsen, hvarigenom man lemnat ett tröstlöst svar och i reformert anda förflyktigt och ointetgjort absolutionen, ty der synderna ej mera förlåtas, der finnes ingen absolution; eller ock har detta *Ja* den betydelse, att både botfärdiga och obotfärdiga blifva absolverade, så att de verkligen få syndernas förlåtelse, som då länder de förra till salighet och de sednare till fördömelse — ett tröstlöst svar, hvarigenom man i catholsk rigtning förstört absolutionens väsende. Man har ock, till försvar för en ovilkorlig absolution, beropat sig på Luther och ur hans skrifter citerat ord, som innebära, att äfven de obotfärdiga få syndernas förlåtelse uti absolutionen. Angående denna sak må det tillåtas mig att anmärka, dels att absolutionen hos Luther tages i en dubbel mening, så att han talar ibland om absolutionen mera som ett allmänt ordets förkunnande, än åter som en speciel med bikten förenad handling, dels ock att Luther på många ställen betraktar bikt och absolution såsom ett sacrament, i hvilket således både troende och icke troende få syndaförlåtelsen, likasom de i Nattvarden få Christi lekamen och blod, och härpå syftar väl närmast de ur hans skrifter anförda orden; men vi känna äfven, att Luther-ska kyrkan lemnat den sednare föreställningen, ehuru på sednare tider dock någon benägenhet inom denna kyrka försports att till detta Luthers betraktelsesätt återvända.

Hvad de framställda absolutions-formulären beträffar, så är jag ej fullt nöjd med något af dem. Något nytt förslag dristar jag ej framställa, utan vill jag förena mig med dem som rösta för det andra af minoritetens förslag, så vida tillsägelsen deruti blifver mera vilkorlig, hvilket lättast kunde ske genom att densamma utan någon mellanmening fick sluta sig till botfärdighets-vilkoret.

Professor Lindgren: Jag fruktar, att den strid, som nu redan länge fortsatts inom det Hög. Ståndet, snarare är en strid om ord än om sak, enär allas meningar tyckas deruti öfverensstämma, att absolutionen bör vara vilkorlig. Dock är skälet till hela controversen att söka i 2:ne olika uppfattningar af absolutionens begrepp. Ehuru väl nu den af dessa, för hvilken Domprosten Bring uppträdte såsom den starkaste försvararen, synes mig vara måhända theoretiskt riktigare, tvekar dock jag, som i frågor om kyrklig ritual anser församlingens gagn och andeliga vinning i främsta rummet böra afses, icke att ansluta mig till den, af andra sidans talare försvarade, mera practiska uppfattningen af detta begrepp, hvilken ock ostridigt varit den, som föresväfvat 1811 års män vid författandet af vår nu gällande absolutions-formel, hvilken syntes mig hafva utan våda kunnat lemnas orörd. Men då nu detta icke får ske, önskar jag, att den formel, som skall sättas i stället, måtte så nära som möjligt till densamma sig ansluta, på det

att ångrens och botfärdighetens oestergiffliga vilkor måtte vid absolutions-acten blifva tillbörligt accentueradt. Denna min önskan syntes mig vid första påseendet af de 3 alternativa förslagen i Afdelningens Betänkande bäst motsvaras af minoritetens förslag N:o 2. Vid närmare granskning deraf måste jag dock ända derhän frånträda denna öfvertygelse, att jag nu anser detta förslag vara det från min ståndpunkt minst antagliga af de tre. De båda meningar, af hvilka detta förslag utgöres, stå nemligen fullkomligt isolerade från hvarandra, utan något förmedlande sammanbindningsord sig emellan; hvadan, ehuru det i den första meningen riktigt heter, att botfärdigheten är ett säkert vilkor för syndaförlåtelsen, densamma i den andra, som innehåller sjelfva absolutionen, och som ej står i något annat förhållande till den första än det, som kan anses uttryckt med det långt ner förekommande pronomen "denna", alldeles ovilkorligt afkunnas, så att man nästan skulle kunna säga tankegången i hela formeln vara ungefär denna: "hjer-tats botfärdighet är visserligen ett vilkor för syndaförlåtelsen, men dermed vare nu huru som helst, så tillsäger jag eder dock allesamman edra synders förlåtelse." — Hvad nu angår det första af minoritetens förslag, så får jag deremot anmärka, att jag icke i likhet med förslagets författare kan anse sjelfva "*bekännelsen*" af synderna vara något tillförlitligt "*betygande*" af hjertats botfärdighet; äfvensom att det på grund af dennas förmodade tillvaro följande "*tillsägandet*" af Guds nåderika löfte om syndaförlåtelsen, synes mig innebära alldeles för litet, och snarare innefatta blott ett historiskt tillkännagifvande än en otvifvelaktig visshet. — Mot det af Afdelningens majoritet uppgjorda förslaget har jag visserligen mindre att i sak anmärka, ty jag kan så mycket mindre godkänna Prosten Ljungdahls uppfattning deraf, att det skulle vara så restrictivt, att det blott kunde anses gälla en ringa del af Nattvardsgästerna, som det just börjar med att tillönska *alla* Guds nåd i Christo Jesu; men då detta förslag i formen är så betydligt skiljaktigt från nu gällande formel, föreslår jag det Högv. Ståndet att, i stället för hvad af Afdelningen blifvit föreslaget, antaga den af Committerade föreslagna absolutions-formeln, sedan dock den erotematiska formen blifvit förändrad och biktfrågan, hvilken äfven jag anser mindre lämplig, dymedelst blifvit förvandlad till försats, och det "*då*", som börjar sjelfva absolutions-stycket, blifvit utbytt mot "*så*", hvarigenom absolutions-formeln skulle få denna lydelse: "*Ar detta eder uppriktiga bekännelse, och begären J alltså, i botfärdighet och med hjertelig åstundan, edra synders förlåtelse för Jesu Christi skull, så försäkrar jag, såsom Jesu Christi tjenare, att Gud af nåd, för Christi skull, förlåtit eder alla edra synder. Och denna edra synders förlåtelse tillsäger jag eder i Guds, Fadrens och Sonens och den Heliga Andas namn. Amen.*"

Å detta mitt förslag anhåller jag vördsamt om proposition.

Härmed förenade sig Doctor *Björkman* och Prosten *Melén*.

Kongl. Hofpredikanten *Wensioe*: När jag i mitt förra yttrande citerade Luther, började jag med hans tillkännagivande, att absolutionen visserligen i ett visst hänseende skall vara vilkorlig; jag trodde derföre ej, att jag skulle så missförstås, som om jag ville förordade ett meddelande af en ovilkorlig syndaförlåtelse åt alla, botfärdiga och obotfärdiga. Att syndaförlåtelsen måste vara vilkorlig, derom tror jag väl, att alla äro ense. Men det är väl ej derföre sagdt, att man ännu i sista ögonblicket under sjelfva absolutionsformeln skall upprepa detta vilkor; man kan ju till fullo inskräpa det i det föregående skrifttalet, ty fördölja det bör man visst icke, ja man kan ända intill sjelfva afkunnandet af syndaförlåtelsen framhålla botfärdighetens nödvändighet, men sjelfva aflösningen bör vara allmän och obemängd. Ej heller föreslog jag ett ovilkorligt formulär, utan förordade vare sig Laurentii Petri eller det sednare af de båda af minoriteten framställda alternativa förslagen, hvilket sistnämnda jag tror väl kunna försvaras mot Professor Lindgrens anmärkningar, ehuru jag ej för närvarande anser tiden dermed böra upplagas. För öfrigt vill jag för min del ej ytterligare förvirra frågan, som nog synes blifva tillräckligt invecklad ändå.

Contracts-Prosten *Landgren*: Professor Lindgren har förklarat Domprosten Brings åsigt af absolutionen för riktig i theorien, ehuru den förmenas under närvarande omständigheter taga sig illa ut i practiken. Men det är denna riktighet som jag på det lifligaste bestrider. Ehuru tiden icke medgifver någon dogmatisk utveckling, kan jag ej med tystnad förbigå Domprosten Brings föregifvande, att jag skulle sätta absolutionens väsen i prestens subjectiva ransakning och bedömande af syndarens själatillstånd, likasom Domprosten sjelf kallar det objectiva framräckandet af nåden för syndaförlåtelse. Det vore i sanning artigt att få veta hvar och när jag skall hafva yttrat någonting sådant. Om så vore skulle jag visserligen deröfver känna djup blygsel och förebräelse. Att syndaförlåtelsen och aflösningen hvarken, såsom Domprosten Bring påstår, är prestens objectiva framräckande i ordet af försoningsnåden, icke heller någon ransakningshandling, såsom man föreställt sig min åsigt vara, vederlägges mer än tillräckligt af alla både stora och små dogmatici i vår Kyrka, som med en mun förklara rättfärdiggörelsen, syndaförlåtelsen eller aflösningen vara en *Actus Sacrosanctæ Trinitatis*; hvilken handling af den Heliga Treenigheten dock icke kommer till stånd förr än den skriftandes subjectiva tro omfattar den försoningsnåd, som presten i ordet åt honom framräcker. Att presten enligt min åsigt icke skulle

tilltala några vissa personer utan likasom ett obekant X, synes mig sällsamt nog; emedan Domprosten härvid fasthåller den åsigten, att de bottfärdige ej skulle hafva något medvetande af sitt sjelatillstånd. Är det verkligen mina motståndares öfvertygelse, att icke alla skriftande aflösas och förlåtas, ehuru de vilja, att presten skall aflösa och förlåta dem alla; så förstår jag i sanning icke, huru de skola blifva klokare på saken af en sådan åtgärd, emedan de verkligen aflöstas antal enligt denna method blifver ett X, hvars verkliga valeur blir ännu svårare att finna.

De ställen, som här efter Luther blifvit anförda, särdeles ur hans bok om bikten, kunna för mig ej vara obekanta, då jag under en följd af år dels i skrift dels i både enskilda och offentliga samtal härom disputerat med de Norrländska Separatisterna. Det har här ingenting i ämnet blifvit i dag förbragt, som ej allaredan i dessa disputationer blifvit framkastadt och gendrifvet. Förvillelsens rot ligger i den dubbla betydelse eller amphiboli, hvari reformatörerna nyttjade ordet syndaförlåtelse. På sitt dogmatiska språk menade de med syndaförlåtelse, just hvad jag här ofvan yttrat, en Actus Sacrosanctæ Trinitatis eller de troendes rättfärdiggörelse. Men då fråga blef om bikten, så nyttjades ordet syndaförlåtelse i en vidare mening, så att det innebär ett objectivt framräckande af försoningsnåden äfven åt de otrogne. Någotting annat kunde reformatörerne omöjligen mena, då de läto presten framställa den bekanta frågan: tror du, att min förlåtelse är Guds förlåtelse? Min tanke är, att denna amphiboli icke blott är onödig, utan förderflig, och att den bör ur Kyrkans tungomål utmönstras, såsom ett hyende under syndasäkerheten. Att reformatörerna tillåto sig en sådan språkförväxling, hade sin grund i casuistiskt afseende på de menigheters tillstånd, med hvilka de hade att göra. Den vid absolut prestmyndighet vana catholska hopen ville äfven efter sin öfvergång till reformationen igenfinna ett absolut tungomål hos sina själasörjare, och reformatörerna gingo denna önskan till möte till den yttersta gräns, som evangelisk sanning medgaf. Jag är långt ifrån att klandra denna accommodation; men omständigheterna äro nu alldeles motsatta och göra denna förvillande tvetydighet i språkbruket fullkomligen öfverflödig.

En högt vördad talare har sagt, att det vore prestens pligt att afhålla menniskor med erkänt ogudaktigt sinnelag ifrån det heliga sacramentet. Men jag beklagar den prest, som företoge en sådan åtgärd. Så länge han inskränkte sig att afvisa drängar, pigor och backstugufolk, skulle saken måhända få passera, emedan synnerligt afseende ej fästes vid, huru sådana personer behandlas. Men om presten afvisade en rik och mäktig syndare, blefve förhållandet visserligen helt annat. Jag har, som bekant är, vid denna Riksdag sökt få denna

prestens rättighet och skyldighet öfverflyttad på församlingarnes ledamöter, att den verkligen och på ett mindre förhatligt sätt skulle kunna utföras, och huru detta mitt försök blifvit upptaget såväl inom som utom detta stånd är nogsam bekant. Utan tvifvel skola flockar af uppenbart ogudaktiga hädanester som hittills fritt få framströmma till nattvardsbordet. Och detta kränkande förhållande bör ej genom ett absolut aflösings-formulär göras ännu olidligare.

Allt hvad här är ordadt i afsigt att åvägabringa ännu flera nya formulärer, anser jag, med all vördnad för de värde talarne, ej kunna leda till någon vinst för Kyrkan. Jag anser nemligen Afdelningens förslag vara så varmt, enkelt och efter menighetens behof afpassadt, att hvarje ändring i detsamma löper fara att blifva en mer eller mindre betydlig försämring. Jag nödgas således upprepa min förr yttrade önskan, att det måtte af Hög. Ståndet godkännas.

Domprosten **Knös**: Discussionen har redan länge fortgått öfver detta ämne, men jag måste ändock utbedja mig att få tillägga något. Att absolutionen skall framträda såsom objectiv, det var Luthers mening, likasom deri ock ligger ett criterium på den äkta Lutheranismen. Visserligeu är jag ej beredd att nu bilägga detta med citater, — mitt minne kan icke ersätta mitt bibliotek — men ett bevis härför kan jag dock åberopa, hvilket vi alla säkerligen minnas, nemligen det, att Melanchton i Apologia Augustanæ Confessionis förklarade absolutionen vara ett sacrament. Häri låg visserligen en öfverdrift, ja ock, om man så vill kalla det, ett fel, men aldraminst kunde han, medelvägs mannen, hafva begått detta, om han icke ansett en nära förvandtskap ega rum mellan absolutionen och sacramenterna. Vi finna ock ingenstädes, att Luther eller sednare dogmatici inom vår Kyrka klandrat detta Melanchtons yttrande såsom irrlärgt, ehuru de icke antagit det. Det fattar man bäst, om man betraktar deras yttranden härom, främst deras, som särskildt skrifvit öfver detta Melanchtons uttryckssätt, från Carpzov ända till Augusti. Men hvori ligger då den likheten mellan absolutionen och Sacramenterna, som gaf anledning åt Melanchton att så uttrycka sig? Den ligger just i det objectiva uti absolutionen, nemligen deri, att absolutionen ock på sitt sätt är en *collatio gratiæ divinæ*. Våra gamla Kyrkohandböckers formulärer strida visst icke mot detta objectiva uppfattningssätt. I dem finnes intet annat skriftermål onämndt, än det, som i Kyrkohandboks-förslaget förekommer i 6:te Capitlet under namn af "särskildt skriftermål"; således intet annat absolutions-formulär än det, som hör till detta. Huru dermed tillgick, utvisar Kyrko-ordningen af 1571 ganska noga och utförligt. Det allmänna skriftermålet uppkom i vår Kyrka småningom under loppet af 1600:talet, såsom jag ock på

annat ställe sökt historiskt utveckla. Det betraktades länge såsom ett missbruk, hvarom man kan förvissa sig af de uppgifter härom, som finnas i Bälters välbekanta bok om Kyrkoceremonierna. Och detta, det allmänna skriftermålet, trädde småningom i stället för det särskilda skriftermålet och ansågs såsom en sammanfattning af många sådana särskilda, hvarföre ock ganska länge samma aflösnings-formulär, nemligen biktfrågan, dervid begagnades som i det särskilda. Att så åtminstone mångenstädes skedde ända till slutet af förra seklet, har jag efter många efterfrågningar af gamla prester inhemtat. Enligt deras vittnesbörd var det ock först efter utgifvandet af 1799 års Kyrko-Handboks-förslag, som man började allt allmännare vid allmänt skriftermål använda det i sistnämnda Kyrkohandboks-förslag förekommande aflösnings-formuläret, hvilket är enahanda med det, som finnes i vår nu gällande Kyrkohandbok. Man kunde ock så mycket heldre begagna detta formulär, som ända till 1811 icke fanns någon bestämd föreskrift, huru vid allmänt skriftermål skulle tillgå och hvilket aflösnings-formulär dervid borde användas. Att hvarje aflösnings-formulär måste fattas vilkorligt, huru det än uppställles, är en klar sak, såsom ock Spener säger i ett af sina Theologische Bedenken: "inför Gud och i sjelfva verket är det alldeles lika, antingen aflösningen gifves vilkorligt eller ovilkorligt; ty det är klart, att i hvilketdera fallet som helst den botfärdige undfår, och den obotfärdige undfår icke sina synders förlåtelse." Här kan således icke blifva fråga, huruvida aflösnings-formuläret skall vara vilkorligt eller icke, utan endast, huru vilkoret bör uppställas. I detta hänseendet har jag redan förut yttrat mig gifva företräde åt det andra alternativet af de båda förslag, Afdelningens minoritet uppställt. Mina skäl härtill äro följande: 1:o Jag anser för en förmon, att aflösnings-formuläret så nära som möjligt sluter sig till syndabekännelsen, nemligen just till den syndabekännelsen, som förekommer i Handboken och näst före aflösningen framsäges. Ty deri upptages icke blott bekännelsen, att "jag är en fattig syndig menniska" m. m., uttryckt i de mest gripande ordalag, utan ock talas om en "levande tro" och förlitandet på "Guds faderliga barmhertighet och Frälsarens Jesu Christi förtjenst." Här finnas således mycket noggrannt de båda delar (contritio och fides) angifne, af hvilka poenitentia består. Derröre sluter sig härtill aflösningen på ett synnerligen bestämdt och klart sätt, då den börjar: "Är denna" (just denna, nu aflagda, i dessa ordalag fattade, af dessa båda delar bestående) "eder syndabekännelse uppriktig" m. m. Häri ligger enligt min öfvertygelse ett betydligt företräde, som det omnämnda andra alternativet har gemensamt med absolutions-formuläret både i vår nuvarande Kyrkohandbok och i Committerades förslag framför de tvenne öfriga formulärer för aflösningen, hvil-

ka i Afdelningens Betänkande förekomma, ty i intetdera af dessa sker en sådan bestämd hänvisning till just den då aflagda syndabekännelsen och dess innehåll. 2:o Då det i det af mig förordade formuläret heter: "Är denna eder syndabekännelse uppriktig", så stadnar man icke vid det sistnämnda ordet, som skulle, om det stode ensamt, gifva anledning till hvarjehanda bekymmer för blödiga samveten, utan der tillägges: "och begären J alltså med botfärdiga hjertan edra synders förlåtelse för Jesu Christi skull." Här är således, såsom partikeln: *alltså* nogsamt utvisar, ett kännetecken angifvet för bekännelsens uppriktighet, hvilket kännetecken upptager de båda delarne ("botfärdiga" d. ä. contritio, och "för Jesu Christi skull" d. ä. fides) i den föregående syndabekännelsen, samt sålunda sammanfattar denna i en bestämd och lättfattlig hufvudsats, som äfven den svaga tron kan sig tillägna. Derpå kommer nådelöftet just på sitt rätta ställe. Hvad åter beträffar slutmeningen i detta formulär eller den sednare punkten deraf, den nemligen, som innehåller sjelfva absolutionen, så anser jag visst icke något orätt ligga deri, att denna blifvit så, som skett, ställd särskildt; fastmera synes detta för mig innebära något både fullkomligt i sig riktigt och äfven vara det mest lämpliga, ty sålunda ställes vilkoret för sig och absolutionen för sig, så att båda med hvarandra förenas, utan att dock sammanblandas. Men då denna uppställning gifvit anledning till det missförstånd, som skulle sålunda en ovilkorlig absolution förtäckt insmygas, så vill jag icke motsätta mig en sådan redactions-förändring, genom hvilken de båda punkterna förenas till en enda. Förslag till dylik förändrad redaction vill jag dock icke nu på stående fot försöka uppgöra, ehuru detta visst icke vore svårt, utan anholder endast, att, om det Högv. Ståndet skulle omfatta denna mening, en återremiss till Afdelningen måtte ske i denna syftning. Måhända skulle dock, hvilket den hittills förda discussionen gifvit mig någon anledning att förmoda, de olika meningarne lättast kunna förena sig om godkännande af det af Laurentius Petri uppställda formuläret i dess ursprungliga gestalt. Med detta förklarar jag mig mycket belåten, ty det innehåller allt, som ett sådant formulär bör innehålla, och just de ord, dem Afdelningen borttagit och ersatt med andra, nemligen orden: "efter denna bekännelse", äro af ofvan anförda skäl för mig viktiga och en ny grund att förorda detta formulär, på hvars antagande jag utbeder mig, att H. H. Erke-Biskopen och Talmannen må tackas vid discussionens slut framställa proposition, eftersom det i denna synnerligen viktiga och ömtåliga fråga synes mig vara högst önskligt, om det Högv. Ståndet skulle kunna förena sig om ett visst formulär.

Prosten Melander: I ett så viktigt ämne som det förevärande må det tillåtas äfven mig att yttra några ord. Jag vill dock ej tala om absolutionens väsende, då derom redan mycket, ja alltför mycket blifvit ordadt; icke heller derom, huruvida den skall vara vilkorlig eller ovilkorlig, helst, som jag tror, alla derom äro öfverens, att den måste vara vilkorlig. Rörande de tre framställda förslagen får jag endast anföra, att jag ej kan inse, det Afdelningens förslag skulle kunna innebära något alltför ovilkorligt, enär der står "hvar och en af eder, som sin syndabekännelse aflagt *hafver*", ej "aflagt *hafven*", hvilket är en ganska viktig skilnad; härmed menas nemligen "*unicuique vestrum, qui edidit*" etc., hvilket är något helt annat än "*vobis singulis, qui edidistis*." En mild evangelisk anda synes ock genomgå Afdelningens förslag, som derjemte har den fördelen att vara kort och lättfattligt; hvadan jag för min del icke har något emot detta förslag. Om emedlertid detta förslag ej af Ståndet antages, får jag vördsamt föreslå, att minoritetens förslag N:o 2 måtte godkännas med en förändring, hvarigenom ock de båda punkterna närmare förbundes med hvarandra, nemligen att efter ordet "botfärdiga" insattes "och nådehungrande", att efter "skull" endast sattes comma och efter "synder" semicolon, hvarpå i samma mening följde: "och denna edra synders förlåtelse tillsäger jag eder i Guds" etc. Detta sålunda förändrade förslag, som mest ansluter sig till det, hvilket förekommer i 1811 års Handbok, skulle enligt min öfvertygelse åstadkomma minsta villervalla och ovilja; ty hvad som nu mest stöter i formuläret efter 1811 års Handbok, nemligen orden "rättskaffens tro" och "allvarlig bättring", är utelemnadt.

Domprosten Bring: Jag kan ej underlåta att betyga Contracts-Prosten Landgren min uppriktiga tacksamhet för hans öppna erkännande, att uti den oss emellan omtvistade frågan reformatörerna äro på min sida. Det synes mig blott något förunderligt, att min högt aktade motståndare kan så skarpt polemisera mot ett fortsatt användande af hvad han kallar reformatörernas "språkbruk", då hans eget föreställningssätt om sjelfva saken, sådant han under lifligt påstående, att jag förut missförstått och misstydt hans mening, nu förklarar detsamma, är i grunden öfverensstämmande med de åsikter, han så häftigt bestrider. "Rättfärdiggörelsen, syndaförlåtelsen eller aflösningen är en *Actus Sacrosanctæ Trinitatis*", säger Contracts-Prosten Landgren, "hvilken handling af den heliga treenigheten dock icke kommer till stånd, förr än den skriftandes subjectiva tro omfattar *den försoningsnåd, som presten i ordet åt honom framräcker*." Hvaruti består alltså den presterliga, kyrkliga handling, som afser, tillhör och förmedlar syndarens

rättfärdiggörelse? Eller med andra ord: Hvaruti består aflösningen, betraktad såsom en *prestens*, en *kyrkans* handling? Den består enligt Contracts-Prosten Landgrens egna ord, och kan endast bestå deruti, att *presten i ordet åt den skriftande framrucker försöningsnåden*. Är detta Contracts-Prosten Landgrens verkliga mening, så äro vi ju i grundsatserna fullkomliga ense. Och hvarföre må icke då absolutions-formuläret också få construeras efter dessa grundsatser? Har ordet aflösning någon annan vidsträcktare eller inskräinktare betydelse än den nu angifna, så betecknar det i denna åtminstone icke någon yttre kyrklig, liturgisk handling. Och i en sådan betydelse kunna vi då nu alls icke hafva med saken till att skaffa.

Professor Lindgren har mot det af Afdelningens minoritet föreslagna andra alternativet anmärkt, att den sista deruti förekommande satsen skulle på ett vilseledande sätt innebära en af presten åt de biktande gifven försäkran, att de, huru det än förhölle sig med deras botfärdighet, dock nu blefve verkligen delaktige af syndernas förlåtelse. En sådan tolkning beror dock på det aldra största missförstånd. Tydligen är formulärets mening ingen annan än den att genom första satsen gifva en erinran om Guds nådelöfte, att den, som med botfärdigt hjerta begär syndernas förlåtelse, också erhåller densamma, och att derpå genom andra satsen låta biktfadren förklara, att den syndaförlåtelses nåd, som är lofvad åt de botfärdiga, nu genom aflösningens handling i Herrens namn räcket åt de biktande, på det att de för sin del må såsom botfärdiga syndare densamma anamma. Så mycket mindre synes mig Professor Lindgren haft skäl till den framställda anmärkningen, som det formulär, han sjelf föreslagit, kan vara underkastadt ett alldeles dylikt missförstånd. Hvad för öfrigt Professor Lindgrens förslag angår, så erkännes, att det är bättre än Afdelningens, men då det är nästan alldeles lika lydande som formuläret i nu gällande Handbok och de hufvudsakligaste anmärkningarna mot det sistnämnda genom Professor Lindgrens förslag icke äro undanröjda, så finner jag ej tillräcklig anledning, hvarföre det ena skulle utbytas mot det andra. Slutligen har Prosten Melander föreslagit ett par förändringar i minoritetens alternativa förslag. Dessa förändringar äro obetydliga, men jag kan ej erkänna dem såsom förbättringar. Tillägget: "nådehungerande" är öfverflödigt, ty hvad detta ord uttrycker innefattas redan uti att "med botfärdigt hjerta *begära* syndernas förlåtelse." Och borttagandet af orden: "på Jesu befallning", skulle i min tanka vålla, att betydelsen af den heliga handlingen såsom en sådan, hvilken grundar sig på gudomlig fullmakt och icke på menniskogodtycke, i icke ringa mon skulle fördunklas. Eller äro vi icke derom ense, att aflösning-formuläret bör, ju klarare, desto bättre, för de biktande uttrycka, att det är till Her-

rens ord och icke till menniskoord, de i aflösningstiden hafva att hålla sig?

Prosten Lagergren: Såsom tillhörande Afdelningens minoritet anser jag mig skyldig att i denna fråga nämna några ord, ehuru discussionen redan länge pågått och förmodligen alla redan fattat sitt beslut. Jag har trott mig böra biträda minoritetens mening, emedan dess begge alternativa förslag äro mera öfverensstämmande med Symboliska Böckerna än Afdelningens. Visserligen ej så, som skulle jag anse Afdelningens förslag som allmän dogmatisk sats betraktadt strida mot symbola, men af de Symboliska Böckerna visar det sig, att syndaförlåtelsens villkor väl skall finnas hos subjectet, men sjelfva nådeshandlingen erbjudas objectiv och ovillkorlig. Man ser detta äfven af Luthers skrifter. Der framställes nemligen absolutionen såsom ren och klar; nådelöftet gifves utan afseende på tro eller otro, ehuru väl verkan deraf beror på den mottagandes användande. Redan Handboken af år 1811 afvek i detta hänseende, såsom det synes mig, från symbola, ehuru ej så mycket, som Afdelningen nu vill göra, då den likasom afskiljer de skriftande i 2:ne hopar, hvilket ingalunda är fallet enligt 1811 års Handbok. Då jag är pliktig att söka motverka alla afsteg från de Symboliska Böckerna, måste jag sålunda motsätta mig Afdelningens förslag, antagande helst minoritetens sednare alternativ, hvilket, såsom i ordställningen mest närmande sig till nuvarande formulär, torde möta minsta motstånd inom kyrkan. Inkasten mot detta förslag äro i öfrigt fullständigt vederlagda; punkterna måste väl läsas i deras inbördes sammanhang, och då synes klart, det syndaförlåtelsens verkan omöjlig kan blifva oberoende af den emottagandes botfärdighet. Den af en talare såsom stöd för Afdelningens förslag återopade Laurentii Petri absolutions-formel bevisar, som redan anmärkt blifvit, just jemt motsatsen af hvad man deri ville finna. Men då nu Laurentius Petri inhemtade Evangelii sanningar ur Luthers egen mun och sålunda visserligen framför andra borde hafva förstått reformationens andemening; så visar sig ock häraf, huru från reformatörernas åsikter afvikande Afdelningens förslag är. Det vore derföre visserligen icke till församlingens nytta, om nämnde förslag antoges, hvar jag sålunda än en gång hos Högv. Ståndet får förnya min tillstyrkan, att alternativet N:o 2 måtte af detsamma godkännas, såsom i andemeningen uttryckande den reformatoriska, symboliska åsikten, men i ordställningen erbjudande så mycket likhet med nu för handen varande formulär, att öfvergången tyckes kunna ske så omärkligt och utan anstöt som möjligt.

Professor Lindgren: Åtskilliga af Högv. Ståndets ledamöter hafva under discussionen yrkat på antagandet af Laurentii

Petri, i 1571 års Kyrko-Ordning upptagna, så lydande absolutionsformel: "Gud vare eder allom nådig, och jag på samma Guds, vårs Herres Jesu Christi vägnar och befallning, som sagt hafver: "hvilken J förlåten synderna, dem förlåtas de", tillsäger eder, efter denna bekännelse, syndernas förlåtelse, i namn Fadern och Sons och den Helige Andes." Mot återupptagandet i vår ritual af denna onekligen rätt vackra och enkla formel hyser jag dock för min del åtskilliga betänkligheter. Jag fruktar nemligen, att återopandet af de Frälsarens ord, som lade lösenyckeln i Apostlarnes händer, skulle i våra dagar af mången anses innebära en klandervärd lutning till papism, äfvensom jag är öfvertygad, att præpositionen "*efter*" skulle af många, ja säkerligen de flesta Församlingsmedlemmar, förstås såsom liktydig med den latinska partikeln *post*, hvaraf följden åter skulle blifva, att absolutionen blefve alldeles ovilkorlig, såsom endast betingad af syndabekännelsens föregående uppläsande, utan all hänsyn till Communicanternas verkliga sinnesart. Härtill kommer vidare den hårdheten i construction, som ligger i det sätt, hvarpå den första allmänna önskan "*Gud vare eder allom nådig*" är genom den nakna copulan "*och*" sammanbunden med de följande orden "*jag på samma Guds — tillsäger eder*" m. m.; ett constructionssätt, som af vårt nu uppodlade språkbruk väl svårigen lärers kunna försvaras. På dessa skäl tillstyrker jag det Högv. Ståndet att ogilla det gjorda förslaget om återupptagandet af Laurentii Petri absolutions-formulär, hvilket jag anser för vår tid olämpligt.

Jag ber vidare att få svara Domprosten Bring, att jag mera än väl vet och gerna medgifver, att icke meningen hos Afdelningens minoritet med den under N:o 2 föreslagna formeln varit att nedskrifva en ovilkorlig absolution, och att således författarens tankegång ingalunda varit den af mig antydda. Jag har blott sagt, att stycket skulle genom det lösa sätt, hvarpå dess båda perioder äro sammanbundna, kunna af många så förstås, som vore tankegången den af mig framhållna och således sjelfva aflösningen fullkomligt ovilkorlig. Samme Talare har dessutom sagt, att det af mig gjorda förslaget skulle fullkomligt återföra oss till den aflösningensformel, som nu är den gällande, och med hvilken så mycket missnöje hos våra Separatister blifvit förspordt. Mellan dessa båda är dock den väsendtliga skillnaden, att, då det i vår nu gällande formel heter "*är eder bättring allvarlig, eder tro rättskaffens*", det i Committerades af mig upptagna förslag heter "*begären J alltså i botsfärdighet och med hjertlig åstundan syndernas förlåtelse*", på hvilket vilkor jag knappast tror, att ens den samvetsömmaste Nattvardsgäst skulle kunna taga någon anstöt.

Doctor Sandberg: Med mycken klarhet har Domprosten Bring åtskiljt Aflösningens objectiva handling, som anses böra meddelas *utan* vilkor, ifrån syndaförlåtelsens emottagande, som alltid måste bero af ett vilkor, nemligen sinnesbeskaffenheten hos den emottagande. En annan talare har med utförliga citater utur Luthers skrifter ådagalagt den stora Reformatorns mening om ett ovilkorligt meddelande af aflösningen, hvaraf man också dragit den följd, att antagandet af den förste Lutherske Erke-Biskopens i Sverige, Laurentii Petri, absolutionsformel skulle vara det lämpligaste. Denna formel är utan betingning och den uttrycker äfven närmast reformatorernas mening, emedan den härleder sig från reformationstiden.

Sanningen af allt detta bestrides icke. Men följer deraf så ovedersägligt, att antagandet af alla då rådande åsichter och bruk är lämpligt och önskvärdt under närvarande tid. Måne man icke vid Reformationen å ena sidan hade svårt vid att på en gång skilja sig från allt, som borde öfvergifvas uti den kyrka, derifrån man utgått, och å andra sidan i vissa stycken gick längre åt motsatt håll än man behöft eller bort göra? Det förra ådagalägges af de många förändringar, vår Kyrko-Handbok undergått, och borttagandet af salt, ljus, olja, och den skarpa besvärjelseformeln vid döpelsen, förböner för de döda, att *viga lik* m. m., som fanns i våra äldsta Lutherska ritualer. Och den återgång, som röjer sig uti åtskilligt, som man på sednaste tiden sökt tillvägabringa, tyckes häntyda på det sednare. — Dessutom måste väl en utvecklingsprocess vara berättigad inom den protestantiskt Lutherska Kyrkan, ehuru ingalunda till den obegränsade utsträckning, som yrkas af många.

Hvad serskildt angår aflösningen eller tillsägelsen om syndernas förlåtelse, så synes mig äfven dess objectiva handling förutsätta en närmare pröfning af de biktande, så vida den skall afkunnas *ovilkorlig*. Jag kan ej komma ifrån den öfvertygelsen, att hvad Luther härom säger, och hvad som förekommer i äldre skrifter afser enskilda personer, som, bekymrade öfver sina synder, söka råd och tröst hos sin själasörjare. Att nu gå tillväga på samma sätt när presten har framför sig 6 å 800 menniskor och derutöfver, som ämna begå den heliga Nattvarden och af hvilka han kanske icke känner en tiondedel, synes mig vara ganska betänkligt. Sannt är, att Norrländska separatisterna förkasta absolutionsformeln i vår gällande Handbok med sina 3:ne genast i början specificerade vilkor: *uppriktig syndabekännelse, allvarlig bättring och levande tro*, och vilja hafva aflösningen afkunnad efter 1693 års ritual. För min del har jag gerna önskat, att detta blifvit dem längesedan medgifvet för att förekomma söndringen. Men med denna deras fordran sammanhänger en annan. De vilja icke hafva någon *communio cum impiis*, icke emottaga aflösning och begå den heliga Nattvarden tillsammans med dem, de

känna såsom obotfärdiga och ogudaktiga. De fordra således en pröfning och utgallring ibland de stora skaror, som anmäla sig till Skrift och Nattvard, hvarigenom den ovilkorliga aflösningens ord blifva mera berättigade. Men det är ej lätt att inse, huru denna pröfning och sofring nu skall kunna verkställas före aflösningen, sedan denna sednare blifvit sammanbunden och oskiljaktig från den Heliga Nattvardens offentliga begående i Församlingen. Emellertid lära vi väl alla vara ense derom, att delaktiggörelsen af den tillsagda syndaförlåtelsen visserligen är betingad af den biktandes sinnesbeskaffenhet och således vilkorlig. Äfvenledes förnekar ingen, att vilkoren för tillegnandet af syndaförlåtelsen måste med största eftertryck framhållas vid alla tillfällen, i predikningar, enskilda förmaningar, communionförhör och serskildt uti det föregående skriftermålstalet. Meningsskiljaktigheten består alltså deruti, huruvida äfven så att säga uti yttersta stunden, vid sjelfva tillsägelsen af syndaförlåtelsen, uti aflösningens askunnande böra upprepas några vilkor för syndaförlåtelsens emottagande; eller huruvida, sedan detta förut skett på tillbörligt sätt, aflösningsorden icke böra uppblandas med något omtalande af förenämnde vilkor. — Begge åsigterna hafva utan tvifvel icke så ovigtiga skäl för sig.

För den förstnämnde meningen kan anföras, att bland alla dem, som gå till Skrift, äro de fleste så sorglöse, att de oakadt alla föregående framställningar likväl icke skilja aflösningens objectiva förkunnande från dess subjectiva emottagande och således, då de anse begge delarne ske på samma gång, hemta stöd för sin säkerhet, om ej dervid tydligen säges dem hvad som fordras, om de skola kunna tillegna sig syndernas förlåtelse. Men emot detta skäl kan uppkastas den frågan: Huru många hafva genom de vilkor, som nu uppräknas: *uppriktig syndabekännelse, allvarlig bättring och rättskaffens tro*, blifvit väckta ur sin obotfärdighet eller bragta till närmare besinning af sitt andeliga tillstånd sedan 1811? — Vidare skulle det blifva ganska svårt och betungande för Prestens samvete att för en blandad menighet, af hvilka han kanske känner flere med obotfärdiga sinnen och ogudaktig lefnad, dem han ändå icke lagligen kan utesluta, nödgas afkunna en allmän syndaförlåtelse, utan att på samma gång säga dem ett *conditio sine qua non* för dess undfående. — Man kan väl också härvid fråga: bör presten just i aflösningen framhålla dessa vilkor för att lugna sitt samvete mot den inre förebråelsen att förut möjligen icke hafva gjort allt hvad som stått i hans förmåga för att väcka de biktande till en lefvande känsla af sin syndaskuld och uppriktigt begär efter nåd och förlåtelse?

Det förtjenar ock en serdeles uppmärksamhet, att uti 1693 års Handbok icke förekommer något om skriftermål och aflösning,

såsom offentliga Gudstjenst-handlingar, utan endast VII Capitlet: *Huru handlas skall med de sjuka och dem, som äro ängsliga öfver sina synder och tros svaghet.* Der stadgas, att sedan den sjuke bekänt sina synder, må presten säga: *Gud vare dig nådelig och styrke din tro, Amen;* samt ytterligare fråga: *Tror du, att Gud hafver gifvit prediko-embetet makt i sin Församling genom sitt helga ord till att förlåta synderna, och att min förlåtelse är Guds förlåtelse?* på hvilken fråga den sjuke svarar *Ja,* och derpå säger presten: *Ske dig som du tror. Och jag utaf vårs Herras Jesu Christi befallning förlåter dig dina synder, i namn Guds Faders och Sons och den Helge Andes, Amen.* När man nu vet, att 1693 års Handbok är i det närmaste lika med det förslag, som, efter att hafva blifvit handlagdt vid Riksdagarne 1598 och 1599, sedermera 1608 blef omarbetadt och vid Riksdagen 1611 pröfvadt, så kan man äfven deraf sluta, att Skrift och Aflösning från Lutherska Kyrkans äldre tider blifvit betraktadt såsom en enskild handling emellan själasörjaren och en öfver sina synder bedröfvad menniska, som vore sjuk eller eljest kände sig vara i andelig nöd. Derjemte är det ovedersägligt, att när prestens fråga: *tror du, att min förlåtelse är Guds förlåtelse?* sammanhålles med den biktandes svar *Ja,* och med prestens derpå följande tillsägelse: *Ske dig som du tror,* så ligger härutinnan ganska tydligt, att *Tron* är villkoret för tillsägensens uppfyllelse.

Vidare när den under samma tid eller kort förut år 1686 utgifna Kyrko-Ordningen uti sitt 8 Capitel och ännu mera den sedermera år 1734 utkomna Allmänna Lagen uti Missgernings-Balkens 3 Cap. 5 § vid äfventyr af verldsligt straff med den heliga Nattvardens offentliga begående oskiljaktigt sammanknöt deltagandet uti offentligt skriftermål och aflösning, så hade man väl vid denna förrättning icke någon annan ledning än det ofvannämnda sjunde Capitlet uti 1693 års Handbok. Man hade väl kunnat vänta, att, när sistnämnde Handbok angifver sig *äfven vara inrättad efter nya Kyrko-Ordningen,* något närmare skulle blifvit bestämdt i detta afseende, men bristen härutinnan blef först afhulpen genom 5:te Capitlet uti 1841 års Handbok.

Efter öfvervägande af allt detta synes mig man deraf kan härleda följande öfvertygelse:

När Presten efter samvetsgrann pröfning finner, att en enskild menniska, sjuk eller frisk, känner sin andeliga nöd och med verklig bedröfvelse uppriktigt längtar efter sina synders förlåtelse, bör aflösningen tillsägas honom, utan att vid sjelfva tillsägelsen tillägga några villkor.

Sedan uti det offentliga Skriftetalet i kyrkan villkoren för syndaförlåtelsen blifvit eftertryckligen lagda på de närvarandes hjertan, så bör vid aflösningens afkunnande hufvudsakliga

vigten fästas på Jesu Christi lidande och död såsom grunden för den syndaförlåtelse, som uttryckligen tillsäges hvar och en botfärdig och nådehungrande syndare.

Här äro nu fem olika förslag till Aflösningsformel under öfverläggning. Hvart och ett af dem synes mig innehålla allt hvad som uti aflösningen bör förekomma, men anmärkningar kunna göras emot alla, och de hafva sannerligen ej uteblifvit.

Uti nu gällande Handbok ställas villkoren främst, uppräknas så fullständigt och accentueras så starkt, att den egentliga tillsägelsen om syndernas förlåtelse och Jesu Christi förtjenst såsom dess grund synas för mången derigenom i någon mon undanskymda.

Mycket talar för den af Committerade föreslagna Biktfrågan, såsom egnad att väcka dem, som tillfrågas, till närmare besinning af det svar, de derpå skola afgifva, i likhet med de frågor, som vid Confirmationen framställas till Nattvardsungdomen. Men då den rönt en allmän motsägelse af hemmavarande embetsbröder, och det icke kan nekas, att frågans framställning till besvarande af en stor menighet ingalunda är lämplig jemte åtskilliga andra betänkligheter, som icke sakna sin vikt, så kan jag icke tillstyrka bifall till Committerades förslag, som i öfrigt har den närmaste likhet med det nu brukliga.

Emot det första alternativet af hvad Pastoral-Afdelningens minoritet föreslagit, har man anmärkt, att sjelfva syndabekännelsens afläggande icke kan vara något betyg på ett botfärdigt hjerta, som söker nåd och tillgift; äfvensom denna formel synts för mången nog lång.

Det andra alternativet börjar med samma ord som i nu gällande Handbok och ställer främst de subjectiva villkoren för syndaförlåtelsen, hvarigenom aflösningen tränges något undan.

Emot Afdelningens förslag hafva också blifvit riktade många anmärkningar. Att alla af dem äro obefogade, kan visst icke påstås. Men hvar finnes en af menniskor i ord uppfattad mening, mot hvilken icke hvar och en från sin ståndpunkt kan hafva något att erinra? Mig synes likväl detta hafva något företräde framför de öfriga. Det ställer främst Jesus Christus eller Guds nåd i Christo, som är syndaförlåtelsens grund. Det innehåller en bestämd tillsägelse af syndernas förlåtelse. Utan att uppställa några frågor eller uttryckliga villkor, heter det: *jag tillsäger hvar och en af eder, som af botfärdigt och nådehungrande hjerta denna bekännelse aflagt hafver, syndernas förlåtelse.* Detta synes mig vara kort, enkelt och hjertligt och derjemte sannfärdigt äfven i sin tillämpning. Att de tillämnade nattvardsgästerna, som aflagt syndabekännelsen, härigenom genast serskiljas uti 2:ne afdelningar, är ju ingenting annat än hvad vår Frälsare sjelf gör uti de

mest innehållsrika ord, som blifvit talade på jorden: Joh. 3 Cap. 16 v., och detta synes mig vara betänkligt att i sjelfva aflösningen alldeles underlåta.

Biskop Björck: Jag vill nu endast yttra den mening, att, derest ej Afdelningens förslag antages, jag mest är böjd för Prosten Melanders modification af det 2:dra alternativet. Mot nämnde alternativa förslag hade jag egentligen det att anmärka, att der ej förekom något om "nådehungerande hjerta". Enligt Prosten Melanders förslag kommer detta uttryck nu in, hvarigenom också man får bättre förklaradt, hvad som förstås med "uppriktig syndabekännelse"; äfvensom genom samma förslag ordet "denna" kommer närmare den föregående meningen, hvarigenom Professor Lindgrens anmärkning mot det lösa sammanhanget försvinner. För min del är jag sålunda benägen att antaga ifrågavarande modification, hvaremot jag med Professor Lindgren instämmer deri, att Laurentii Petri formulär torde vara mindre lämpligt för nuvarande tid. Hvad Professor Lindgrens eget förslag beträffar, kan jag ej rätt finna mig dervid, och tror för öfrigt, att det der förekommande ordet: "förlåtit" rättare bör heta "förlåter". På grund af hvad jag sålunda anført vill jag näst Afdelningens förslag rösta för det af Prosten Melander modifierade.

Prosten Millén: "Då meningarne i denna fråga, såsom af discussionen nu visat sig, äro så delade, och då flere talare yttrat sig för det af minoriteten inom Afdelningen framlagda förslaget N:o 2, men en förändring i denna formel tillika blifvit föreslagen, anser jag för min del rådligast att till Pastoral-Afdelningen återremittera ärendet för att omarbета ifrågavarande förslag N:o 2 i den af Prosten Melander antydda syftningen, på det Afdelningen måtte underkasta denna redactionsförändring nödig granskning. Jag vågar alltså vördsamt hemställa, att det af Afdelningens minoritet föreslagna alternativet N:o 2 måtte af Högvärldiga Ståndet öfverlemnas till Pastoral-Afdelningens behandling, helst det torde hafva sina svårigheter att nu ingå i en närmare granskning af den ifrågasatta förändringen.

Contracts-Prosten Holmberg: I denna oändligt vigtiga sak skulle äfven jag önska att med några ord gifva min mening tillkänna. Af samma skäl, som här af Contracts-Prosten Emanuelsson nyss blifvit framställt, ämnade jag verkligen i början rösta för bifall till Pastoral-Afdelningens förslag, ty äfven jag är högligen rädd för att i sjelfva absolutionens högtidliga stund något hyende skulle läggas under säkerheten. Men jag bekänner öppet, att jag hittills ej haft fullt klar insigt i det ifrågavarande ämnet. Genom den vidlyftiga discussionen har det emellertid nu blifvit mig fullt tydligt, att minoritetens

2:dra alternativ vore det lämpligaste att antaga både för innehålllets egen skull, och såsom mest lika det nuvarande formuläret, samt nära anslutande sig till den föregående syndabekännelsen. Dock anser äfven jag de båda punkterna i berörde förslag för mycket åtskilda och skulle helst se, att ordställningen blefve sådan, att efter ordet "synder" med ändring af punkten till comma följde: Och denna edra synders förlåtelse tillsäger jag eder nu, på vår Herras Jesu Christi befallning, i Guds, Fadrens etc. Då det emellertid ej är rådligt att här på stående fot vidtaga några redactions-förändringar, och då förevarande sak är den viktigaste i hela Handboks-förslaget, finner jag det vara ytterst angeläget, att vi icke förhåsta oss med afgörandet, utan uppskjuta detta, tills det 2:dra alternativet genom en återremiss blifvit omarbetadt, och först sedan detta skett definitivt besluta, hvilketdera af de nu föreslagna formulären skall antagas.

Prosten Ljungdahl: Min mening hade ej varit, att en återremiss skulle ega rum, hvarigenom ingen vinst torde uppkomma, utan snarare den skadan, att frågan sannolikt ånyo blir föremål för en lång öfverläggning; men derest en återremiss verkligen beslutas, hemställer jag, om det ej vore mindre lämpligt och mindre öfverensstämmande med hvad som här under discussionen yttrats, att denna återremiss skedde i ändamål att förbättra endast ett visst förslag. Mig förefaller det bättre, att Afdelningen får taga alltsammans i förnyadt öfvervägande.

Prosten Melander: När jag nyss hade ordet, trodde jag ej, att mitt då framställda förslag skulle föranleda återremiss. Om nu, såsom Prosten Ljungdahl yrkat, alltsammans skall återremitteras, blir ju detta för Afdelningen att ånyo börja det mödosamma arbetet. Hellre förenar jag mig då med Prosten Millén, som önskat, att endast det 2:dra alternativet skulle till Afdelningen återförvisas för att der ytterligare granskas i den syftning, jag tagit mig friheten att föreslå.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag är förekommen af Prosten Ljungdahl och anser det vara ensidigt och oformligt att till Afdelningen endast återremittera *ett* af förslagen, hvarigenom alla de öfriga förqväfvas. Jag får sålunda motsätta mig en återremiss af endast minoritetens 2:dra alternativ, och yrkar, att hellre alltsammans måtte till Pastoral-Afdelningen återförvisas för att sätta Afdelningen i tillfälle att på grund af den förda discussionen modifiera hvilketdera som helst af de framställda förslagen.

Härmed slutades discussionen, hvarpå *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* framställde proposition på bifall till Ut-

skotts-Afdelningens förslag, hvilken proposition med blandade Ja och Nej besvarades, hvarjemte votering begärdes.

Fråga uppstod nu om hvad som vid den blifvande voteringen skulle utgöra contra-proposition, och blef, sedan Ståndet med Nej besvarat *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* framställningar derom, att till contra-proposition skulle antagas dels det förra af de 2:ne bifogade alternativa förslagen, dels återremiss af hela punkten, följande voterings-proposition godkänd för utrönande af hvad som vid hufvudvoteringen skulle utgöra contra-proposition.

Den som vill, att contra-propositionen ställes på hufvudsakligt godkännande af det sednare bland de bifogade alternativa förslagen, likväl med förklarande, att detsamma bör återmitteras för vinnande af de förändringar, hvartill öfverläggningen hos Ståndet kan gifva anledning, röste Ja; den det icke vill, röste Nej; vinner Nej, har Ståndet till contra-proposition antagit Professor Lindgrens förslag att godkänna Committerades sid. 84 i det underdåniga Handboks-Förslaget framställda ordalydelse af absolutions-formuläret, men med den förändring, att efter ordet "*skull*" komma i stället för frågetecken användes och att omedelbart derpå följde: "*så försäkrar jag*" etc.

Voteringen, i behörig ordning verkställd, befanns hafva utfallit med 21 Ja och 13 Nej, hvadan till contraproposition blifvit antaget det förslag, som Ja-propositionen innefattade.

Derefter företogs hufvud-voteringen öfver följande godkända voterings-proposition:

Den som godkänner det af Pastoral-Afdelningens majoritet sid. 84 framlagda förslag till absolutions-formulär, röste Ja; den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, har Ståndet ansett det sednare af de (sid. 85) bifogade alternativa förslag böra i det hufvudsakliga godkännas, men återremitterat detsamma för vinnande af de förändringar, hvartill öfverläggningen hos Ståndet kunde gifva anledning.

Voteringen, i behörig ordning verkställd, befanns hafva utfallit med 14 Ja och 21 Nej, och hade Ståndet sålunda fattat det beslut, som Nej-propositionen innehåller.

Afdelningens tillstyrkta ordförändring sid. 85 rad. 10 *gil-lades*.

Sjette Capitlet.

Om serskildt Skriftermål och sjukas Nattvardsgång.

Den föreslagna förändrade ingressen till detta Capitel godkändes.

Vid fråga om de å sid. 87 rad. 15 etc. förekommande Aflösningsorden begärdes ordet af

Kongl. Hofpredikanten **Wensioe**, som yttrade: Denna absolutionsformel beror, så vidt jag ej misstager mig, i någon mon af den föregående, hvarföre det väl vore bäst att till Afdelningen återremittera äfven denna, i händelse Afdelningen eller Ståndet skulle finna någon rättelse behöflig i följd af det öfver föregående formulär redan fattade beslut.

På derom gjord framställning förklarade Ståndet, att ifrågavarande aflösningsord borde till Pastoral-Afdelningen *återremitteras* i sammanhang med den vid 5:te Capitlet beslutade återremiss, beträffande aflösningsformuläret.

Här afbröts föredragningen af Pastoral-Afdelningens förutnämnda Betänkande för att i följande Plenum fortsättas.

§ 4.

Föredrogs och *lades på bordet Constitutions-Utskottets* Memorial N:o 10, angående de af Bonde-Ståndet såsom dess gemensamma tanke framställde anmärkningar vid *Constitutions-Utskottets* i memorialet N:o 8 föreslagne grundlagsförändringar, rörande Riks-Styrelsens förande i vissa fall m. m.

§ 5.

Föredrogs och *lades på bordet Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 62, angående föreslagna jernvägs-stamliniers utförande och dertill erforderliga medels anvisande.

§ 6.

Upplästes och *lades till handlingarne* följande från de respective Med-Stånden ankomne Protocolls-Utdrag, nemligen från Vällofliga Borgare-Ståndet N:is 234 och 240 samt från Hedervärda Bonde-Ståndet N:is 272—274.

§ 7.

På derom gjord anhållan beviljade Ståndet Lector *Sondén* ytterligare 8 dagars ledighet från Riksdagsgöromålen, räknad från den 21 innevarande månad.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m.

Ut supra.

In fidem.

S. H. *Almqvist*.

Den 23 Maj.

Plenum kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades Protocollet för den 16 i denna månad f. m.

§ 2.

Med anledning af förekomne ömmande omständigheter beviljade Ståndet uppå derom gjord anhållan Prosten *Gahne* ytterligare ledighet från Riksdagsgöromålen till Fredagen den 5 nästkommande Juni.

§ 3.

Vid ånyo skedd föredragning af *Constitutions-Utskottets* Memorial N:o 10, angående de af Bonde-Ståndet såsom dess gemensamma tanke framställda anmärkningar vid Constitutions-Utskottets i Memorialet N:o 8 föreslagna grundlagsförändringar, rörande Riks-Styrelsens förande i vissa fall m. m., ansågs ifrå-

gavarande Memorial å Preste-Ståndets sida icke erfordra annan åtgärd än att *läggas till handlingarne*.

§ 4.

Föredrogs ånyo och *bordlades Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 62, angående föreslagna jernvägs-stamliniers utförande och dertill erforderliga medels anvisande.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen tillkännagaf, att efter samråd med Landtmarskalken och de öfriga Ståndens Talmän det ansetts lämpligt att börja de gemensamma öfverläggningarne rörande ofvannämnde Utlåtande Thorsdagen den 4 nästkommande Juni i stället för Onsdagen den 3 i samma månad, hvilken sednare dag till en början varit föreslagen, men vid närmare öfvervägande funnits mindre lämplig, enär det icke vore ur vägen att före de gemensamma öfverläggningarne hafva ett Plenum för behandling af ärenden, som under tiden kunde till Stånden inkomma, och man dessutom tänkt, att en eller annan under Pingsthögtiden önskade vara från hufvudstaden borta och således med nöje skulle se den föreslagna förändringen; och hade man förmodat, att de gemensamma öfverläggningarne icke skulle komma att upptaga längre tid än tre dagar, samt af denna anledning beslutat att jemte ofvanstående förslag till Stånden hemställa, att berörde Utlåtande måtte hos dem till behandling företagas första gången Måndagen den 8 nästkommande Juni, hvaremot, i händelse öfverläggningarne skulle upptaga kortare tid, än hvad man, enligt hvad ofvan blifvit nämndt, förmodat, redan Lördagen den 6 Juni några mindre ärenden möjligen kunde i Ståndens Plena förekomma.

Till hvad sålunda föreslaget och hemställdt blifvit lemnade Ståndet sitt *bifall*.

§ 5.

H. H. Erke-Biskopen och Talmannen tillkännagaf vidare, att han af Kongl. Maj:t i Nåder erhållit ledighet från Riksdagsgöromålen från och med denna dag till och med Thorsdagen den 28 i denna månad, under hvilken tid *H. H.* vore sinnad att i embets-ärenden företaga en resa till Upsala.

§ 6.

Fortsattes föredragningen af *Enskilda Utskottets Pastoral-Afdelnings* Betänkande N:o 2, öfver det af Committerade omarbetade och år 1856 af trycket utgifna förslag till en förbättrad Kyrkohandbok, hvarvid i ordning förekom:

Åttonde Capitlet.

Om Brudvigseln.

Vid föredragningen af Afdelningens förslag till den sid. 95 förekommande inledningen till brudvigseln, erhöll

Professor **Lindgren** på begäran ordet och yttrade: Då Herr Erke-Biskopen och Tahnannen redan varit på väg att framställa proposition på bifall till Afdelningens nu föredragna förslag till inledning till brudvigseln, utan att någon anmält sig att i ämnet tala, finner jag mig, så gerna jag än hade sett, att jag af någon annan blifvit förekommen, försatt i nödvändighet att mot förslaget uppträda, alldenstund jag hvarken i stilistiskt hänseende kan detsamma godkänna, eller kan finna mig med dess innehåll belåten. I likhet med Committerade har Afdelningen företagit sig att till grund för sitt förslag lägga den allocution, som läses i nu gällande Handbok, och gjort till sin uppgift att deruti söka inlägga en mera biblisk anda. Följden af detta försök har blifvit, att det nya förslaget företer en serdeles brokig blandning af gammalt och nytt, af ny-academisk retorik och biblisk enkelhet, och således blifvit ett fullständigt mosaik-stycke. Att den nu gällande inledningen till brudvigseln, så väl hållen den än i sin riktning är, dock i allmänhet saknar biblisk anda, och på mera än ett ställe lider af hvad man kallar falskt pathos, kan icke förnekas. Den har dock med uppbyggelse hitintills blifvit inom församlingen begagnad, och hade sålunda kunnat enligt min tanke fortfarande bibehållas. Men då det nu ej är värdt att mera tala härom, måste frågan blifva, om en med lätt hand verkställd omarbetning bör försökas, eller hela stycket omskrifvas. Jag yttrade mig sistlidne Riksdag för den förra meningen, men tror mig dock nu böra afstå derifrån, sedan jag sett, till hvilken grad det nu föreliggande omarbetningsförsöket misslyckats både för Committerade och för Afdelningen, hvaraf det bäst visar sig, huru svårt det är att sätta nya lappar till ett gammalt kläde. Jag håller således nu före, att hela allocutionen måste omskrifvas utan all hänsyn till dess nu varande lydelse. Men den stilistiska vidunderligheten i Afdelningens förslag är dock ej det enda skäl, hvarföre jag måste detsamma underkänna. Sammanhanget mellan flere af dess perioder synes mig nemligen vara så lösligt, att äfven till afhjelpande af denna brist en omarbetning lärers blifva nödvändig. Jag torde vara skyldig att framlägga några bevis för detta mitt påstående. Mot den tanken, som innehålles i denna period: "Det hus, der "äakta makar bo, vill Herren hafva till Sitt hus, der Han var-"der känd och ärad" m. m., kan väl med skäl invändas, att

detta gäller icke mera om "det hus, der äkta makar bo" än om alla andra människoboningar, alldenstund Guds vilja är, att hvarje människas hjerta skall vara ett Hans tempel; men då med denna inledande period genom partikeln "derföre" sammanbindes den nästföljande "derföre är ock Herrans vilja, att "mannen skall älska sin hustru" m. m., frågar jag, om skälet till den mannen enligt Guds vilja åliggande kärleken till sin hustru, mera än till alla andra christliga dygder, kan sägas innehållas i det i den föregående perioden angifna förhållandet, "att Herren vill vara känd och ärad i det hus, der äkta makar bo". Mig förefaller denna tankegång lika löslig, som om någon af den prämisen, att Gud i alla människoboningar vill kännas och äras, droge den speciela conclusionen, att en hvar af oss bör älska sin nästa såsom sig sjelf. Lika svagt synes mig ock sammanhanget vara mellan denna och den näst följande perioden, hvilket sammanhang förmedlas af partikeln "ty", här liktydig med "följaktligen". I den föregående perioden är taladt om mannens pligt att älska sin hustru, och hustruns att älska och lyda sin man; och af dessa inbördes pligter drages nu medelst sammanbindnings-partikeln "ty" den slutsatsen, att "det ligger makt uppå, att de, som i äkta Ståndet ingå — (detta talesätt, vare det sagdt in parenthesi, behagar mig icke. Jag vill hellre sätta: "Man och hustru") — "bedja Gud om nåd att med hjertan, helgade af Hans Anda, obrottsligen hålla sitt äktenskapsförbund, och med Hans ord för ögonen troget vandra i sin kallelse"; en tankegång, hvilken förefaller mig lika löslig, som om någon af människokärlekens allmänna pligt droge den ännu allmänare slutsatsen, att alla människor böra troget vandra i all deras kallelse. Vidare vill jag anmärka den oegentligheten, som ligger deruti att på deras läppar, som skola "ingå" i äkta Ståndet, lägga böneord, som afse hållandet af det äktenskapsförbund, hvaruti de ännu icke ingått. Man beder väl serdeles oegentligt om kraft att uppfylla ett förbund, som ännu icke blifvit afslutadt. När det slutligen heter, att "begynnes och fortsättes äktenskapet sålunda efter Guds vilja, då främjas genom denna förening "en rätt lycka och salighet", så kan jag väl icke tro, att prædicats-ordet "rätt" skall äfven höra till ordet "salighet", emedan jag icke vet hvad dermed skulle menas, men anmärker det orythmiska i uttrycket, då det ena substantivet har ett prædicat, hvilket det andra saknar. Jag hade heldre sett, att man i stället för "rätt lycka och salighet" hade sagt: "jordisk lycka och evig salighet".

Jag anhåller på grund af nu gjorda anmärkningar, att detta stycket till Afdelningen måtte återremitteras, och uppmanar vördsamt, i händelse Ståndet så beslutar, Afdelningen att vid uppgörandet af ett nytt förslag helt och hållet afstå från det sannolikt fruktlösa bemödandet att lägga nu gällande allo-

cution

caution till grund för den, som bör föreslås att antagas i dess ställe.

Kongl. Hofpredikanten Wensioe: Så till vida öfverensstämmer jag med Professor Lindgren, att jag anser den ifrågavarande inledningen vara skriven i två tonarter. Likväl tror jag, att de framkastade anmärkningarne i högre grad gälla Afdelningens än Committerades förslag, hvilket jag slutar deraf, att af alla anmärkningarne blott den första drabbar Committerades förslag, då deremot alla de öfriga röra Afdelningens. Hvad som blifvit anmärkt vid meningen, "det hus, der äkta makar bo, vill Herren hafva till Sitt hus", träffar båda förslagen. Professor Lindgren har anmärkt, att hvarje hus bör vara ett Herrans hus. Det medgifves gerna, men ett hus i den mening, hvori ordet här förekommer, är liktydigt med den christliga familjen, och denna hvilar på äktenskapet såsom sin religiösa och sedliga grundval, hvadan jag anser, att uttrycket låter försvara sig. Äktenskapet är den enda christliga grundvalen för sådana föreningar, som här kallas hus, och i dettas begrepp ingå äfven alla de medlemmar, som tillhöra den christliga familjen, såsom barn, tjenstefolk m. m., ehuru i verkligheten stundom några af dessa medlemmar kunna saknas. Öfriga anmärkningar gillar jag i allo och måste serskildt anmärka, att der den contrast, som den siste talaren framhöll, synes mest skärande, nemligen vid den mening, som börjar med orden: "Derföre är ock Herrens vilja", Afdelningen företagit sig att omarbete Committerades förslag. Der heter det sedan: "så ock att hustrun skall vara sin man underdånig såsom Herranom" etc. Der är således både hvad som rörer mannen och qvinnan hållet i rent biblisk stil. I Afdelningens förslag åter, hvarest det talas om kärlek och undergifvenhet, är deremot hvad som rörer mannen uttryckt på ett bibliskt, men hvad som rörer qvinnan på ett academiskt, rhetoriskt sätt. Skulle jag göra ett val emellan Afdelningens och Committerades förslag, skulle jag lemna det sednare företrädet, ty det är icke till den grad ett "mosaik-arbete" som det förra; men derföre vill jag ej påstå, att samma förslag icke skulle behöfva omarbetning. För öfrigt instämmer jag i slutorden af den siste talarens yttrande, att Afdelningen bör afstå från alla försök att till ett helt sammansmälta Committerades förslag med hvad 1811 års Handbok i ämnet innehåller.

Doctor Nordlander: Af hvad de föregående talarne yttrat vill det synas, som skulle Afdelningen hafva förspillt den möda, som blifvit nedlagd på detta stycke, och nekas kan ej, att anmärkningarne hafva sin grund. Också måste det alltid vara ett bland de svåraste göromål att sätta nya lappar på gamla.

malt kläde. Afdelningen har dock icke gjort sig mera ansvarsskyldig än Committerade, ty den har trädt i deras fotspår, och hade troligen icke kommit att så noga granska denna del af förslaget, hade icke en mängd anmärkningar emot densamma förekommit så väl från landsorten som i allmänna tidningar. Man har klandrat, att Afdelningen uteslutit det Paulinska uttrycket: "hustrun skall vara sin man underdånig." Att ordalagen äro bibliska och lätta att förstå, medgifves, men de kunna också missförstås. Hustrun står ej i ett sådant underdånighetsförhållande, som 1693 års Handbok synes vilja antyda, eller att mannen skulle kunna traktera henne, huru han behagar. Som sagdt är, ordet underdånig kan missförstås och ansågs derföre böra utbytas mot det, som uttryckligen betecknade den ifrågavarande egenskapen, nemligen undergifven, kärleksfull, eller något dylikt. Hvad angår det bristande sammanhanget, som skulle bestå deruti, att det vore onödigt att fästa sig vid *ett* hus, då Herren vill hafva hvarje hus till sitt, skulle jag tro, att man med skäl kan säga, att Herren företrädesvis till sitt hus vill hafva det, der äkta makar bo, och hvarföre? Jo derföre, att plantor der skola uppdragas till Guds ära. En erinring härom synes vara på sitt rätta ställe uti introitus, och jag finner således den häremot framkastade anmärkningen sakna gällande kraft. Sammanbindningsordet "derföre" kan väl tydas så, att det förefaller mindre riktigt, men är det säkert, att äkta makars hem skall vara ett Herrans hus, en Herren helgad boning, der makarne i christlig kärlek lefva tillsammans, huru skall detta visa sig, om icke derigenom, att mannen älskar sin hustru. Således är det viktigt, att kärleken der uppenbarar sig. När man nu genomgått makarnes inbördes skyldigheter, så blir öfvergången: "Ty ligger der makt uppå, att de, som i äkta ståndet ingå" &c. I afseende härå har man invändt, att det vore riktigare att säga "ingått" än "ingå"; men då här är fråga om dem, som i denna stunden stå framför presten och således i sjelfva verket *ingå* i äktenskapet, och icke om dem, som redan ingått och följaktligen hört dessa orden, kan jag ej finna, att i de af Afdelningen föreslagna orden ligger något oriktigt. I fråga om orden "rätt lycka och salighet" kunna meningarne vara delade. Committerades förslag, enligt hvilket det skulle heta "den högsta lycksalighet på jorden", föreföll Afdelningen möjligen något för mycket tilltaget. Slutligen vill jag nämna, att det icke varit Afdelningens mening att på något sätt förklara eller förringa Committerades förslag, utan har Afdelningen endast på grund af gjorda anmärkningar velat framlägga sitt förslag, som i händelse af återremiss väl kan ytterligare begrundas, men svårligen vinna någon betydligare förbättring. Sannt är, att förslaget är hållet i två hvarandra olika tonarter. Den förste talaren önskade, att man i denna introitus till brudvigseln, sådan den förekommer i 1811 års Handbok, kun-

de ingjuta en rätt biblisk anda. Ja, önskligt vore, om ett lyckligt försök i den vägen kunde åstadkommas, men det möttes af stora svårigheter. För min del anser jag, att inledningen väl kan återremitteras, men att den är ganska antaglig äfven sådan den nu af Afdelningen blifvit föreslagen.

Contracts-Prosten Landgren: Jag har i Afdelningen icke kunnat lemna mitt bifall till den föreslagna inledningen till brudvigseln, emedan den oaktadt någon förbättring ännu lider af samma brist på logisk bestämdhet och deraf följande slapphet i uttrycken som Committéens. Först heter det, att *Gud gaf dem den välsignelsen, att de skulle såsom äkta makar lefva tillsammans.* Väl är det Guds vilja och befallning, att man och qvinna skola lefva tillsammans i äktenskap, men att sammanlefnaden i sig sjelf är någon välsignelse, vederlägges af en beklaglig erfarenhet. Mig synes uttrycksättet för ingen del tillfredsställande. Då Committéen sammanfattat alla kvinnans pligter i uttrycket *underdånig*, synes den ej vara skyddad af det Paulinska citatet, emedan Paulus visst här icke hade i sinnet någon inledning till brudvigseln, hvori en litet utförligare skildring af en hustrus pligter synes vara på sin plats. Den ändring, som Afdelningen i denna punkt föreslagit, förtjenar derföre synnerlig uppmärksamhet; särdeles som det uteslutande framhållandet af underdånigheten under nuvarande förhållanden är egnadt att framkalla tvist och övilja. Professor Lindgren har redan anmärkt mattheten i orden: *Det hus, der äkta makar bo, vill Herren hafva till sitt hus.* Jag kan derföre inskränka mig att i denna punkt instämma med denne talare. Vidare ställes den jordiska staten och den triumferande församlingen i himmelen jemte hvarandra såsom membra divisionis med uteslutande af församlingen på jorden. Man lär vilja inhysa den sednare i någon af de två förra; men den synes mig för vigtig för att så skjutas i skuggan. Slutligen må det anmärkas, att Committéen bibehållit frasen: *den högsta lycksalighet på jorden*, som synes mig vara den sämsta i 1811 års inledning. Oaktadt jag egnar min vördnad åt den höga christliga ton, som genomgår ifrågavarande förslag, anser jag en ytterligare omarbetning alldeles oundgänglig.

Biskop Björck: Vid bearbetningen af detta stycke har det ock för Afdelningen visat sig, att stora svårigheter möta, isynnerhet då man vill tillvägabringa en förmedling mellan hvad vi hafva med dess mera moderna stil och det mera bibliska uttryckssätt, som fanns före 1811. Likväl kan jag ej finna, att vi till den grad misslyckats, som en eller annan granskare här tyckts antyda, ehuru ofullkomlighet gerna erkännes. Sammanhanget i det föreslagna inledningsstycket till brudvigseln synes mig vara följande. *Först* omtalas äktenska-

pets stiftelse och närmaste ändamål. Sedan visas, huru *ändamålet är heligt*, och huru deraf följa *heliga förbindelser*. Det *förra* framställles i den period, som börjar med orden: "det hus, der äkta makar bo" o. s. v. Emot denna mening har anmärkts, att detsamma kan sägas om hvarje hus, att det nemligen bör vara ett Herrans hus; men den närmare bestämmningen ligger i det följande: "der Han varder känd och ärad och der i Hans fruktan medlemmar uppfostras" m. m. Detta gäller egentligen om det familjelif, som har sin rot i äktenskapet. Snarare kan det anses i denna mening mindre lämpligt att jemte "samhället på jorden" nämna "Guds eviga rike i himmelen"; men detta har sin början i nåderiket, som alltså äfven kan anses äsyftadt. Det *sednare* eller de af äktenskapets ändamål härflytande heliga *förbindelserna* angifves i meningen: "derföre är det ock Herrens vilja" o. s. v. Committerades uttryck "underdånig" har blifvit ändradt till det något mildare ordet *undergifvenhet*, som synes vara en vigtig förklaring af det förra; helst då enligt Pauli ord, Tit. 2, "*kärlek*" blifvit tillsatt. Hvad olikhet i stil inom stycket angår, skulle denna anmärkning nästan endast träffa en enda rad: "ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus", eller måhända endast det första ordet: *ömt*. Det öfriga är bibliskt enligt 1 Cor. 7 och skapelsehistorien. För att nu kunna motsvara de i det föregående framställda heliga ändamålen och förbindelserna, behöfves ock bedja Gud, såsom i den följande meningen yrkas; och då skall den sällhet följa, som slutligen antydes. I afseende på uttrycken: "rätt lycka och salighet" är meningen, att ordet "rätt" endast hörer till det förra ordet; ty *saligheten* kan ej vara både rätt och orätt såsom *lyckan*.

Häruti instämde Prosten *Melander*.

Domprosten *Björling*: Emot Committerades förslag hafva åtskilliga anmärkningar blifvit gjorda dels af Afdelningens ledamöter dels af andra. Dessa anmärkningar hafva väl blifvit besvarade af en bland Committerade, men det må tillåtas mig att tillägga några få ord. Biskop Björck har i min tanka riktigt angifvit orsaken till de föreslagna begynnelseordens införande. En talare har fäst sig vid uttrycket, "och gaf dem den välsignelsen", och anmärkt, att här borde i stället förekomma en befallning, men de båda begreppen äro här svåra att skilja åt. Vidare har man yttrat åtskilligt om lämpligheten af den ordning, Afdelningen föreslagit i afseende på de ämnen, som böra förekomma i denna introitus. Jag för min del tror, att det är rätt att först tala om förbindelserna och sedan om ändamålet, att således Committerades förslag, hvad sammanhanget och ordningen emellan ämnena vidkommer, har företrädre framför Afdelningens och att förbindelserna blifvit af

Committerade rätt angifne, så att först omnämnas, att mannens pligt är att älska sin hustru, och deremot sättes kvinnans underdånighet. Då man berör kvinnans ställning, bör man icke fästa sig vid ordet underdånighet i dess alldagliga betydelse, utan besinna, att ordet här sammanfaller med kärleken, så att det blir en kärlekens underdånighet. Vill man emedlertid icke hafva orden i all deras bibliska nakenhet, så kan man ju följa Afdelningens förslag utom hvad beträffar orden "ömt deltaga", mot hvilka jag protesterar, emedan de strida emot den liturgiska stilen. Sedermera har man anmärkt emot uttrycket "uppföstras för det menskliga samhället på jorden och för Hans eviga rike i himmelen", att församlingen på jorden icke omnämnas, men då Guds eviga rike i himmelen har sin början i nåderiket på jorden, kan äfven detta anses vara åsyftadt. I den följande punkten har Afdelningen sagt, att makarne skola bedja Gud om nåd att troget vandra tillsammans. Här handlas blott om bönen för uppfyllande af makarnas bestämmelse, då deremot Committerade begagna uttrycket "lefva med hvarandra", hvilket i min tanka framför Afdelningens förslag eger ett bestämdt företräde, ty blott när makarne på detta sätt lefva tillsammans, blott då fortsättes äktenskapet efter Guds vilja. Hvad slutligen beträffar den tadlade meningen: "der främjas — — — den högsta lycksalighet på jorden", så medgifves gerna, att den smakar något af formuläret i 1811 års Handbok. För min del yrkar jag på anförda skäl bifall till Committerades förslag och tror ej, att något gynnsammare resultat vinnes, om man beviljar återremiss eller söker att åstadkomma någon amalgamation emellan 1811 års Handbok och Committerades förslag.

Doctor Sæve: Det är naturligt, att meningarne i denna punkt skola vara olika, och det må derföre icke illa bedömas, om hvar och en på sin väg söker komma till det bästa möjliga. Committerades bemödande att göra formuläret mera dogmatiskt och bibliskt förtjenar all aktning; men man har lika litet rätt att misskänna Afdelningens afsigt att återföra det samma till mera likhet med 1811 års Handbok, detta sednare så mycket heldre, som man icke kan neka, att innehållet ändock låter försvara sig och att det vore bra att ändra så litet som möjligt. I 1811 års Handbok finnes verkligen mera enkelhet och om än Committerades förslag är mera till formen dogmatiskt, så är det ej derföre mera bibliskt. Man bör ej förbise grannlagenheten i de nttryck, 1811 års Handbok begagnar. Det heter der om ett af hufvudföremålen för äktenskapet: "Äktenskapet är af Gud sjelf stiftadt till samhällets bestånd." Jag hemställer, om ej detta är mera grannlaga än att i första punkten tala om släktets förökelse. Vidare heter det om mannen, att hans pligt är, "att älska och ära sin hustru, och, genom förstånd och välvilja, mer och mer söka att

vinna hennes förtroende." Är det icke både tankeriktigt och värdigt att ställa till mannen en sådan uppmaning, som likväl icke i de sednare förslagen har något motsvarande. Föresättningen enligt 1811 års Handbok lyder: "Så bör ock hustrun med kärlek och tillgifvenhet möta sin man, ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus och så skicka sig, att hon må tackas den make, hvilken hon gifven är till hjälp". I stället hafva Committerade ansett, att man borde här inlägga en dogmatisk grundsats och deras förslag innehåller följande: "Herrans vilja är, att mannen skall älska sin hustru, såsom Christus älskade församlingen och hafver utgifvit sig sjelf för henne; så ock, att hustrun skall vara sin man underdånig såsom Herranom, ty mannen är qvinnans hufvud, såsom Christus är församlingens hufvud." En tänkande christen kan väl fatta detta i sitt djup, men uttrycket är icke alldeles adæquat, då individens kärlek till sin maka ej kan ställas i egentlig jemförelse med Christi collectiva kärlek till församlingen. För öfrigt tror jag, att männen i allmänhet ej behöfva erinras om sitt husbondevälde.

I min tanka hade således 1811 års Handbok bort i hufvudsaken tjena till mönster; dock medgifver jag, att slutet af bönen med skäl kan anses fordra förbättring, ty det är hållet i temligen verldslig stil; men med Professor Lindgren instämmer jag deri, att orden "den högsta lycksalighet på jorden" icke utaf Afdelningen blifvit på ett lyckadt sätt återgifna med "en rätt lycka och salighet", utan i stället bort heta "jordisk lycka och evig salighet." Afdelningens förslag bör efter min åsigt föredragas Committerades, men åtskilliga jemkningar behöfvas, och jag instämmer med den förste talaren deri, att dessa jemkningar troligen bäst kunna åstadkommas, om denna del af Betänkandet återremitteras.

Professor Lindgren: Doctor Nordlander har lagt mig ord i munnen, dem jag aldrig sagt; ty långt ifrån att hafva uppmanat Afdelningen att för händelse af en återremiss af denna punkten söka i 1811 års formulär ingjuta en mera christlig och biblisk anda, hvilket bemödande jag numera anser fruktlöst, har jag uttalat min önskan, att man måtte företaga sig styckets omarbetning ifrån grunden. Biskop Björck har genom sitt anförande gifvit mig anledning att öka mina förut gjorda anmärkningar med en ny. Han har nemligen sagt och sökt bevisa, att den period, som börjar med orden: "Det hus", motsvarar och närmare utvecklar äktenskapets i förra punkten omtalade "ändamål", då deremot den period, som börjar med ordet "Derföre", innehåller en utredning af äktenskapets i samma punkt omrörda "förbindelser." Om nu så är, hvilket jag icke vill bestrida, så ligger det ju alltid Afdelningen till last att vid sin omkastning af dessa begge perioder, hvilka i Commit-

terades förslag intaga omvänd plats, hafva uraktlåtit att göra enahanda omkastning i den mening, som föregår dessa båda perioder; hvilken då obestriddigen lärer böra hafva lydt så: "Denna stiftelse är helig, heliga äro dess ändamål, heliga dess förbindelser." Nu deremot stå "förbindelserna" främst och sedan "ändamålen", ehuru i det följande "ändamålen" först utvecklas, och derefter förklaringen af "förbindelserna" följer. Hvad nu angår den af Biskopen framställda deductionen af sammanhanget de särskilda perioderna emellan, så får jag svara, att jag icke påstått, det intet sådant skulle mellan dem finnas, utan endast, att det vore särdeles lösligt, hvilket jag fortfar att påstå och tror mig fortfarande kunna bevisa. Knapast torde 2 religiösa satser kunna uppställas, mellan hvilka icke en vidlyftigare exeges kan förmedla ett sammanhang, men om ett sådant sammanhang är här icke fråga, utan om ett sådant, der en följande tanke utan mellanliggande lacuner, som böra suppleras, naturligen ansluter sig till en föregående såsom en dennas otvungna följd; och ett sådant sammanhang lär väl svårligen här kunna spåras. Så ligger ock en icke obetydlig del af styrkan i den mot mig framställda motbevisningen i strängt vidhållande af den i allocutions-formeln framhållna anspelnings på det äktenskapets ändamål, som är att söka i en christelig barnuppfostran. Men huru går det med den bevisning, man dymedelst vill åstadkomma, i händelse ett äktenskap blefve barnlöst, såsom icke sällan fallet är? Till den värde talaren hemställer jag ännu en gång, huruvida ej af prämissen om Guds vilja att kännas och äras af äkta makar, (hvilken Guds vilja dock lika gäller om alla människor, ehvad de äro gifta eller ej), med lika mycket skäl kan slutas till alla deras förbindelser mot både Gud och människor som till deras pligt att älska hvarandra. Likaledes saknar jag i den anförda repliken något svar på min anmärkning om den i min tanke olämpliga och i mina öron missljudande omskrifningen af äktenskaps-contrahenterna, som uttryckes med orden "de, som i äkta stånd ingå", i stället för hvilka jag ville föreslå antingen "de, som äktenskap bygga", eller ock efter 1811 års Handbok "man och hustru." Men jag formodar, att tystnaden innebär ett godkännande af anmärkningen. Då äfven för öfrigt Biskopen ej heller lyckats att med bindande skäl möta mina öfriga inkast, så väl rörande lösligheten af sammanhanget mellan den perioden, som börjas med partikeln "ty", och den närmast föregående, som rörande det i min tanke misslyckade valet af orden "rätt lycka och salighet" i stället för "jordisk lycka och evig salighet", måste jag fortfarande yrka på återremiss af hela detta stycke, hvilket jag anser kräfvat en fullständig omarbetning.

Häruti instämde Prosten *Söderberg*.

Kyrkoherden Otterström: Sedan jag afhört denna discussion, återkommer jag till samma anmärkning, som jag tog mig friheten göra, då fråga var om altarmessans förändring, att den logomachi, som uppstått, icke varit föranledd af den Handbok, som ännu är den gällande. Committerade och Afdelningen stå nu mot hvarandra med hvar sitt förslag, angripande hvarandra och försvarande sig mot hvarandra, begge angripne utifrån. Huru man på detta sätt skall kunna komma till ett godt slut, är icke lätt att se.

Afdelningen tager sin reträtt bakom de många anmärkningar, som mot Committerades förslag inkommit från Stiften, och dertill har Afdelningen goda skäl. Jag skulle önska, att Committerade äfvenledes hade en sådan reträtt bakom något allmänne missnöje med 1811 års Handbok och några deraf föranledda anmärkningar, som förefunnos inom kyrkan, då Committerade satte sig ned att från början förändra samma Handbok. Men såvidt jag kunnat uppfatta förhållandet, hafva obelåtenheten, oron och anmärkningarne allmänne uppstått *med* Committerades förslag, riktade deremot, men ej mot 1811 års Handbok. Endast i några få punkter hade Norrländska Separatisterna äskat en förändring och gifvit anledning till Committéens förordnande.

Sedan trätofröet numera är inkastadt i kyrkan och öfvergått från Norrländska Separatisterna och några *samvetspunkter* till Svenska presterskapet och en hop *smakfrågor*, hvarom striden föres, så torde resultatet blifva det, att vi få behålla 1811 års Handbok *oförändrad*. Jag önskar derföre, att, om detta stycke i vigsel-formuläret återremitteras, Afdelningen ännu mera måtte bemöda sig att af 1811 års Handbok bibehålla hvad som der i detta stycke varit, helst ingen obelåtenhet dermed inom kyrkan försports, utan tvärtom allmän belåtenhet. Kan ett uttryck ändras till förbättring, må det ju gerna ske, men värdet af en opåkallad "*omarbetning*" beror af *smaken* och möjligtvis af den förseglade sedeln vid antagandet och bör derföre ej för högt uppskattas.

Domprosten Knös: Jag utbeder mig att få ställa frågan på sin rätta basis. Den strid här nu förekommer om Kyrko-Handboks-förslaget är egentligen en strid emellan nuvarande Riksdags Pastoral-Afdelning och förra Riksdagens Pastoral-Afdelning. Det, som Preste-Ståndet då på förord af dåvarande Pastoral-Afdelning gillade och beslöt, är föremål för de ändringar, den nuvarande Pastoral-Afdelningen föreslagit och Ståndet redan i flera viktiga punkter, ehuru med svag pluralitet, bifallit. Vid förra Riksdagen blef nemligen Committerades första Kyrko-Handboks-förslag af dåvarande Pastoral-Afdelning omredigeradt och i Ståndets underdåniga skrifvelse till Kongl. Maj:t i detta ämne yttrades visserligen den önskan, att för-

slaget måtte för närmare öfverseende till Committerade åter öfverlemnas, men att den nya bearbetningen skulle ske med ledning af Preste-Ståndets då fattade beslut och i den syftning, dessa anvisa. Committerade hafva, undantagandes i en enda punkt, nämligen den om absolutions-formuläret, der deras öfvertygelse kom i alltför skarp strid mot Preste-Ståndets redaction, ställt sig denna Preste-Ståndets sålunda yttrade önskan till noggrann efterrättelse, hvarföre och den sednare redactionen af deras förslag mycket nära öfverensstämmer med den vid förra Riksdagen af den dåvarande Pastoral-Afdelningen uppgjorda och af Preste-Ståndet då godkända. Jag kan icke nog beklaga, att en mycket stor skilljaktighet i meningar uppstått mellan den delegation, åt hvilken Ståndet då uppdrog att närmast granska Kyrkohandboks-förslaget, och den, som vid nuvarande Riksdag erhållit samma uppdrag. Hade en continuitet i behandlingen egt rum, så kunde något hopp förefunnits för den vigtiga sakens slutliga framgång; men då i många vigtiga frågor, t. ex. beträffande Kyrie, beträffande ordnandet af altargudstjensten före predikan, beträffande stället för evangeliets läsning o. s. v., Ståndet nu på nuvarande Pastoral-Afdelnings tillstyrkan träder i opposition mot sig sjelf och sina förra beslut, blifver förslaget sönderbrutet och den ifrågavarande reformen till en obestämd framtid uppskjuten.

Efter dessa allmänna anmärkningar öfvergår jag nu till den speciela fråga, som här är under öfverläggning. Äfven i anseende till denna adlocution eger det ofvannämnda förhållandet rum. Ordningen mellan de särskilda delarne deri och dessa delars ställning till hvarandra är alldeles densamma i Committerades sednare förslag och i den af förra Riksdagens Pastoral-Afdelning uppställda och af dåvarande ledamöter af Preste-Ståndet hufvudsakligen gillade redactionen. Jag kan ej finna annat än att denna ordning är den rätta. Deri förekommer först om äktenskapets genesis eller gudomliga stiftelse. Deraf utgår consequensen: "heliga äro dess förbindelser, heliga dess ändamål." Såsom i denna sats förbindelserna nämnas först och ändamålet sedan, så talas ock i det följande först om förbindelserna och derefter om ändamålet. Förbindelserna omnämnas främst, eftersom de förnämligast afse det invertes, nämligen sjelfva sinnelaget, den enda rätta grunden för det äktenskapliga kärleksförhållandet, hvilket ock här uttryckes genom bibliska talesätt, som utgå från christendomens djupaste lära och symbolik. Sedan kommer ändamålet, hvilket genom vården af familjen och af familjlifvet mera framträder såsom något utvertes. Derefter framställes villkoret för uppfyllandet af dessa förbindelser och uppnåendet af detta ändamål; sist talas om den välsignelse, Herren täckts förena med ett i Hans fruktan ingånget och fortsatt äktenskap. Jag hemställer, om ej denna ordning är den följdriktiga och såsom sådan försvarar sig sjelf.

Om ordalag och uttryckssätt vill jag icke tvista. De kunna här på mångahanda sätt uppställas och torde väl ännu behöfva sin ultima lima oaktadt det nästan otroliga arbete, som af Committerade blifvit just på detta stycke nedlagdt. Så är jag ingalunda emot, att vid omnämnandet af hustruns pligter Eph. 5: 22, 23 icke läggas till grund, utan heldre något annat bibelställe af allmännare syftning. Men redactionen af satsen om hustruns pligter, såsom Afdelningen upptagit denna sats utur den nu gällande Kyrkohandboken, tror jag dock ej passa på detta ställe, eftersom hela denna adlocution är i förslaget hållen i helt annan stil än i nuvarande Kyrkohandbok. Framför allt kan jag ej gilla, att den punkt, i hvilken ändamålet framställs, blifvit satt före den om förbindelserna. Hufvudskälet, hvarföre jag anser denna omflyttning vara olämplig, har jag redan angifvit. Dessutom förefaller det stötande för mitt öra att ställa ordet: "hus" så långt fram, att en hufvudsaklig tonvigt faller derpå. Detta erinrar mig om ett liktal öfver en naminkunnig man, hvilket börjades med orden: denna kista. I stället för uttrycket: "högsta lycksalighet" (i Committerades förslag) tror jag, att man kunde sätta: jordisk lycka och evig salighet. Till följd af allt det föregående får jag anhålla om återremiss i den syftning, att för omarbetning af denna adlocution det af Pastoral-Afdelningen vid förra Riksdagen eller ock det dermed närbeslägtade af Committerade uppgjorda förslaget måtte läggas till grund.

En värd talare har förordat den i vår nuvande Kyrkohandbok förekommande adlocutionen. Att tala derom torde väl nu komma för sent, sedan det både vid förra Riksdagen och vid den närvarande visat sig, huru föga sympathier denna redaction eger inom Preste-Ståndet, som väl måste anses representera de mest sakkunnigas opinion i dylika frågor. Endast ur estetisk, men icke ur religiös synpunkt kan man gifva redactionen i Kyrkohandboken af 1811 företråde, men den estetiska synpunkten är visserligen här ingalunda den rätta eller högsta.

Prosten Carlander: Förekommen af åtskilliga talare, vill jag blott fästa uppmärksamheten på en punkt i Afdelningens och Committerades förslag, den nemligen, som rör hustruns underdånighets-förhållande till mannen. Jag vill icke polemisera om det Paulinska begreppet; men jag hyser farhåga, att det ej är lämpligt att så starkt accentuera detta förhållande. Väl har Domprosten Björling vackert förklarat detsamma, då han sagt, att underdånigheten bör vara en kärlekens underdånighet, och i afseende på förhållandet emellan gudfruktiga äkta makar stå kärlek och underdånighet väl tillsammans, men emellan ogudliga makar är ofta oafgjordt hvem som bör vara den styrande, eller, om man så vill, förmannen. Emellan gud-

liga makar åter bör förhållandet icke vara grundadt på underdånighet, utan enligt christna lärans anda på jämlikhet. Man och kvinna böra stå på nära lika grund. 1693 års Handbok säger: "Och, såsom mannen är begåfvad med större förnuft och starkare natur än kvinnan, så skall han ock bruka sådana Guds gåfvo henne till bistånd och icke till förtryckelse." Jag tror ej, att det är tidsenligt eller nödvändigt att begagna uttryck, som kunna häntyda på en återgång till ett dylikt föreställningssätt, men det skulle man utan tvifvel göra, derest man starkt accentuerade underdånighets-förhållandet. Bättre synes då vara att använda uttrycket "kärlek och tillgifvenhet" i stället för "kärlek och undergifvenhet" eller "underdånighet". En föregående talare har påpekat, att det icke skulle vara förenadt med någon våda att begagna ordet "underdånighet", enär mannen sällan skulle begagna sitt herravälde; men jag erinrar mig med afseende härå ett tillfälle, då jag kallades till två oeniga makar, af hvilka mannen åberopade Pauli ord till stöd för sitt påstående, att hustrun icke egde göra ringaste invändning emot hans befallningar, utan blott hade att blindt lyda.

Jag förenar mig för öfrigt med dem, som yrkat återremiss.

Häruti instämde Doctor *Björkman*.

Biskop *Björck*: Jag är öfvertygad, att just i denna tiden, om någonsin, behöfver framhållas, att hustrun bör vara manne underdånig, då i skrift och tal en motsatt lära börjar synnerligen drifvas mer än tillföre. Domprosten Knös har anmärkt, hvad jag ock yrkar, att här icke är fråga om någon strid emellan de Committerade och Afdelningen. Vi erkänna med tacksamhet, att äfven i det stycke, hvarom nu är fråga, nästan allt blifvit hemtadt ur Committerades förslag och att någon omflyttning af satserna är hvad vi hufvudsakligen uträttat; en förtjenst, som kan vara tve tydlig och nu från ett eller annat håll förnekas. Dessutom har i vårt förslag inkommit något ur 1811 års Handbok, och det är ju detta, man från flere håll önskat, enligt hvad Committerades betänkande förmäler. Att *ändamålen* blifvit satta före förbindelserna, finner jag kunna väl försvaras. Man har äfven i moralphilosophien vanligen gått samma väg; och i theologien har ock varit taladt om *caussa finalis*, som är Guds ära. En aktad talare har anmärkt, att han ej fått svar på sin anmärkning mot uttrycket: "de, som i äkta ståndet ingå"; men detta är just deras character för tillfället, om hvilka här är fråga; och då de genom detta kännetecken utmärkas, är dermed icke sagdt, att de icke äfven, sedan de ingått i detta stånd, behöfva framgent bedja om detsamma. Samme talare har ock sagt, att hvad som säges om uppfostran för det mensklige samhället m. m. ej passar för barnlösa äktenskap; men der ej barn äro, är dock

ofta ungt tjenstfolk, om hvilket detsamma kan gälla. — Återgång till 1814 års Handbok afstyrker jag, sedan nu Ståndet antagit de i 2:dra Cap. föreslagna böner och dermed en ganska stor olikhet i ton och stil skulle komma att befinnas i Kyrkohandboken.

Professor **Lindgren**: Biskop Björck har vidare i sitt sista försvar för Afdelningens förslag icke velat medgifva, att några andra ord än på sin höjd dessa: "ömt deltaga med honom i omsorgen om deras hus", skulle kunna rättfärdiga den af mig gjorda anmärkningen, att hela stycket, sådant det af Afdelningen här blifvit föreslåget, vore ett mosaikarbete, der Academisk vältalighet och Biblisk enkelhet strida om företrädet. Med anledning häraf tillåter jag mig att fästa uppmärksamhet på en annan mening i stycket, hvilken i högre grad än någon annan tyckes mig vittna om declamatorisk pomp och osmaklig phœbus, lyten, hvilka väl svårligen kunna stå tillsammans med den Bibliska anda, Biskopen förklarar sig i allmänhet böra tillerkänna Afdelningens förslag. Mig hafva åtminstone dessa orden "Denna stiftelse är helig, heliga äro dess förbindelser, heliga dess ändamål", alltid förekommit lika svarfvade och uppstyltade i sin hopställning, som de äro sanna till sitt innehåll. Enklare och värdigare skulle samma tanke utan allt coqueteri i form uttryckas t. ex. så: "Denna stiftelse är helig så till förbindelser som ändamål". — Min anmärkning, att orden "der i Hans fruktan medlemmar uppfostras för det mensklige samhället på jorden och för Hans eviga rike i himmelen", stå här betydelselösa för sådane äktenskap, som ej med barn blifva välsignade, har Biskopen sökt vederlägga dermed, att i sådana hjonelag, der egna barn icke påkalla föräldraomsorg, ega tjenarne enahanda anspråk på de gifta makarna, hvadan de i vigselallocutionen förekommande orden om barnauppfostran böra anses åtminstone kunna medgifva denna tillämpning för barnlösa äktenskap. Men — nu finnas i många, kanske till och med i de flesta hjonelag, icke heller några tjenare. Måne ej i sådana fall de ifrågavarande orden äro fullkomligt betydelselösa? Hvad angår de af mig ogillade orden "de, som i äkta ståndet ingå", så medgifver jag gerna, att Præsens-formen af verbet är riktig, alldenstund talet ställes till de ännu ej sammanvigde makarna, men det är sjelfva trivialiteten, för att ej säga oädelheten, af talesättet jag klandrat, äfvensom jag ogillat den tankegång, som lägger bönen till Gud om nåd att hålla sitt äktenskapsförbund på deras läppar, som ännu icke ingått detta förbundet, hvilket först sker, sedan vigselacten blifvit afslutad.

Domprosten **Björling** förklarade, att han för sin del öfvergick på deras sida, som yrkat återremiss; och sedan discus-

sionen härmed förklarats slutad, blef uppå derom i vederbörlig ordning framställd proposition ifrågavarande förslag till inledning återremitteradt.

Afdelningens förslag till förändrad lydelse af den nederst å 96:te sidan förkommande bön godkändes.

Vid föredragning af förslaget, rörande den å sid. 98 befintliga not, begärde och erhöll

Biskop Butsch ordet och yttrade: Så vida ändamålet med en Handbok ibland annat äfven är att införa enhet i kyrkliga bruk, så är det nödvändigt, att för ifrågavarande fall något stadgande införes, och då jag för närvarande icke vet något bättre än det af Committerade föreslagna, anhåller jag, att detsamma måtte få kvarstå.

Uppå vederbörligen gjord proposition beslöt Ståndet, att med ogillande af Afdelningens förslag ifrågavarande not skulle bibehållas, sådan den i Committerades förslag förekommer.

Vid föredragning af Afdelningens förslag, rörande de sid. 99, rad. 7 nedifrån förekommande orden "till tredje och fjerde slägte", erhöll

Domprosten Bring ordet och yttrade: Den här föreslagna förändringen är ej betydlig, men jag kan likväl icke underlåta att säga, det jag anser bönen till sin lydelse bättre, sådan den finnes i Committerades förslag, ty det synes höra till bönens innerlighet och värma, att orden: "till tredje och fjerde slägte" blifva kvarstående. De äro borttagna derföre, att brudpar kunna finnas, för hvilka de icke passa. Men ett böneformulär bör väl lämpas efter de förhållanden, som utgöra regeln, och icke efter undantagen.

Häruti instämde Kongl. Hofpredikanten *Wensioe*.

Biskop Björck: Att utesluta orden: "till tredje och fjerde slägte" tillråder jag, då man ofta icke kan hoppas detta, minst på tider, då en lekamlig välsignelse är mindre allmän.

Discussionen förklarades härmed slutad; och ansåg Ståndet uppå vederbörlig proposition ifrågavarande ord böra bibehållas i enlighet med Committerades förslag, kommande öfrige med anledning af berörde ords uteslutande ifrågasatta förändringar att förfalla.

Nionde Capitlet.

*Om barnaqvinnors kyrkogång.**Godkändes.*

Tionde Capitlet.

Huru lik skall jordas.

Vid föredragning af Afdelningens förslag till förändrad lydelse af den sid. 106, rad. 11 o. f. nedifrån förekommande bön, erhöll

Domprosten **Bring** ordet och anförde: "Hela den här föreslagna förändringen består deruti, att orden: "dina barn" äro uteslutna. Ståndet erinrar sig, att denna bön var en bland dem, om hvilka det vid förra Riksdagen beslöts, att de skulle bibehållas oförändrade, sådana de förefinnas i 1811 års Handbok. Committerades förslag öfverensstämmer med detta beslut, hvilket jag för min del ej finner skäl att frångå. Något oriktigt i uttrycket "dina barn" ser jag icke, då jag betänker, att hvarje bön väl måste skrivas, icke för dem, som icke bedja, utan för dem, som verkligen bedja, och hvilka således hafva bönen och barnskapets anda. Har Christi församling den heliga rätten att i bönen få kalla Gud *Fader* och skåda upp till Hans "*faderliga* ansigte", så kan jag icke finna annat än att Församlingen också måste få nämna sig sjelf Hans *barn* utan afseende derpå, att inom henne kunna finnas individer, som för sin enskilda del förspilt barnskapets förmoner. Jag hemställer derföre, om icke bäst vore, att bönen blefve oförändrad.

Häruti hördes åtskilliga af Ståndets ledamöter instämma.

Professor **Lindgren** yttrade: Äfven jag ogillar den af Afdelningen tillstyrkta uteslutningen utur Committerades förslag af orden "Dina barn", hvilka ord jag anser böra bibehållas. Skälet till deras föreslagna uteslutande torde väl vara att söka i Afdelningens farhåga, att bland de tillstädesvarande åhörarne personer skulle kunna finnas, hvilka icke förtjenade att kallas Guds barn. Detta skäl synes dock mig väl inquisitoriskt, och torde dessutom förlora all sin vikt, när man besinnar, huruledes till och med sjelfva olydnaden icke upphäfver barnskapet, hvarken i förhållande till Gud eller människor, ty äfven för

de ohörsamma barnen står ju både den himmelske och den jordiske fadrens famn städse öppen.

Discussionen ansågs härmed slutad; och blef uppå vederbörlig proposition med ogillande af den föreslagna ändringen Committerades förslag af Ståndet *godkändt*.

Öfrige föreslagne förändringar vid detta Cap. *godkändes*.

Elfte Capitlet.

Huru nybyggd kyrka skall invigas.

Vid Afdelningens förslag, rörande hvad å sid. 122 rad. 9 o. f. finnes intaget om invigning af altare, dopfunt, predikstol, kyrkoklocka och orgel, begärde

Biskop **Butsch** ordet och anförde: Jag för min del vill icke mycket motsätta mig Afdelningens förslag, men jag anholder för den händelse, att Ståndet skulle förklara sig för detsamma, att likväl någon föreskrift eller ledning för sättet att gå till väga lemnas presten, och sådant torde lämpligast kunna åstadkommas genom en återremiss.

Biskop **Björck**: Afdelningen har i sitt utlåtande erkänt, att anmärkningarne emot denna del af förslaget synts vara öfverdrifna och orättvisa, men har ej ansett tjenligt, att sådant skulle påtrugas presterskapet, som inom detsamma har en allmänne opinion emot sig, utan att det må lemnas åt prestens eget bedömande, om han med anledning af sådana tillfällen vill säga något. Föreskriften skulle alltså försvinna. Men om den deremot pröfvas böra kvarstå, vet jag ingen bättre redaction att föreslå, än den Committerade framställt. Jag skulle derföre önska, att i detta stycke ej skedde återremiss till Afdelningen.

Contracts-Prosten **Landgren**: Af samma anledning som jag tillförne uttalat mitt lifliga ogillande af det nya reglementerande, som man vill införa i vår liturgi, stundom till men för det tjenstgörande presterskapet, och jag vågar säga icke i full öfverensstämmelse med den Evangeliska andan inom vår Kyrka, som i de redan gällande föreskrifterne funnit det mått och det lagom, som ej bör öfverskridas, nödgas jag äfven protestera mot införande i vår liturgi af dessa vignings-ceremonier. De erinra för mycket om den tid, då man fann en synnerlig uppbyggelse i att döpa klockor, smörja och viga beläten och kyrkoredskap. Den, som stått i strider mot Baptister och an-

dra dylika partier, vet, hvilket sken af löjlighet de funnit att kasta på vår Kyrka redan i det häfdvunna bruket, fastän det icke varit lagfästadt. Ännu starkare måste anfallet blifva, om Preste-Ståndet företager sig att åt sådana åtgärder förskaffa högvederbörlig sanction. Jag anhåller, att dessa föreskrifter måtte få ur Handboken utgå, såsom comprometterande Kyrkans värdighet.

Häruti instämde Doctor *Nordlander* och Prosten *Melén*.

Biskop *Bergman*: Jag förstår sannerligen icke, huru Committerades förslag kunnat gifva anledning till det högljudda ogillande, som, enligt hvad Afdelningen upplyst, emot detsamma uttalats. Förslaget innebär ju icke en föreskrift, att så eller så skall ske, utan lemnar blott presten en anvisning, som ej bör vara ovälkommen. Här står om dopfunt, att presten "må näst före acten" etc., och om ny predikstol eller kyrkoklocka, att presten "kan, om han så för godt finner" etc. I sanning, man skall vara bra ömtålig, om man af dylika anvisningar kan finna sig læderad.

Härmed förenade sig Prosten *Wähländer*.

Contracts-Prosten *Landgren*: För min egen del kan jag ej serdeles känna mig kränkt och sårad af de föreslagna vinningarne; men jag anser föreskrifterne derom både onödiga och skadliga. De äro onödiga, emedan väl ingen prest hvarken med olja eller chrisma, utan endast med Guds rena ord lärer företaga den ifrågavarande vinningen, och således bruket inom hvarje landsort i den delen må få fortfara. — De äro skadliga, emedan Kyrkans fiender häraf hemta icke förkastliga bevis för sitt påstående, att vi allt för mycket förlora oss i utvertes ting till skada för det lif, som i Christo är. Jag vågar till och med tro, att dessa småaktiga vinningsföreskrifter i sin mon bidraga att återkasta en skugga på det heligaste, som vi inom vår Kyrka ega, nemligen våra Sacramenter, och fortfar derföre att yrka på deras utmönstring ur Handboken.

Doctor *Säve*: Utan att misskänna presternas goda vilja och omdöme att på ett lämpligt och värdigt sätt inrätta dessa invigningar, tror jag dock, att några allmänna föreskrifter sådana som de af Committerade föreslagna ej skulle vara skadliga, ty derest ingenting bestämmes, måste man befara, att presterskapet på olika ställen förfar på olika sätt och derigenom hos folket gifver anledning till missnöje eller åtminstone förvåning. Hvad i början hos mig väckte förundran, var föreskriften om assistenters närvaro vid begravningsplatsers invigning.

vigning, men då Committerade i en not tillagt, att sådan invigning äfven kan verkställas af Kyrkoherden ensam, finner jag ej heller i dessa föreskrifter anledning till anmärkning emot Committerades förslag, hvilket jag alltså i likhet med Biskop Bergman anhåller, att Hög. Ståndet ville i denna delen godkänna.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Jag får tillstå, att jag anser dessa invigningar såsom helt och hållet öfverflödiga, och att jag instämmer i hvad en föregående Talare sagt, att de skola lemna ganska välkomma vapen i händerna på Kyrkans fiender. Man säger, att Committerades förslag icke innebär några bestämda föreskrifter; men då invigningarne omnämnas i Handboken med begagnande af ordet "*må*", har presten svårt att underlåta dem, ty uttrycken innebära så godt som en befallning. Svårt torde det också förefalla mången — åtminstone bekänner jag, att förhållandet blir så med mig — att verkställa dessa förrättningar, och jag ser icke hvad vikt, som kan ligga på en så sträng liturgisk enhet, eller hvad fara, som vore för handen, derest man i olika Församlingar ginge till väga på olika sätt. Jag tillstyrker bifall till Afdelningens förslag.

Biskop Bergman: Jag tillstår, att en bland de svagaste anmärkningar, separatisterna kunde göra, vore väl den, att dessa invigningar skulle vara papistiska bruk. Man må väl finna, att de icke på något sätt kunna jämföras med Catholikernas ceremonier. I stället för hvad Committerade föreslagit har Afdelningen ansett, att det skulle vara lämpligt, att allt öfverlemnades åt presterskapets bepröfvande. Detta motsäges icke af Committerade och emellan båda förslagen finnes således i själfva verket icke någon stridighet. Committerade lemna blott en anvisning för sättet att gå till väga, och, likasom jag icke kan finna, att deruti ligger något fel, är jag öfvertygad, att, om anvisningen utelemnas, man på många ställen kommer att tyda det så, som skulle dessa invigningar vara förbjudna. Som sagdt är, jag finner icke ondt uti, att anvisningarne kvarstå.

Professor Lindgren: Om än Committerades förslag rörande invigning af Altare och Dopfont hade varit affattadt i lika permissiva uttryck som förslaget rörande invigning af Predikstol och Kyrkoklocka, hvarom det blifvit åt prestens godfinnande öfverlemnadt att afgöra, skulle jag dock godkänna den af Afdelningen tillstyrkta utslutningen utur Handboken af hela denna anvisning om sättet att tillvägagå vid ifrågavarande kyrkliga persedlars invigning. Man bör nemligen icke gifva lastarenom rum, hvilka säkerligen i de föreslagna anvis-

ningarne, som icke tillförene funnits i vår Handbok, skola tycka sig spåra, om icke rent papistiska sympathier, åtminstone nya bevis på den retrograda riktning, man i allmänhet velat lägga Committerade till last. Men nu är anvisningen om invigning af Altare och Dopfunt nära imperativ, såsom uttryckt genom ordet "må", hvilket af mången fattas såsom liktydigt med "skall", hvarföre jag deruti finner ett ytterligare skäl för godkännande af hvad Afdelningen rörande dessa anvisningars uteslutande tillstyrkt.

Doctor Björkman instämde.

Biskop Butsch: Man har först ansett hvad om Dopfuntens säges kunna tydas såsom en befallning; men att meningen icke varit sådan, framstår klart, om man närmare betraktar det följande stycket. Då det der om predikstol och kyrkoklocka heter, att presten kan efter eget godtfinnande förfara, så är tydligt meningen, att detsamma skulle uttryckas med ordet *må*. För öfrigt är frågan egentligen den: skola sådana invigningar ega rum eller ej? Skola de icke finnas, bör sådant i Handboken bestämdt uttryckas, ty eljest komma de nog att fortfara. De brukas för närvarande öfver hela riket, och då Församlingarne önska dessa högtidligheter och gerna vid sådana tillfällen vilja hafva några ord sagda, bör det ej öfverlemnas åt prestens godtfinnande, huruvida han vill gå deras önsknigar till mötes eller icke. Om nu invigning skall hållas, kan den ej gerna ske enklare än Committerades föreslagit. Jag instämmer på dessa grunder med Doctor Säve och yrkar bifall till Committerades förslag likväl med den förändring, att i det stycke, som afhandlar sättet för invigning af Dopfunt, efter orden "må presten", tillägges: *efter eget bepröfvande*.

Doctor Nordlander: För mig är det ingalunda obekant, att recensenter i offentliga blad påpekat bland andra äfven denna punkt såsom papistisk. De hafva erinrat, huruledes på många ställen dopfunt icke finnes, och de hafva frågat: Skall då skålen invigas? Skall kappan, skall skofveln invigas, eller hvar finnes gränsen? — Bäst tyckes det i sanning vara att lemna saken helt och hållet ovidrörd. — Väl är det sannt, att invigning af predikstol, altare, orgel och klockor är bruklig af ålder, utan att något derom nämnes i 1811 års Handbok, — och kanske erinrar sig mången bland oss framlidne Erkebiskop Wallins vackra ord vid invigning af en kyrkoklocka, — men att i närvarande tid insätta föreskrifter derom, anser jag ganska vådligt, och tror derföre, att Afdelningen haft goda skäl för sitt förslag.

Doctor Sæve: Med Biskop Butsch instämmer jag fullkomligt deruti, att det på de flesta orter är en Församlingens fordran, att ej blott kyrkorna, utan äfven det väsendtligaste der till hörande inviges, och att man ej bör afvika från detta bruk. När nu så är, bör väl något bestämmas om det sätt, hvarpå man bör gå till väga, så att icke detta öfverlemnas åt hvars och ens eget skön, och en sådan bestämmelse synes mig så mycket nödvändigare, som, efter hvad jag hör, tiden och vissa recensenter äro emot dessa bruk, och man tyckes vilja antyda, att presterna böra böja sig efter dem. De, som anse dessa bruk papistiska, hafva troligen icke tänkt sig skillnaden emellan saker, som begagnas till heliga eller till andra ändamål. Att uppräknat alla föremålen vore mindre lämpligt, och jag anser, att Committerade gått en lämplig medelväg, hvarföre jag också på detta och öfrige af mig anförda skäl yrkar bifall till Committerades förslag med det af Biskop Butsch nu gjorda tillägg.

Biskop Butsch; Jag förnyar mitt yttrande, att hufvudfrågan är, huruvida Ståndet vill, att dessa invigningar skola finnas eller ej. Skola de ej finnas, bör anmärkning derom intagas till vederbörandes efterrättelse, ty eljest komma de att fortifara och kunna då gå så långt, som Doctor Nordlander omnämnt. Skola de åter bibehållas, är nödigt, att måtta och skick iakttages, och derpå gå Committerades föreskrifter och anvisningar ut.

Häruti instämde Biskop *Bergman* och Domprosten *Bring*.

Discussionen ansågs härmed slutad; och, då af *H. H. Erke-Biskopen och Talmannen* gjord proposition på bifall till Afdelningens förslag att ur Kyrko-Handboken utelemna anvisningar till invigning af altare, dopfunt, predikstol, kyrkoklocka och orgel med blandade Ja och Nej besvarades samt votering begärdes, framställdes och godkändes en så lydande voteringsproposition:

Den som bifaller Afdelningens ifrågavarande förslag, röste Ja, den det icke vill, röste Nej. Vinner Nej, har Ståndet samma förslag ogillat och ansett hvad Committerade i detta hänseende föreslagit böra kvarstå utan annan ändring, än att efter de å sid. 122 rad. 12 och 13 förekommande orden "*må presten*" tilläggas orden: "*efter eget bepröfvande*".

Voteringen försiggick härefter i behörig ordning och befanns efter sedlarnes öppnande och rösternas summering hafva utfallit med 13 Ja emot 16 Nej, hvadan Ståndet stannat i beslut, som Nej-propositionen innehåller.

Emot beslutet reserverade sig Contracts-Prosten *Landgren*.

Förekom så i ordning den föreslagna ändringen af begynnelseorden till den å sid. 122 befintliga föreskrift om begravningsplatserns invigning, dervid

Kyrkoherden *Otterström* erhöll ordet och yttrade: Med skäl synes Afdelningen hafva föreslagit den förändring i Committéens förslag till föreskrifter med afseende på begravningsplatserns invigning, hvarigenom denna gjorts oberoende af "Biskop eller den han dertill förordnar". Men antingen detta Afdelningens förslag antages, eller med bifall till Committerades förslag nämnde invigning göres till ett *episcopale*, kommer likväl slutet af stycket att alltför mycket svärja mot början. I början säges det, att invigningen skall verkställas af Biskop eller den han dertill förordnar; i slutpunkten säges åter, att den kan verkställas af "ställets kyrkoherde", utan tillkännagivande, att han dertill behöfver förordnas. Men det mest anmärkningsvärda och oprotestantiska ligger deri, att den heliga handlingens *högtidlighet* göres beroende af Biskopens personliga närvaro eller af förordnandet för någon annan i Biskopens ställe; ty det heter: "när invigningen icke på detta högtidligare sätt kan försiggå, sker den af ställets kyrkoherde medelst ett kort tal och bön vid det tillfälle, då första liket på den nya platsen skall begravas" — ungefär samma skillnad i högtidlighet, som ligger i skillnaden mellan ärlig och neslig begrafning. Jag invigde förlidet år en begravningsplats, men jag ansåg mig böra göra det med all den högtidlighet, hvarmed invigningen kan verkställas af en Biskop, och jag följde noga de föreskrifter, som Committerade för detta högtidliga tillfälle lemnat, oberoende af den yttre pomp och ståt, hvarmed Biskopen, åtföljd af ett dussin Assistenten, kan uppträda. Jag anser derföre sista punkten i alla hänseenden olämplig och yrkar på dess borttagande, att den heliga handlingens högtidlighet må göras oberoende af yttre tillfälligheter och att den på alla ställen må i enahanda ordning och på samma sätt förrättas, äfven om den af en vice pastor skulle utföras.

Biskop *Butsch*: Jag tager mig friheten anmärka, att det heter i Committerades förslag "Biskopen, eller den, han dertill förordnar". Ingenting hindrar således Biskopen att förordna en vice pastor eller med ett ord hvem han vill. Frågan är blott, om man vill, att invigningen skall vara ett episcopalt åliggande, som dock kan öfverflyttas. Så hafva Committerade tagit det. Någon motsägelse emellan början och slutet kan jag icke finna. Den förra antyder ett högtidligare, det sednare ett enklare sätt att gå till väga. Jag vågar tro, att Committerades förslag kan bibehållas, men skulle Högv. Ståndet bättre

tycka om Afdelningens, enligt hvilket invigningen upphör att vara en Biskops skyldighet, skall jag för min del icke hafva något att deremot erinra.

Domprosten **Björling**: Orsaken, hvarföre Committerade gjort skillnad emellan högtidligare och enklare invigning, är den, att tillfällen gifvas, då den förra icke kan ega rum, såsom vid invigning af cholera-kyrkogårdar o. d. Om nu Ståndet skulle antaga Afdelningens förslag, är en ändring nödvändig, så att de olika delarne komma i öfverensstämmelse med hvarandra.

Häruti instämde Biskop *Bergman* och Doctor *Björkman*.

Discussionen ansågs härmed slutad; och beslöt Ståndet uppå vederbörligen gjord proposition, att med ogillande af Afdelningens förslag ifrågavarande föreskrift borde bibehållas i öfverensstämmelse med hvad Committerade föreslagit.

I öfrigt blef Betänkandet, i hvad det rör ifrågavarande 11:te Capitel, af Ståndet *bifallet*.

Tolfte Capitlet.

Huru Biskop i embetet skall inställas.

Godkändes.

Trettonde Capitlet.

Om invigning till prediko-embetet.

Godkändes.

Härefter erhöi

Kyrkoherden **Otterström** ordet och yttrade: Vid 12:te Capitlet: "huru Biskop skall i embetet inställas", och 13:de Capitlet: "om invigning till predikoembetet", har jag att anmärka, att dessa Capitel ur liturgisk synpunkt böra vexla plats. Ty då prestadömet är äldre än episcopatet och detta således utgått från det förra och saknas i vissa kyrkosamfund, men framträder såsom en utvext i andra, föga motsvarande sin ursprungliga idé; då de fleste Biskopar blifvit till prester invigde långt förr än de såsom Biskopar i embetet inställas; då laici, af Konungen till Biskopar utnämnde, ovillkorligen böra till prester invigas, innan de i Biskopsembetet inställas; så synes

mig rangordningen mellan dessa två Capitel temligen tydligt härigenom vara angifven.

Biskop Butsch: Jag har intet annat att anmärka, än att ordningen emellan Capitlen blifvit af Committerade bibehållen, sådan den förefinnes i 1811 års Handbok. För öfrigt måste man medgifva, att ehuru invigningen till prediko-embetet föregår invigning till episcopatet, så är likväl den förra alltid principaliter utgående från Biskopen; men på ordningen emellan capitlen ligger i sjelfva verket icke mycken vikt.

Discussionen förklarades härmed slutad; och ansåg Ståndet uppå derom i vederbörlig ordning gjord proposition den af Committerade och Afdelningen föreslagna ordning emellan 12:te och 13:de Capitlen böra bibehållas.

Vidkommande slutligen Utskotts-Afdelningens vid slutet af Betänkandet framställda förslag, fann Ståndet för godt uppskjuta att häröfver fatta beslut, intill dess Afdelningen inkommit med sitt Utlåtande i anledning af de återremisser, som vid frågans behandling blifvit af Ståndet beslutade, och återremitterades i anledning häraf ifrågavarande förslag.

§ 7.

Föredrogos och *bordlades* Lag-Utskottets nedannämnde Utlåtande och Betänkanden:

N:o 32, i anledning af gjorda anmärkningar emot Utskottets Betänkanden N:o 12 och 13, det förra öfver väckta förslag till dels upphäfvande eller inskränkning af bördsrätten, dels annan förändring af lagarne angående börd, dels ock upphörande af nabos och frälse-rättsegares lösningsrätt, och det sednare öfver väckta motioner om förändring af lagstiftningen, angående testamentsrätten samt gifva af fast egendom;

N:o 33, i anledning af väckt motion, angående dels ett tillägg till 17 Cap. 3 § Handels-Balken, dels ock qvittningsrätt i concurs; och

N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om antagande af en författning, angående sammanläggning af straff.

§ 8.

Föredrogos och *bordlades* Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottets nedannämnde Memorial och Betänkande:

N:o 92, i anledning af återremiss utaf Utskottets Betänkande N:o 75; och

N:o 93, i anledning af väckta motioner om förändradt sätt för utgörandet af Presterskapets aflöning m. m.

§ 9.

Upplästes och *lades till handlingarne* från Med-Stånden ankomna Protocols-Utdrag, nemligen från Höglöfl. Ridderskapet och Adeln N:is 263—266, från Vållofl. Borgare-Ståndet N:o 241, samt från Hederv. Bonde-Ståndet N:is 275—277.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 2 e. m.

Ut supra

in fidem.

S. H. Almqvist.

Den 27 Maj.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

Med anledning af *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* under förra Plenum gjorda anmälan om bortovaro intog *vice Talmannen Biskop Annerstedt* Talmansstolen för att leda Ståndets öfverläggningar för dagen.

§ 2.

Justerades Protocollen för den 16:de e. m. samt den 20 e. m. innevarande månad.

§ 3.

Vice-Talmanen tillkännagaf, att man vid den sistlidne Måndag hållna Talmans-conference varit ense om att till samt-

lige Riks-Stånden hemställa, det alla helgfria förmiddagar intill den 4 Juni skulle vara anslagna för Utskottens arbeten, och Plena inom Stånden hållas endast denna dag e. m. samt nästkommande Onsdag den 3 Juni e. m.; och blef denna hemställan af Ståndet *bifallen*.

Derjemte hade fråga förekommit, angående bestämmande af någon viss ordning för Ståndens gemensamma öfverläggningar; men då konferencen härvid icke ansåg sig ega rätt att utöfver stadgandet i 46 § Riksdags-Ordningen något bestämma, hade den inskränkt sig att önskningsvis till Riks-Ståndens ledamöter göra följande nu upplästa framställning:

Då Grundlagen icke i afseende på ordningen för Ståndens gemensamma öfverläggningar har någon annan föreskrift, än att Talmännen bestämma tid och ställe för desamma, synes den hafva velat åt en vunnit erfarenhet öfverlemnna, huruvida några reglementariska föreskrifter i detta hänseende skulle vara behöflige. Talmännen, som i afseende på tiden för behandling af frågan om jernvägs-stamliniers utförande fogat sig efter de inom Riks-Stånden uttalade önsknningar, och till rum för sammanträdet valt Riddarhuset såsom det enda af Ståndens samlingsrum, hvilket kunde antagas erbjuda tillräckligt utrymme, hafva emellertid och med anledning af hvad ej mindre vid deras öfverläggningar, än åtminstone inom ett Riks-Stånd blifvit framställt, öfverenskommit att i afseende på den ordning, som vid sammanträdet är att iakttaga, såsom endast sin önskan och för att utröna, huruvida några föreskrifter framdeles må vara lämpliga eller behöflige, framställa följande punkter:

- 1:o Ståndens ledamöter intaga de platser, de sjelfva finna lämpligt, utan att serskildta rum för de olika Ståndens Ledamöter anvisas, och endast med den inskränkning, att de tvenne främsta bänkarne på båda sidor om Talmännen lemnas lediga för dem, hvilka anmält sig till yttrande under dagens sammanträde. Endast härigenom blir det möjligt för större delen af Talare att höras af hela Församlingen.
- 2:o Då Stånden sjelfve bestämt öfverläggningens föremål, och Talmännen för anslag till dess fortsättande icke hafva annan ledning än antalet af de Talare, som anmält sig, an hålla Talmännen, att de, som under ett gemensamt sammanträde vilja yttra sig, behagade anmäla sig på förmiddagen före kl. $\frac{1}{2}$ 1, eller, så vidt anslag till öfverläggningens fortsättande blifvit utfärdadt, innan Stånden på förmiddagen åtskiljts. Det måste eljest kunna hända, att den gemensamma öfverläggningen afslutas eller åtminstone

under en eller flera dagar blir afbruten, utan att alla, som sådant önska, hunnit yttra sig.

3:o Enär afsigten med Ståndens gemensamma öfverläggningar måste vara hufvudsakligen ett ämnes utredande till dess väsendtliga innehåll, men icke ett upptagande till vederläggning af hvarje anmärkning eller yttrande, som af en olika tänkande framställes, anhålla Talmännen, att Ståndens ledamöter måtte, så vidt ske kan, sammanfatta sina yttranden så, att ej en talare måtte behöfva uppträda mer än tvenne gånger.

4:o I allmänhet anse Talmännen visserligen, att allt, som finnes stadgadt för Ståndens Plena, bör, så vidt sig göra låter, tillämpas äfven på deras gemensamma öfverläggningar. Då emedlertid 50 § Riksdags-Ordningen, som handlar om Stånds-ledamöternas yttranderätt, icke i allo är vid de gemensamma öfverläggningarne tillämplig, hafva Talmännen trott sig kunna vid dessa så till vida afvika från den vid Ståndens Plena antagna ordning, att särskilda uppropslistor föras öfver dem, som anmäla sig att yttra sig för andra eller tredje gången, och hvilka, så vida de ej särskildt uttrycka sin önskan att tala i den ordning, de sig dertill anmält, ej uppropas förr än listorna å dem, hvilka icke eller ett mindre antal gånger yttrat sig, äro genomgångne.

5:o Offentlighet kommer vid de gemensamma öfverläggningarne att ega rum, dock med Talmännen förbehållen rätt att, i händelse anledning dertill skulle förekomma, aflägsna främmande åhörare.

§ 4.

Föredrogs Vällofl. *Borgare-Ståndets* medelst Protocollsutdrag N:o 246 till Med-Stånden gjorda inbjudning att instämma uti *Borgare-Ståndets* den 23 dennes för sin del fattade beslut, att Stats-Utskottets Betänkande N:o 62, angående föreslagna jernvägs-liniers utförande och dertill erforderliga medels anvisande, må till pröfning och afgörande hos samtliga Riks-Stånden förekomma första Pleni-dag, sedan de gemensamma öfverläggningar i frågan, hvilka Rikets Ständer beslutat skola taga sin början den 4 nästkommande Juni, blifvit bragte till slut.

Prosten **Berlin**, som härvid på begäran erhöll ordet, yttrade: Jag hemställer, huruvida icke Ståndet finner lämpligt att vidblifva sitt förut fattade beslut, att jernvägsfrågan må till behandling hos Riks-Stånden företagas den 8 nästkomman-

de Juni. Om den framställda inbjudningen deremot antages, kan följden blifva den, att tiden för nämnda behandlings början uppskjutes, i fall de gemensamma öfverläggningarna upptaga flere dagar än man förut beräknat. Men just för att undvika onödig tidsutdrägt och för att en gång komma till afgörande af den viktiga saken, anhåller jag, att Högv. Ståndet må vidblifva sitt förra beslut.

Uppå härefter af *Vice-Talmannen* i behörig ordning framställd proposition fann Preste-Ståndet icke skäl att anförda inbjudning antaga, utan vidblef sin förut uttryckta mening, att behandlingen af ifrågavarande ärende må hos Riks-Stånden företagas Måndagen den 8 i nyssnämnda månad.

§ 5.

Tillkännagaf Biskop *Björck*, att han sökt och erhållit Kongl. Maj:ts Nådiga tillåtelse att vara ledig från Riksdags-göromålens bestridande under en månad, räknad från och med nästkommande Fredag den 29 dennes.

§ 6.

Föredrogs ånyo och *lades andra gången på bordet Lag-Utskottets* Utlåtande N:o 32, i anledning af gjorda anmärkningar emot Utskottets Betänkanden N:ris 12 och 13, det förra öfver väckta förslag till dels upphäfvande eller inskränkning af bördsrätten, dels annan förändring af lagarne angående börd, dels ock upphörande af nabos och frälserätts-egares lösningsrätt, och det sednare öfver väckta motioner om förändring af lagstiftningen angående testaments-rätten samt gifva af fast egendom.

§ 7.

Föredrogs ånyo *Lag-Utskottets* Betänkande N:o 33, i anledning af väckt motion, angående dels ett tillägg till 17 Capitlet 3 § Handels-Balken, dels ock qvittningsrätt i concurs.

Bifölles.

§ 8.

Föredrogs ånyo *Lag-Utskottets* Betänkande N:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om antagande af en författning, angående sammanläggning af straff.

Bifölles.

§ 9.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Memorial N:o 92, i anledning af återremiss utaf Utskottets Betänkande N:o 75.

Lades till handlingarne.

§ 10.

Föredrogs ånyo och lades andra gången på bordet *Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 93, i anledning af väckte motioner om förändradt sätt för utgörandet af Presterskapets aflöning, m. m.

§ 11.

Anmälades och lades på bordet *Stats-Utskottets* Utlåtande N:o 63, angående gjortt anbud i afseende å ett utländskt amorteringslån till Svenska Staten.

Ståndet åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 7 e. m.

Ut supra

In fidem.

S. H. *Almqvist.*

Den 3 Juni.

Plenum kl. 6 e. m.

§ 1.

I anseende till *H. H. Erke-Biskopens och Talmannens* bortovaro intog *H. H. Biskopen och Vice-Talmanen Annerstedt* Talmansstolen för att leda Ståndets öfverläggningar.

§ 2.

Justerades Protocollen för den 18 e. m. samt den 23 och 27 f. m. sistlidne månad.

§ 3.

Föredrogs Kongl. Maj:ts Nådiga Remiss af den 12 sistlidne månad med infordrande af Preste-Ståndets underdåniga utlåtande i anledning af en utaf Högv. Dom-Capitlet i Carlstad gjord underdånig framställning i fråga om de åtgärder, som för afhjelpande af öfverklagad prestbrist må anses böra vidtagas; och remitterades detta ärende till *Ståndets Enskilda Utskotts Lag-Afdelning*.

§ 4.

Föredrogs och *bordlades Lag-Utskottets* följande Betänkanden:

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om antagande af en författning, angående straffarbets och fängelsestraffs verkställande i enrum; och

N:o 36, i anledning af väckta motioner om upphäfvande af Kongl. Brevet den 17 October 1778, angående barnamord.

§ 5.

Föredrogs och *bordlades Allmänna Besvärs- och Ekonomi-Utskottets* följande Betänkanden:

N:o 94, i anledning af väckta motioner om stadgar rörande arbetsfolk, som utgår för vinnande af arbetsförtjenst; och

N:o 95, i anledning af väckta motioner om ändring af stadganden i Kongl. Förordningen om Sockenstämmor i Riket den 29 Augusti 1843.

§ 6.

Då nu föredragas skulle *Lag-Utskottets* Utlåtande N:o 32, i anledning af gjorda anmärkningar emot Utskottets Betänkande N:ris 12 och 13, det förra öfver väckta förslag till dels upphäfvande eller inskränkning af bördsrätten, dels annan förändring af lagarne angående börd, dels ock upphörande af nabos och frälserätts-egares lösningsrätt, och det sednare öfver väckta motioner om förändring af lagstiftningen, angående testamentsrätten samt gifva af fast egendom; hemställde Domprosten *Björling*, att, enär innehållet af detta Utlåtande till en del stode i sammanhang med frågan, huruvida Ridderskapet och Adeln afsade sig den särskilda dispositionsrätt öfver aflingefastighet i stad, som tillkommer frälseman enligt 12 § i Ridderskapets och Adeln privilegier den 16 October 1723, Utlåtandet måtte, på sätt ett annat Riks-Stånd äfven för sin del redan beslutat, få å bordet hvila, intill dess Höglofl. Ridderskapet och Adeln i ämnet fattat sitt beslut; och blef denna Domprosten Björlings hemställan af Ståndet *bifallen*.

§ 7.

Föredrogs ånyo *Allmänna Besvär- och Ekonomi-Utskottets* Betänkande N:o 93, i anledning af väckta motioner om förändradt sätt för utgörandet af presterskapets aflöning, m. m.; hvarvid förekom

Hemställan sid. 33.

Prosten *Gellerstedt* begärde härvid ordet och yttrade: Åtskilliga äro visserligen de olägenheter, som uppstå genom det nuvarande sätt, hvarpå presterskapet flerstädes uppbär sina inkomster af församlingarne. Att tionderäkning sker på åkern, att åtskilliga inkomster uppbäras genom offer, äro väl de svåraste förhållanden, som kanske ännu någorstädes ega rum; men så hafva ock dessa olägenheter redan på de flesta ställen upphört, och der de ännu kvarstå, finnes väl åtminstone hos presterskapet en gifven benägenhet att desamma bortskaffa. Genom conventioners uppgörande hafva ju Ständerna önskat och Kongl. Maj:t i Nåder föreskrifvit, att dessa missbruk måtte för

framtiden undanröddas. Hade nu Ständerna stadnat härvid och blott vidtagit de åtgärder, som behöfvas för att bringa besluten till verkställighet, så hade allt kunnat bringas till en god utgång. Sålunda skulle genom fullföljandet af den anhållan, som Rikets Ständer år 1848 genom underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t framställt, conventioner kunnat blifva uppgjorda för Pastorer och Commministrar, och Adjuncternas löner blifvit af Consistorierna reglerade, och häremot har icke Preste-Ståndet, utan Hedervärda Bonde-Ståndet protesterat.

Derföre framställer nu det Höglöfl. Ekonomi-Utskottet ett nytt förslag, behäftadt med de svårigheter, hvilka Contracts-Prosten Landgren och Doctor Nordlander i sina reservationer väl påpekat. Jag medgifver visserligen flera af de olägenheter, som Höglöfl. Utskottet uppgifvit vid det nuvarande löningssättet, men jag vill ock söka visa, att några af dessa såsom olägenheter uppgifna förhållanden äro verkliga fördelar såväl för den löntagande som de löngifvande. Det säges nemligen pag. 30 i början, *"att tertial-tionden på de flesta ställen icke är till beloppet bestämd, utan utgår efter grunder, som göra denna i sig sjelf dryga afgäld ännu mera tryckande och föranleder dess stigande i samma mon, som ett förbättrade jordbruk ökar productionen och således motarbetar denna vigtiga näringsgrens förkofran."* Icke kan det vara sannt, "att beloppet af tertial-tionden på de flesta ställen icke är bestämdt." Vore det på något ställe obestämdt, skulle det ock vara så på alla. Nu bestämmer likväl 1681 års Kongl. Förordning, att den skall utgå med hvar 30:de Tunna af afkastningen, och denna sednare kan väl bestämmas åtminstone af egaren och således äfven 30:delen deraf. Klagan föres ock deröfver, "att denna tionde stiger i samma mon, som ett förbättrade jordbruk ökar productionen." Ja, nog är det sannt, att ett sådant förhållande eger rum, men är väl detta något att klaga öfver? Genom ett förbättrade jordbruks större inkomster bereder sig jordbrukaren nödvändigheten af större arbetskrafter, folkmängden ökas och Pastors göromål ökas i mon derefter. Genom en stigande välmåga i allmänhet inom landet höjas lefnadskostnaderna, behofven blifva flera och större och äfven Pastor delar den allmänna lotten att behöfva förökade inkomster. Dessa stiga dock efter vissa tider i samma grad som välmågan i landet, och behöfva således icke genom nya tillskott förökas. Monne det då icke är bättre att så hafva från början ordnat lönerna, att de kunna följa med tiden, än att litet emellan behöfva anslå löneförhöjningar för att hinna tiden. Eller hvarföre hafva eljest nästan alla Statens Embets- och Tjenstemän denna Riksdag begärt löneförhöjning, som ock af Kongl. Maj:t blifvit förordad, af Stats-Utskottet tillstyrkes och troligen af Ständerna beviljas, om icke derföre, att lefnadsbehofven stiga i pris, medan penningarnes värde för-

minskas. Är det då något ondt deri, att Presterskapet allena ingen löneförhöjning äskat derföre, att deras löner hvila på en säkrare grund än penningen allena? Icke mindre orimligt är det påståendet, "att tertialtiondens stigande motarbetar jordbrukets förkofran", ty icke lærer en afgift af 3 Tunnor hindra någon att förvärfva sig 90 Tunnor. Många flera anmärkningar kunde visserligen vara att göra, men jag inskränker mig härtill, hänvisande derpå, att conventioners uppgörande, ej på en gång för all framtid, utan på *bestämda terminer*, borttager de flesta olägenheter af Presternas löneuppbörd och att jag derföre finner allt skäl vara att instämma i Doctor Nordlanders förslag i hans betänkandet åtföljande reservation: "*att Rikets Ständer måtte hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, på sätt Rikets Ständer 1848 i underdånighet begärt, i nåder anbefalla en lönereglering till presterskapet inom alla de församlingar, der sådant ännu icke skett, och hvarvid afseende synnerligen bör fästas på en billigare fördelning af inkomsterne emellan Pastor och Communister, der sådant finnes af nöden*", som jag också önskar måtte blifva Högv. Ständets beslut.

Contracts-Prosten Emanuelsson: Det är isynnerhet två ändamål, man åsyftar att uppnå genom de föreslagna åtgärderna: det ena, att kunna förebygga missförstånd emellan lärare och åhörare, och det andra, att utjemna det missförhållande i löneförmåner, som nu eger rum lärare emellan. Jag för min del kan ej tro, att Utskottets förslag leder till målet. Genom conventioner lærer missförstånd lärare och åhörare emellan bäst kunna förekommas, och en ändamålsenlig lönereglering tror jag icke vinnas på det af Utskottet anvisade sätt, enär det sedermera skulle omöjliggöra pastoraters delning äfven der en stigande folkmängd gjorde åtgärden alldeles nödvändig. Jag inser således fullkomligen vigten af Reservanternas skäl; men likväl har jag sjelf icke reserverat mig. När jag tydligen förnam, att man i Utskottet icke ville taga skäl, ansåg jag det bäst att tåligt soga sig efter majoritetens önskan. Ett motstånd deremot från Presternas sida skulle — så fruktade jag — lättligen kunna få skenet af bemödandet att vilja dölja sina verkliga inkomster eller tydas såsom begäret att motsätta sig reformer äfven då de kunna anses nyttiga. Den föreslagna Committéen skall emedlertid snart enligt min öfvertygelse finna, att målet icke kan vinnas på den utstakade vägen, och komma till det resultat, som man nu icke velat finna; man skall sålunda snart med egna ögon få se hvad man nu icke velat tro. Detta har varit skälet för min bristande reservation och är i dag skälet för mitt bifall.

Kyrkoherden Schönbeck: Det Höglöfl. Besvärs- och Ekonomi-Utskottet har efter min uppfattning gjort sig förtjent af

stor tacksamhet för den möda och omsorg, det nedlagt på samlandet och uppställandet af de åtgärder från de båda Statsmakternas sida, som under de sista 46 åren vidtagits för reglerandet af Presterskapets lönetillgångar. Meningarne kunna visst vara mycket delade angående det beslut, i hvilket Utskottet stadnat, rörande sättet att åstadkomma en fullständig utredning af Presterskapets inkomster, och den riktnings Utskottet angifvit för ordnandet af Presterskapets aflöning; men nog är det numera allmänt insedt och erkänt, att sättet för aflöningens utgörande, liksom äfven för densammas uppbärande är olämpligt, och ofta mellan löntagare och löngifvare ledande till tvister, lika förödmjukande för de förra som retsamma för de sednare. De största svårigheterna och de mest öfverklagade obehagligheterna hade visst redan kunnat vara öfvervunnna, om Kongl. Maj:ts tid efter annan fattade beslut och meddelade föreskrifter om löneconventioners ingående blifvit af vederbörande med allvar iakttagne och vid pastorats-ledigheter med beredvillighet utförde. För att i sin mon ytterligare befrämja detta, anhöllo Rikets Ständer i underdånig skrifvelse af den 20 October 1848, att Kongl. Maj:t ville, sedan vederbörande myndigheter i anledning af föreslagna conventioner sig yttrat, begagna sin höga rätt att efter i hvarje fall förekommande omständigheter dessa conventioner i nåder reglera och för en tid af 25, högst 50 år fastställa. Denna underdåniga framställning har icke ådragit sig det nådiga afseende, som dermed åsyftades, och under tiden har det nuvarande aflönings-sättets olämplighet, åtminstone på flera orter, blifvit ännu mera öfverklagadt.

Mot det förslag till aflöningens ordnande, som i nu förevarande Betänkande är af Ekonomi-Utskottet framlagdt, hafva reservationer blifvit afgifna af tvenne ärade ledamöter tillhörande detta Stånd. Förnekas kan det icke, att, som den förste af dessa reservanter anfört, stora practiska svårigheter komma att möta, när fråga på allvar uppstår om verkställande af hvad Utskottet föreslagit. Mycket torde likväl bero på, huru den af Utskottet föreslagna Committéen kommer att bildas, och med hvad allvar den uppfattar och omfattar sitt stora och mödosamma uppdrag. Det har icke lyckats Utskottet att med full klarhet framställa, huru det föreställde sig, att lönetillgångarne skulle fördelas. Af hvad som derom är framställt har jag likväl icke kunnat fatta Utskottets mening vara den, att allt skulle uppgå i en för hela Riket gemensam lönefond. Detta får väl för öfrigt anses som en af de frågor, hvilka af Committéen komma att utredas, och då detta skett, blir det äfven för Rikets Ständer tillfälle att derom fatta beslut. Ehuru visserligen äfven jag kunde hafva hvarjehanda att anmärka mot en och annan af de grundsatser, Utskottet uttalat, och det beslut

slut, i hvilket det stadnat, så vill jag så mycket mindre motsätta mig ett antagande af Betänkandet, som flera af det Hög. Ståndets ledamöter och med ett enda undantag alla ledamöterna af de öfriga Stånden i Utskottet deruti deltagit. Derjemte är Betänkandet redan utan discussion godkändt i ett af Riks-Stånden och denna utgång är att motse äfven i de öfriga Stånden. Jag kommer således att afgifva min röst för Betänkandet i dess helhet.

Contrasts-Prosten Rundgren: Att 1681 års Författning, angående Presterskapets löneförmåner, icke tillfredsställer den närvarande tidens fordringar, torde anses vara allmänligen erkändt, såsom det ock är uttaladt genom de åtgärder, Rikets Ständer beslutat under sednaste årtionden. Conventionerna angående presträttigheter ådagalägga, att brister finnas i Författningen, hvilka man genom lagliga öfverenskommelser velat afhjelpa. Men dessa conventioners ingående är icke anbefaldt, ehuru Rikets Ständer år 1848 i skrifvelse till Kongl. Maj:t uttryckte sin önskan och öfvertygelse vara, att de borde öfver hela Riket anbefallas. Bonde-Ståndets i denna fråga skiljaktiga beslut och särskilda skrifvelse till Kongl. Maj:t torde hafva åstadkommit tvekan, huruvida frivilliga öfverenskommelser skäligen borde anbefallas. Förevarande Betänkande visar, att man åtminstone i Ekonomi-Utskottet är sinnad frångå det hittills valda sättet för presträttigheters bestämmande eller conventioner. En stor mängd motioner äro inkomna; den gemensamma grunden för dem alla är önskan att få Prestens lön bestämd; men der äro många gradationer, hvilka kunna sammanfattas uti följande hufvudpunkter. Man har velat 1:o conventioner, men icke på kortare tid än 100 år, hvarigenom man således för en mycket lång tid velat fixera inkomsterna, 2:o att tionde för all tid fixeras, 3:o att tionden såsom orimlig icke längre må utgå omedelbart till presterskapet, utan i stället en bestämd aflösningsstat uppgöras, 4:o att alla pastoraters inkomster må blifva ungefärligen lika och sacellanierna till pastorater förvandlas och 5:o slutligen att enligt Baron Ahlströmers motion en total omstöpning af Svenska Kyrkan må ega rum icke blott i fråga om det materiela, utan ock i afseende på det andliga.

Häraf visar sig, att ifrån ganska många håll yttrat sig en missbelåtenhet med nuvarande sättet för presterskapets aflöning. För min del har jag icke kunnat instämma hvarken med någon af motionärerna eller uti det slut, hvartill Utskottet kommit. De tvenne hufvudsakliga grunder, hvilka Utskottet antagit för omreglering af denna aflöning, nemligen lönernas ingående till en gemensam cassa och tiondens fixering för alla tider, kan jag för min del icke godkänna.

Att frånga den urgamla grundsatsen, att hvarje församling skall försörja sin själasörjare, är betänkligt, emedan det skall försätta Presten uti en helt annan ställning till Staten än den, han tillföre innehaft. Presten är, om någon, en kommunens tjänsteman, och vid fråga om reglering af hans löneinkomster får man icke tänka på att draga den ena församlingens afgifter för själavården till en annan församling. Lika litet som en större stadscommun skulle finna sig belåten med ett förslag, att andra städers embetsmän skola till en del aflönas genom bidrag från densamma; lika litet skola församlingarne åtnöjas med en dylik åtgärd, om den sattes i fråga med afseende på presterskapet. Att vidare tionden skulle för alla tider fixeras, är en så stor inskränkning i hittillsvarande rättigheter, att den icke lär från presterskapets sida kunna beviljas. Den kan och bör för viss tid fixeras, men utväg bör finnas, att inkomsterna kunna höjas i mon af stigande folkmängd och göromål.

En omständighet anser jag vara nödvändig att framhålla för att deri kunna vinna rättelse; det är nemligen frågan om förvandling af *jura stolæ* och påskpenningar till bestämda afgifter. Vid conventioners ingående har man hitintills vanligast fixerat tertial-, smör- och qvick-tionde till bestämda belopp, men åtnöjt sig med att bestämma en viss afgift såsom *jus stolæ* för hvarje särskildt fall; enligt min tanke borde likväl dessa *jura stolæ* inom hvarje församling tillika med påskpenningarne utgå med en viss bestämd summa, proportionaliter beräknad efter folkmängden, så att Pastor kunde undvika den förödmjukelsen att taga emot afgifter vid så många tillfällen af glädje eller sorg inom familjerna. Dessa periodiskt återkommande afgifter betraktas måhända icke längre såsom prestens rättigheter utan såsom gratificationer och böra derföre, så vidt möjligt är, på annan väg ersättas. Vid framdeles förekommande conventioner borde i min tanke ersättning i ett för allt för dessa *jura stolæ* och påskpenningar upptagas på samma sätt, som nu försiggår i afseende på tionden.

För öfrigt föreslår jag, att Preste-Ståndet ville såsom sin gemensamma tanka uttrycka behovet af en på conventionsväg skeende lönerreglering, hvilken borde anfallas inom alla församlingar, der sådant ännu icke skett; hvaraf följer; att jag för min del afslår Utskottets hemställan om nedsättande af en Committé, hvilken skulle hafva att uppgöra förslag till allmänt ordnande af presterskapets aflöning, men deremot instämmer jag i den sednare delen af Utskottets hemställan om tillfälliga öfverenskommelsers åvägbringande.

Prosten Millén: Då en föregående talare yttrat den förmodan, att, enär de fleste af Hög. Ståndets ledamöter i Ekonomi-Utskottet icke reserverat sig och alltså syntes honom haf-

va gillat ifrågavarande Betänkande, han icke tvekade att för sin del godkänna detsamma, anser jag mig böra tillkännagifva, att jag, ehuru icke reservant, ingalunda kunnat gilla eller med min röst understödt detsamma. Att jag icke reserverat mig, kommer dels deraf, att jag fann Betänkandet så orimligt, att det knappt syntes mig mödan värdt förklara mitt ogillande deraf, dels deraf, att jag icke kunde instämma i någon af de afgifna reservationerna och det icke var tid att uppsätta någon särskild. Icke heller har jag ansett det nödigt att reservera mig mot hvarje Betänkande, som jag ogillar. Jag skulle för min del helst vilja helt och hållet afslå detta Betänkande, men vill ej nu framställa bestämdt yrkande härpå, samt åtnöjer mig fördenskull med att instämma i hvad Contracts-Prosten Rundgren anført och föreslagit.

Kyrkoherden **Otterström**: Högv. Ståndets beslut i denna fråga må gerna för mig blifva afslag eller bifall med afseende på Utskottets hemställan, men bifall till reservanten Doctor Nordlanders förslag måtte det väl icke kunna blifva.

Den siste talaren före mig har sagt, att Rikets Ständers underdåniga skrifvelse 1848 icke varit utan nytta, att den ledt till åtskilliga conventioners uppgörande. Detta är likväl ett misstag, alldenstund, så vidt jag vet, samma skrifvelse ännu icke af Kongl. Maj:t blifvit gillad eller medfört någon författning i skrifvelsens syfte, hvilket bäst bevisas deraf, att nämnde reservants förslag åsyftar att genom ny skrifvelse utverka ett gillande af den bortglömda, så att deraf må blifva lag.

Så alldeles bortglömd har likväl samma skrifvelse ej varit; ty utom det att Bonde-Ståndet, såsom en föregående talare anmärkt, protesterat mot skrifvelsen, hafva Kammar-Collegium och Consistorierna deröfver blifvit rådfrågade och märkvärdigt nog upptager Utskottets Utlåtande bland andra detta omdöme af Kammar-Collegium: "att den af Rikets Ständer föreslagna ovilkorliga befallningen till församlingarne att uppgöra löneconventioner, på sätt *fyra* Consistorier ock erinrat, strede emot begreppet af convention eller öfverenskommelse, emedan ingen med bibehållet bruk af sin fria vilja kunde befallas eller tvingas att komma öfverens med en annan." Den underdåniga skrifvelsen 1848, mot hvilken Bonde-Ståndet protesterat och som Kammar-Collegium med fyra Consistorier med logisk följdriktighet afstyrkt Kongl. Maj:t att gilla, får man väl således efter dess nioåriga hvila snarare anse såsom ett misstag, hvilket bör erkännas och återtagas, än såsom en product af lagstiftningsvishet, som med förnyad underdånig skrifvelse bör väckas till lif.

Jag tillhör lyckligtvis ett Stift, hvarifrån man ej hört den olåt, som nu egentligen är i fråga i första rummet, ty conventioner hafva der allmänneligen och utan svårighet uppstått,

särdeles då de under vacanser bragts å bane. Jag har förhållandet mellan mig och min församling i detta hänseende så lyckligt, att jag påstår, att det icke kunde blifva lyckligare, om man ock tillsatte tio Committéer för att ordna förhållandet inom Stiften. Convention, 30 år gammal, är förnyad på 30 år, och vid detta förnyande letade man ej sniket efter de nya tunnland åkerjord, som under de flydda 30 åren vunnits genom folkets svett. Lönen utgår i spanmål och smör, som löses efter markegång. Jura stolæ och annat, som en föregående talare omnämnt, äro deri inbegripne, så att jag under hela året ej har att uppbära en tolfskilling för någon särskild embetsförrättning. Jag behöfver icke sjelf uppbära min lön, jag gör det icke heller, utan har en uppbördsman, dertill af mig befullmäktigad, som uppbär och på en gång redovisar min årslön mot 3 procents provision. Conventionen erkännes af folket såsom billig, och detta bör ju vara en glädje för mig, alldenstund min rätt icke heller är för nära trädd. När sådant kunnat ske på ett ställe och mera allmänt inom ett Stift, så kan man med skäl fråga, hvarför det icke kan ske öfverallt? Att det i Skåne möter så stora svårigheter, ligger förnämli-gast i åkerräkningen och i den beräkning, som deraf hämtas för pretentionerna å presterskapets sida. Bland de 15 motioner, som Utskottet haft att behandla, äro de flesta och mest radicala från södern. Man finner nemligen från Vestergöthland blott en oskyldig motion om lönereglering mellan prester-na med afseende på Pastorernas förhållande till deras embetsbiträden Comministrarne, och från Småland en ännu oskyldigare om Adjuncternas aflöning. All den andra jämmerlåten förskrifver sig från andra håll.

Att nu för att afhjelpa olägenheterna taga alla presterskapets löneemolument i en klump för att efter en rationel grund utdela löner, är och blir omöjligt, såvida Staten ej skulle öfvertaga klumpen och direct aflöna prester-na såsom andra Statens embetsmän. Detta säger sig Utskottet icke vilja eller åsyfta, och jag tror äfven, att detta regleringssätt skulle föga gagna presterskapet och aldra minst församlingarne, ty nog finge tiondegifvaren i allmänhet hårdare vilkor, om tionden skulle utgå efter sina gamla grunder och uppbäras af Kronans Fogdar och Länsmän för Kronans räkning.

Hvad underverk i hufvudfrågan kan åstadkommas af den föreslagna Committéen, vet jag icke. Visst är dock, att en lönereglering mellan Pastorer och Comministrar derigenom skall blifva undanskjuten, hvarföre jag af detta skäl vore färdig att yrka afslag på Betänkandet. Men då jag drager mig till minnes, huru litet sympathier denna särskilda frågas framdrifvande till verksamt resultat hittills haft inom detta Högst. Stånd, ser jag ingen annan utväg, än att för min del för närvarande bi-

falla Betänkandet, öfverlemnande åt framtiden hvad godt deraf kan följa för de Kyrkans män, som nu lida af svårt betryck.

Domprosten **Bring**: Mig synes den lämpligaste åtgärd vara att återremittera detta Betänkande. Att hvad Utskottet föreslagit är utförbart och blefve, om det skulle kunna utföras, till sina följder skadligt, har blifvit ådagalagdt såväl af åtskilliga talare såsom ock i de Betänkandet vidfogade reservationerna. Men att det oaktadt bifalla det, såsom några talare velat, på det att den föreslagna Committéen skulle komma till öfvertygelse derom och kunna ådagalägga, att det mål, som sökes, icke kan uppnås på den af Utskottet anvisade väg, anser jag för min del mindre tillbörligt. Det experiment, hvarom man sålunda antager för gifvet, att det icke skulle kunna åstadkomma det omöjliga, blefve ock alltför dyrt att anställa utan annat ändamål än att ådagalägga denna omöjlighet. I likhet med flera andra af Hög. Ståndets ledamöter anser jag mig derföre icke kunna bifalla Utskottets förslag, och det af Doctor Nordlander i hans reservation framställda finner jag icke heller antagligt. Han föreslår nemligen, "att Rikets Ständer" skulle hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla, det täcktes "Kongl. Maj:t, på sätt Rikets Ständer 1848 i underdånighet" begärt, i Nåder anbefalla en *lönereglering* till presterskapet "inom alla de församlingar, der sådant ännu icke skett, och" hvarvid afseende synnerligen bör fästas på en billigare fördelning af inkomsterna emellan Pastor och Comminister, der "sådant finnes af nöden." Först är härvid att anmärka, att ordet "*lönereglering*" innefattar något obestämdt, så att man ej riktigt kan veta hvad dermed egentligen skall förstås. Menas dermed *conventioners* uppgörande, så ligger det en motsägelse uti att "*anbefalla*" sådana, enär conventioner måste förutsätta en frivillighet å båda parternas sida. För öfrigt hafva Rikets Ständer förut aflåtit en underdånig skrifvelse i enahanda syfte, och jag kan icke finna det rätt lämpligt att under sådant förhållande aflåta liksom en erinran i ett ärende, som redan är på Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning och afgörande beroende. Likväl tror jag, att icke hela saken bör lemnas åsido, utan att man bör se till, om icke något må kunna åtgöras. Jag tänker nemligen härvid särskildt på våra svagt lönade embetsbröder, Comministrar, Capellpredikanter, Pastors-Adjuneter m. fl., hvilkas sak förut här blifvit i Ståndet städse med ett lifligt intresse omfattad. Men för att kunna till deras förmon bereda de fördelar, som här åsyftas, tror jag icke behöfligt vara ned-sättandet af en Committé, utan lærer en sådan anordning rätt väl kunna åstadkommas genom Kyrko-Styrelsens och Stifts-Styrelsernas omedelbara försorg. Denna anordning anser jag nemligen bäst kunna ske derigenom, att Sacellanier dels förvandlas genom alltför stora Pastoraters klyfning till Kyrko-

herde-beställningar, och dels, der löneinkomsterna äro alltför små och dessa tjänster ej helt och hållet nödvändiga, indragas; men att, der sådan indragning icke kan ske, en förbättrad lön beredes dessa tjänstemän genom något bidrag från Pastorslönen.

Biskop Thomander: Denna Riksdag tyckes allt vilja åka på jernväg; fort skall det gå, och så lärers väl äfven fallet blifva med denna fråga. Utan dröjsmål torde den bifallas af våra trenne Med-Stånd och Utskottets förslag sålunda i hast blifva ett Rikets Ständers beslut; men detta bör väl dock icke inverka på vår öfvertygelse i ämnet. Riktigheten vill jag icke bestrida i åtskilligt af hvad Utskottet anförer rörande olägenheterna med nuvarande aflöningssätt, och torde dessa olägenheter mest vara föremål för anmärkningar i det Stift, jag sjelf tillhör. Skatterna äro der i allmänhet mycket mindre än i det gamla Sverige, och de mest kända äro de, som utgöras, såsom ordspråket säger, till *hüsten* och *presten*. Ett ordnande af presterskapets aflöning vill jag icke motsätta mig; men fatta kan jag icke rätt, hvad Utskottet egentligen menar med de *grunder*, på hvilka den föreslagna Committéens arbete skulle byggas. Ledamöter af Bonde-Ståndet, hvilka med mig i ämnet talat, hafva sväfvat i samma ovisshet. Männe meningen är, att Committéen skall uppgöra ett förslag till ny författning för presträttigheternas utgörande, hvarmed såväl 1681 års Förordning som andra hithörande Stadgar skulle upphävas, eller männe Committéen skall uppgöra en Riksstat för landets alla 12 å 1300 pastorater? I förra fallet tror jag ingen Committé behöfvas, utan kunde ett sådant förslag ganska väl utarbetas af t. ex. någon af Professorerna i kyrkolagfarenhet; men skall det bli en Riksstat, så komme Committéen säkerligen att arbeta ganska länge. Den kunde i detta afseende komma att likna den nedsatta Committéen för utredandet af städernas beskattning. Den, som vill att af hela saken skall bli ingenting utaf, borde då obetingadt bifalla detta Utskottets förslag. Vidare skola Consistorierna i Riket i Nåder anbefallas att under tiden *söka* ävägabringa tillfälliga öfverenskommelser. Ett sådant åliggande hafva Consistorierna förut, så vida med orden: "tillfälliga öfverenskommelser" icke skall förstås något annat än hvad man hittills menat, när man talat om *conventioners* uppgörande. Men *söka* är ett och *finna* ett annat. Consistorierna kunna väl uppmana och förmana; men när ingen är skyldig att efterkomma dessa uppmaningar annorlunda än han sjelf finner för godt, så kan ett sådant *sökande* åstadkomma större missämja än förut varit, och i alla fall mycket skrifveri och mycket tal. Skyggar man tillbaka för införandet af en compromiss, som efter min åsigt vore den enda till ändamålet ledande åtgärd, så kan man på den nu utpekade vä-

gen icke komma långt. Har man en viss grund gifven, så kan det icke vara någon svårighet att utreda hvad efter denna grund billigtvis bör tillkomma Pastor. Men aflåta nu Ständerna en underdånig skrifvelse i de nu föreslagna ordalagen, och Regeringen lemnar i samma ordalag uppdraget åten Committé, som på grund deraf företager sig att uppgöra en aflöningsstat för alla pastorat i Riket, så kan man, såsom jag redan nämnt, svårligen förutse något slut på det arbetet. Kan då meningen vara, att för att bereda en anständig bergning åt alla efter ett visst utstakadt mått öfverskottet skulle ifrån den ena församlingen dragas till fyllande af bristen hos en annan; eller, om t. ex. presträttigheterna i en församling stege till 8000 R:dr, skulle der tvenne Pastorer anställas, hvardera med lön af 4000 R:dr? Jag skulle önska, att Utskottet ville lemna någon närmare upplysning härom, likasom om hvad egentligen förstås skall med *tillfälliga* öfverenskommelser. Måne dermed afses conventioner, som skola räcka, intill dess nya Riks-Pastoralie-staten träder i verkställighet? Är Utskottets mening ingalunda, att någon ny grund skall läggas för tiondens utgörande, utan att en Riksstat skall uppgöras, hvars intrader skulle blifva alla prest-inkomster, hvilka sedan skulle skäligen fördelas bland det ordinarie presterskapet, så får jag anmärka, att härmed stänger man vägen för en framtida delning af de pastorater, der en tilltagande folkmängd gör en sådan åtgärd nödvändig. Och vill man företaga ett rätt grundligt ordnande af denna angelägenhet, så finnes dessutom en annan omständighet, som äfven borde vederbörligen afses. Kommer Sverige att lyckliggöras med jernvägar, så utplånas alltmer skilnaden mellan stad och land. Äfven på landsbygden kunna då fabriker och industriella näringar alltmera med fördel anläggas. Dessa sysselsätta vanligtvis en stor mängd menniskor, som behöfva själavård, och egarne deraf hafva ock i proportion af sin bevillning rättighet att deltaga i beslut rörande kommunens angelägenheter. Men afgifterna till presterskapet utgå deremot efter jordegendomen, och då en stor fabrik kan vara anlagd på en torp-lägenhet, så blir följdén, att en bonde, som sitter på ett fjerdedels mantal, får till presterskapet betala mer än den rike fabrikanten med sina många arbetare. Vi hafva redan exempel härpå såväl i en trakt af Skara Stift, såsom ock i ett par socknar af Götheborgs. Sådant kan icke vara billigt, och en rättelse häri torde blifva nödvändig, om man vill undanrödja en annars skälig anledning till missnöje. På grund af hvad jag nu haft äran anföra instämmer jag med den siste talaren i yrkandet af återremiss.

Häruti instämde Biskop *Bergman*.

Professor *Lindgren*: Några föregående talare hafva, ehuru väl de förklarar deras öfvertygelse vara, att med den af Ut-

skottet föreslagna Committéen icke något synnerligt skulle kunna uträttas, utöfver hvad 1848 års Ständer i saken åtgjort, dock slutat med att tillstyrka den ifrågavarande skrifvelsen för att dymedelst åtminstone ådagalägga, att man icke vore likgiltig för den viktiga frågans lösning. Jag kan dock för min del icke godkänna detta raisonnement, som möjligen skulle kunna hafva till påföljd, att Regeringen beslöte nedsättandet af en dyrbar Committé endast för att utröna, hvad man redan på förhand tror sig med tämlig visshet veta, att ingenting kan ått den ifrågavarande saken åtgöras; utan yrkar på afslag af hela den föreslagna skrifvelsen, hvilken jag anser fullkomligen öfverflödig. Här hafva tvenne talare tillstyrkt återremiss, den ena i så inskränkt syftning, att jag måste anse den onödig, helst frågan om åstadkommande af någon förbättring i de svagt lönade Commministrarnes villkor till följe af inom detta Stånd väckta och till vårt Enskilda Utskott remitterade motioner ändock blifver vid denna Riksdag till pröfning upptagen, och den andra i så vidsträckt mening och med anspråk på så vidlyftiga undersökningars anställande af det Höglofl. Utskottet, att jag anser Utskottet dertill oförmöget; hvarföre jag ej heller kan mig om beviljandet af en återremiss med desse Herrar förena. Att åter, såsom Doctor Nordlander föreslagit, besluta en skrifvelse, som blott skulle innehålla ett återupprepande af hvad 1848 års Ständer föreslagit, vore att brista i skyldig grannlagenhet mot Regeringen, hos hvilken sistnämnda förslag ännu hvilat till afgörande.

Jag tillstyrker afslag af hela skrifvelsen.

Med Professor Lindgren förenade sig Prostarne *Schram* och *Ljungdahl*.

Contracts-Prosten Rundgren: Då egentligen inom Afdelningen detta Betänkande blifvit discuteradt och man i Utskottets Plenum icke ansåg det löna mödan med någon särdeles ifver påyrka en förändring, enär de trenne andra Ståndens ledamöter voro alldeles bestämdt för antagandet af Betänkandet, tager jag mig friheten, enär jag sutit på den Afdelningen, att besvara en talares fråga: hvad med allmän reglering skall förstås? om dermed åsyftas en allmän stat? Sådant afses verkligen, emedan man ansåg, att något annat sätt att afhjelpa olägenheterna deraf, att "en del löntagares inkomster äro öfver höfvan stora, under det att andras, särdeles Commministrars och Capellpredikanter, icke ens lemna tillfälle till den torftigaste bergning", icke förefanns än det att låta pastoratens inkomster ingå till en gemensam cassa, hvarifrån sedermera hvarje tjenstgörande ordinarie prestman skulle få sin anständiga bergning. Vid början af discussionen i denna fråga inom Afdelningen erkändes af Preste-Ståndets ledamöter olägenheterna af vissa delar af pre-

sterskapets nuvarande aflöningssätt och yrkades, att uppmärksamheten hufvudsakligen måtte vändas dels till conventioners anbefallande, dels till afhjelpande af åtskilliga Commministrars betryckta ställning, om hvilken sednare angelägenhet motioner blifvit inom Preste-Ståndet väckta. Men man förklarade, att numera inga palliativer kunde tillfredsställa och att en genomgripande organisation måste åvägbringas. Sådant antogs ock för gifvet inom Utskottets Plenum, och derföre tror jag, att med en återremiss ingenting kan vinnas. Att likaledes en förnyad skrifvelse till Kongl. Maj:t af enahanda syftning som 1848 års Ständers är föga behöflig, erkänner jag villigt; men om trenne Stånd skulle godkänna Utskottets förevarande Betänkande, kunde en serskild skifvelse från Preste-Ståndet åtminstone tillkännagifva, att Preste-Ståndet fortfarande vidhåller sitt förra beslut.

Contracts-Prosten Landgren: Då jag är förvissad om, att min reservation lika litet, ehuru af motsatta orsaker, kan vinna något gehör i Preste-Ståndet som i Utskottet, hade jag ej tänkt begära ordet, så framt jag ej dertill blifvit föranledd af de anmärkningar, som af Biskop Thomander blifvit framställda. På en förberedande konferens för detta ärende föreslog jag införande af en compromiss för de händelser, då conventioner ej i godo kunna åvägbringas, sålunda att Församlingen egde att utvälja tvenne compromissarier och Landshöfding samt Domcapitel tvenne, hvilka fyra skulle tillsammans invälja en femte. Alla dessa compromiss-ledamöter skulle tagas från angränsande socknar och vara förpligtade att noga ransaka, huru mycket den ifrågavarande Församlingen borde erlægga i förhållande till andra socknar, der öfverenskommelse redan vore träffad. Men att härom väcka fråga i Utskottet, ansåg jag ej löna mödan, serdeles som böndernas yttranden tydligen tillkännagåfvo, att de ej underkastade sig någon sådan taxering, utan yrkade, att tiondeböckerna öfver allt skulle läggas till grund. Det sväfvande och obestämda språk, hvaröfver Biskop Thomander klagar, är med flit valdt, emedan ett uttrycksfullare skulle hafva medfört bestämmningar, som från alla sidor skulle rönt motstånd. Mig synes klart, att den ande, som genomgår betänkandet, röjer föga insigt i och vänskap för Kyrkans sanna välfärd. Den åtgärd, som i betänkandet dunkelt, men i Utskottet högljuddt uttalades, att prestlönerne skola ingå i en gemensam cassa, och att presterna likasom andra Statens embetsmän skola derur få ett visst anslag; — denna åtgärd, ifall den ginge igenom, skulle bidraga att ännu mera förverldsliga Kyrkan än nu är fallet och inskrufva henne i den borgerliga ordningens former. Man ropar emot maktens centralisering inom Stat och Kyrka och vidtager på samma gång de vidunderligaste mått och steg för denna centraliserings befordran. I likhet

med Biskop Thomander hade jag visserligen önskat, att Utskottet ännu en gång måtte få besinna sig på saken; men då Betänkandet redan lär vara af ett Stånd utan discussion bifallet, och något sådant till följe af dagens opinion äfven väl inträffar i de öfriga, så lär ingenting med yrkan på återremiss kunna uträttas; serdeles som Utskottet synes i alla händelser så decideradt, att någon ändring ej lär komma i fråga.

Prosten Melén: Jag instämmer i allo med Professor Lindgren. Förunderligt har det förefallit mig, att, oaktadt man uttalat sitt ogillande af Utskottets förslag och mer och mindre häcklat detsamma, man likväl ansett sig böra deråt lemna sitt bifall. Annorlunda har dock Professor Lindgren förfarit: han har talat sin mening rent ut och ärligt sagt, att, efter han finner förslaget olämpligt och till intet gagnande, han kommer att afslå det helt och hållet. Jag, som aldrig gillar, att man säger ett och tänker ett annat, utan vill förfara öppet och ärligt i allt, kommer likaledes att afslå detta förslag, och vill icke genom ett bifall dertill bidra att skjuta frågan om någon förbättring i Commministrarnes svaga lönevillkor undan till en obestämd framtid. En vördad Talare, som trodde, att detta Betänkande skulle komma att af de 3:ne Med-Stånden bifallas, har likväl yrkat återremiss, och jag torde då få fråga, hvartill den skulle tjena, om denna hans förutsättning inträffade, hvilket jag ock tyvärr förmodar. Någon annan påföljd lär återremissen då icke kunna medföra än ett onödigt besvär för vårt Canzli.

Biskop Fablerantz tillkännagaf, att han delade deras åsigt, som ansågo denna punkt i Utlåtandet böra afslås.

Domprosten Björling: Jag ber få öppet förklara, att jag kommer att med min röst afslå Utskottets förslag om en Committées tillsättande för reglering af presterskapets löner, emedan jag finner den vara föreslagen på sådana grunder, att jag ej kan densamma gilla. En skrifvelse i enlighet med Doctor Nordlanders reservation afstyrker jag likaledes, enär den komme endast att innefatta ett upprepande af hvad Rikets Ständer redan förut begärt, och sålunda blifva liksom en erinran i ett ärende, som är till Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning och afgörande hänskjutet. Sådant finner jag icke rätt passande. Detsamma gäller äfven i afseende å frågan om Commministrarnes aflöning, ty i den underdåniga skrifvelsen af den 20 October 1848, som rörde presterskapets aflöning i allmänhet, anhöllo äfven Rikets Ständer, "att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse" med hvad i afseende å Pastorernes aflöning blifvit föreslaget, "Kongl. Maj:t måtte i nåder anbefalla samtliga de Församlingar, der ej sådana af Kongl. Maj:t fastställda conventio-

"ner redan äro gällande, att på grund deraf Comministerslönen "uppgår åtminstone till 45 tunnor, hälften råg och hälften "korn, med inberäknande af boställs-afkastningen å 4 procent "å taxeringsvärdet, uppgöra dylika conventioner; men, i hän- "delse löneinkomsterna dervid icke befunnos komma att uppgå "till nyssnämnda minimum, skulle antingen fyllnaden tillskju- "tas af Pastor och Församlingen, eller ock, i fall sådant icke "kunde ske, underdånig anmälan i ämnet göras hos Kongl. "Maj:t till den vidare åtgärd, som för ändamålets vinnande "kunde finnas lämplig". Detta var hufvudsakliga innehållet i afseende å Comministrarnes aflöning af Rikets Ständers Skrif- velse 1848. När derföre vid Riksdagarne 1851 och 1853 ånyo fråga väcktes om beredande af förbättring i Comministrarnes svaga lönevilkor, ansågo Rikets Ständer den då till ingen åtgärd böra föranleda, enär ärendet redan vore på Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning beroende. Samma skäl kvarstår ännu lika talande. En återremiss i syfte att kunna framkalla en underdånig skrifvelse till Comministrarnes förmon tror jag under sådant förhållande tjena till intet, utan skulle måhända tvertom den förnyade skrifvelsen, om den, hvilket jag dock betvivlar, af Ständerne aflätes, snarare fördröja än påskynda ärendets slutliga pröfning och afgörande. En återremiss åter med det vidsträckt syfte, en annan vördad Talare föreslagit, skulle säkerligen sätta Utskottet i en rätt brydsam förlägenhet.

Biskop Thomander: Snarare faller jag i förlägenhet, än Utskottet bör i följd af den utaf mig yrkade återremissen göra det. De frågor, som jag ville ställa till dess besvarande, synas mig alldeles icke ega några colossala dimensioner, utan endast vara enkla barnafrågor, hvarpå svar böra kunna lemnas utan serdeles hufvudbry. Dessa frågor äro: Skall den föreslagna Committéen uppgöra en, landets alla Församlingar omfattande, Riks-Stat för presterskapets aflöning? Och skall i sådant fall det öfverskott, som kan i den ena Församlingen uppkomma, sedan dess presterskap fått sin aflöning bestämd efter normal-staten, användas till understöd för presterskapets aflöning i en annan Församling? samt hvad är att förstå med de af Utskottet förordade *tillfälliga öfverenskom- melserna*? är härmed att förstå något annat än hvad med conventioner nu i allmänhet förstås? Jag kan icke fatta, att dessa frågors besvarande skall medföra synnerliga svårigheter; men klart är för mig, att i en underdånig skrifvelse bör man nyttja ordalag så tydliga, att vederbörande kunna rätt fatta hvad man egentligen vill. Är nu Utskottets mening den, att de två första frågorna böra besvaras med Ja, så tror jag Committéen får sig ett uppdrag, som blir ganska svårt att utföra, likasom ock min öfvertygelse är, att de Församlingar, som fingo bidra till aflöning åt andra Församlingars presterskap, skulle

med missnöje mottaga denna anordning. I sådant fall är jag icke obenägen att afslå hela skrifvelse-förslaget.

Professor Lindgren: Jag medgifver mer än gerna, att den af Biskop Thomander yrkade återremissen skulle blifva serdeles oskyldig, när upplyst blifvit, att redan 3 Stånd bifallit Betänkandet, ty den skulle då naturligtvis till alldeles ingen påföljd föranleda, utan vara blott och bart ett fiasco. Detta förhållande förbisåg jag i mitt förra yttrande; men måste fortfarande vidhålla den öfvertygelsen, att de tre s. k. cateches-frågorna, hvilka Biskopen önskade genom en återremiss få till Utskottets besvarande framlagda, äro af så vidsträckt omfång, der de annars skulle samvetsgrannt utredas, att Utskottets krafter helt säkert skulle stranda mot uppgiftens svårighet; ty för afgifvande af ett nöjaktigt svar skulle bland annat erfordras en, icke utan de största svårigheter möjlig, detaillerad tillförlitlig framläggning af inkomsterna vid alla Rikets pastorater. Huru denna skulle åstadkommas, vet åtminstone icke jag.

Comminister Beckman: Jag skulle icke hafva anhållit om ordet för att yttra mig i frågan, helst tjensteåligganden hafva hindrat mig att afhöra öfverläggningen ifrån dess aldräförsta början, derest icke jag inom det Högv. Ståndet vore det enda ombud ifrån den class af Kyrkans tjenare, Capellanerna, hvilka man nu och alltid synes hafva den godheten att vilja förhjelpa till en bättre samhällsställning än deras nuvarande. Talaren och hans vederlikar böra för den bevisade ömheten vara synnerligen tacksamma, och detta icke endast emot ledamöterna af det Högv. Ståndet, utan äfven emot flere af de värde motionärerne; till sådan tacksamhet är icke heller det Höglöfliga Utskottet oberättigadt, emedan välviljan emot Rikets ringare presterskap omisskänneligen förråder sig, ehuru det slut, hvar till Utskottet lyckats bringa ärendet, alldeles icke gillas af talaren. Betänkandet bär tydliga vittnesbörd om den spänning och slitning, hvarunder det har tillkommit, hvaraf följden också har blifvit, att det hänger föga tillsammans, utan skulle utan synnerlig svårighet lätt kunna rifvas sönder. Men Talaren vill icke befatta sig med en uti enskilda omständigheter inträngande granskning, utan fäster sig egentligen vid det framställda förslaget till en underdånig skrifvelse i ämnet. Den segrande majoriteten inom Utskottet har genom sådan skrifvelse i ett penndrag korsat öfver allt det, som i denna väg redan har blifvit gjordt, och tillintetgjort följderna af Rikets Ständers underdåniga Skrifvelse af den 20 October 1848. Ärendet är i anledning af denna sednare nu längesedan moget till underdånig föredragning, sedan alla vederbörande deröfver hafva sent omsider afgifvit underdåniga utlåtanden, och Rikets presterskap hyser skäligen anledning till förhoppningen, att de så väl å dess